

Challenges To Effective Energy Poverty Policy In The Netherlands

Manon Heerts
Student number: u217900

Master Thesis

Erasmus Mundus Joint Master Degree in European Politics and Society

Supervisor: Dr. Andrea Noferini

Universitat Pompeu Fabra
Barcelona, Spain

June 2023

Word count: 12 920

**Universitat
Pompeu Fabra**
Barcelona

**Universiteit
Leiden**

**CHARLES
UNIVERSITY**

**JAGIELLONIAN
UNIVERSITY
IN KRAKÓW**

Statement of academic integrity

I hereby confirm that this master thesis, titled “Challenges to effective energy poverty policy in the Netherlands” is the result of my own independent scholarly work, and that in all cases material from the work of others is acknowledged, and quotations and paraphrases are clearly indicated. No material other than that listed has been used. I also declare that no part of this thesis has been submitted to any other institution of higher education for an academic degree.

A handwritten signature in black ink, consisting of several overlapping loops and a long horizontal stroke extending to the right.

Barcelona, 16 June 2023, Manon Heerts

Abstract

This paper studies policy on energy poverty at multiple levels of government in the Netherlands. Building on the theory of multilevel governance, it argues that energy poverty is a complex policy issue that requires that multiple levels of government coordinate the design and implementation of policy. It contributes to the literature by investigating the Netherlands, where energy poverty has long remained understudied. Using thematic analysis of policy documents and by conducting interviews with representatives of substate governments, the study identifies some of the main obstacles to effective policymaking on energy poverty in the Netherlands. These obstacles include the lack of a clear task division among different levels of government and a lack of long-term financial support from the central government. The study also finds that social actors such as interest groups and research institutes provide an essential platform to overcome some of these issues by fostering knowledge transfers and sharing best practices.

Keywords: energy poverty, multilevel governance, decentralisation, the Netherlands

Index

Abstract	3
Abbreviations	5
Introduction	6
Literature review	10
‘Polderen’ – governance in the Netherlands	21
Research design and methodology	25
Analysis	32
Conclusion.....	42
References	45
Appendix I. Thematic Framework	55
Appendix II. Complete analysis.	60
Appendix III. Interview guides	83
Appendix IV. Information form	101
Appendix V. List of respondents.....	103
Appendix VI. Interview transcripts	105

Abbreviations

AROPE	At risk of poverty and social exclusion
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek <i>National Statistics Bureau</i>
EC	European Commission
EU	European Union
IPO	Interprovinciaal Overleg <i>Association of Provinces</i>
Ministry of BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties <i>Ministry of the Interior and Kingdom Relations</i>
Ministry of EZK	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat <i>Ministry of Economic Affairs and Climate Policy</i>
Ministry of SZW	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid <i>Ministry of Social Affairs and Employment</i>
MLG	Multilevel governance
MS	Member State(s)
NECP	National Energy and Climate Plan
NGO	Non-governmental organisation
NIP	National isolatieprogramma <i>National insulation programme</i>
TA	Thematic analysis
TNO	Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek <i>Netherlands Organization for Applied Scientific Research</i>
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten <i>Association Dutch Municipalities</i>

Introduction

The transition from fossil fuels to renewable energy sources is crucial in the fight against climate change. One of the many consequences of the energy transition is the increased likelihood of energy poverty (Streimikiene et al., 2021). Energy poverty is commonly defined as a situation in which households are unable to meet their energy needs adequately at an affordable price. Energy poverty has been extensively studied in the context of developing countries, but an increasing number of studies on energy deprivation in developed countries have emerged (Jigla et al., 2023). In the European Union (EU), several Member States (MS) have formulated policies to address the problem. In 2009, the EU adopted two directives on the internal market for energy, which require every MS to have a national strategy on energy poverty (Directive 2009/72/EC; Directive 2009/73/EC). The Netherlands has no such separate policy, nor is energy poverty addressed in the primary energy and energy transition long-term strategies of the last decade (Feenstra et al., 2021). At first glance, energy poverty hardly appears to be a problem in the Netherlands. It is a wealthy country with mild winters and an extensive welfare system. However, a recent study found that approximately 7% of households in the Netherlands experience energy poverty (Mulder et al., 2021). Additionally, in the current geopolitical climate, energy costs are at an all-time high, and thus, the number of households experiencing energy poverty will likely rise. Furthermore, the energy transition will likely negatively impact household access to energy, at least in the early phases of the transition (Feenstra et al., 2021). However, as the country aims to phase out fossil fuels, alternatives have yet to replace this; deployment of renewables is minimal (Backhaus, 2019). Taking all this into account, the lack of national policy on energy poverty in the Netherlands becomes problematic.

Interestingly, the story changes when looking at lower levels of government in the Netherlands, particularly at the provincial level. Eight of the twelve provinces in the Netherlands have some strategy or policy to address energy poverty. Previous research has suggested that Dutch provinces require more European and national coordination to address energy poverty successfully (Feenstra et al., 2021). However, it remains unclear whether such coordination should consist of, e.g., providing sufficient financial support to lower levels of government, streamlining data collection, coordinating the sharing of best practices, or setting stricter guidelines on how local levels could implement policy. In contrast to the need for national policy, a recent study by Mulder et al. (2023) found that energy poverty is spatially concentrated in the Netherlands, making targeted municipal or provincial policy easier. This study argued that there is no need for an elaborate national strategy on the issue.

The question of the most effective level of government to tackle energy poverty is further complicated by two factors. First, the Netherlands is a unitary state with a significant degree of decentralisation, meaning that substate governments carry distinct responsibilities and tasks (Andeweg et al., 2020). These tasks and responsibilities can overlap, requiring sufficient coordination to delegate tasks clearly. Second, because energy poverty can be understood as an issue both of social policy and of energy transition policy, it means that multiple domains and levels of government are concerned with addressing it. Whereas energy transition policy is primarily centralised, social policy has been decentralised to municipalities that oversee the implementation of poverty policy. As such, it remains unclear on what governmental level energy poverty can best be addressed in the Netherlands and whether the central government ought to provide more coordination in this policy area. Therefore, the research question that this study aims to answer is as follows:

How is energy poverty addressed at different governmental levels in the Netherlands, and what are the challenges in addressing energy poverty?

Research on energy poverty in the Netherlands is still in its infancy (Feenstra et al., 2021). Thus, further research on this issue is necessary for multiple reasons. First, the ongoing energy transition will likely impact levels of energy poverty in the Netherlands. Identifying possible ways the Dutch government can address energy deprivation is thus an essential aspect of enacting a just energy transition. Second, by focusing on multiple layers of government, this research question can illuminate how these layers of government and their policies are entangled and what the responsibilities are of each level to address energy poverty.

The research question is answered using thematic analysis of national policy and by conducting semi-structured interviews with representatives from central and decentral governments¹. This thesis argues that energy poverty is a complex governance issue that is connected both to social as well as energy transition policy. This means that multiple levels of government and domains within those levels are concerned with designing and implementing energy poverty policy. As put forward by the theory of multilevel governance (MLG), the involvement of multiple levels increases coordination costs and makes decision-making more complex as more players are involved. Typical governance obstacles to multilevel policy arenas includes an unclear (or at least, contestable) division of tasks, the lack (or weakness) of formal mechanisms for intergovernmental coordination, and – very often – limited financial support from the central government. I find that some of the main obstacles to effective

---

¹ The use of regional, decentral, substate, subnational or substate to refer to lower levels of government is often contested, and both in the literature and in official documents we find different labels such as regional and local authorities (RLAs) or governments (RLGs). Sometimes, the distinction between sub-state and sub-national is by no means untroubled. Belgium, for instance, is a federal state with a very specific institutional framework, since the federal level and federated entities are on an equal standing. It would be thus inappropriate to refer to regions and communities as “subnational levels” of government (OECD, 2010). In the Netherlands, official documents refer to provinces and municipalities as ‘mede-overheden’ or ‘decentrale overheden’ (decentral governments). ‘Mede-overheid’ literally translates to co-government, implying a sense of equal standing between ministries, provinces and municipalities. It was therefore decided to refer to these ‘co-governments’ as decentral governments.

energy poverty policy include a lack of clarity in role division among the different government levels and insufficient long-term financial planning from the central government.

Literature review

Having identified the need to address the emergence of energy poverty in the Netherlands, I continue with a discussion of how energy poverty can be conceptualised. Secondly, I outline why and how the theory of MLG helps understand energy poverty policy in the Netherlands.

Energy poverty

Energy poverty was initially researched primarily in developing countries. Since the seminal work of Brenda Boardman on fuel poverty in the UK and Ireland (1991), energy poverty has no longer been exclusively addressed in developing countries. Research now encompasses energy deprivation in the developed world, including studies of energy poverty in Central and Eastern Europe (Buzar, 2016) and Southern Europe (Miniaci et al., 2008; Scarpellini et al., 2015). These studies have focused on systemic circumstances as a cause of domestic energy deprivation, such as institutional factors, political economies, infrastructure issues, housing structure, income differences, and changing prices of utility services. A widespread definition in such studies is that energy poverty is a situation in which households are unable to adequately meet their energy needs at an affordable price (Buzar, 2007).

In addition to the focus on the affordability of energy, energy efficiency, or lack thereof, is repeatedly brought up as a part of energy poverty, such as poor insulation and energy-consuming appliances (Braubach & Ferrand, 2013). Finally, Meyer et al. (2018) take issue with the narrow measurement of energy poverty, arguing for including notions of hidden and perceived energy poverty. Hidden energy poverty exists when a household self-restricts energy to save costs, whereas perceived energy poverty refers to self-reported difficulties in accessing sufficient energy services.

However, scholars have argued that the focus on access and affordability is too narrow, arguing that these two dimensions outline how energy poverty manifests itself but are too superficial to capture the entire phenomenon (Butler & Sherriff, 2017, p. 965). For example, Bouzarovski et al. (2012) argued that households demand not so much energy per se but energy services. They thus conceptualize energy poverty as a lack not of energy but of energy services, such as mobility, washing, and heating. This focus can also be seen in the EU's *at-risk of poverty or social exclusion* (AROPE) indicators, where the indicators of material deprivation include the ability to keep one's home adequately warm (Eurostat, 2021). In light of the energy transition, this new conception of energy poverty, as characterised not by lack of fuels but by lack of services, is compelling. After, households are faced with inadequate energy services, regardless of whether these services are provided by fossil fuels or renewable sources. Hence, this conceptualisation is much closer to the lived experiences of energy poverty.

Sovacool (2015) also problematises the focus on access and affordability, as he focuses on the social consequences of energy deprivation. He summarises that the phenomenon 'extends well beyond defaulting on energy bills and can threaten personal well-being and modern notions of equity, justice, and fairness' (Sovacool, 2015, p. 362). He further stresses the importance of considering not only those already energy poor but also those vulnerable to energy poverty. This vulnerability framing is particularly useful when studying energy poverty in light of the energy transition because one can expect the number of households facing energy poverty to increase as a result of the energy transition, at least in the initial phases of the transition. In addition, some researchers argue that another aspect of energy poverty is the extent to which households can participate in the energy transition by making their homes more sustainable (Mulder et al., 2023). Households that are currently not energy poor may run into payment problems later if they live in poorly insulated housing that

they cannot renovate. This is especially true for those living in the rental sector, who depend on landlords to increase the energy efficiency of their dwellings, as well as for homeowners who lack the financial means to invest in renovations. Whereas higher income households have the funds to invest in e.g. cavity wall insulation, solar panels or electric transport, thereby lowering their energy bill, lower income households often lack the financial resources to do so, thus creating greater inequality. Thus, we see a gradual trend in scholarship from a rather limited understanding of energy poverty to a wider interpretation that acknowledges the multifaceted nature of the phenomenon.

Ultimately, I rely on the conceptualisations of energy poverty of Bouzarovski et al. (2012), focussing on energy services; Sovacool (2015), who brings in the vulnerability aspect, and Mulder et al. (2023) who include participation in the energy transition as a vital factor. Combining these three conceptualisations captures the full extent of the social phenomenon of interest to this study. First, the vulnerability framing and participation in the energy transition fit the context of this study. Even if energy poverty levels are relatively low in the Netherlands currently, both the ongoing energy transition and rising utility prices indicate that levels will increase in the near future, indicating that those now vulnerable to energy deprivation may soon become energy poor. Second, rather than focusing on the mere technicalities of how much income is spent on energy or how many units of energy are demanded, the conceptualisation provides a more comprehensive view of energy poverty as a multifaceted phenomenon. Finally, the conceptualisation highlights that energy poverty is a complex social issue that touches upon both social as well as energy transition policy, which in turn creates all sorts of challenges for what level of government can best address the problem.

Multilevel governance and the case for more or less de/centralization

MLG was first coined by Hooghe and Marks (2001, 2003) to understand the drivers of EU policy formation and the interplay between the European, national, regional, and local levels of policy formation. Looking to understand EU integration, they argue that European integration is a process in which there is a diffusion of authority away from the central state, thus requiring increased interaction and coordination among European, national and regional levels of governance. Specifically, MLG looks at coordination and communication patterns between these levels of government in decision-making processes and the implementation and evaluation of EU policies. These patterns can be vertical, meaning between levels of government, and horizontal, meaning between government and non-government actors, such as interest groups, NGOs, and businesses. Hooghe and Marks (2009) argue that the pressure of policy specialists and interest groups drives the shifting of authority between levels of government. From a functionalist perspective, these actors justify a redistribution of power as crucial for the efficient governing of complex issues. One of the ways to guide the question of who ought to have authority over what is by relying on the principle of subsidiarity (Drew & Grant, 2017), according to which policy decisions should be made at the lowest level of government as possible. Lower levels of government have better access to information and have lower monitoring costs, and are thus in a better position to provide adequate services more efficiently and at a lower cost. Higher levels of government should only provide services if they can do so more effectively than lower levels. In reality, such a demarcation of authority is complex to achieve, and decision-making ends up being shared or decentralised across multiple levels. This creates a patchwork of interdependent actors who must work together to achieve common goals (Hooghe & Marks, 2003, p. 15). Policy objectives are frequently interconnected, and different levels of government share responsibility for

addressing the same problem, meaning that decisions made on one level impact other levels, which in turn requires coordination so that these interdependencies are addressed effectively (Benz, 2021, p. 30). In other words, because policy is complex, sufficient coordination is required among the different jurisdictional levels. However, at the same time, the capacity of the central government to coordinate is diminished by the diffusion of power to other levels. This is what Hooghe & Marks (2021, p. 19) call the coordination dilemma: “MLG imposes the need for coordination, but it reduces the capacity of central governments to issue authoritative commands”.

As aforementioned, research on energy poverty in the Netherlands is limited and as such detailed knowledge on at what governmental level to deal with it, is as of yet unavailable. However, research has been conducted on the effects of decentralisation in other policy areas in the Netherlands. Decentralisation can loosely be understood as a process whereby authority over policymaking shifts from central to local governments. It is worth briefly discussing decentralisation in the Netherlands, as it may shed light on some aspects that lead to (un)successful decentralisation. These factors may very well also be important in the field of energy poverty policy. In general, the overall logic of decentralisation is that it enables tailor-made policy, creates shorter lines between the allocating agency and the receivers, allows for policies based on the ample knowledge of local actors, creates greater possibilities for civic engagement and ultimately leads to a more efficient allocation of public goods and services (De Vries, 2000; Oates, 2005). Hoping for an increase in quality of public services, the Dutch central government decentralised some main aspects of the social domain to municipalities in 2010 and 2015. This included child protection services, social assistance for persons with disabilities, activation policies for unemployed citizens and poverty alleviation (Dijkhoff, 2014). Since then, research has shown that the effects of decentralisation vary greatly. In the field of child protection services, for instance,

decentralisation and the accompanying lack of national coordination have negatively impacted the ability of municipalities to adequately deal with youth mental healthcare or custodial placements (Haan-Kamminga, 2012). Reasons for this include the lack of a coherent national approach, scattered organisation and financing, and increased bureaucracy. Concerning social welfare, research has found that decentralisation can lead to inconsistency, under-provision of services, and a lack of control (Bredewold et al., 2018; de Jong & Vonk, 2019).

In some other areas, decentralisation worked better, an example being the decentralisation of Dutch water management. The Netherlands has a long tradition of decentralised water governance in so-called water councils, which are responsible for securing access to high-quality water whilst maintaining water levels to prevent flooding. Decentralised water governance has allowed water councils, municipalities, and provinces to work together and provide tailor-made decisions on adaptive water management. The success of decentralisation in this area can be attributed to multiple factors. Policy entrepreneurs from outside the established governmental hierarchy successfully innovated outdated approaches (Huiteima & Meijerink, 2009). Furthermore, the policy process is characterised by its focus on informal networks, bringing together elected council officials with representatives from policy, science, and business (Pahl-Wostl et al., 2013). Finally, water councils have increasingly used their expertise in collaboration with other governmental levels. An example is the water assessment, in which the water council advises municipalities and provinces on urban and spatial planning to ensure coordination between water management and spatial planning (van Dijk et al., 2011). This highlights how different organs with different expertise and competences can bridge policy gaps.

This is a valuable insight regarding energy poverty policy in the Netherlands. Energy poverty is both a problem of social poverty and of energy transition policies. Social policy

and poverty reduction fall under the authority of the Ministry of Social Affairs and Employment (*Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid*, SZW), but the implementation of poverty policy has been decentralised mainly to municipalities. On the other hand, decisions on the energy transition are almost exclusively made at the national level, where the Ministry of Economic Affairs and Climate Policy (*Ministerie van Economische Zaken en Klimaat*, EZK) is the most relevant actor. The Ministry of Internal Affairs and Kingdom (*Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties*, BZK) is responsible for urban development and housing. However, provinces also carry responsibilities for urban development, particularly in larger-scale projects, e.g. related to the heat transition in the industry. In sum, this highlights that energy poverty is a complex policy issue at the intersection of different policy domains and various levels of government.

Energy (poverty) policy in a multilevel system

In the field of energy policy, one of the central premises of MLG is that local governments and initiatives can strengthen the implementation of EU policies (Jänicke & Quitzow, 2017). Fudge et al. (2016) point to the potential of local governments to involve a broad community in the design and implementation of energy policies. Substate levels can ensure that policy implementation is tailored to the specific conditions and needs of different regions, but this potential can only be reached when there is sufficient coordination between the local, national and European levels of government (Hooghe & Marks, 2021). For example, one study found that conceptual ambiguity around energy poverty in national approaches stems partly from how energy poverty is conceptualized at the European level, particularly in directives on energy. These confound ‘energy poverty’ and ‘vulnerable consumers,’ meaning that the guidelines in the directives are not specific to energy-vulnerable consumers but to consumers at risk of poverty in general. This ambiguity is then relayed into national policy,

where measures target low-income households and individuals at risk of poverty but not specifically those at risk of energy poverty (Kyprianou et al., 2019, p. 54).

As mentioned earlier, the complexity of contemporary policy issues requires coordination between different governmental actors. There are various studies of effective coordination in climate policies. These studies converge in finding that climate policy is driven by a combination of horizontal and vertical interaction across state levels and between public and non-public actors, which requires significant coordination efforts. Some examples of effective coordination include sufficient support from national authorities to municipalities with both long-term planning and financial instruments (Sperling et al., 2011); formal and informal modes of collaboration that create feedback loops between different stakeholders, which can foster the sharing of best practices (Ringel et al., 2016); bringing in third parties who are familiar with the local context (Burch, 2010).

Specifically on energy poverty, a comparative study of five EU countries found that energy poverty is most often noticed by local authorities, as these are in frequent contact with socially vulnerable groups and govern poverty eradication programmes and activities (Kyprianou et al., 2019). Thus, they argue that regional policy to alleviate energy poverty is most effective. In contrast, research on other European countries highlighted the need for sufficient national coordination, although it remains unclear whether such coordination consists primarily of collecting data, providing sufficient financial support to decentral governments, coordinating the sharing of best practices or setting stricter conditions on how local levels implement policy. For example, in the case of Czechia, a study found that the biggest obstacle to effective energy poverty policy is the lack of data and that national data gathering should be the first starting point to developing policy (Karásek & Pojar, 2018). In Austria, Seebauer et al. (2019) argue that energy poverty policy should focus on socio-economic conditions and housing market structures, primarily regarding the rental sector.

They also conclude that, at the national level, collaboration between different ministries can help ensure that energy poverty policy is tackled not only in the social realm but also in the climate policy domain. These are unitary and federal states, respectively, which underlines that both in unitary as well as federal states, research shows that there is a coordinating role for the central government. Indeed, research on energy poverty in the Netherlands, a unitary state but with a considerable level of decentralisation, has suggested that attempts to address energy poverty locally are hampered by the absence of a clear national strategy; this makes it difficult for local authorities to access funds and develop activities (Feenstra et al., 2021). However, it remains unclear what such a national strategy would entail. Moreover, in contrast to the need for a national strategy, Mulder et al. (2023) argue that energy poverty is spatially concentrated in the Netherlands in areas with low urbanization and lower socio-economic status, suggesting that this calls for targeted local intervention rather than a national framework.

Multilevel government or governance? The role of non-governmental actors

An often-cited criticism of MLG is its lack of attention to actors other than government institutions. Nowadays, multilevel government is increasingly understood to involve interactions between government and non-governmental actors (Börzel, 2020). Benz (2021) argues that the division of power in multilevel systems is dispersed, meaning that communication often evolves in network-like patterns, is less formalized, and therefore open to new actors, including not only policy specialists or regional representatives but also non-governmental actors in civil society who are looking to increase the competitiveness of a region or solve social problems.

In the context of energy poverty, the role of non-governmental actors is instrumental. Using examples from Italy, France, Spain, and England, Creutzfeldt et al. (2020, p. 635)

found that non-governmental organizations (NGOs) are influential in providing ‘nodal governance.’ This refers to how NGOs ‘represent an adaptive response to the inability of law and policy to address the complex and multi-faceted problem of energy poverty.’ (Creutzfeldt et al., 2020, p. 636). In the Netherlands, the importance of non-governmental actors is illustrated when looking at where energy poverty is most prevalent, namely, in the rental sector (Mulder et al., 2021). Here, the role of social housing corporations and property owners, who are, in principle, responsible for increasing the energy efficiency of dwellings, is instrumental in addressing energy poverty. Hence, to answer to the criticism that MLG tends to ignore the role of non-governmental actors, this research not only reflects on the role of government actors but also includes the role of non-governmental actors, such as think tanks, social housing associations, and property owners. Indeed, Benz et al. (2021) point out that research on the interactions between non-governmental and governmental actors is still in its infancy.

To conclude, this study contributes to the literature in several ways. First, it sheds more light on the possible effects of decentralisation of energy poverty policy and the role and strengths of each level of government in addressing the issue, particularly in the Netherlands. In the context of Europeanisation of public policy, which can loosely be understood as ‘a process by which domestic policy areas become increasingly subject to European policy-making’ (Börzel, 1999, p. 574), the study also aims to highlight how European policy influences the Dutch context. In doing so, the study increases our understanding of the application of MLG in the relatively new policy field of energy poverty. The MLG perspective highlights the importance of looking at energy poverty policy from multiple governmental and non-governmental actors. MLG can reveal how levels of government and non-government actors can work together or inhibit efforts to address energy poverty. Second,

by focusing on the unexplored case of the Netherlands, this research further highlights how energy poverty can be dealt with in Western European countries. Generally, such countries have significant funds available to advance the energy transition. However, to enact an inclusive and just transition for all citizens, it is important to study how governments not only address the transition to a low-carbon energy system but also how they address energy poverty in that transition.

‘Polderen’ – governance in the Netherlands

Before discussing the research design of this study, it is relevant to outline the governance structure in the Netherlands briefly and to shed some light on how competences are divided amongst the different levels of government. The Netherlands is considered a decentralised unitary state where the central government provides uniformity through legislation and supervision but where provinces and municipalities hold considerable autonomy over their internal affairs (Andeweg et al., 2020). The *Rijksoverheid* (central government) consists of twenty ministries. In the field of energy (poverty), the three most relevant ministries are the Ministry of EZK, the Ministry of SZW and the Ministry of BZK. EZK is responsible for the energy transition and enhancing sustainability in industry. SZW is responsible for social security, including poverty eradication. BZK is, among others, tasked with spatial planning and renovating the housing stock. The tasks of each ministry are therefore related to energy poverty in one way or another.

The intermediate tier of governance in the Netherlands is formed by the provinces, of which there are twelve. Under the Dutch Constitution, provinces are autonomous and have the general right to run their ‘own household’ under central supervision (Grondwet, art. 123-132). Each province has a democratically elected parliament, which elects the executive government. Provinces have competences in urban development, where they establish regional policy for land use and assess whether municipal projects do not conflict with the larger-scale provincial policy. Provinces also decide on environmental protection and nature policy, energy and climate policy, traffic and transport and regional economic policy. Provinces also oversee the quality of public administration and financial governance of local governments, municipalities, and water councils (Council of Europe, 2021).

Regarding energy policy, Provinces are tasked with advancing the energy transition on a larger scale, for example, by formulating regional economic strategies, which includes decisions on where new industry can settle, supporting large industries in the energy transition and decisions on which parts of land are designated for nature preservation and recreation. They also coordinate and subsidise the energy transition in so-called social real estate (*maatschappelijk vastgoed*), such as theatres, community centres, school buildings, sports halls, health care centres and the like. Finally, provinces play a key coordinating role in collaborations between different regions, levels of government and other societal actors such as business and civil society.

The third governmental layer in the Netherlands is the local level, composed of 342 municipalities. Citizens directly elect a local assembly every four years (Grondwet, art. 129). Members of the executive government are appointed from the assembly. Municipalities have a wide range of responsibilities, some of which overlap with those of the provinces, particularly regarding spatial planning (Hendriks & Schaap, 2011). Municipalities have far-reaching competences in the social domain (e.g. (un)employment policy and child protection services), in smaller-scale spatial planning, public order and safety, school housing, local transport and culture and recreation.

Regarding energy policy, municipalities are responsible for assisting households in transitioning to renewable energy, including the phase-out of natural gas by 2030 (Ministry of Economic Affairs and Climate Policy, 2021). Municipalities also provide energy coaching and small subsidies to homeowners who want to renovate. Because of their proximity to citizens, social actors and industry, municipalities are generally considered influential in fostering social dialogue and engaging different social actors in policymaking (Groenleer & Hendriks, 2020).

In recent decades, decentralisation from the central to the regional and local levels has considerably changed the layout of the Dutch state. As discussed earlier, an example of rescaling tasks and powers can be observed in implementing welfare policy, which was decentralised to municipalities. Currently, spatial planning responsibilities are decentralised, through which the government aims to simplify existing legislation on urban and environmental development. Although more responsibility is argued to lead to more effective and efficient policy tailored to citizens' needs, it is often coupled with less national funding without extending authority to substate governments to raise taxation, i.e. there is political decentralisation but no fiscal decentralisation. As such, a decade after the widespread decentralisation in 2010, many municipalities still struggle to grapple with their extended tasks (Groenleer & Hendriks, 2020).

Commentators have observed that decentralisation has led to more collaboration among provinces and municipalities (Groenleer & Hendriks, 2020). This collaborative aspect is considered a fundamental concept of Dutch politics, often referred to as 'polder politics' (Hendriks & Toonen, 2018). 'Polderen' has become colloquial for referring to the way of doing Dutch politics, with a focus on the deliberative process of creating a compromise, where each autonomous party carries distinct responsibilities but where these tasks and powers also overlap with those of other actors, creating a substantial degree of interdependence. Collaborative policymaking and consensus-seeking are considered key aspects of this 'poldermodel'. For provinces and municipalities, this means they mutually constrain and influence one another; legally, they each have a set of competences, but practically these competences overlap so that a constant renegotiation is required to determine who acts on what.

Furthermore, both are constrained and influenced by national and European policymaking. Municipalities and provinces are considered key actors in implementing EU

policies, e.g., on state aid, economic development, infrastructure, environment, agriculture and transport (Groenleer & Hendriks, 2020). Substate levels of government increasingly bypass the Dutch central government to influence the European policy process, e.g. through establishing their own offices in Brussels or by advocacy through umbrella organisations, such as the Association Dutch Municipalities (Vereniging Nederlandse Gemeenten, VNG) and the Association of Provinces (*Interprovinciaal Overleg*, IPO) (Fleurke & Willemse, 2007).

Research design and methodology

To reiterate, this study aims to understand how different levels of government in the Netherlands address energy poverty and how they interact on this policy topic. Considering that current research on this topic is scarce, the research design is of an exploratory nature. The design of the study is twofold. First, current policies addressing energy poverty will be studied using thematic analysis of national and local policies. Second, using semi-structured interviews, this study further elucidates how the national government and provinces currently address energy deprivation. Although a qualitative design limits generalizability, this aligns with the study's aim to analyse in-depth how energy poverty is addressed and how different layers of government interact with one another.

Single case study

This study takes the form of a single case study by exploring energy poverty policy in the Netherlands. There are multiple definitions of a single case study, but generally, these definitions all overlap in that they highlight the detailed and in-depth nature of the study (Yin, 2003). A single case study is particularly useful when a topic is being studied for the first time or in a fundamentally different way, as it allows for a thick description of the phenomenon at hand (Gerring, 2007). Thus, considering the lack of earlier research on energy poverty in the Netherlands, this study is of an exploratory nature and uses a single case study to add an in-depth understanding of this policy area. The goal is to identify some possible variables that affect the effectiveness of energy poverty policymaking in a multilevel context.

The primary disadvantage of a single case study is its lack of generalisability or external validity. Nevertheless, a single case study can point to important features that may also be relevant in other contexts. As such, although this study cannot create generalizable

findings, it can point future research towards some of the challenges of (in)effective policymaking on energy poverty that may be observable in other countries too.

The Netherlands was chosen as a case study because research on energy poverty in the country is scarce (Feenstra et al., 2021). Additionally, the Netherlands is a wealthy, western European country with mild winters. Generally, such countries have large funds available to advance the energy transition and address energy poverty. However, the problem is only slowly gaining more traction, so this research can identify some of the ‘growing problems’ that could be observed in countries where, similarly, energy poverty has only recently appeared on the agenda, e.g. in Scandinavian countries (Bouzarovski et al., 2021).

Method

Thematic analysis (TA) is a qualitative research method for identifying, analysing, organizing, describing and reporting themes found within a data set (Braun & Clarke, 2006; Nowell et al., 2017). It is a broad research method that can be adapted to a range of different studies and research questions. TA consists of a continuous process of coding, developing and comparing themes. Furthermore, Braun and Clarke (2006) talk of a semantic approach to TA, where a researcher focuses on identifying themes that are explicit in the data. This matches the aim of the study, as the goal is not so much to discover underlying ideas but rather to create a more general overview of what policy looks like currently. In other words, this study is interested in manifest rather than latent content.

Further, the semantic approach is well suited in a study where the researcher is interested in some specific aspects of the data to be studied. This is especially important for national policy, where energy poverty policy is frequently addressed as part of wider social or energy policy. Thus, the semantic approach enables a focused analysis of those parts of the policy document that deal specifically with energy poverty. The data was coded using a

combination of an inductive and deductive approach. Inductive coding means that the themes identified are strongly linked to the data, whereas deductive coding means that the researcher establishes themes based on the literature before coding the data. This combined strategy is helpful in this particular research. Research specifically on energy poverty in the Netherlands is scarce, thus requiring more of an inductive approach. However, existing literature on MLG and decentralisation does provide some input for deductive coding. The thematic codebook can be found in Appendix I. A complete overview of the coding can be found in Appendix II.

Dutch national policy documents that were analysed stem from 2019 until January 2023. In 2019, the Dutch government created some of its most extensive climate and energy transition policies, including the Climate Accord (*Klimaatakkoord*) and the National Energy and Climate Plan (NECP). These policies form the fundamentals of most existing climate policy today, hence why these policies have been chosen as the starting point of analysis. Other analysed policy documents include the National Insulation Programme (*Nationaal Isolatieprogramma, NIP*), the one-time energy benefit of October 2022 and the energy price ceiling of January 2023.

Semi-structured interviews

After identifying relevant actors, semi-structured interviews were conducted. Semi-structured interviews are conducive when part of the answer to a research question is known but where significant knowledge gaps remain nonetheless (Rubin & Rubin, 2005, p. 22). In this study, the policy analysis first sheds light on how the Dutch government and substate levels of government currently address energy poverty. Then, the semi-structured interviews can elucidate aspects such as why such strategies were adopted, what challenges arose in the process and how different levels interact with one another on this policy topic. Furthermore, semi-structured interviews allow for a great deal of flexibility as well as reciprocity between

the researcher and interviewee, meaning that the interviewer may ask a prepared set of questions, but that significant freedom is left for the interviewee to discuss whatever they think is significant (Galletta, 2013, p. 45). Thus, semi-structured interviews can potentially direct attention to other understandings that may otherwise remain obscured. Semi-structured interviews were conducted using an interview guide that provided the researcher with some topics to be covered and some questions to be asked. The interview guide was not followed by the letter, but instead ample room was provided during the interview for the respondent to bring up whatever they felt was relevant. The interview guides can be found in Appendix III. Respondents were given an information sheet about the study which can be found in Appendix IV.

Respondents who were interviewed included higher-level civil servants from ministries or provinces, as well as representatives of housing associations, homeowner associations, and other civil society actors. As such, these can be considered expert interviews. Conducting expert interviews has been a common research method in social sciences and policy studies. Experts can be considered “crystallization points” of large amounts of information, forming a valuable entry point to understanding a particular policy or phenomenon (Bogner et al., 2009, p. 3). More recently, scholarship has expanded the traditional definition of experts to include, e.g. civil society (Collins & Evans, 2007). As such, and in line with the idea that non-governmental actors play an important role in MLG, this research aims to elicit knowledge not only from policy experts in the national government and provinces but also from civil society actors, representatives from (social) housing associations and resident interest groups which all are relevant actors in the energy transition and the combatting of energy poverty.

Care must be taken with expert interviews. They are by definition subjective, making it imperative to cross-reference interview data with other sources of data in order to formulate

legitimate results. This cross-referencing can be difficult because of the often-present power imbalance between interviewer and expert, where the expert is more knowledgeable on the topic. As such, the interview guide was designed after conducting the (preliminary) policy analysis. The reason for this is twofold. First, by engaging extensively in existing policy, some of the knowledge imbalance between the interviewer and interviewee can be overcome as the interviewer becomes more knowledgeable about the interview material. Second, the findings of the policy analysis could partly inform the interview questions so that the interviewee could either corroborate or contradict earlier findings. Vice versa, interview findings could be cross-referenced with the findings of the policy analysis. In other words, the research design includes triangulation. Triangulation refers to a research strategy where the same phenomenon is studied through different methods or with different types of data sources (Toshkov, 2016, p. 313). This increases the internal validity of findings, as information can be cross-checked for consistency and reliability.

Selection of respondents

Respondents were identified and contacted in a number of different ways. Some policy documents mentioned the responsible civil servants or partner organisations, others were identified through staff pages of the respective ministry or province or via LinkedIn.

An interview with a policymaker from the Ministry of SZW was conducted to account for the central government's perspective. This consisted of a written interview, and interview questions were circulated in the department of the respective policymaker so that their colleagues contributed to the answers as well, based on their expertise and work field.

Respondents from the Provinces were purposively selected based on one differentiating characteristic: the existence or absence of a clear policy on energy poverty. Clear means that the province either has a separate policy on energy poverty or deals with

energy poverty in energy transition policy rather than dealing with energy poverty in a general frame of social policy. From exploratory desk research, it followed that some provinces had a distinct policy on energy poverty. Others were working together with municipalities on pilots, and three Provinces had no policy on energy poverty and were also not involved in (municipal) pilot projects. Because it was not always possible to differentiate whether a Province had a clear policy on energy poverty, this study included the analysis of a) a Province with a clear strategy, b) a Province without a clear strategy and c) a Province with a fragmented strategy, e.g. through involvement in municipal pilots but without a clear provincial strategy. Representatives from the provinces included primarily civil servants, not officially elected representatives. Although this limits access to higher-level information, lower-level officials may be better interview sources, given their day-to-day involvement with political processes (George & Bennett, 2005, p. 105).

Given the high number of municipalities, selecting and interviewing respondents from 342 municipalities would have been beyond the scope of this paper. Therefore, it was decided instead to interview the umbrella organisation of Dutch municipalities, the VNG.

Finally, to include the perspective of non-governmental actors in the field of energy policy, several umbrella organisations were interviewed. First, an interview with a representative from the Dutch Association of Homeowners (*Vereniging Eigen Huis, VEH*) ensured that the perspective of homeowners was accounted for. Second, an interview was conducted with a representative from the Dutch *Woonbond*, an interest organisation for tenants, both from private and social housing.

An overview of the respondents, including a brief summary of the organisation they work for, can be found in Appendix V. If agreed upon by the respondent, the interviews were recorded and transcribed. The transcripts, to be found in Appendix VI, were analysed using the earlier mentioned TA.

To summarise, the dual research design created multiple avenues to answer the research question. An in-depth analysis of existing policy made clear how energy poverty is currently addressed on a national level. The interviews further answered the question of how substate levels address energy poverty, what challenges arose in the policy process and how different governmental and non-governmental actors interact (or not) with one another on this policy topic.

Analysis

This chapter discusses the findings of the policy analysis and the analysis of the interviews. The thematic analysis resulted in the formulation of three main themes and 24 subthemes. The first main theme delineates how energy poverty is understood in policy and by the interviewees. The second and third main theme present challenges and accelerators to effective energy poverty policy. The thematic framework, including definitions of the main- and subthemes and examples of coded text, can be found in Appendix I.

The analysis focuses on several arguments. First, a shifting understanding of energy poverty can be observed in national policy, where understanding has evolved from focusing on affordability to a broader scope that includes efficiency, vulnerability and participation in the energy transition. Here, the role of the EU is discussed as an important agenda-setter in the field of energy poverty policy. Second, effective policy on energy poverty is made difficult by the patchwork of different tasks and responsibilities shared among provinces and municipalities. It is argued that the lack of clarity in competences, along with the lack of long-term financial planning, are currently the most significant barriers to effective policymaking. The final section of this chapter discusses how provinces, municipalities and social partners interact with one another in an attempt to overcome these barriers.

Shifting understanding of energy poverty

In the Climate Accord of 2019, energy poverty is not explicitly mentioned, although various measures are described aimed at housing cost neutrality, i.e., ensuring that the monthly costs that a household pays for energy and mortgage payments or rent remain the same or decrease. The goal of housing cost neutrality signals a focus on housing affordability rather than a specific approach to energy poverty as a distinct issue. The Climate Accord is

the primary foundation for the Dutch NECP, which also fails to mention energy poverty. In the NECP of 2019, the Ministry of EZK argues that energy poverty is sufficiently addressed under the umbrella of social policy, such as debt assistance (Ministry of Economic Affairs and Climate Policy, 2019, p. 46). The government treats energy poverty as a part of social poverty, arguing that compared to other EU nations, incident rates are low in the Netherlands, making a specific strategy unnecessary. Such argumentation is by no means unique. MS such as Germany, Denmark and Sweden, have similarly argued that low levels of energy poverty can be dealt with sufficiently through existing poverty eradication policies (Bouzarovski et al., 2021). The European Commission (EC) is critical of this approach and recommended better integrating just and fair transition elements, among others, by providing a dedicated assessment of the prevalence of energy poverty (Ministry of Economic Affairs and Climate Policy, 2019, p. 160). This recommendation was only recently acted upon when, in January 2023, the Ministry of EZK requested the Dutch National Statistics Bureau (*Centraal Bureau voor de Statistiek*, CBS) to develop an energy poverty monitor. In a memo to the Dutch Parliament on this matter, the Ministry explicitly mentions that in doing so, it adheres to the EC's recommendation (Ministry of Economic Affairs and Climate Policy, 2023). In the context of Europeanisation (Exadaktylos et al., 2020), this highlights how policy on energy poverty has partly been accelerated by the multilevel framework in which the Dutch central government operates; ultimately, it must comply with EU legislation on the matter. This accelerating role is somewhat surprising considering that initial EU policy on energy poverty was criticized for being emergent and precarious, lacking central guidance and not providing a sufficient impetus for MS to design policy (Bouzarovski et al., 2012). However, later studies have shown that recent developments in EU energy poverty policy have indeed accelerated national measures (Bouzarovski et al., 2021). An example is the European Performance of Buildings Directive, which, among others, requires that poorly insulated housing is renovated

by 2050 (Directive 2018/844/EU). Interviewees recognize that the EU has an important agenda-setting function in bringing energy poverty to the attention of the Dutch central government (Zuid-Holland, p. 147; Overijssel, p. 162; VNG, p. 110; Woonbond, p. 181). An example is that the ministries of EZK, BZK and SZW have now started to work together to formulate a goal on energy poverty reduction, as required by Directive 2009/73/EC .

The sole focus on monetary solutions for energy poverty changes when looking at the NIP. From April 2022, this policy focuses on improving the energetic quality of houses with the poorest energy labels. Although there is still an explicit focus on energy poverty as an affordability issue, widening the scope to include the energetic quality of housing signals a tentative change in understanding. In a memo to the Dutch Parliament, the Ministry of EZK recently acknowledged that ‘energy poverty is a multidimensional problem’ beyond just affordability (Ministry of Economic Affairs and Climate Policy, 2023, p. 1).

Short-term versus long-term financial support

To mitigate the effects of rising energy prices, the central government provided three short-term measures: a one-time energy premium for lower-income households (Ministry of Social Affairs and Employment, 2021), a cap on energy prices in January 2023 (Ministry of Economic Affairs and Climate Policy, 2022), and two energy bill benefits of €190 for all households (Ministry of General Affairs, 2022). However, research on energy poverty in other European countries has highlighted that short-term monetary assistance alone is not sufficient to address energy poverty and that policies should focus on far-reaching insulation efforts and reducing consumption (Barrella et al., 2021; Kyprianou et al., 2019). In other words, such monetary mitigation efforts do not address the underlying issues of energy poverty.

Another set of financial instruments for energy poverty mitigation efforts has been delegated to municipalities (Ministry of the Interior and Kingdom Relations, 2022). A first

sum of €150 million was allocated to municipalities in early 2022, with the spending deadline set in May 2023. The deadline for a second sum of €150 million is late 2024. The issue with these short-term budgets is that municipalities cannot plan ahead. The time that goes into planning ad-hoc activities cannot be spent formulating a more structural approach that can be rolled out for multiple years. This situation is certainly not new nor unique to the Dutch context. Earlier research has reflected amply on the interdependence between national and local levels, where the national level can, on the one hand, facilitate action by local authorities but can also be considered as limiting the possibilities of local levels. Such studies converge in their findings that an appropriate level of involvement from the central government is best achieved through long-term planning instruments so that local levels can access funds and develop activities (Feenstra et al., 2021; Sperling et al., 2011). To illustrate, one interviewee mentions:

I think the biggest problem is the short-term sums of money that the government transfers [...]. the long term is the most important thing, that it is something structural that you can structurally bet on. Then you can make structural agreements with parties in the neighbourhood. Then you can say, we will be working on this for the next fifteen years and we are sure that we will receive this flow of resources and can use them intelligently (Zuid-Holland, p. 144)

The difficulty of making a structural plan if financial instruments are made available only short-term is also mentioned in light of the phasing out of gas in households. In 2018, the central government decided to phase out natural gas by 2030 (Ministry of Economic Affairs and Climate Policy, 2021). The Climate Accord refers to the vital role of municipalities in

facilitating the heat transition in households away from natural gas. The interview with the VNG recognised this key role of municipalities. However, municipalities stress that they want policy interventions on energy poverty to complement the neighbourhood-centred approach (*wijkaanpak*) that already exists in the heat transition. The interviewee explained that the current short-term financial support for energy poverty policy makes it difficult for municipalities to connect this to the existing heat transition policies.

Part of the justification for municipal energy poverty policy is the municipality's proximity to citizens (see below). However, this potential too is challenging to reach because of the ad-hoc nature of funding. Citizens in energy poverty are often from a lower socio-economic background and generally have low trust levels in government institutions (VNG, p 108; Zuid-Holland, p. 143; Overijssel, p. 159). Research has shown that preventing distrust can be done by working with local partners already familiar in the neighbourhoods (Burch, 2010). However, collaborating with local social actors is made difficult by the ad-hoc nature of current policy and the hasty processes that follow because building a solid relationship of trust requires time. Instead, the interviewees mention that energy coaching organisations or insulation fix teams are quickly 'flown in' from outside the municipality or province because there is limited time to search for local organisations with the expertise or time available.

'Polderen' in practice and (un)clarity in competences

The Ministry of EZK asserted that the solution to energy poverty requires collaboration with different ministries as well as decentral governments, recognizing that energy poverty must be dealt with not only at different governmental levels but also with the cooperation of different domains, such as the social domain and the energy and climate domain (Ministry of Economic Affairs and Climate Policy, 2023). The literature shows that the involvement of this many actors on a policy issue requires sufficient coordination to

demarcate responsibilities clearly (Benz et al., 2021). However, because of the novelty of the policy issue, it remains somewhat unclear what level and what department within that level is responsible for which task.

All interviewees recognized the need to bridge policy gaps and work with different departments, but navigating the different tasks, roles, and responsibilities can be difficult. For many, it was the first time they had worked together with their colleagues from the social domain. Whereas some interviewees consider energy poverty primarily an issue of income (Woonbond, p. 175), others stress that it is connected with the energy transition and the need for an inclusive transition (Zuid-Holland, p. 147; Flevoland, p. 119). Therefore, it is not always easy to decide with which departments and especially with which governmental levels to work and to assign responsibilities. Interviewees recognize that the role division when it comes to energy poverty can be somewhat unclear, especially for provinces. Formally, they are tasked with advancing the energy transition on a larger scale, but in reality, that task overlaps with those of municipalities. For example, the Province of Overijssel highlights that they see a role for the province in collaborating with social housing corporations to tackle energy poverty by advancing renovation efforts on a much larger scale than the household-based approach of municipalities (Overijssel, p. 159). In addition, while some provinces have minimal policy or funding in place to support municipalities in the implementation of energy poverty policy, others have quite extensive support programmes. This highlights that provinces are relatively autonomous actors who each define their responsibility in energy poverty eradication differently. Without coordination, the level of support that municipalities receive differs significantly from province to province (VNG, p. 113). This has serious distributional consequences for the energy poor, for whom the scope of support they receive is arbitrarily determined based on the municipality they live in and the province the municipality falls under.

The different approaches per province underscore that even if competences are defined legally, the reality is more complex. In other words, even if there is a so-called contract of governance, such a contract cannot detail what is to be done in every possible situation (Hooghe & Marks, 2020). With all levels of government involved in policy on energy poverty, it is, therefore, necessary to improve interjurisdictional coordination to define tasks more clearly. The OECD suggests this can be done through a) mapping the competences and interactions of key stakeholders, b) diagnosing ‘gaps’ in coordination, and c) proposing remedies (OECD, 2018). In short, the OECD argues that a contract can improve coordination because it clarifies expectations and responsibilities. Provinces are indeed in the process of giving substance to their role in addressing energy poverty; interviewees generally agree that the provincial task is of a coordinating nature and that implementation of energy poverty policy should be left with the municipalities. As one interviewee states, “the fact that implementation mainly lies with the municipalities is, of course, also evident from the fact that the national government allocates funds to the municipalities.” (Flevoland, p. 123). They add, “as a province, you then look at where the blind spots are, where can we accelerate or strengthen and contribute to what is already there, what municipalities are already doing.” (Flevoland, p. 122-3).

Interviewees generally see the strengths of provinces as twofold. Firstly, they can connect municipalities and facilitate knowledge transfers to prevent each municipality from reinventing the wheel. Secondly, they also form an important intermediary between the central government on the one hand and the municipalities on the other. Because they are in the middle between these two levels, they are familiar with the details of policy implementation at the municipal level, but they also have a good sense of the political development and realities that are at play at the central level. Existing research points to this important intermediate role of provinces. For instance, Hasanov & Zuidema (2018) find that,

as an intermediary, provinces can create new possibilities and opportunities by enabling connections between different actors whilst at the same time engaging with policymakers at the central level to show what issues arise in the municipalities. For energy poverty policy to be decided upon at the lowest level possible – municipalities – provinces thus play an essential role in enabling that subsidiarity.

Both the provinces and the VNG mentions the importance of maintaining a high level of freedom for municipalities to decide how they implement the instruments they receive from the national government. The strength of municipalities lies in their close contact with citizens, their ability to identify the target audience and to work with local organisations. Since municipalities are in charge of transferring social benefits to poor, they are also uniquely positioned to identify which households might be entitled to energy poverty support measures. In many ways, they form the ‘eyes and ears’ of the central government and have contact with citizens in a way that the central government does not. Following the principle of subsidiarity, it seems logical that municipalities are in charge of carrying out energy poverty policy. Following a functionalistic logic, the VNG and provinces advocate for more decision-making power at the municipal level because they consider the expertise of local government to be crucial for the efficient governing of energy poverty (Hooghe & Marks, 2009).

Currently, however, the central government demands a high degree of justification and transparency over how funds are spent, meaning that employees are frequently busy reporting back to the central government rather than with developing energy poverty eradication activities. Earlier research on decentralisation in the Netherlands similarly found that the high degree of control demanded by the central government leads to increased municipal bureaucracy and less effective policy implementation (de Jong & Vonk, 2019; Haan-Kamminga, 2012). This creates a dilemma for municipalities. As Bolleyer & Börzel (2010, p. 182) put it, “assuring effective cross-jurisdictional problem-solving while avoiding

centralisation of competences is a pressing challenge for lower-level governments.” In other words, municipalities want to avoid the centralisation of competences and aim to maintain a large degree of freedom over how they spend the financial instruments at their disposal, but they also require more long-term planning from the central government. In other words, for an effective cross-jurisdictional approach to energy poverty, it seems there is a simultaneous push for both centralisation as well as decentralisation.

Overcoming obstacles through nodal governance

In sum, the short-term central policy leaves little space for provinces and municipalities to draft multiannual strategies, and the lack of clearly demarcated roles creates much fragmentation in how decentral governments address energy poverty. Instead, every province and municipality seems to reinvent the wheel for the financial instruments they receive. Increasingly, information-sharing activities have been set up to share best practices and learn from one another in the hopes that this pattern can be broken. Provinces are in frequent contact with their municipalities about the process of local policy interventions. For some provinces, this is easier than for others. The provinces of Flevoland and Zeeland only have six and thirteen municipalities, respectively, which makes it relatively easy to be updated on local efforts. Keeping a clear overview of all local activities can be more challenging for larger provinces with more municipalities. Nevertheless, all provinces tend to take a leading role in organising information-sharing meetings. The goal of those is to share best practices and provide examples of successful local interventions so that municipalities can learn from one another and can be connected to local organisations with which they can work.

Provinces not only keep in contact with their municipalities. The National Research Programme Energy Poverty (Landelijk Onderzoeksprogramma Energiearmoede) was an often-mentioned platform. TNO set this up in collaboration with the Province of Zuid-Holland

and Noord-Holland and is a platform where multiple municipalities, provinces and the ministries of BZK, EZK and SZW update one another regularly on regional and local policies to mitigate energy poverty.

TNO was frequently mentioned as an important actor, particularly when it comes to providing valuable data on energy poverty. Interviewees mentioned that the lack of data on energy poverty could make it difficult to identify the target audience (Flevoland, p. 123; Zuid-Holland, p. 145; Woonbond, p. 182). TNO was the first research institute to create a concise overview of energy poverty in the Netherlands (Mulder et al., 2021) and is considered by many interviewees to be the most authoritative research institute on the topic. Similarly, both the Woonbond and the VEH conducted research among citizens on lived experiences of energy poverty and the (in)accessibility of support instruments, respectively. Ministries do not collect such signals from citizens, and research by these social actors thus forms an important information source for the central government (VEH, p. 191; Woonbond, p. 176).

The role of these organisations and institutes is in line with earlier research, which suggests that if the central government insufficiently deals with a policy issue, such non-governmental actors will jump in and provide what is called ‘nodal governance’ (Creutzfeldt et al., 2020). However, this nodal governance and the sharing of best practices is not the same as the need for more clarity in the distribution of competences, nor does it address the long-term financial security that municipalities require from the central government in order to work on energy poverty more structurally, and, eventually, more effectively.

Conclusion

Energy poverty policymaking in the EU has expanded over the past ten years as a result of a greater understanding that it is a distinct issue from other types of material and financial deprivation. In the Netherlands, energy poverty remained obscured for a long time, both in academic accounts and policymaking. The energy crisis, as a result of which an unprecedentedly high number of households were facing energy bill arrears, was an accelerator for the formation of Dutch policy on energy poverty. Therefore, this research aimed to assess the current state of energy poverty policy in the Netherlands with a particular focus on how the multilevel and decentralised governance system in the Netherlands creates challenges for effective policymaking.

One of the characteristics of the multilevel system in which the Dutch state operates is that national policy is affected by EU legislation with a consistent degree of Europeanisation. Indeed, EU guidelines on energy poverty have acted as a driver for including the policy issue on the agenda in the Netherlands. However, even now that energy poverty is recognized as a complex issue at the intersection of social and energy policy, significant obstacles remain to addressing energy poverty effectively.

Dutch governance is characterised by a high degree of decentralisation. This diffusion of authority from the central state to other levels of government requires renegotiating task divisions. Especially on the emergent and new policy topic of energy poverty, decentralisation has led to a fragmented approach where the roles of provinces and municipalities are not sufficiently coordinated. The unclarity in role divisions creates varying degrees of support that municipalities receive from provinces, with serious distributional consequences for the energy poor. The findings of this study therefore confirm the challenge of coordinating relatively autonomous actors in a multilevel system (Hooghe & Marks, 2021).

In addition, the central government's lack of long-term financial planning prevents municipalities from formulating a multiannual strategy. Instead, it creates short bursts of action that are difficult to attune to existing policies. This speaks to earlier research which confirmed substate levels require sufficient long-term financial security from their central government to implement energy policy (Feenstra et al. 201, Scarpellini et al. 2011).

These obstacles are, in part, overcome by the role of non-governmental actors, which create an important forum of interaction to foster the sharing of best practices. This so-called 'nodal governance' (Creutzfeldt et al., 2020) underscores the influential role that non-governmental actors can play when higher levels of government insufficiently address a policy issue. It also emphasises the importance of studying the role of non-governmental actors in an MLG system, a dynamic which is still understudied (Benz et al., 2021).

Some limitations exist in this study which creates possibilities for further research. Considering that municipalities are currently responsible for executing energy poverty policy, future research could explore the issues and challenges that municipalities face more elaborately. There are 342 municipalities in the Netherlands, and there are likely significant differences in how municipalities address energy poverty. The VNG was interviewed to include the perspective of municipalities, but one can wonder to what extent such an umbrella organisation can give a full account of the current municipal strategies and the challenges they run into. Similarly, this research focussed on the Netherlands but did not include the overseas territories, Bonaire, Saba and Sint-Eustatius, which are among the poorest regions in the Netherlands and can therefore be expected to record relatively high levels of energy poverty.

Furthermore, although the research object was energy poverty policy and its governance structure, a notable omission from this research (and many studies on energy poverty) is lived experiences of energy poverty. Researchers have already identified that more research on this is necessary, which can inform policy design (Jiglau et al., 2023), in

particular when it comes to vulnerability to energy poverty stemming from gender, ethnicity or class (Feenstra & Özerol, 2021).

To conclude, this study aspires to contribute to the understanding of energy poverty in the Netherlands, as it offers insight into some of the key challenges of effective policymaking on the issue.

References

- Andeweg, R. B., Irwin, G. A., & Louwse, T. (2020). *Governance and politics of the Netherlands* (Fifth edition). Red Globe Press.
- Backhaus, J. (2019). Turning Off the Gas Tap: Sustainable Energy Policies, Practices and Prospects in the Netherlands. In F. Fahy, G. Goggins, & C. Jensen (Eds.), *Energy Demand Challenges in Europe* (pp. 71–81). Springer International Publishing.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-20339-9_7
- Barrella, R., Linares, J. I., Romero, J. C., Arenas, E., & Centeno, E. (2021). Does cash money solve energy poverty? Assessing the impact of household heating allowances in Spain. *Energy Research & Social Science*, 80, 102216.
<https://doi.org/10.1016/j.erss.2021.102216>
- Benz, A. (2021). *Policy change and innovation in multilevel governance*. Edward Elgar Publishing.
- Benz, A., Broschek, J., & Lederer, M. (2021). Conclusion: A research agenda for multilevel governance. In A. Benz, J. Broschek, & M. Lederer (Eds.), *A Research Agenda for Multilevel Governance*. Edward Elgar Publishing.
<https://doi.org/10.4337/9781789908374.00024>
- Boardman, B. (1991). *Fuel poverty: From cold homes to affordable warmth*. Belhaven Press.
- Bogner, A., Littig, B., & Menz, W. (2009). *Interviewing experts*. Palgrave Macmillan.
- Bolleyer, N., & Börzel, T. A. (2010). Non-hierarchical policy coordination in multilevel systems. *European Political Science Review*, 2(2), 157–185.
<https://doi.org/10.1017/S175577391000007X>

- Börzel, T. A. (1999). Towards Convergence in Europe? Institutional Adaptation to Europeanization in Germany and Spain. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 37(4), 573–596. <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00197>
- Börzel, T. A. (2020). Multilevel governance or multilevel government? *The British Journal of Politics and International Relations*, 22(4), 776–783. <https://doi.org/10.1177/1369148120939872>
- Bouzarovski, S., Petrova, S., & Sarlamanov, R. (2012). Energy poverty policies in the EU: A critical perspective. *Energy Policy*, 49, 76–82. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2012.01.033>
- Bouzarovski, S., Thomson, H., & Cornelis, M. (2021). Confronting Energy Poverty in Europe: A Research and Policy Agenda. *Energies*, 14(4), 858. <https://doi.org/10.3390/en14040858>
- Braubach, M., & Ferrand, A. (2013). Energy efficiency, housing, equity and health. *International Journal of Public Health*, 58(3), 331–332. <https://doi.org/10.1007/s00038-012-0441-2>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Bredewold, F., Duyvendak, J. W., Kampen, T., Tonkens, E. H., & Verplanke, L. (Eds.). (2018). *De verhuizing van de verzorgingsstaat: Hoe de overheid nabij komt*. Uitgeverij Van Genneep.
- Burch, S. (2010). Transforming barriers into enablers of action on climate change: Insights from three municipal case studies in British Columbia, Canada. *Global Environmental Change*, 20(2), 287–297. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2009.11.009>
- Butler, D., & Sherriff, G. (2017). ‘It’s normal to have damp’: Using a qualitative psychological approach to analyse the lived experience of energy vulnerability among

- young adult households. *Indoor and Built Environment*, 26(7), 964–979.
<https://doi.org/10.1177/1420326X17708018>
- Buzar, S. (2007). The ‘hidden’ geographies of energy poverty in post-socialism: Between institutions and households. *Geoforum*, 38(2), 224–240.
<https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2006.02.007>
- Buzar, S. (2016). *Energy poverty in Eastern Europe: Hidden geographies of deprivation*. Routledge.
- Collins, H., & Evans, R. (2007). *Rethinking Expertise*. University of Chicago Press.
<https://doi.org/10.7208/chicago/9780226113623.001.0001>
- Council of Europe. (2021). *Monitoring of the application of the European Charter of Local Self-Government in the Netherlands* (CG(2021)41-05final). Council of Europe.
<https://rm.coe.int/0900001680a42001>
- Creutzfeldt, N., Gill, C., McPherson, R., & Cornelis, M. (2020). The Social and Local Dimensions of Governance of Energy Poverty: Adaptive Responses to State Remoteness. *Journal of Consumer Policy*, 43(3), 635–658.
<https://doi.org/10.1007/s10603-019-09442-z>
- de Jong, F., & Vonk, G. (2019). Internal coordination of social security in the Netherlands. *European Journal of Social Security*, 21(2), 163–173.
<https://doi.org/10.1177/1388262719844985>
- De Vries, M. S. (2000). The rise and fall of decentralization: A comparative analysis of arguments and practices in European countries. *European Journal of Political Research*, 38(2), 193–224. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.00532>
- Dijkhoff, T. (2014). The Dutch Social Support Act in the shadow of the decentralization dream. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 36(3), 276–294.
<https://doi.org/10.1080/09649069.2014.933590>

- Drew, J., & Grant, B. (2017). Subsidiarity: More than a Principle of Decentralization—a View from Local Government. *Publius: The Journal of Federalism*, 47(4), 522–545. <https://doi.org/10.1093/publius/pjx039>
- Eurostat. (2021, July 12). *Glossary: Severe material and social deprivation rate (SMSD)*. [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Severe_material_and_social_deprivation_rate_\(SMSD\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Severe_material_and_social_deprivation_rate_(SMSD))
- Exadaktylos, T., Graziano, P. R., & Vink, M. P. (2020). 3. Europeanization: Concept, Theory, and Methods. In T. Exadaktylos, P. R. Graziano, & M. P. Vink, *The Member States of the European Union* (pp. 47–70). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/hepl/9780198737391.003.0003>
- Feenstra, M., Middlemiss, L., Hesselman, M., Straver, K., & Tirado Herrero, S. (2021). Humanising the Energy Transition: Towards a National Policy on Energy Poverty in the Netherlands. *Frontiers in Sustainable Cities*, 3, 645624. <https://doi.org/10.3389/frsc.2021.645624>
- Feenstra, M., & Özerol, G. (2021). Energy justice as a search light for gender-energy nexus: Towards a conceptual framework. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 138, 110668. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2020.110668>
- Fleurke, F., & Willemse, R. (2007). Effects of the European Union on Sub-National Decision-Making: Enhancement or Constriction? *Journal of European Integration*, 29(1), 69–88. <https://doi.org/10.1080/07036330601144466>
- Fudge, S., Peters, M., & Woodman, B. (2016). Local authorities as niche actors: The case of energy governance in the UK. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 18, 1–17. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2015.06.004>

- Galletta, A. (2013). *Mastering the semi-structured interview and beyond: From research design to analysis and publication*. New York Univ. Press.
- George, A. L., & Bennett, A. (2005). *Case studies and theory development in the social sciences*. MIT Press.
- Gerring, J. (2007). *Case study research: Principles and practices*. Cambridge University Press.
- Groenleer, M., & Hendriks, F. (2020). Subnational mobilization and the reconfiguration of central-local relations in the shadow of Europe: The case of the Dutch decentralized unitary state. *Regional & Federal Studies*, 30(2), 195–217.
<https://doi.org/10.1080/13597566.2018.1502179>
- Haan-Kamminga, A. (2012). Decentralisatie jeugdzorg: Hoe kunnen gemeenten sturen op de aanbieders van zorg? In M. Herweijer, A. T. Marseille, & H. B. Winter (Eds.), *In wetenschap voor de praktijk: Liber amicorum Michiel Herweijer* (pp. 69–79). Wolf Legal Publishers.
- Hasanov, M., & Zuidema, C. (2018). The transformative power of self-organization: Towards a conceptual framework for understanding local energy initiatives in The Netherlands. *Energy Research & Social Science*, 37, 85–93.
<https://doi.org/10.1016/j.erss.2017.09.038>
- Hendriks, F., & Schaap, L. (2011). The Netherlands: Subnational Democracy and the Reinvention of Tradition. In F. Hendriks, A. Lidström, & J. Loughlin (Eds.), *The Oxford Handbook of Local and Regional Democracy in Europe* (1st ed., pp. 96–122). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199562978.003.0005>
- Hendriks, F., & Toonen, T. A. (Eds.). (2018). *Polder politics: The re-invention of consensus democracy in the Netherlands* (Reissued). Routledge, Taylor & Francis Group.

- Hooghe, L., & Marks, G. (2001). *Multi-level governance and European integration*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Hooghe, L., & Marks, G. (2003). Unraveling the Central State, but How? Types of Multi-level Governance. *American Political Science Review*, 97(02).
<https://doi.org/10.1017/S0003055403000649>
- Hooghe, L., & Marks, G. (2009). A Postfunctionalist Theory of European Integration: From Permissive Consensus to Constraining Dissensus. *British Journal of Political Science*, 39(1), 1–23. <https://doi.org/10.1017/S0007123408000409>
- Hooghe, L., & Marks, G. (2020). A postfunctionalist theory of multilevel governance. *The British Journal of Politics and International Relations*, 22(4), 820–826.
<https://doi.org/10.1177/1369148120935303>
- Hooghe, L., & Marks, G. (2021). Multilevel governance and the coordination dilemma. In A. Benz, J. Broschek, & M. Lederer (Eds.), *A Research Agenda for Multilevel Governance*. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781789908374.00008>
- Huitema, D., & Meijerink, S. (2009). Policy dynamics in Dutch water management: Analyzing the contribution of policy entrepreneurs to policy change. In D. Huitema & S. Meijerink (Eds.), *Water Policy Entrepreneurs. A Research Companion to Water Transitions Around the Globe* (pp. 349–368). Edward Elgar Publishing.
- Jänicke, M., & Quitzow, R. (2017). Multi-level Reinforcement in European Climate and Energy Governance: Mobilizing economic interests at the sub-national levels: Multi-level Reinforcement in European Climate and Energy Governance. *Environmental Policy and Governance*, 27(2), 122–136. <https://doi.org/10.1002/eet.1748>
- Jiglau, G., Bouzarovski, S., Dubois, U., Feenstra, M., Gouveia, J. P., Grossmann, K., Guyet, R., Herrero, S. T., Hesselman, M., Robic, S., Sareen, S., Sinea, A., & Thomson, H.

- (2023). Looking back to look forward: Reflections from networked research on energy poverty. *IScience*, 26(3), 106083. <https://doi.org/10.1016/j.isci.2023.106083>
- Karásek, J., & Pojar, J. (2018). Programme to reduce energy poverty in the Czech Republic. *Energy Policy*, 115, 131–137. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2017.12.045>
- Kyprianou, I., Serghides, D. K., Varo, A., Gouveia, J. P., Kopeva, D., & Murauskaite, L. (2019). Energy poverty policies and measures in 5 EU countries: A comparative study. *Energy and Buildings*, 196, 46–60. <https://doi.org/10.1016/j.enbuild.2019.05.003>
- Meyer, S., Laurence, H., Bart, D., Middlemiss, L., & Maréchal, K. (2018). Capturing the multifaceted nature of energy poverty: Lessons from Belgium. *Energy Research & Social Science*, 40, 273–283. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2018.01.017>
- Miniaci, R., Scarpa, C., & Valbonesi, P. (2008). Distributional Effects of Price Reforms in the Italian Utility Markets. *Fiscal Studies*, 29(1), 135–163. <https://doi.org/10.1111/j.1475-5890.2008.00071.x>
- Ministry of Economic Affairs and Climate Policy. (2019). *Integrated National Energy and Climate Plan 2021-2030*.
- Ministry of Economic Affairs and Climate Policy. (2023). *Kamerbrief Monitor Energiearmoede in Nederland*.
- Ministry of Economic Affairs and Climate Policy. (2021, February 11). *Afbouw gaswinning Groningen op schema—Nieuwsbericht—Rijksoverheid.nl* ('Phasing out gas extraction Groningen on schedule') [Nieuwsbericht]. Ministerie van Algemene Zaken. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2021/02/11/afbouw-gaswinning-groningen-op-schema>
- Ministry of Economic Affairs and Climate Policy. (2022, October 4). *Vanaf 1 januari lagere energierekening door verruimd prijsplafond—Nieuwsbericht—Rijksoverheid.nl*

[Nieuwsbericht]. Ministerie van Algemene Zaken. <https://doi.org/10/04/vanaf-1-januari-lagere-energierekening-door-verruimd-prijssplafond>

Ministry of General Affairs. (2022, October 17). *Hoe krijg ik de € 190 korting op mijn energierekening in november en december (2022)?* - *Rijksoverheid.nl* [Onderwerp]. Ministerie van Algemene Zaken.

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/koopkracht/vraag-en-antwoord/onderwerpen/koopkracht/vraag-en-antwoord/hoe-krijg-ik-de-190-euro-korting-op-mijn-energierekening-in-november-en-december>

Ministry of Social Affairs and Employment. (2021). *Kamerbrief eenmalige energietoeslag lage inkomens*.

Ministry of the Interior and Kingdom Relations. (2022). *Gemeentebrief extra geld voor bestrijding energiearmoede via gemeenten*.

Mulder, P., Dalla Longa, F., & Straver, K. (2021). *De feiten over energiearmoede in Nederland Inzicht op nationaal en lokaal niveau* (TNO-Rapport TNO 2021 P11678; p. 45). Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek.

Mulder, P., Dalla Longa, F., & Straver, K. (2023). Energy poverty in the Netherlands at the national and local level: A multi-dimensional spatial analysis. *Energy Research & Social Science*, 96, 102892. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2022.102892>

Nowell, L. S., Norris, J. M., White, D. E., & Moules, N. J. (2017). Thematic Analysis: Striving to Meet the Trustworthiness Criteria. *International Journal of Qualitative Methods*, 16(1), 160940691773384. <https://doi.org/10.1177/1609406917733847>

Oates, W. E. (2005). Toward A Second-Generation Theory of Fiscal Federalism. *International Tax and Public Finance*, 12(4), 349–373.

<https://doi.org/10.1007/s10797-005-1619-9>

- OECD. (2010). *Better Regulation in Europe: Belgium 2010*. OECD.
<https://doi.org/10.1787/9789264087859-en>
- OECD. (2018). *Working Together for Local Integration of Migrants and Refugees*. OECD.
<https://doi.org/10.1787/9789264085350-en>
- Pahl-Wostl, C., Becker, G., Knieper, C., & Sendzimir, J. (2013). How Multilevel Societal Learning Processes Facilitate Transformative Change: A Comparative Case Study Analysis on Flood Management. *Ecology and Society*, 18(4), art58.
<https://doi.org/10.5751/ES-05779-180458>
- Ringel, M., Schlomann, B., Krail, M., & Rohde, C. (2016). Towards a green economy in Germany? The role of energy efficiency policies. *Applied Energy*, 179, 1293–1303.
<https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2016.03.063>
- Rubin, H. J., & Rubin, I. (2005). *Qualitative interviewing: The art of hearing data* (2nd ed). Sage Publications.
- Scarpellini, S., Rivera-Torres, P., Suárez-Perales, I., & Aranda-Usón, A. (2015). Analysis of energy poverty intensity from the perspective of the regional administration: Empirical evidence from households in southern Europe. *Energy Policy*, 86, 729–738.
<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2015.08.009>
- Seebauer, S., Friesenecker, M., & Eisfeld, K. (2019). Integrating climate and social housing policy to alleviate energy poverty: An analysis of targets and instruments in Austria. *Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy*, 14(7–9), 304–326.
<https://doi.org/10.1080/15567249.2019.1693665>
- Sovacool, B. K. (2015). Fuel poverty, affordability, and energy justice in England: Policy insights from the Warm Front Program. *Energy*, 93, 361–371.
<https://doi.org/10.1016/j.energy.2015.09.016>

- Sperling, K., Hvelplund, F., & Mathiesen, B. V. (2011). Centralisation and decentralisation in strategic municipal energy planning in Denmark. *Energy Policy*, *39*(3), 1338–1351.
<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2010.12.006>
- Streimikiene, D., Kyriakopoulos, G. L., Lekavicius, V., & Siksnyte-Butkiene, I. (2021). Energy Poverty and Low Carbon Just Energy Transition: Comparative Study in Lithuania and Greece. *Social Indicators Research*, *158*(1), 319–371.
<https://doi.org/10.1007/s11205-021-02685-9>
- Toshkov, D. (2016). *Research design in political science*. Palgrave, Macmillan Education.
<https://doi.org/10.1007/978-1-137-34284-3>
- van Dijk, J., der Vlist, M. van, & van Tatenhove, J. (2011). Water Assessment as controlled informality. *Environmental Impact Assessment Review*, *31*(2), 112–119.
<https://doi.org/10.1016/j.eiar.2010.04.009>
- Yin, R. K. (2003). *Case study research: Design and methods* (3rd ed.). Sage Publications.

Appendix I. Thematic Framework

Theme	Subthemes	Description	Example
Understandings of energy poverty	Affordability	Energy poverty as a monetary issue, e.g., by referencing energy bills	<p>quote² (document title, page number³) subtheme</p> <p>This transformation will therefore only succeed if everyone can participate. It must also be affordable for everyone. Housing cost neutrality is the starting point. (Klimaatakkoord, 19)</p> <p><i>affordability, participation in the energy transition</i></p>
	Energetic quality of housing	Energy poverty as energetic quality of housing, e.g., by mentioning isolation	an adaptation of our more than 7 million houses and 1 million buildings, mostly poorly insulated and almost all heated by natural gas, to well-insulated homes and buildings, which we heat with sustainable heat and in which we use clean electricity or even generate it ourselves. (Klimaatakkoord, 15)
	Energy services	Energy poverty as a lack of energy services, such as heating or washing and comfortable and healthy living	[...] good insulation and sealing gaps and cracks, together with good ventilation, lead to more comfort and a healthier living environment in a home (NIP, 7).
	Vulnerability	References to consumers who are vulnerable to energy poverty	In this way, vulnerable people also become more resilient against high energy prices (NIP, 14)

² Quotes were translated from Dutch to English.

³ The page numbers of policy documents corresponds to the page number in the policy document itself. The quotes from the interview can be found on the corresponding page number of the thesis document itself, in appendix VI.

Theme	<i>Subthemes</i>	Description	Example quote² (document title, page number³) subtheme
	Participation in the energy transition	Energy poverty as the extent to which households can participate in the energy transition, e.g., by installing solar panels or participating in energy cooperatives	The generation of solar energy by households also contributes to increasing citizen involvement and acceptance of the energy transition (Klimaatakkoord, 16)
	Energy poverty as general poverty	Energy poverty as general poverty, not a distinct issue	The Netherlands has no specific objectives related to energy poverty. Support for households with a lower income forms part of policy to combat poverty, which is ultimately part of general social policy. (NECP, 47)
Challenges References to aspects that challenge or inhibit effective policymaking on energy poverty.	Short term national policy and funding	Policy measures that are short-term and limited, such as one-time benefits or ad-hoc financial support for municipalities	what municipalities indicate is that they would really like to see more long-term thinking. Budgets from the national government are often presented, this is from 2023 to 2024, but that municipality then thinks, what then after 2024. (Flevoland,)
	Lack of clarity of competences	References to task division among different levels and a lack clarity on who is responsible for what, creating a fragmented approach	You see that every province, in every province the role that the province takes can be very different. there is no agreement on that at all, not in the climate agreement. Nowhere has it been agreed that they take a certain role in this, in whole cases that is mostly positive, only it is not good I think that it is so ad hoc. You as a municipality are then dependent on which province you are in, on the level of support you get from the province (VNG, 111)
	Limited decentral capacity	References to limited capacity in municipalities and provinces, either in terms of money or employees available to work on energy poverty	Municipalities have enough resources to hire people now, as of recently. If you had spoken to them six months ago, the situation would have been different. Now, they have enough money, but the question is, can they find the people. (VNG, 106)

Theme	<i>Subthemes</i>	Description	Example quote² (document title, page number³) <i>subtheme</i>
	Poverty ‘tailorism’	References to how (energy) poverty policy is tailored and fragmented, with separate financial instruments for e.g., sports participation, food, energy, etc.	So, compartmentalisation is quite a thing, that makes you have a lot of little pots, and then everyone says this money can only be used for that target group, those resources, that term and then you have to puzzle that out as a municipality or district or local initiative of how you are going to match that together. (Zuid-Holland, 145)
	GDPR (EU)	References to the difficulty in identifying the target audience because of privacy	:you are not allowed from the social domain to pass on an address list to the people from energy, of these are the people in energy poverty, that's just not allowed. So how do you find out who these people are? (VNG, 109)
	Public procurement rules (EU)	References to how EU rules on public procurement make it difficult to work with local social partners	it helps to stretch the state aid rules a little for sustainable projects. Because with that, you can act faster. It helps if you don't have to go to a multiple tendering procedure for everything over 200 000 euros, in which case you immediately lose time (interview Province Zuid-Holland, 148)
	Distrust amongst citizens	References to a lack of trust from citizens in the central and decentral governments, making it difficult to reach the target audience	In the neighbourhood, of course, it is a completely different story, then you are dealing with people, especially in this target group of energy poverty, who in recent years have created a growing distrust towards institutions. So, that is also the experience of municipalities now, they offer something for free, namely an insulation measure and it is just not believed. There is so much mistrust. (Overijssel, 159)
	(in)accessibility of instruments and information	References to the complexity of application procedures for benefits and support and the lack of clear communication, inhibiting the ability of citizens to apply	And we also saw that with application temporary emergency fund, so complex applications. So group in the highest need didn't get it then. So why does it have to be so complex. (VEH, 187)

Theme	<i>Subthemes</i>	Description	Example quote² (document title, page number³) <i>subtheme</i>
	Lack of data on energy poverty	References to the (in)availability of data on which households suffer from what kind of energy poverty and where those households are located	Moreover, the Netherlands does not have a specific policy on energy poverty (see Chapter 2), which means no specific data is collected for this topic (NECP, 126)
	Lack of data on effects of interventions	References to the lack of efforts and capacity to gather data on the (in)effect of policy interventions	Another blank spot is effect measurements, the mapping of behavioural insights, follow-up steps. What exactly is the effect of all the activities that municipalities do, or the interventions around vulnerable households and the energy transition, there is really no time for that at all. (Flevoland, 122)
Accelerators References to aspects that foster effective policy-making.	Collaboration with multiple departments, domains and social actors	references to how multiple policy domains are relevant to addressing energy poverty and how working together with multiple departments strengthens the knowledge base with which policy can be designed	We see that for many municipalities, especially that energy poverty issue, it is quite a new area. Also the linking of the physical and social domains actually, and that this is sometimes quite a quest. And that municipalities are looking for how others do it and where can we find good examples, can we apply that ourselves (Overijssel, 157)
	Sharing best practices	References to how decentral governments share best practices in addressing energy poverty	thanks to those monthly sustainability meetings, there is insight into how things are going per municipality. And so there is also, yes, good thinking about how can we do that, how can we do this, how can we help each other and also speed up the process. (Zeeland, 132)
	Policy entrepreneurs	References to introducing outside actors that are considered policy entrepreneurs who take a novel approach to addressing energy poverty	Someone from a national knowledge platform called Platform 31 visited us. He gave a presentation on what Platform 31 does and what we are already doing in Zeeland. He then asked the municipalities what their needs were for sharing knowledge or providing

Theme	<i>Subthemes</i>	Description	Example
			quote² (document title, page number³) subtheme information and whether we could organise a session or a knowledge afternoon. (Zeeland, 134)
	Provincial coordination and funding	References to how provinces support municipalities by coordinating energy poverty alleviation strategies and by providing financial instruments	So as a province, you then look at where the white spots are, where can we accelerate or strengthen and contribute to what is already there, what municipalities are already doing. (Flevoland, 119)
	European funding	References to financial assistance from the EU to address energy poverty	yes it is mainly about financial support from Europe. That social climate fund is really a billion-dollar fund where all the money from the proceeds of emissions trading is made available to member states (VNG, p.)
	EU energy poverty guidelines on target goals etc.	References to EU obligations to address energy poverty which accelerate national policy-making	So we see the EU mainly as a driver of goals, often ambitious goals that often have to lead to adaptation of local legislation, (Woonbond, 180)
	Proximity to local social actors	References to how working together with local partners who are familiar actors in the neighbourhood, municipality, etc. creates greater chances of reaching the target audience	Be present in the neighbourhood. Know that as a government you are not necessarily the first confidential person or party, so find the right intermediaries or key figures in the neighbourhood. Use the local forces in the neighbourhood (Zuid-Holland, 143)
	Short lines of communication	References to how decentral governments have shorter lines of communication	within a municipality, people know where to find each other, they know who to talk to, the lines of communication towards the legislation are short (Zeeland, 132)

Appendix II. Complete analysis.

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
Klimaatakkoord, Ministry of EZK, 28- 06-2019	<p>Deze transformatie slaagt dus alleen als iedereen mee kan doen. Daarvoor moet ze ook voor iedereen betaalbaar zijn. Woonlastenneutraliteit is het uitgangspunt. (15) <i>affordability, participation in the energy transition</i></p> <p>waardoor verhuurders kosten in rekening kunnen brengen die gelijk zijn aan de verlaging van de energielasten van de huurder; (20) <i>affordability</i></p> <p>[...] noodzakelijk het aanbod af te stemmen op gebruikers, met betrekking tot [...] betaalbaarheid (woonlasten) (197) <i>affordability</i></p> <p>de totale rekening voor huishoudens te verlagen (52) <i>affordability</i></p>		

---

⁴ Quotes from policy documents have not been translated. Quotes from interviews come from the original transcript.

⁵ The page numbers of policy documents corresponds to the page number in the document itself. The quotes from the interview can be found on the corresponding page number of the thesis document itself, in appendix VI.

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
	<p>De opwek van zonne-energie door huishoudens draagt daarbij tevens bij aan het vergroten van de betrokkenheid van burgers en de acceptatie van de energietransitie (162) <i>participation in the energy transition</i></p> <p>Het kabinet neemt daarom maatregelen in de autobelastingen en ten aanzien van de energierekening die de inkomenseffecten voor huishoudens beperken en lagere inkomens het sterkst ontzien. (216) <i>affordability</i></p> <p>Tevens worden financieringsarrangementen mogelijk gemaakt die ervoor zorgen dat iedereen mee kan doen aan de transitie. (216) <i>participation in the energy transition</i></p> <p>een aanpassing van onze ruim 7 miljoen huizen en 1 miljoen gebouwen, veelal matig geïsoleerd en vrijwel allemaal verwarmd door aardgas, tot goed geïsoleerde woningen en gebouwen, die we met duurzame warmte verwarmen en waarin we schone elektriciteit gebruiken of zelfs zelf opwekken. (15) <i>efficiency</i></p> <p>onder de voorwaarde dat de maandlasten van huur en energierekening samen niet</p>		

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
	<p>stijgen, ook niet voor de first movers. Zo krijgen huurders een betere woning tegen gelijke of lagere maandlasten (16)</p> <p><i>affordability</i></p>		
<p>Integrated National Energy and Climate Plan (NECP) 2021-2030, Ministry of EZK, November 2019</p>	<p>The Netherlands has no specific objectives related to energy poverty. Support for households with a lower income forms part of policy to combat poverty, which is ultimately part of general social policy. (46) <i>energy poverty as general poverty</i></p> <p>Although there is no specific policy in the field of energy poverty, there is a scheme that prevents people who cannot pay their energy bill (or pay it on time) from being disconnected (Rules Governing the Disconnection Policy for Small Consumers of Electricity and Gas). To prevent payment arrears accruing without finding a solution, the regulation stipulates that energy companies must actively point out the possibility of debt assistance. Payment arrears related to the energy bill can be an early sign of (possibly imminent) problematic debts (46) <i>energy poverty as general poverty</i></p> <p>Household burdens are further limited by a higher tax reduction on the energy bill. The government is structurally allocating funds for this purpose. The reduction in</p>	<p>Moreover, the Netherlands does not have a specific policy on energy poverty (see Chapter 2), which means no specific data is collected for this topic (126) <i>availability of data</i></p>	

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
	<p>the tax component of the energy bill is designed in such a way that the lowest income groups benefit most (74)</p> <p><i>affordability</i></p>		
<p>Gemeentebrief Middelen aanpak energiearmoede, Ministry of the Interior and Kingdom Relations, 03-12-2021</p>	<p>aangekondigde specifieke uitkering die in januari beschikbaar komt voor uw gemeente om huishoudens die te maken hebben met energiearmoede te ondersteunen bij het nemen van energiebesparende maatregelen (1)</p> <p><i>efficiency</i></p> <p>Veel gemeenten hebben een armoede-aanpak waar ook energiekosten een onderdeel van zijn (2) <i>energy poverty as general poverty</i></p> <p>In het licht van de actuele problematiek, is het doel om afspraken te die toezien op het versneld doorvoeren van verduurzamingsmaatregelen in slecht geïsoleerde woningen (2-3) <i>efficiency</i></p>	<p>Het kabinet heeft daarom aangekondigd de prijsstijging volgend jaar voor iedereen te dempen met twee tijdelijke aanpassingen in de energiebelastingen (1) <i>short term policy and funding</i></p> <p>Daarom heeft het kabinet 150 miljoen euro gereserveerd voor gemeenten om deze huishoudens – die in het bijzonder hard worden getroffen – door de huidige problematiek op korte termijn gericht te ondersteunen bij het verlagen van hun energierekening (1) <i>short term policy and funding</i></p>	<p>Om gemeenten te ondersteunen, heeft TNO op energy.nl op gemeentelijk niveau data beschikbaar gesteld die gemeenten een beeld opleveren in welke buurten energiearmoede specifiek aan de orde kan zijn en welke doelgroepen het betreft. [...] Ook de Datavoorziening Energietransitie Gebouwde Omgeving (DEGO) van de VNG kan hierbij behulpzaam zijn. (3)</p> <p><i>Availability of data</i></p> <p>We organiseren begin volgend jaar ook een aantal online informatiebijeenkomsten waarbij gelegenheid is om vragen te stellen en goede voorbeelden uit te wisselen. (3)</p> <p><i>sharing best practices</i></p>
<p>Kamerbrief eenmalige energietoeslag lage inkomens, Ministry of SZW, 10-12-2021</p>			
<p>Nationaal Isolatieprogramma, Ministry of the Interior</p>	<p>Bovendien lopen de bewoners van goed geïsoleerde woningen minder risico op een hoge energierekening en energiearmoede. Ook wordt de overstap van aardgas naar</p>	<p>Voor het bereiken van het doel is het van belang dat mensen beseffen dat het nodig is om de woning te isoleren. En dat ze weten hoe ze dat moeten (laten)</p>	<p>De deelnemende partijen kunnen kennis delen en communicatie intensiveren, activiteiten versnellen en opschalen en</p>

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date and Kingdom Relations, 02-04-2022	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
	<p>duurzame bronnen makkelijker en leidt goede isolatie en kierdichting samen met goede ventilatie tot meer comfort en een gezonder leefklimaat in een woning (7) <i>affordability, energy services</i></p> <p>Onderzoek van onder meer DNB en NIBUD laat zien dat het overgrote deel (83%) van hen verduurzaming kan betalen met spaargeld of de hypotheek. Tegelijk blijkt uit het onderzoek dat een deel van de woningeigenaren onvoldoende spaargeld heeft en niet via een hypotheek kan lenen (17%) (8) <i>participation in the energy transition</i></p> <p>Het doel van het Nationaal Isolatieprogramma is om 2,5 miljoen woningen te isoleren in de periode tot en met 2030, met de nadruk op de 1,5 miljoen slecht geïsoleerde woningen (label E, F en G) waarbij één of meerdere stappen worden gezet richting de standaard voor woningisolatie¹⁰. Daarbij dient het programma ook als ondersteuning van mensen bij het nemen van energiebesparende maatregelen en het verlagen van de energierekening. Dit kan ook bijdragen aan het voorkomen van energiearmoede bij mensen met relatief lage inkomens (11) <i>efficiency, affordability</i></p>	<p>doen. Daarvoor is bewustwording en informatievoorziening nodig. (20) <i>(in)accessibility of instruments and information</i></p>	<p>beter met elkaar verbinden (14) <i>sharing best practices</i></p>

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
<p>Brief Toolkit aanpak energiearmoede, Ministry of the Interior and Kingdom Relations, 15-09-2022</p>	<p>Kwetsbare mensen worden op deze manier ook weerbaarder tegen hoge energieprijzen (14) <i>vulnerability</i></p> <p>Naar verwachting zullen veel huishoudens vanaf deze winter geconfronteerd worden met fors gestegen energierekeningen (1) <i>Affordability</i></p> <p>Een bovengemiddeld deel van de huishoudens in energiearmoede woont in een woning met een lagere energetische kwaliteit² en is het meest gebaat bij structurele verbeteringsmaatregelen zoals isolatie of een (hybride) warmtepomp. (1) <i>efficiency</i></p>	<p>Om huishoudens toch op korte termijn te helpen, kunnen kleine, snellere energiebesparende maatregelen ook al aanzienlijk bijdragen aan het verlagen van de energierekening (1) <i>short term policy and funding</i></p>	<p>In 2022 is er in totaal 368,5 miljoen euro uitgekeerd aan gemeenten voor de bestrijding van energiearmoede en voor een meer fundamentele en structurele aanpak en grootschalige isolatie als onderdeel van het Nationaal Isolatieprogramma. (1) <i>long term policy</i></p> <p>Ten slotte organiseren op dinsdag 20 september het Ministerie van Binnenlandse Zaken, de VNG en Aedes een webinar Energiearmoede gericht op de samenwerking tussen gemeente en woningcorporatie (2) <i>Sharing best practices</i></p>
<p>Kamerbrief Monitor Energiearmoede in Nederland, Ministry of EZK, 27-01-2023</p>	<p>Daaruit volgde dat energiearmoede een multidimensionaal probleem is dat niet opgelost kan worden met louter inkomensoverdrachten en dus is het zaak om energiearmoede niet uitsluitend te meten als een betalingsprobleem. Daarom wordt gekeken naar (1) de betaalbaarheid van energie, (2) de energetische kwaliteit van de woning en (3) de mogelijkheden om te investeren in duurzame verbeteringen van de woning. (1)</p>		<p>Zowel CBS als TNO concluderen dat energiearmoede een multidimensionaal probleem is. Om die reden is het belangrijk dat de ministeries van Economische Zaken en Klimaat, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Sociale Zaken en Werkgelegenheid samen met decentrale medeoverheden blijven optrekken bij de aanpak van energiearmoede en de problematiek in (2) <i>collaboration with multiple domains, policy entrepreneurs</i></p>

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
	<p><u><i>affordability, efficiency, participation in the energy transition</i></u></p> <p>Het kabinet heeft daarom voor 2023 meerdere koopkrachtmaatregelen genomen die de inkomenspositie van kwetsbare huishoudens versterken en de negatieve effecten van de hoge energieprijzen dempen. (2) <u><i>affordability</i></u></p>		<p>Hiermee wordt ook invulling gegeven aan een van de aanbevelingen van de Europese Commissie bij het Integraal Nationaal Energie- en Klimaatplan (INEK). De Europese Commissie vereist dat lidstaten in hun INEK aandacht besteden aan energiarmede en de omvang daarvan monitoren. De keuze voor indicatoren en operationalisering hiervan is aan de lidstaten zelf. (2) <u><i>EU guidelines and obligations</i></u></p>
<p>Kamerbrief Tijdelijk Noodfonds Energie, Ministry of SZW, 07-02-2023</p>	<p>Het Noodfonds is er voor huishoudens die de huidige hoge energierekening niet kunnen betalen. Ook niet met de energietoeslag en het prijsplafond (2) <u><i>affordability</i></u></p>		
<p>Interview, VNG, 15-05-2023</p>	<p>Vanuit de VNG hebben we vooral gezegd, als je wil dat er draagvlak is voor de wijkaanpak, dat is echt iets waar de gemeenten de grootste rol hebben in de energietransitie, dan moeten mensen mee kunnen doen. En ook mensen met lagere inkomens <u><i>affordability, participation in the energy transition</i></u></p>	<p>Wat vanuit de VNG heel erg benadrukt, we hebben daar ook een brief naar het kabinet over gestuurd. Ga nou niet alleen maar tochtstrippen en isolatiefolie doen, maar ga isoleren. Nu is natuurlijk isoleren van woningen is veel duurder en kost veel meer tijd dan die tochtstrippen, dus we snappen heus wel dat je daarmee begint, maar als je dan bij mensen een keer binnen bent, zorg er dan voor dat je dat vervolgetraject al wel in gang zet</p>	<p>Wat wij daar ook wel over meegeven is en benadrukt is, de aanpak die wel werkt is dat je veel werkt met lokale organisaties. Buurtwerk in een gemeenten of sociale organisaties die al actief zijn in die specifieke wijk, mensen die al bekend zijn bij bewoners bijvoorbeeld <u><i>proximity of local social actors</i></u></p> <p>Nationale kennisoverdracht is positief, inhoud coördineren. In de keuzes die gemeenten maken, hoe de middelen</p>

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
		<p><i>Short term policy and funding, lack of a long-term strategy</i></p> <p>het risico is dat als je snel heel veel dingen moet doen, dat je dan niet altijd zorgvuldigheid kan betrachten <i>short term policy and funding</i></p> <p>Gemeenten krijgen veel meer geld, voor sommige gemeenten betekent dat dat ze van 1 naar FTE gaan, dat is significant. Maar dat wil niet zeggen dat ze die mensen dan ook meteen hebben want die mensen zijn eigenlijk gewoon niet goed te vinden. <i>Limited capacity</i></p> <p>Je ziet dat iedere provincie, in iedere provincie kan de rol die de provincie inneemt heel anders zijn. daar is geen enkele afspraak over, niet in het klimaatakkoord. Nergens is afgesproken dat zij hier een bepaalde rol in nemen, in heel gevallen is dat vooral positief, alleen is het niet goed vind ik dat het zo ad hoc. Je bent als gemeente dan afhankelijk van in welke provincie je zit, van het niveau van ondersteuning dat je krijgt door de provincie.</p> <p><i>Lack of clarity of competences</i></p>	<p>worden ingezet is juist aan gemeenten. <i>Sharing best practices</i></p> <p>Wat je bij de VNG ziet, is dat het een onderwerp is dat mensen vanuit het sociaal domein moeten gaan samenwerken met mensen die gaan over de energietransitie. Dat is bij de VNG zo, voor mij was het voor het eerst dat ik in contact kwam met collega's van het sociaal domein. Maar dat geldt niet alleen voor mij, dat geldt ook voor gemeenten. En ook voor het Rijk. <i>Collaborating with multiple domains</i></p> <p>ja het gaat voornamelijk om financiële ondersteuning vanuit Europa. Dat social climate fund is echt een miljardenfonds. <i>European funding</i></p>

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <u>subtheme</u>	<p data-bbox="1061 384 1541 751">. Op gebied van energiearmoede, hebben we vooral meegegeven dat het belangrijk is dat die aanpak van energiearmoede aansluit bij de wijkaanpak, dus dat niet weer een heel apart traject wordt maar dat gemeenten de middelen die ze nu krijgen voor energiearmoede ook weer kunnen gebruiken om die wijkaanpak te versterken. <u>Lack of long-term strategy or vision</u></p> <p data-bbox="1061 791 1541 1054">Er moet meer geld naar mensen met lagere inkomens. Als je dat doet, hoef je ook niet over ieder dingetje dat dan opeens duurder wordt, apart beleid te gaan ontwikkelen, zoals nu dus gebeurt. Als je structureel meer geld geeft, dan hoef je niet iedere keer pleisters te plakken <u>poverty tailorism</u></p> <p data-bbox="1061 1094 1541 1358">Vaak zijn instrumenten best wel complex om aan te vragen bijvoorbeeld. We hebben ook gezegd, zorg nou dat het geheel van instrumenten eenvoudig is. Soms zijn er zoveel verschillende regelingen, kan dat nou niet wat transparanter <u>(in)accessibility of instruments</u></p>	

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
		<p>wat we van gemeenten veel terug horen is dat ze juist in die specifieke doelgroep veel wantrouwen tegenkomen bij bewoners. [...] het wantrouwen tegen de overheid en met name die doelgroep waar veel energiearmoede zit, daar heerst dat wantrouwen in sterkere mate <i><u>distrust among citizens</u></i></p>	
<p>Interview, Provincie Flevoland, 23-05.2023</p>		<p>wat gemeenten aangeven is toch wel dat ze het heel prettig zouden vinden als er wat meer lange termijn wordt gedacht. Budgetten vanuit het Rijk worden vaak voorgelegd, dit is van 2023 tot 2024, maar die gemeente denkt dan, wat dan na 2024. Dan heb ik niks, of dan is de zak geld. Dus even iets langer vooruit, maar ook de middelen wat langer vooruit plannen. Dat is bijvoorbeeld iets waar gemeenten nu heel erg over aan het nadenken zijn. <i><u>short term national policy and funding</u></i> we zitten zo in die flow van, er komt weer een zak geld binnen, uitvoeren, inzetten en als het een zesje is, is het een zesje, we gaan niet voor de acht want daar hebben we gewoon geen tijd voor <i><u>short term national policy and funding</u></i></p>	<p>Op het moment dat ik bijvoorbeeld vanuit TNO contact heb met de beleidsmedewerkers vanuit het Rijk die aan dit dossier werken en ik spreek de gemeenten weer, dan hoop je dat je elkaar daarin door te informeren daar elkaar verder kan helpen. <i><u>Sharing best practices</u></i></p> <p>toen kwam TNO om de hoek kijken, zij hebben een onderzoek gedaan naar hoe staat het eigenlijk met de situatie in Flevoland <i><u>policy entrepreneurs</u></i> Dus als provincie kijk je dan, waar zitten de witte vlekken, waar kunnen we een stukje versnellen of versterken en bijdragen aan wat er al is, wat gemeenten al doen. <i><u>Provincial funding and coordination</u></i></p>

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
		<p>En daar zie je ook dat alle provincies een andere rol daarin pakken. De één is heel erg faciliterend, de ander coördineert veel meer of die pakt de regierol daar op. Weer een ander die laat het helemaal over aan gemeenten. Dus dat verschilt ook heel erg <i>lack clarity of competences</i></p> <p>Wat ik wel zie is dat de gemeenten het allemaal onwijs druk hebben, ze krijgen de ene na de andere zak geld van het Rijk en ze weten van gekkigheid gewoon niet hoe ze dat kunnen stapelen <i>limited capacity</i></p> <p>Dus we hebben ook enorm uitgekeken naar die energiearmoedemonitor, we waren enorm blij dat CBS in samenwerking met TNO wat actuelere cijfers voor heeft kunnen publiceren. Het liefst hebben we natuurlijk nog veel actuelere cijfers, want dat is altijd met cijfers, die komen altijd veel te laat. Met die cijfers kan je effecten meten, kijken welke huishoudens nog missen, misschien nog effectiever lokaal aanpakken. <i>lack of data on energy poverty, lack of data on effects of interventions</i></p>	<p>De provincie heeft toen als voorstel voorgelegd aan de Staten om met een budget wat op dat moment daarvoor werd geoormerkt, om dat in te zetten voor projectleiders en coördinatoren in de gemeenten <i>Provincial funding and coordination</i></p> <p>Daarvoor hebben we Fixbrigade Nederland aangehaakt, dat is een partij die daar al behoorlijk wat ervaring in heeft. En zij wilden Flevoland, Flevolandse gemeenten hierbij helpen en hun expertise beschikbaar stellen <i>policy entrepreneurs, proximity of local social actors</i></p> <p>Het is toch vaak een mooie tussenpositie, tussen het Rijk en tussen de gemeenten, maar ook een goede, overzichtelijke positie, contact vaak met gemeenten. [...] Dus we hebben ook gewoon goed contact met alle gemeenten, dus het is ook wel een hele mooie positie om die verbinding te leggen <i>Provincial funding and coordination</i></p> <p>, is om heel erg in te spelen op wat gemeenten al doen, ook nu richting een tweede voorstel, kijken we echt naar, wat er is in de afgelopen periode veranderd, waar zitten de witte vlekken</p>

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
			<p>en hoe kunnen we elkaar daarin versterken. En niet door echt compleet iets nieuws te verzinnen, of de gemeenten in de weg te gaan zitten. Doordat ook te delen, met gemeenten, krijg je toch ook wel begrip voor hoe je dit aanpakt en wordt er van beide kanten geïnvesteerd en kennis en informatie uitgewisseld. <i>Provincial funding and coordiantion, sharing best practices</i></p> <p>Ja dan wordt er toch wel ondersteuning gevraagd vanuit de provincie in de vorm van ook weer middelen, om te zorgen dat dat kan blijven, dat het uitgevoerd kan blijven worden <i>Provincial funding and coordiantion</i></p> <p>Dus die klussen konden allemaal wel bekostigd worden, maar ja er stond geen fixbrigade. De basis moest eerst gevormd worden. Dat is dan zo'n witte vlek waar de gemeenten hebben gevraagd, help ons dat opstarten, bied ons die procesondersteuning van zo'n projectleider of zo'n coördinator om die basisinzet te borgen <i>Provincial funding and coordiantion</i></p> <p>Dat is ook de reden dat de provincie heeft gezegd, laten we inzetten op dat landelijk programma van TNO die dus ook onderzoek doet naar die praktijk,</p>

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
			<p>naar die effecten van activiteiten <i>sharing best practices, policy entrepreneurs</i></p> <p>Dus we hebben vanuit de provincie gekeken of wij met verschillende grote corporaties in Flevoland tot een bepaalde actie kunnen komen voor huurders. Dus we hebben eigenlijk gewoon even een hele informele brainstrom opgezet <i>sharing best practices</i></p> <p>ja wat zij [TNO] hebben is een hele waardevolle leerkring waar provincies bij elkaar komen en delen waar ze mee bezig zijn, bij elkaar komen en van elkaar leren <i>sharing best practices, policy entrepreneurs</i></p>
<p>Interview, Province Zeeland, 24-05-2023</p>		<p>Want ja, die energieteams doen echt de minimale stappen, die ook kosteloos, die energieteams hebben het materieel in huis of in het busje zal ik maar zeggen, ter plekke doen zijn ook de basale handelingen als radiatorfolie, kierdichten, advies geven over</p>	<p>Daarnaast hebben we ook bovengemeentelijk, is er geld bij elkaar gelegd vanuit het, eigenlijk een combinatie van het Nationaal Isolatieprogramma en de armoedebestrijdingelden. Daarmee zijn energieteams opgezet. Energieteams, dat zijn, ja helemaal in het begin noemden</p>

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
		<p>ventilatie, dat soort zaken. <i>Short term national policy and funding</i></p> <p>Die energiecrisis was eigenlijk ook maar van tijdelijke aard. Het kan dat het van de winter weer opleeft. Dat is wel heel opvallend, dat opeens allerlei zaken werden ontwikkeld, daar was heel veel behoefte aan toen die gasprijzen zo hoog waren en nu ebt het weer weg. Die energiecrisis lijkt misschien wat van tijdelijke aard in hoe beleid wordt ontwikkeld. <i>Short term national policy and funding</i></p> <p>Dat loopt tot 2025 dus er is dan vanaf 2026 geen budget, dus dat is inderdaad ook weer redelijk korte termijn voor gemeenten. <i>Short term national policy and funding</i></p> <p>Tijdens dat duurzaamheidsoverleg is dat zo besproken, van we willen daar een centrale aanpak op maar er was eigenlijk al teveel in gang gezet om die beslissing te nemen <i>lack of clarity in competences</i></p>	<p>we dat klusbussen. Dat zijn busjes van een viertal aannemersbedrijven die zijn aangesloten die gaan gericht naar bepaalde straten en wijken. [...] mede vanuit de provincie hebben we daar ook een projectleider ingehuurd daarvoor <i>provincial funding and coordination</i></p> <p>dankzij die maandelijkse duurzaamheidsoverleggen is er wel zicht op hoe het gaat per gemeente. En er wordt dus ook, ja, goed nagedacht over hoe kunnen we dat, hoe kunnen we dit, hoe kunnen we elkaar helpen en het proces ook versnellen. <i>sharing best practices</i></p> <p>en binnen een gemeenten zijn er, weten mensen elkaar te vinden, is er bekend waar, met wie er moet worden gesproken, de lijntjes richting de wetgeving, of de wethouders, die zijn kort <i>short lines of communication</i></p> <p>Sinds kort hebben we ook een coördinator die met name dus voor voor die samenwerking tussen de gemeenten is aangesteld. Die is in dienst van één gemeente maar die moet ervoor zorgen dat die 13 gemeenten goed samenwerken</p>

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
			<p>in de duurzaamheidsaanpak <i>provincial funding and coordination</i></p> <p>Wij hebben als provincie ook wel aangegeven, is er behoefte aan extern onderzoek of evaluatie, om eens te kijken, wat zijn nu de gezamenlijk do's en dont's, waar, wat kunnen we leren van de aanpak van het afgelopen jaar en kunnen w daaruit misschien daaruit misschien ook een gezamenlijke aanpak opzetten. Maar je merkt dat dat allemaal nog wat te vroeg is. <i>Sharing best practices, provincial funding and coordination</i></p> <p>Is er iemand via een landelijk kennisplatform, platform 31 heet dat, op bezoek geweest. Die heeft ook een presentatie gegeven van wat doet Platform 31 en wat doen wij al ook in Zeeland. Die heeft vervolgens ook die vraag gesteld aan de gemeenten, dus welke behoefte aan kennisdeling of informatieverstrekking hebben jullie <i>policy entrepreneurs, sharing best practices</i></p> <p>Energie Voor Iedereen is nog een overleg, ik weet niet of dat via het Rijk is georganiseerd, maar daar doen wij in ieder geval wel aan mee voor</p>

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
Interview, Provincie Zuid-Holland, 26-05-2023		<p>En ik denk dat het grootste probleem is, is de, het kortlopende, de kortlopende sommen geld die het Rijk overmaakt waar ze dan weer een plan voor moeten gaan maken voordat ze het krijgen, maar ook dingen moeten verantwoorden, dus heel veel plandichtheid. En dat is, want, alle tijd die je bezig bent met plannen schrijven, dan ben je niet bezig met het uitvoeren van goed werk. Dat is een beetje, dus dat is het grootste probleem. <i>Short term national policy and funding</i></p> <p>de lange termijn is het allerbelangrijkste, dat het iets structureels is, waar je structureel afspraken gaan maken met partijen in de wijk. Dan kan je zeggen, de komende vijftien jaar zijn we hiermee bezig en we weten zeker dat we deze stroom middelen krijgen en dat slim</p>	<p>kennisdeling omtrent energiearmoede. Ik moet dat even opzoeken wie dat organiseert, even kijken. Ah, dat is de Leerkring Provincies vanuit het TNO, dat is vanuit TNO. <i>Sharing best practices, policy entrepreneurs</i></p> <p>en ook die kennis te communiceren naar het Rijk van, dit kunnen we anders doen of hebben jullie dit meegekregen <i>sharing best practices</i></p> <p>Toen hebben we als provincie een energiemodule laten ontwikkelen door Steffie. Steffie is een onderneming die overheidsinformatie toegankelijk maakt voor mensen met een beperkte zelfredzaamheid <i>(in)accessibility of instruments</i></p> <p>Ja en gaat dus over informatie-uitwisseling, maar ook, we zijn steeds maar aan het kijken hoe ze ook samen kunnen bepalen, wat zijn nou, wat is de leeragenda, wat willen we nou leren de komende tijd, wat willen we gaan uitvoeren en hoe kijken we daarop terug. Dus een soort van leercyclus daarin brengen. En de provincie neemt daaraan deel, wij organiseren hem, dus we zorgen voor het programma, de broodjes, de uitnodiging, het verslag. De</p>

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
		<p>inzetten <i>short term national policy and funding</i></p> <p>Dus er zitten allemaal van die effecten achter, die het hijgerige, het incidentele met zich meebrengen. En weinig rust en aandacht en gestaag werken aan wat nodig is. <i>short term national policy and funding</i></p>	<p>inhoud proberen we samen met de gemeenten en partners op te maken. En als er een expert nodig is om in te vliegen dan doen we dat ook. <i>Sharing best practices, provincial funding and coordination policy entrepreneurs</i></p> <p>Ja, we hebben wat geld om gaten te dichten of om sommige kennisuitwisseling sneller te laten lopen, of bepaalde producten te laten ontwikkelen. [...] Dus we kijken wat gemeenten nodig hebben en proberen daarop in te spelen en te ondersteunen en de kennis die we daarover opdoen onderling te communiceren <i>sharing best practices, provincial funding and coordination</i></p> <p>Dan heb je een regelmatig gesprek tussen de verschillende overheidslagen. Waar zijn we mee bezig, hoe kunnen we dat bijsturen, kunnen we dingen anders doen. <i>Sharing best practices, policy entrepreneurs</i></p>
<p>Interview Provincie, Overijssel, 30-05-2023</p>		<p>Wij vinden eigenlijk dat het Rijk misschien wel meer dan ze nu doen, de lijnen moet uitzetten, en moet zeggen, dit vinden wij dat de investering is die we als</p>	<p>. Met name het ondersteunen van gemeenten en het faciliteren van kennisuitwisseling, het uitwisselen van best practices en ervaringen tussen gemeenten. <i>Provincial</i></p>

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
		<p>maatschappij hierin moeten doen <i>short term national policy and funding</i></p> <p>In de wijk is het natuurlijk een heel ander verhaal, dan heb je te maken met mensen, met name in deze doelgroep van de energiearmoede, die de afgelopen jaren een groeiend wantrouwen hebben gecreëerd richting instituties. <i>distrust among citizens</i></p> <p>Het is toch vooral inderdaad een vraagstuk dat op lokaal niveau vorm moet krijgen. Daar zijn we wel, soms zitten we wel van, oh ja, wat is onze meerwaarde hierin. Dan moet je toch wel kunnen bedenken, het heeft geen zin om op de stoel van een ander te gaan zitten. Dat lost niks op. <i>Lack of clarity in competences</i></p> <p>Dus, gemeenten zeggen, ja wij zien vaak door de bomen het bos niet meer. En we zijn heel veel tijd bezig met het aanvragen en</p>	<p><i>coordination and funding, sharing best practices</i></p> <p>We zien dat het voor veel gemeenten, met name dat energiearmoede vraagstuk, best wel een nieuw terrein is. Ook het verbinden van het fysieke en het sociale domein eigenlijk, en dat dat best wel een zoektocht is soms. <i>Collaboration with multiple departmenats and domains</i></p> <p>Dus wat kunnen we daar nou als provincie doen om speldenprikjes uit te delen om die versnelling op gang te brengen. Dat zit dan met name in de industrialisatie van het hele verduurzamingsproces. Kunnen we nou wat meer prefab na-isolatie oplossingen stimuleren. Maar ook wel, hoe kunnen we gemeenten helpen om hun aanpakken op te schalen. <i>Provincial coordination and funding</i></p> <p>Dus actief de boer op, aanbellen, het gesprek aangaan, zeker niet dat als gemeenten doen maar met mensen</p>

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
		<p>verantwoorden van dat geld. Dus dat kan efficiënter, en door dat meer op één hoop te gooien en wat minder specifiekere eisen te stellen aan al die regelingen, maar gemeenten wat meer beleidsvrijheid te geven om dat op een verantwoorde manier uit te geven <i><u>short term national policy and funding, (in)accessibility of instruments</u></i></p> <p>geef ook die zekerheid of die duidelijkheid wat meer voor de lange termijn. Want het is nu, telkens geldt het voor een aantal jaar. Het staat nu tot 2030 in de begroting, maar eigenlijk is het maar tot 2025 zeker dat gemeenten het krijgen. <i><u>Short term national policy and funding</u></i></p> <p>. Dus als je die hele klantengang naloopt voor een bewoner, is het niet gek dat mensen afhaken. En zeker niet als je bedenkt dat deze mensen vaak andere problemen hebben. En vaak ook gewoon</p>	<p>die ze vertrouwen uit de buurt, uit de wijk. Een vertrouwensrelatie opbouwen en langzaam maar zeker het gesprek aan gaan <i><u>proximity to local actors</u></i></p> <p>ja we hebben verschillende platformen om informatie uit te wisselen. Onder andere via het interprovinciaal overleg, het IPO. Op dit thema worden verschillende ja kennisuitwisseling of bijpraatmomentjes georganiseerd. <i><u>Sharing best practices, collaboration with multiple departments</u></i></p> <p>En TNO zelf die heeft ook een platform waarbij ze af en toe, één keer in de zoveel tijd, fysiek bij elkaar komen, interprovinciaal, om uit te wisselen. <i><u>Policy entrepreneurs</u></i></p> <p>We hebben wel zicht op wat er bij gemeenten gebeurt in de uitvoeringspraktijk. We snappen ook hoe de Haagse werkelijkheid in elkaar zit en dat dat soms niet altijd matcht met elkaar. Dus daar hebben</p>

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
		<p>praktisch opgeleid zijn en niet voor iemand die wat meer theoretisch onderlegd is, voor hen is het al ingewikkeld om al die procedures te gaan doorlopen, laat staan voor mensen die daar wat minder kaas van hebben gegeten. En sommige mensen hebben gewoon geen DigiD, of die zijn analfabeet, of laaggeletterd. Dan is er geen beginnen aan <i>inaccessibility of support instruments</i></p> <p>Met name ook, dat is voor TNO natuurlijk ook interessant, wat is nu het effect van verschillende beleidsmaatregelen of van, hè, dat monitoren ze ook in aantal provincies wat uitgebreider geloof ik. Het is gewoon wel goed om dat soort inzichten op te doen <i>lack of data on effect of policy interventions</i></p>	<p>we wel een belangrijke schakel volgens mij <i>provincial coordination and funding</i></p> <p>Het is vooral ook soort van agendavorming, agenderen. Dat is heel belangrijk denk ik. Dat loopt wel een beetje zeg maar, dat druppelt naar beneden van EU naar nationale wetgeving en vervolgens naar provincie en naar gemeenten. <i>EU guidelines</i></p>
<p>Interview, Woonbond, 01-06-2023</p>	<p>Dat is niet alleen een besparingsprobleem zullen we maar zeggen. Het is ook gewoon een armoedeprobleem. Dus eigenlijk begint het met inkomens. Daar is eigenlijk de</p>	<p>De statistieken die zij produceren, zij hanteren nu als inkomensgrens voor de meting van energiearmoede, 130% van het sociaal minimum. En dat is nog</p>	<p>Dus we zien de EU vooral als een aanjager van doelen, vaak ambitieuze doelen die vaak moeten leiden tot aanpassing van lokale wetgeving <i>EU guidelines</i></p>

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
	<p>eerste focus om, ook vanuit de Woonbond, we zijn altijd aan het lobbyen geweest om op inkomensniveau ook verbeteringen te krijgen. <i>Affordability</i></p> <p>Het derde punt van aandacht is, wat grote invloed heeft op energiearmoede, is de kwaliteit van woningen. Dan kun je verhuurders ook nadrukkelijk gaan aanspreken <i>energetic quality of housing</i></p> <p>. Bewoners moeten worden betrokken, dat is wel de norm die we hanteren, participatie is belangrijk. Wordt dat goed georganiseerd of heeft de gemeente de neiging om de participatie van huurders over de schutting te kieperen en over te laten aan de corporatie <i>participation in the energy transition</i></p> <p>het heeft ook wel degelijk aandacht voor het aspect dat je juist die transitie er niet toe mag leiden dat de mensen met de laagste inkomens, waarschijnlijk een groep die al aan</p>	<p>steeds onder het minimumloon. En met de huidige energieprijzen is het heel waarschijnlijk dat er heel wat groepen zijn boven die 130% grens die wel degelijk last hebben van energiearmoede. Die groep wordt nu niet gemeten, dus dat valt sowieso buiten de onderzochte definitiegroep voor energiearmoede <i>lack of data on energy poverty</i></p>	<p>Dat TNO rapport kwam niet uit de lucht vallen, dat hing ook samen met dat EU rapport of de EU regel eigenlijk dat er een vorm van monitoring op energy poverty zou moeten komen. Dat was een eis uit de EU. Die was er niet in Nederland, TNO heeft zich daarin opgeworpen <i>EU guidelines, policy entrepreneurs</i></p>

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
	<p>energiearmoede leidt, dat zij nog meer in de problemen komen door die energietransitie <i>just energy transition</i></p> <p>Dat kan het ook zijn, dus in de zin van, mensen die ongezond leven, amper nog onder de douche gaan of andere dingen doen die eigenlijk gewoon ja het comfort, de kwaliteit van leven echt serieus aantasten en dus de gezondheid bedreigen <i>energy services</i></p>		
<p>Interview VEH, 02-06-2023</p>	<p>Waar we ons ook mee bemoeien is de verplichting van de hybride warmtepomp per 2026. Waar wij ons zorgen over maken, die groep die daar geen geld voor heeft. Als je CV ketel kapot gaat, een nieuwe cv ketel is veel goedkoper dan een hybride warmtepomp. Dus hoe wordt de groep geholpen die dat niet kan betalen, krijgen die dan subsidie. Dus daarover in gesprek met het ministerie. <i>Participation in the transition</i></p>	<p>Meldpunt gestart over verbeteren subsidieaanvraag. Signalen dat mensen daar moeite mee hebben. Ook hoogopgeleiden gaven aan het ingewikkeld te vinden. Als je lager opgeleid bent is het nog moeilijker. In gesprek met BZK en RVO om dat aan te passen en te versimpelen. En kunnen we regelen dat mensen die geen geld hebben, die subsidie vooraf krijgen. Je moet het altijd voorfinancieren, dus heb je dat geld niet, dan heb je een probleem. En we zagen dat ook bij aanvraag tijdelijke noodfonds, zo complexe aanvragen. Dus groep in de hoogste nood kregen het dan niet. Dus waarom moet het dan zo complex.</p>	<p>Regelmatig contact met NVVK, dus de schuldhulpverleners, met NIBUD, met Energie Nederland, de consumentenbond, de VNG. Met hen spreken we over al deze onderwerpen om een front te vormen, om te kijken of we echt richting de politiek ook daadkracht kunnen krijgen. <i>Collaboration with multiple departments</i></p> <p>Echt signalen doorgeven. Daar zijn ministeries nieuwsgierig naar, die zeggen, houd ons op de hoogte. Ze nemen ons serieus, ze zien ons als gesprekspartner. Dat meldpunt is voor niet-leden en leden en dat meldpunt is ontzettend belangrijk, ze hebben zelf</p>

Document	Energy poverty	Challenges	Accelerators
Title, organisation, date	Quote ⁴ (page number ⁵) <i>subtheme</i>		
		<p><i>Inaccessibility of support instruments</i></p> <p>waar het nu echt om gaat, we maken ons zorgen over volgend jaar, dan verdwijnt het prijsplafond. Optrekken met andere partijen, kijken hoe die andere partijen daarin staat, moet er weer een nieuw prijsplafond komen om kwetsbare groepen te helpen als de energienota hoog blijft. [...]Dus bijvoorbeeld contact met Energie Nederland om te kijken hoe we die kwetsbare groep kunnen blijven helpen en dat dat voor de wat langere termijn bestaat. <i>Short term national policy and funding</i></p>	<p>amper contact met de consument. <i>Policy entrepreneurs</i></p>

Appendix III. Interview guides

Interview guide – central government

An interview guide for the semi-structured interview with representatives from the Dutch central government. It includes different topics based on the theoretical framework and findings of the policy analysis, and can be used as a guideline during the interviews in order to make sure that all important topics are covered. Interviews are conducted in Dutch. For the purpose of uniformity with the other parts of the thesis, the questions are translated into English.

Purpose of the interview

The purpose of this interview is to get insights into how ministries currently address energy poverty, how they work together with different levels of government, including the European Union, subnational levels of government and societal actors such as housing corporations and resident interest groups.

Topic list

Energy poverty, provincial policy, Dutch national policy, European policy, collaboration, societal actors

Necessities

(Online) meeting space, paper and pen, interview guide and laptop

Introduction

	Nederlands	English
<p>Welkom <i>Welcome</i></p>	<p>Allereerst, hartelijk dank voor uw deelname en voor uw tijd.</p>	<p>First of all, I would like to thank you for participating in this research and for making time for this interview.</p>
<p>Korte uitleg onderzoek en tijdsbepaling <i>Short explanation and timescope</i></p>	<p>Zoals ik kort heb uitgelegd in de mail, is dit interview onderdeel van mijn master scriptie. Het onderzoek gaat over energiearmoede in Nederland en hoe verschillende bestuurslagen dat probleem aanpakken, en hoe die lagen met elkaar samenwerken.</p> <p>Het interview duurt ongeveer 45 minuten. Is dat voldoende tijd voor u?</p> <p>Als u vragen heeft gedurende het interview, stel die dan gerust.</p>	<p>As shortly mentioned in the e-mail, this research is part of my master dissertation. The research focusses on energy poverty in the Netherlands and how different levels of government address this and how these levels work together with one another.</p> <p>This interview will take approximately 45 minutes. Does work for you?</p> <p>Feel free to ask any questions and/or to share your remarks during the interview.</p>
<p>Onderwerpen <i>Topics</i></p>	<p>Tijdens het interview bespreken we verschillende onderdelen, zaken als huidig energie(armoede)beleid, samenwerking met Provincies,</p>	<p>During the interview we will discuss different topics such as current energy (poverty) policy, collaborations with provinces, municipalities and</p>

	gemeentes en andere maatschappelijke partners, de rol van de Europese Unie, komen aan bod.	other societal partners, the role of the European Union,
Toestemming opname <i>Permission to record</i>	<p>Dit interview wordt opgenomen zodat het later getranscribeerd (uitgeschreven) kan worden. Uiteraard worden de data alleen gebruikt voor dit onderzoek. Transcripten zullen geanonimiseerd worden opgenomen in het uiteindelijke onderzoek. Dit onderzoek wordt gedeeld met de supervisor, de universiteit en daarnaast gepubliceerd in de thesis database van de Karelsuniversiteit te Praag.</p> <p>Voor ik het interview start, heb ik uiteraard uw toestemming nodig voor opname. Mag ik het interview opnemen?</p>	<p>This interview will be recorded in order to transcribe the data at a later stage. The data will only be used for this research. Transcripts will be anonymised and included in the final report. The research will be shared with the thesis supervisor, the university and published in the thesis repository of Charles University, Prague.</p> <p>Before we start this interview, I legally need your permission for the recording. Do you agree with the recording of the interview?</p>

Interview

Introductievragen <i>Introductory questions</i>	Kunt u wat meer vertellen over uw werk?	Could you share some details about the work you do?
---	---	---

<p>Topic 1:</p> <p><i>Provinciaal beleid</i></p> <p><i>Provincial policy</i></p>	<p>Hoe werkt het ministerie op dit moment aan energiearmoede?</p> <p>Follow-up: kunt u daar een voorbeeld van geven?</p> <p>Tegen welke uitdagingen loopt u/het ministerie aan in de aanpak van energiearmoede?</p> <p>Hoe is het onderwerp energiearmoede op de agenda gekomen?</p>	<p>How does the ministry currently work on energy poverty?</p> <p>Follow-up: could you give an example of that?</p> <p>What, if any, challenges does the province face in addressing energy poverty?</p> <p>Why was energy poverty adopted on the agenda?</p>
<p>Topic 2:</p> <p><i>Samenwerking met andere bestuurslagen, waaronder Rijk en EU</i></p> <p><i>Collaboration with other levels of government, including the national government and the EU</i></p>	<p>In welke mate werkt het ministerie samen met andere bestuurslagen (provincies, gemeenten)?</p> <p>Speelt Europees beleid een rol in hoe het ministerie werkt aan energiearmoede?</p> <p>Wat is volgens u de rol van het Rijk?</p> <p>Wat is volgens u de rol van de EU?</p>	<p>To what extent does the ministry work together with other levels of government (provinces, municipalities)?</p> <p>Does European policy play a part in how the ministry works on energy poverty?</p> <p>What, according to you, is the role of the Dutch national government?</p> <p>What, according to you, is the role of the EU?</p>
<p>Topic 3:</p> <p><i>Maatschappelijke middenveld</i></p> <p><i>Societal actors</i></p>	<p>Wat is de rol van maatschappelijke partners in energie(armoede) beleid?</p>	<p>What is the role of societal partners in energy (poverty) policy?</p>

	Follow-up: met welke partners werkt het ministerie dan vooral samen?	Follow-up: with what partners does the ministry primarily work together?
Topic 4:	...	...

Closing

Laatste toevoegingen	Van mijn kant zijn alle belangrijke onderwerpen behandeld. Heeft u nog aanvullende opmerkingen of zijn er thema's die niet aan bod gekomen zijn?	All relevant topics from our side are discussed. Do you have any additional information that you would like to share or are there any missing aspects according to you?
Ervaring interview	Wat vond u van het interview?	How did you experience this interview?
Vervolg	Zoals ik eerder heb aangegeven zal het interview worden getranscribeerd (uitgeschreven) en worden geanalyseerd samen met de resultaten uit andere interviews. Heeft u nog verdere vragen over het interview specifiek of over het onderzoek in het algemeen?	This interview will be transcribed, and the main aspects will be compared to the key elements from other interviews. Do you have any further questions related to this interview or the research in general?
Afsluiting	Hartelijk dank voor alle input en het waardevolle gesprek. Ik wil u nogmaals bedanken voor deelname. Mocht er later nog iets bij te binnen	Thank you very much for your input and the interesting conversation. If you think of a question or anything else in

	schieten, of als u verdere vragen heeft, neem dan vooral contact op.	the coming weeks you can always contact me.
--	--	---

Interview guide – provinces

An interview guide for the semi-structured interview with representatives from the Province. It includes different topics based on the theoretical framework and findings of the policy analysis, and can be used as a guideline during the interviews in order to make sure that all important topics are covered. Interviews are conducted in Dutch. For the purpose of uniformity with the other parts of the thesis, the questions are translated into English.

Purpose of the interview

The purpose of this interview is to get insights into how Provinces currently address energy poverty, how they work together with different levels of government, including the European Union, the Dutch national government (*het Rijk*), municipalities (*gemeentes*) and societal actors such as housing corporations and resident interest groups.

Topic list

Energy poverty, provincial policy, Dutch national policy, European policy, collaboration, societal actors

Necessities

(Online) meeting space, paper and pen, interview guide and laptop

Introduction

	Nederlands	English
<p>Welkom</p> <p><i>Welcome</i></p>	<p>Allereerst, hartelijk dank voor uw deelname en voor uw tijd.</p>	<p>First of all, I would like to thank you for participating in this research and for making time for this interview.</p>
<p>Korte uitleg onderzoek en tijdsbepaling</p> <p><i>Short explanation and timescope</i></p>	<p>Zoals ik kort heb uitgelegd in de mail, is dit interview onderdeel van mijn master scriptie. Het onderzoek gaat over energiearmoede in Nederland en hoe verschillende bestuurslagen dat probleem aanpakken, en hoe die lagen met elkaar samenwerken.</p> <p>Het interview duurt ongeveer 45 minuten. Is dat voldoende tijd voor u?</p> <p>Als u vragen heeft gedurende het interview, stel die dan gerust.</p>	<p>As shortly mentioned in the e-mail, this research is part of my master dissertation. The research focusses on energy poverty in the Netherlands and how different levels of government address this and how these levels work together with one another.</p> <p>This interview will take approximately 45 minutes. Does work for you?</p> <p>Feel free to ask any questions and/or to share your remarks during the interview.</p>
<p>Onderwerpen</p> <p><i>Topics</i></p>	<p>Tijdens het interview bespreken we verschillende onderdelen, zaken als huidig energie(armoede)beleid, ondersteuning vanuit het Rijk en de Europese Unie,</p>	<p>During the interview we will discuss different topics such as current energy (poverty) policy, support from the Dutch national government and the European Union,</p>

	samenwerking met gemeentes en andere maatschappelijke partners komen aan bod.	collaborations with municipalities and other societal partners.
Toestemming opname <i>Permission to record</i>	<p>Dit interview wordt opgenomen zodat het later getranscribeerd (uitgeschreven) kan worden. Uiteraard worden de data alleen gebruikt voor dit onderzoek. Transcripten zullen geanonimiseerd worden opgenomen in het uiteindelijke onderzoek. Dit onderzoek wordt gedeeld met de supervisor, de universiteit en daarnaast gepubliceerd in de thesis database van de Karelsuniversiteit te Praag.</p> <p>Voor ik het interview start, heb ik uiteraard uw toestemming nodig voor opname. Mag ik het interview opnemen?</p>	<p>This interview will be recorded in order to transcribe the data at a later stage. The data will only be used for this research. Transcripts will be anonymised and included in the final report. The research will be shared with the thesis supervisor, the university and published in the thesis repository of Charles University, Prague.</p> <p>Before we start this interview, I legally need your permission for the recording. Do you agree with the recording of the interview?</p>

Interview

Introductievragen <i>Introductory questions</i>	Kunt u wat meer vertellen over uw werk?	Could you share some details about the work you do?
---	---	---

<p>Topic 1:</p> <p><i>Provinciaal beleid</i></p> <p><i>Provincial policy</i></p>	<p>Hoe werkt de Provincie [...] op dit moment aan energiearmoede?</p> <p>Follow-up: kunt u daar een voorbeeld van geven?</p> <p>Tegen welke uitdagingen loopt de provincie aan in de aanpak van energiearmoede?</p> <p>Hoe is het onderwerp energiearmoede op de agenda gekomen in de Provincie?</p>	<p>How does the Province of [...] currently work on energy poverty?</p> <p>Follow-up: could you give an example of that?</p> <p>What, if any, challenges does the province face in addressing energy poverty?</p> <p>Why was energy poverty adopted on the agenda?</p>
<p>Topic 2:</p> <p><i>Samenwerking met andere bestuurslagen, waaronder Rijk en EU</i></p> <p><i>Collaboration with other levels of government, including the national government and the EU</i></p>	<p>In welke mate werkt de provincie samen met gemeenten?</p> <p>Wat is volgens u de rol van het Rijk? Hoe werkt de Provincie samen met het Rijk?</p> <p>Speelt Europees beleid een rol in hoe de provincie werkt aan energiearmoede?</p>	<p>To what extent does the province work together with municipalities?</p> <p>What, according to you, is the role of the Dutch national government? How does the Province work together with the central government?</p> <p>Does European policy play a part in how the province works on energy poverty?</p>
<p>Topic 3:</p> <p><i>Maatschappelijke middenveld</i></p> <p><i>Societal actors</i></p>	<p>Wat is de rol van maatschappelijke partners in energie(armoede) beleid in de provincie?</p>	<p>What is the role of societal partners in energy (poverty) policy in the province?</p>

	Follow-up: met welke partners werkt de provincie dan vooral samen?	Follow-up: with what partners does the Province primarily work together?
Topic 4:	...	...

Closing

Laatste toevoegingen	Van mijn kant zijn alle belangrijke onderwerpen behandeld. Heeft u nog aanvullende opmerkingen of zijn er thema's die niet aan bod gekomen zijn?	All relevant topics from our side are discussed. Do you have any additional information that you would like to share or are there any missing aspects according to you?
Ervaring interview	Wat vond u van het interview?	How did you experience this interview?
Vervolg	Zoals ik eerder heb aangegeven zal het interview worden getranscribeerd (uitgeschreven) en worden geanalyseerd samen met de resultaten uit andere interviews. Heeft u nog verdere vragen over het interview specifiek of over het onderzoek in het algemeen?	This interview will be transcribed, and the main aspects will be compared to the key elements from other interviews. Do you have any further questions related to this interview or the research in general?
Afsluiting	Hartelijk dank voor alle input en het waardevolle gesprek. Ik wil u nogmaals bedanken voor deelname. Mocht er later nog iets bij te binnen	Thank you very much for your input and the interesting conversation. If you think of a question or anything else in

	schieten, of als u verdere vragen heeft, neem dan vooral contact op.	the coming weeks you can always contact me.
--	--	---

Interview guide – civil society actors

An interview guide for the semi-structured interview with representatives of civil society, e.g. home owner associations, social housing corporations or renter interest associations. It includes different topics based on the theoretical framework and findings of policy analysis, and can be used as a guideline during the interviews in order to make sure that all important topics are covered. Interviews are conducted in Dutch. For the purpose of uniformity with the other parts of the thesis, the questions are translated into English.

Purpose of the interview

The purpose of this interview is to get insights into how civil society is engaged with the issue of energy poverty, how they work together with different levels of government, including the European Union, the national government, subnational levels of government and other societal actors.

Topic list

Energy poverty, provincial policy, Dutch national policy, European policy, collaboration, societal actors

Necessities

(Online) meeting space, paper and pen, interview guide and laptop

Introduction

	Nederlands	English
Welkom <i>Welcome</i>	<p>Allereerst, hartelijk dank voor uw deelname en voor uw tijd.</p>	<p>First of all, I would like to thank you for participating in this research and for making time for this interview.</p>
Korte uitleg onderzoek en tijdsbepaling <i>Short explanation and timescope</i>	<p>Zoals ik kort heb uitgelegd in de mail, is dit interview onderdeel van mijn master scriptie. Het onderzoek gaat over energiearmoede in Nederland en hoe verschillende bestuurslagen dat probleem aanpakken, en hoe die lagen met elkaar samenwerken.</p> <p>Het interview duurt ongeveer 45 minuten. Is dat voldoende tijd voor u?</p> <p>Als u vragen heeft gedurende het interview, stel die dan gerust.</p>	<p>As shortly mentioned in the e-mail, this research is part of my master dissertation. The research focusses on energy poverty in the Netherlands and how different levels of government address this and how these levels work together with one another.</p> <p>This interview will take approximately 45 minutes. Does work for you?</p> <p>Feel free to ask any questions and/or to share your remarks during the interview.</p>
Onderwerpen <i>Topics</i>	<p>Tijdens het interview bespreken we verschillende onderdelen, zaken als huidig energie(armoede)beleid, samenwerking met het rijk, Provincies, gemeentes en</p>	<p>During the interview we will discuss different topics such as current energy (poverty) policy, collaborations with the central government, provinces, municipalities and other</p>

	andere maatschappelijke partners, de rol van de Europese Unie, komen aan bod.	societal partners, the role of the European Union,
Toestemming opname <i>Permission to record</i>	<p>Dit interview wordt opgenomen zodat het later getranscribeerd (uitgeschreven) kan worden. Uiteraard worden de data alleen gebruikt voor dit onderzoek. Transcripten zullen geanonimiseerd worden opgenomen in het uiteindelijke onderzoek. Dit onderzoek wordt gedeeld met de supervisor, de universiteit en daarnaast gepubliceerd in de thesis database van de Karelsuniversiteit te Praag.</p> <p>Voor ik het interview start, heb ik uiteraard uw toestemming nodig voor opname. Mag ik het interview opnemen?</p>	<p>This interview will be recorded in order to transcribe the data at a later stage. The data will only be used for this research. Transcripts will be anonymised and included in the final report. The research will be shared with the thesis supervisor, the university and published in the thesis repository of Charles University, Prague.</p> <p>Before we start this interview, I legally need your permission for the recording. Do you agree with the recording of the interview?</p>

Interview

Introductievragen <i>Introductory questions</i>	Kunt u wat meer vertellen over uw werk?	Could you share some details about the work you do?
---	---	---

<p>Topic 1:</p> <p><i>Maatschappelijke middenveld</i></p> <p>Societal actors</p>	<p>Wat is volgens u de rol van maatschappelijke partners in energie(armoede) beleid?</p> <p>Hoe werkt de organisatie op dit moment aan energiearmoede?</p> <p>Follow-up: kunt u daar een voorbeeld van geven?</p> <p>Tegen welke uitdagingen loopt u/de organisatie aan in de aanpak van energiearmoede?</p> <p>Hoe is het onderwerp energiearmoede op de agenda gekomen?</p> <p>Met welke partners werkt uw organisatie vooral samen?</p>	<p>How do you see the role of societal partners in energy (poverty) policy?</p> <p>How does the organisation currently work on energy poverty?</p> <p>Follow-up: could you give an example of that?</p> <p>What, if any, challenges does the organisation face in addressing energy poverty?</p> <p>Why was energy poverty adopted on the agenda?</p> <p>With what partners does the organisation primarily work together?</p>
<p>Topic 2:</p> <p><i>Samenwerking met verschillende bestuurslagen</i></p> <p><i>Collaboration with different levels of government, including the national government and the EU</i></p>	<p>In welke mate werkt de organisatie samen met andere bestuurslagen (het rijk, provincies, gemeenten)?</p> <p>Speelt Europees beleid een rol in hoe de organisatie werkt aan energiearmoede?</p>	<p>To what extent does the organisation work together with other levels of government (central government, provinces, municipalities)?</p> <p>Does European policy play a part in how the organisation works on energy poverty?</p>

	<p>Wat is volgens u de rol van het Rijk?</p> <p>Wat is volgens u de rol van de EU?</p>	<p>What, according to you, is the role of the Dutch national government?</p> <p>What, according to you, is the role of the EU?</p>
Topic 3:	...	...

Closing

Laatste toevoegingen	<p>Van mijn kant zijn alle belangrijke onderwerpen behandeld. Heeft u nog aanvullende opmerkingen of zijn er thema's die niet aan bod gekomen zijn?</p>	<p>All relevant topics from our side are discussed. Do you have any additional information that you would like to share or are there any missing aspects according to you?</p>
Ervaring interview	<p>Wat vond u van het interview?</p>	<p>How did you experience this interview?</p>
Vervolg	<p>Zoals ik eerder heb aangegeven zal het interview worden getranscribeerd (uitgeschreven) en worden geanalyseerd samen met de resultaten uit andere interviews.</p> <p>Heeft u nog verdere vragen over het interview specifiek of over het onderzoek in het algemeen?</p>	<p>This interview will be transcribed, and the main aspects will be compared to the key elements from other interviews.</p> <p>Do you have any further questions related to this interview or the research in general?</p>
Afsluiting	<p>Hartelijk dank voor alle input en het waardevolle gesprek. Ik wil u nogmaals bedanken voor deelname.</p>	<p>Thank you very much for your input and the interesting conversation. If you think of</p>

	Mocht er later nog iets bij te binnen schieten, of als u verdere vragen heeft, neem dan vooral contact op.	a question or anything else in the coming weeks you can always contact me.
--	--	--

Appendix IV. Information form

Information - Energy poverty policy in the Netherlands

May 2023

The aim of this study is to research how policies for energy poverty in the Netherlands are shaped in the different levels of government, from the central government to provinces to municipalities. In addition, the study aims to uncover how these different levels of government as well as civil society cooperate with each other in tackling energy poverty.

Besides policy analysis on existing national, regional and local policies, interviews with relevant respondents form an important part of the data for this study. These respondents work for the central government, the province or municipalities or for civil society organisations, and in their daily work they are involved in tackling energy poverty. Their knowledge and experience in this field offer valuable insights into how energy poverty is currently addressed in the Netherlands.

An interview lasts 30 to 60 minutes and takes place online. The interview is recorded if the respondent gives permission, transcribed and anonymised (unless otherwise indicated) and then stored. The data will be stored until 8 July 2023, after which the recording and transcript will be deleted.

Parts of the interview will be included in the final product, a master thesis, which will be published in the thesis database of Charles University in Prague, Czech Republic. The master thesis will also be shared with the supervising professor from Universitat Pompeu Fabra in Barcelona, Spain and a second reader from Leiden University.

The participant is free to withdraw from participation in the study at any time. Should the participant no longer wish to participate in the study, the audio and transcript of the interview will be deleted and the data will not be included in the final product.

Should the participant have any questions, they can contact the researcher, Manon Heerts, by email or phone:

manon.heerts01@estudiant.upf.edu of +31 6 51 33 22 70

Signed:

Manon Heerts
02.05.2023

Informatie – Onderzoek naar Energiearmoede in Nederland

Mei 2023

Het doel van deze studie is om onderzoek te doen naar hoe beleid voor energiearmoede in Nederland wordt vormgegeven in de verschillende bestuurslagen, van Rijk tot Provincies tot Gemeenten. Daarnaast heeft het onderzoek als doel te ontwaren hoe deze verschillende bestuurslagen alsmede het maatschappelijke middenveld met elkaar samenwerken in de aanpak van energiearmoede.

Naast beleidsanalyse op bestaand nationaal, regionaal en lokaal beleid, vormen interviews met relevante respondenten een belangrijk deel van de data voor deze studie. Deze respondenten werken voor het Rijk, de Provincie of gemeenten of voor organisaties in het maatschappelijke middenveld, en zijn in hun dagelijkse werkzaamheden bezig met de aanpak van energiearmoede. Hun kennis en ervaring op dit gebied bieden waardevolle inzichten in hoe energiearmoede op dit moment wordt aangepakt in Nederland.

Een interview duurt 30 tot 60 minuten en vindt online plaats. Het interview wordt opgenomen als de respondent daar toestemming voor geeft, getranscribeerd en geanonimiseerd (tenzij anders aangegeven) en vervolgens opgeslagen. De data wordt opgeslagen tot 8 juli 2023, waarna opname en transcript worden verwijderd.

Onderdelen van het interview zullen worden opgenomen in het eindproduct, een master thesis, die wordt gepubliceerd in de scriptiedatabank van de Karelsuniversiteit te Praag, Tsjechië. De masterscriptie wordt tevens gedeeld met de begeleidend professor van de Universitat Pompeu Fabra te Barcelona, Spanje en een tweede lezer van de Universiteit Leiden.

Het staat de deelnemer vrij zich op ieder moment terug te trekken uit deelname aan de studie, zonder opgaaft van reden. Mocht de deelnemer niet langer willen deelnemen aan het onderzoek, dan worden de audio en transcript van het interview verwijderd en de data wordt niet meegenomen in het eindproduct.

Mocht de deelnemer vragen hebben, dan kan hij/zij/die contact opnemen met de hoofdonderzoeker, Manon Heerts, per mail of telefoon:

manon.heerts01@estudiant.upf.edu of +31 6 51 33 22 70

Getekend:

Manon Heerts
02.05.2023

Appendix V. List of respondents

Organisation	Job title/function of the respondent
<p>Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG)</p> <p>The Association of Dutch Municipalities is the umbrella organisation of Dutch municipalities and it aims to foster the sharing of information and best practices amongst municipalities. It also represents the interests of municipalities to other levels of government in the Netherlands, including the central government, provinces and the Dutch Parliament.</p>	<p>Program manager energy and strategy</p>
<p>Province Zuid-Holland</p> <p>Zuid-Holland is the largest province in the Netherlands in terms of inhabitants (3,8 million). Zuid-Holland is one of the most densely populated and most industrialized areas in the world, accounting for approximately 20% of the Dutch GDP. The central government is located in The Hague. The Port of Rotterdam is the biggest international port in Europe. Energy poverty is relatively low at 3.73%, although some municipalities record significantly higher levels, e.g. 11.8% in Rotterdam.</p>	<p>Process advisor energy transition</p>
<p>Province Zeeland</p> <p>Zeeland is the one of the smallest and least densely populated provinces in the Netherlands. Its economy is one of the fastest growing of the Dutch provinces. Approximately 5.29% experiences energy poverty.</p>	<p>Adviser urban environment</p>
<p>Province Overijssel</p> <p>The Province of Overijssel is in the east of the country and a middle sized province. It is the sixth most densely populated province, but a considerable percentage of land is used for agriculture, about 60%. Approximately</p>	<p>Project manager urban environment</p>

<p>6.23% of people experience in energy poverty in the province.</p>	
<p>Provincie Flevoland</p> <p>Flevoland is the youngest province in the Netherlands and one of the smallest both in terms of area size and population. It has six municipalities. Much of its land is used for agriculture (approximately 70%). Approximately 5.88% experiences energy poverty.</p>	<p>Policy adviser Energy</p>
<p>Vereniging Eigen Huis (VEH)</p> <p>The Dutch Association of Home Owners is a Dutch interest group and consumer organization for (future) private home owners. It provides (legal) advice to home owners and advocates for the interests of home owners.</p>	<p>Financial adviser energy transition</p>
<p>Woonbond</p> <p>The Woonbond is an interest organisation for tenants, both from private as well as social housing. The Woonbond aims to improve the (legal) position of tenants and focuses mainly on the national government and the umbrella organizations of landlords. It does so by providing information and legal assistance to tenants and lobbying for better (social/rental) housing regulations.</p>	<p>Policy adviser and lobbyist energy</p>
<p>Ministry of Social Affairs and Employment (<i>Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, SZW</i>)</p> <p>The Ministry of SZW is responsible for employment and labour market policy, social security, income policy, relations between employers and employees, and occupational safety and health.</p>	<p>Policy employee energy poverty</p>

Appendix VI. Interview transcripts

Interview transcript - VNG - original

<Toestemming voor opname is gegeven>

Manon: kan u me iets meer vertellen over uw werk voor de VNG?

VNG: ik ben beleidsmedewerker zou je kunnen zeggen, adviseur bij programma energie van de VNG, daar werken ongeveer een man of 40. Binnen dat team werk ik bij het cluster strategie en daar houd ik me bezig met allerlei zaken rondom kosten en financiering, dus veel zaken over allerlei financiële regelingen die er zijn om de energietransitie te kunnen realiseren. Dus veel regelingen voor woningeigenaren bijvoorbeeld om met de verduurzaming van hun woning aan de slag te gaan. En ik houd me ook bezig met de uitvoeringsmiddelen voor de gemeenten. Gemeenten hebben veel geld nodig om mensen aan te kunnen nemen. Hoe stel je dan vast hoeveel gemeenten moeten krijgen, daar is een hele systematiek voor, onderzoek naar gedaan en daar houd ik me mee bezig en ook of dat dan vervolgens voldoende is.

Manon: wat ik inderdaad veel lees, wat terugkomt van gemeenten is dat ze zeggen, we willen er wel aan maar we missen capaciteit en personeel. Is dat iets wat u ook terugkrijgt van gemeentes?

VNG: dat was tot nu toe wel, we horen het inderdaad. Maar het is wel zo dat er in de afgelopen maand, sinds de afgelopen maand kunnen gemeenten extra middelen aanvragen. Gemeenten krijgen veel meer geld, voor sommige gemeenten betekent dat dat ze van 1 naar 5 FTE gaan, dat is significant. Maar dat wil niet zeggen dat ze die mensen dan ook meteen hebben want die mensen zijn eigenlijk gewoon niet goed te vinden. Gemeenten hebben nu echt wel genoeg middelen om mensen aan te nemen, sinds kort. Dat is nog niet heel lang, als je ze een half jaar geleden had gesproken was de situatie nog wel anders. Ze hebben nu echt genoeg geld, alleen de vraag is, kunnen ze de mensen vinden.

Manon: hoe werkt de VNG op dit moment aan energiearmoede? Heeft u daar een voorbeeld van?

Wat wij doen, is vooral gewoon kijken... Het Rijk maakt natuurlijk beleid en wij kijken daarop mee en wat onze rol vooral is, is kijken naar dat dat beleid ook zo goed mogelijk wordt ontwikkeld en dat gemeenten ermee kunnen werken. Dat ze het uit kunnen voeren, dat het naar inzicht van gemeenten ook goed werkt richting bewoners, dat het goed uitgelegd wordt aan bewoners. Gemeenten staan natuurlijk dichter op burgers dan het Rijk, dus we proberen vooral die vertaalslag te maken. Aan de ene kant geven we feedback op wat we denken dat anders zou moeten en we geven ook dingen aan van, het moet meer die ene kant op.

Manon: wat voor feedback koppelt u dan terug aan het Rijk?

VNG: we hebben inderdaad wel gezegd dat het belangrijk is dat de energietransitie betaalbaar is omdat je anders geen draagvlak krijgt. En wat je nu ziet in de nieuwe kabinetsplannen, die zijn twee weken geleden gepresenteerd, dat er ook veel meer aandacht is voor rechtvaardigheid, voor extra middelen voor lagere inkomens. Het is niet alleen de VNG die dat gezegd heeft, de WR heeft ook heel erg gehamerd op energierechtvaardigheid. Vanuit de VNG hebben we vooral gezegd, als je wil dat er draagvlak is voor de wijkaanpak, dat is echt iets waar de gemeenten de grootste rol hebben in de energietransitie, dan moeten mensen mee kunnen doen. En ook mensen met lagere inkomens. Op gebied van energiearmoede, hebben we vooral meegegeven dat het belangrijk is dat die aanpak van

energiearmoede aansluit bij de wijkaanpak, dus dat niet weer een heel apart traject wordt maar dat gemeenten de middelen die ze nu krijgen voor energiearmoede ook weer kunnen gebruiken om die wijkaanpak te versterken. Gemeenten zijn er verantwoordelijk voor dat die wijken uiteindelijk van het gas afgaan. Daar gaat een heel traject aan vooraf, waarin je zo een jaar of tien nodig hebt waarin je zegt: deze wijk gaat over op een warmtenet, totdat je daadwerkelijk het aardgas afsluit. Dat is echt waar de gemeenten verantwoordelijk voor zijn. Daar kan je natuurlijk je aanpak energiearmoede kan je daarop aansluiten. Dus de VNG zegt ook van, dat het belangrijk is dat de instrumenten makkelijk beschikbaar zijn, ook voor mensen met lagere inkomens. Vaak zijn instrumenten best wel complex om aan te vragen bijvoorbeeld. We hebben ook gezegd, zorg nou dat het geheel van instrumenten eenvoudig is. Soms zijn er zoveel verschillende regelingen, kan dat nou niet wat transparanter. Dat zijn de discussies waar we met het Rijk over spreken.

Manon: zijn er meer obstakels die gemeenten tegenkomen bij het bereiken van de juiste doelgroep, om ervoor te zorgen dat mensen weten wat ze kunnen aanvragen?

VNG: wat we van gemeenten veel terug horen is dat ze juist in die specifieke doelgroep veel wantrouwen tegenkomen bij bewoners. Dat is natuurlijk niet een enorme verrassing, dat weten we nu dat dat natuurlijk nu in de maatschappij een issue is, het wantrouwen tegen de overheid en met name die doelgroep waar veel energiearmoede zit, daar heerst dat wantrouwen in sterkere mate. Gemeenten lopen er dan tegenaan dat mensen bij wijze van spreken niet eens de deur op willen doen of dat het heel moeilijk is om met mensen in contact te komen. Wat wij daar ook wel over meegeven is en benadrukken is, de aanpak die wel werkt is dat je veel werkt met lokale organisaties. Buurtwerk in een gemeenten of sociale organisaties die al actief zijn in die specifieke wijk, mensen die al bekend zijn bij bewoners bijvoorbeeld. Daarmee samenwerken is een aanpak die werkt. Wat wij dan benadrukken, is zorg nou dat als je dan toch uiteindelijk op die manier bij mensen binnenkomt, dat je dat vertrouwen dan ook niet beschadigt. Wat ik zelf wel als risico zie, er gaat nou heel veel geld naar energiearmoede en het moet allemaal snel. Het Rijk en de minister dat er voor komende zoveel mogelijk mensen geholpen zijn, zodat dan minder mensen last hebben van die hoge energieprijzen. Dat betekent dat er veel druk op het proces zit. Het moet allemaal snel, snel, snel. Dat is natuurlijk een risico als het snel moet, is het dan nog wel zorgvuldig. Je moet dan vooral met die doelgroep extra zorgvuldig zijn. dus geen dingen beloven die je niet na kan komen. Dan kan je uiteindelijk meer kwaad doen dan goed.

Manon: heb je een voorbeeld van beloftes die gedaan worden maar niet kunnen worden nagekomen?

VNG: ik heb niet specifiek een voorbeeld, maar het risico is dat als je snel heel veel dingen moet doen, dat je dan niet altijd zorgvuldigheid kan betrachten. Voorbeeld is de energie-bespaar-coalitie, daar is veel geld naar toegegaan, dat zijn bedrijven zoals via het regionale energieloket, die hebben allemaal extra geld gekregen om snel op te kunnen schalen, om mensen op te kunnen leiden. Dat soort bedrijven worden ingehuurd door gemeenten en dan heb je dus het risico dat je niet met lokale organisaties gaat samenwerken, maar dat er zo'n bedrijf... Dat soort bedrijven zien het belang er heus van, het is niet zo dat zij niet die zorgvuldige aanpak willen volgen, maar toch zie ik wel een risico dat als je die bedrijven inhuurt, dan die dan denken, hup snel zo veel mogelijk woningen erdoorheen jagen, vinkje, dat adres heb ik ook gehad. Ik zie een risico dat als je dat heel snel wilt doen dat je dan minder zorgvuldig bent. Wat vanuit de VNG heel erg benadrukt, we hebben daar ook een brief naar het kabinet over gestuurd. Ga nou niet alleen maar tochtstrippen en isolatiefolie doen, maar ga isoleren. Nu is natuurlijk isoleren van woningen is veel duurder en kost veel meer tijd dan die tochtstrippen, dus we snappen heus wel dat je daarmee begint, maar als je dan bij mensen een keer binnen bent, zorg er dan voor dat je dat vervolgtraject al wel in gang zet. Uiteindelijk moeten die woningen geïsoleerd worden, een tochtstripje hier en een folietje daar, dat helpt natuurlijk allemaal wel wat, maar dat is natuurlijk niet wat je wil.

Manon: en hoe zorg je ervoor dat dat vervolgtraject dan kan starten?

VNG: ja, zet die mensen het traject in. Want ook voor isolatie voor die kwetsbare groepen, hebben gemeenten ook nu veel geld ontvangen. We krijgen en heel veel geld voor het fiksen, voor de kleine maatregelen, maar er is ook nog weer heel veel geld voor het isoleren. Dus op alle fronten is voor die doelgroep nu heel veel geld.

Wat ook goed is om te weten, je hebt aan de ene kant al die maatregelen om woningen te verduurzamen, daar gaat mijn team over. Maar je hebt ook inkomensondersteuning, dat is die energietoeslag. Dat gaat via het sociaal domein. Wat je bij de VNG ziet, is dat het een onderwerp is dat mensen vanuit het sociaal domein moeten gaan samenwerken met mensen die gaan over de energietransitie. Dat is bij de VNG zo, voor mij was het voor het eerst dat ik in contact kwam met collega's van het sociaal domein. Maar dat geldt niet alleen voor mij, dat geldt ook voor gemeenten. En ook voor het Rijk. Dus je ziet op dit vraagstuk dat het heel veel samenwerking vraagt op verschillende fronten. Voor gemeenten is dat soms ook lastig, daar zitten ook voor het eerst de mensen van energietransitie aan tafel met mensen van sociaal domein. Bijvoorbeeld om die doelgroep te bereiken, hoe kom je erachter wie het zijn. Daar spelen ook allerlei AVG issues. Dat is af en toe best complex.

Manon: wat draagt bij aan een goede samenwerking tussen die verschillende domeinen?

VNG: het helpt al überhaupt om elkaar gewoon op te zoeken, dat was eerst helemaal niet logisch omdat het in principe gewoon twee aparte werkvelden zijn. Dus alleen al met elkaar om de tafel gaan zitten, hoe kunnen we dit op een goede manier doen. En ook creatief zijn met kijken hoe je de doelgroep kan bereiken ondanks de AVG belemmeringen.

Manon: en hoe bereik je de doelgroep alsnog ondanks de AVG?

VNG: je mag vanuit het sociaal domein geen adressenlijst doorgeven aan de mensen van energie, van dit zijn de mensen in energiearmoede, dat mag gewoon niet. Dus hoe kom je er dan achter wie die mensen zijn? Dat kan op allerlei manieren. Je kan aan de mensen zelf vragen, van, kom jij in aanmerking voor de energietoeslag, want dan hoor je waarschijnlijk tot de doelgroep. Maar je kan ook vragen of het sociaal domein namens jou, namens de energiemensen, een brief stuurt aan de mensen of ze benadert. Je kan ook gewoon in een buurt gaan staan en hopen dat mensen naar je toekomen. Er zijn wel manieren om er wel mee om te gaan, gemeenten zijn vaak zelf ook wel creatief. Gemeenten gaan er heel verschillend mee om. Sommigen zeggen gewoon: we kunnen de mensen niet benaderen want het mag niet en dan laten ze het daarbij. Anderen kijken juist wat kan er wel. Dus je ziet ook wel verschillende oplossingen, verschillend oplossingsvermogen.

Manon: is er verschil in hoe grotere en kleinere gemeenten in dat oplossingsvermogen? En in hoe ze energiearmoede kunnen aanpakken?

VNG: de energiearmoede middelen zijn verdeeld naar rato van het aantal mensen in energiearmoede op basis van het TNO onderzoek. Dus in principe krijgen alle gemeenten voldoende, of nou ja voldoende, je kan er niet iedereen mee helpen, maar naar rato krijgen ze hetzelfde geld. Dat blijven natuurlijk statistieken, dus of dat dan. Maar in principe krijgen ze gewoon hetzelfde. Wat goed is om te vermelden, de meeste mensen in energiearmoede die zitten natuurlijk in de sociale huur. Daar gaan de woningcorporaties over, dus gemeenten kunnen alleen maar wat doen daar met fix maatregelen in sociale huur. Die kunnen niet die woningen gaan verduurzamen, want daar gaat de woningcorporatie over. Gemeenten kunnen zich wat isolatie betreft alleen richten op mensen met energiearmoede in koopwoningen, dat is een veel kleinere groep dan mensen in de sociale huur.

Manon: werkt de VNG samen met Aedes of grote woningcorporaties?

VNG: ja we spreken regelmatig met Aedes, maar contact is vrij beperkt.

Manon: hoe is het onderwerp energiearmoede op de agenda terechtgekomen?

VNG: ja, het is versterkt door de oorlog en de energiecrisis. Maar daarvoor begon het ook al wel meer op te spelen omdat daarvoor de energieprijzen ook al omhoog gingen. Iedereen denkt dat het pas kwam met de oorlog in Oekraïne maar daarvoor waren de prijzen ook al flink aan het stijgen, in de maanden voorafgaand. Hoe het op de agenda kwam, ja, is omdat, ik dacht op een gegeven moment. Het TNO onderzoek was toen verschenen en hier moeten gemeenten ook wel wat mee. En toen dacht ik ook wel: armoede, daar weet ik niks van. Dus toen heb ik contact gezocht met collega's van het sociaal domein, van we moeten om de tafel gaan zitten. Die reageerden daar positief op. Tegelijkertijd zie je ook, we werken samen en stemmen af. Als we onze positie geven als VNG zeker. Maar toch merk ik ook, zie ik ook dat het uiteindelijk twee aparte trajecten blijven. Die inkomensondersteuning is toch een apart verhaal, dan heb je niet zoveel te maken met de verbetering van de woning. En voor de verbetering van de woning, dat doe je ook zonder dat je precies weet hoe alles werkt met de energietoeslag. Uiteindelijk is het in de uitvoering, voor de gemeenten is het identificeren van wie zijn het, daar moet je samenwerken, maar het daadwerkelijk maatregelen nemen is dan toch ook wel weer een eigen traject. Uiteindelijk zijn het toch gewoon aparte aanpakken.

VNG: wat studeerde jij nou eigenlijk?

Manon: Europese bestuurskunde.

VNG: vanuit Europa, je hebt het social climate fund. Van dat fund komt er heel veel geld naar alle deelstaten, uh lidstaten, om in te zetten voor kwetsbare groepen. Hoe zich dat allemaal, hoe ze dat gaan doen dat is nog totaal onduidelijk, maar het gaat om heel veel geld.

Manon: daarover gesproken inderdaad, in welke mate speelt Europees beleid een rol?

VNG: ja het gaat voornamelijk om financiële ondersteuning vanuit Europa. Dat social climate fund is echt een miljardenfonds waar allemaal geld uit de opbrengst van de emissiehandel beschikbaar wordt gesteld aan de lidstaten. Die moeten dat dus wel onder bepaalde voorwaarden uitgeven en dat moet gericht zijn op kwetsbare groepen, ook weer voor verduurzaming van woningen. Soms denk ik wel, hoe moet dat nou, al dat geld, je moet het ook maar gewoon uit kunnen voeren. Die isolatiebedrijven hebben ook beperkte capaciteit.

Manon: in hoeverre werkt de VNG met de Commissie, CoR?

VNG: nee het is voornamelijk het Rijk dat dat contact doet. We hebben zelf wel een paar mensen die regelmatig naar Brussel gaan en op bepaalde onderwerpen lobbyen of gesprekken voeren, maar meestal haken we gewoon aan met het Rijk. Het Rijk werkt Europees beleid uit en de VNG zit erbij om vanuit de gemeente onze positie te geven. Af en toe dan heb ik contact met de collega die zich met Europese zaken bezighoudt, maar dat is niet op dagelijkse basis. Terwijl daar wel, als je kijkt naar wat komt er allemaal aan uit Brussel, is het enorm veel beleid dat enorm bepalend gaat worden, de European Performance of Buildings Directive bijvoorbeeld, dat gaat enorm sturen zijn voor wat je allemaal moet gaan doen met het verduurzamen van de gebouwde omgeving.

Manon: we hebben het al een beetje gehad over hoe de VNG samenwerkt met het Rijk. Is het vooral met EZK, vanuit SZW, misschien VROM, BZK?

VNG: voor het wonen is het BZK, dat gaat echt over de woningen. EZK gaat over duurzame energie, industrie, elektriciteitssector. Maar verduurzaming woningen en energiearmoede is echt BZK. En SZW voor het armoededeel en dat doen de collega's van het sociaal domein, die hebben contact met

SZW en wij hebben contact met BZK. Eigenlijk geen contact met VROM, dat gaat over de bouwopgave maar niet over de al bestaande bouw.

Manon: hoe zit het met het ad-hoc versus meer structurele oplossingen? Hebben gemeenten behoefte aan duidelijkere richtlijnen?

VNG: dat is vooral de boodschap van het sociaal domein. De ene keer heb je energiearmoede en de andere keer is het menstruatiearmoede. Er moet gewoon een soort heel duidelijk minimum, bestaansniveau moet gewoon gerealiseerd kunnen worden. De sociale voorzieningen moet gewoon omhoog, dus de inkomenssteun moet gewoon hoger, zodat er gewoon bestaanszekerheid is. Dus dat komt er eigenlijk gewoon op neer, de bijstand moet gewoon omhoog. Er moet meer geld naar mensen met lagere inkomens. Als je dat doet, hoef je ook niet over ieder dingetje dat dan op eens duurder wordt, apart beleid te gaan ontwikkelen, zoals nu dus gebeurt. Als je structureel meer geld geeft, dan hoef je niet iedere keer pleisters te plakken. Die boodschap verkondigt VNG al heel lang, dus dat is al, dat wordt al heel lang gezegd. Op een gegeven moment merk je wel dat je de hele tijd hetzelfde verhaal moet herhalen.

Manon: hoe reageert het rijk daarop?

VNG: het Rijk weet dit zelf ook, maar uiteindelijk is het een kwestie van geld. Er is op dit moment gewoon niet heel veel ruimte om daar nog extra geld bovenop te gooien. Het is een geld kwestie en een politieke keuze.

Wat voor gemeenten echt een ding is, die hebben al gezegd, wij gaan niet weer opnieuw die energietoeslag uitvoeren. Dat is op dit moment een spannende discussie met het Rijk. Het is ook onlogisch omdat via de gemeenten te doen, dat moet je eigenlijk gewoon via de belastingdienst doen. Alleen in Nederland kan je eigenlijk gewoon niks meer vragen aan de Belastingdienst omdat die gewoon op dit moment niet voor zijn uitgerust, wat best wel kwalijk is. De belastingdienst, daar komt uiterlijk allerlei beleid, dat wordt daar tot uitdrukking gebracht door belastingregels. Dat klinkt heel saai, maar uiteindelijk is belasting heel cruciaal. Daarin kan je je beleid op gelijkheid, dat kan je daarin tot uitdrukking brengen. En als je niks nieuws meer kan vragen aan de Belastingdienst, dan kan je niks veranderen aan belastingregels. Dan kan je dus in zo'n geval ook niks doen als je zegt we gaan bepaalde groepen ondersteunen met een hoge energierekening. De hele reden dat gemeenten het moesten doen, is omdat de belastingdienst niet kan. Het was heel urgent, dus gemeenten hebben gezegd, oké we gaan het nu doen maar we gaan het niet nog een keer doen. Het Rijk zegt in gemeentebrieven, ja die hebben gezegd we willen het niet meer doen, maar het Rijk wil toch graag met gemeenten in gesprek. Uiteindelijk, als het mes op de keel, weet ik niet, als het op het scherpst van de snede wordt uitgediscussieerd en er is geen andere optie. Je gaat als gemeente die mensen niet in de steek laten, en dat is natuurlijk, ja, ik hoop niet dat de discussie zover gaat dat je op dat punt uitkomt. Als de gemeenten het niet gaan doen en de belastingdienst gaat het ook niet doen, hoe moet je dat dan gaan doen. Er wordt een beroep gedaan op de gemeenten vanuit het Rijk maar de gemeenten geven gewoon aan dat dat niet gaat lukken.

Manon: van mijn kant zijn alle belangrijke onderwerpen behandeld. Heeft u nog aanvullende opmerkingen of zijn er thema's die niet aan bod gekomen zijn?

VNG: wat is je uiteindelijke vraag waar je antwoord op wilt vinden?

Manon: de mate waarin nationaal beleid wordt beïnvloed door Europees beleid en hoe het Rijk invloed heeft op wat gemeenten en provincies doen, en de mate waarin het Rijk meer of minder sturing moet geven aan decentrale overheden.

VNG: VNG is juist voorstander van gemeenten veel ruimte geven, dat is juist positief. Nationale kennisoverdracht is positief, inhoud coördineren. In de keuzes die gemeenten maken, hoe de middelen worden ingezet is juist aan gemeenten. Maar het is inderdaad voor veel gemeenten opnieuw het wiel uit te vinden, het is een nieuw onderwerp. Dus zaken als zo'n aanbestedingsprocedure voor energie fix bedrijven, daar zegt de gemeente ja dan is meer regie wel prettig. Gemeenten kunnen zelf kiezen waar ze het geld voor inzetten, ik kan het inzetten op koopwoningen, inzetten op sociale huur, wij zeggen, doe dat niet, want die corporaties hebben meer dan genoeg geld om het zelf te doen. Daar kan je als gemeenten in kiezen. Of je kan zeggen, we gaan juist heel veel inzetten op de energie fix kanten, maar dat zijn min of meer de optie die je hebt als gemeente. Je kan ook nog weer kiezen, ga ik één woning heel veel geld geven of meer woningen minder geld. Dus allemaal dat soort keuzes, de VNG zegt, gemeenten kunnen dat zelf bepalen en keuzes maken.

Misschien dan nog twee dingen als je het hebt over al die verschillende overheidslagen, wat ik zelf, ja, gewoon niet ideaal vind is de rol van provincies. Die doen in sommige provincies, doen veel, alleen daar is gewoon helemaal niks over afgesproken. Je ziet dat iedere provincie, in iedere provincie kan de rol die de provincie inneemt heel anders zijn. daar is geen enkele afspraak over, niet in het klimaatakkoord. Nergens is afgesproken dat zij hier een bepaalde rol in nemen, in heel gevallen is dat vooral positief, alleen is het niet goed vind ik dat het zo ad hoc. Je bent als gemeente dan afhankelijk van in welke provincie je zit, van het niveau van ondersteuning dat je krijgt door de provincie.

En je hebt nog het nationale programma warmtetransitie, dat is net van start gegaan begin dit jaar. Dat is een nieuwe organisatie die gemeenten moeten ondersteunen bij de warmtetransitie. Die kan ook een rol spelen bij energiearmoede.

Manon: hoe zie je de oplossing voor het afbakenen van die rol?

VNG: met de drie overheden, dus VNG, IPO en het Rijk gewoon duidelijk afspreken, welke rol nemen die provincies in. En ook daarin, goed afstemmen met de VNG zou ik zeggen. Nu is het gewoon heel erg ad-hoc, iedere provincie doet z'n eigen ding en nogmaals, vaak heel positief, alleen ik vind dat we daar gewoon betere afspraken over zouden moeten maken. Dat dat meer gecoördineerd zou moeten worden.

Ik moet nu trouwens weg, ik heb nog een volgende vergadering staan. Veel succes met je verdere onderzoek.

Manon: ja helemaal goed, hartelijk dank voor alle input en het waardevolle gesprek. Ik wil u nogmaals bedanken voor deelname. Mocht er later nog iets bij te binnen schieten, of als u verdere vragen heeft, mail vooral,

Interview transcript - VNG - translation

<Permission to record has been given>

Manon: Can you tell me a bit more about your work for the VNG?

VNG: I'm a policy officer you could say, an advisor at the VNG energy programme, which employs about 40 people. Within that team, I work in the strategy cluster and I deal with all kinds of issues concerning costs and financing, so a lot of issues concerning all kinds of financial schemes that are available to realise the energy transition. So many schemes for homeowners, for example, to make their homes more sustainable. And I also deal with implementation resources for municipalities. Municipalities need a lot of money to hire people. There is a whole system for determining how much municipalities should receive.

Manon: Indeed, what I read a lot, what comes back from municipalities is that they say, we want to get into it but we lack capacity and staff. Is that something you also get back from municipalities?

VNG: That was until now, indeed we hear it. But it is true that in the last month, since the last month, municipalities can apply for additional funds. Municipalities get a lot more money, for some municipalities that means they go from 1 to 5 FTE, that's significant. But that does not mean that they then have those people immediately because those people are actually just not easy to find. Municipalities really do have enough resources to hire people now, as of recently. That's not very long, if you had spoken to them six months ago, the situation would have been different. They really do have enough money now, just the question is, can they find the people.

Manon: How is the VNG currently working on energy poverty? Do you have an example of that?

What we do, above all, is simply watching... Of course, the government makes policy and we watch over it, and our role is mainly to see that that policy is developed as well as possible and that municipalities can work with it. That they can implement it, that the municipalities feel it works well for residents, that it is well explained to residents. Municipalities are naturally closer to citizens than national government, so we mainly try to make that translation. On the one hand, we give feedback on what we think should be done differently and we also indicate things like, it should go more this way and that way.

Manon: What kind of feedback do you then feed back to Empire?

VNG: we did indeed say that it is important that the energy transition is affordable, because otherwise you won't get support. And what you now see in the new cabinet plans, which were presented a fortnight ago, is that there is also much more focus on fairness, on extra resources for lower incomes. It is not only the VNG that has said this, the WR has also hammered on energy justice very much. From the VNG we mainly said, if you want support for the neighbourhood approach, which is really something where municipalities have the biggest role in the energy transition, then people must be able to participate. And also people with lower incomes. In the area of energy poverty, our main message was that it is important that the approach to energy poverty is linked to the neighbourhood approach, so that it does not become another separate process, but that municipalities can use the resources they now receive for energy poverty to strengthen the neighbourhood approach. Municipalities are responsible for getting these neighbourhoods off the gas eventually. This is preceded by a whole process in which you need about ten years to say: this neighbourhood is switching to a heat network, until you actually cut off the natural gas. That is really what the municipalities are responsible for. You can of course connect your approach to energy poverty to that. So the VNG also says that it is important that the instruments are easily available, also for people with

lower incomes. Often, instruments are quite complex to apply for, for example. We have also said, make sure the set of instruments is simple. Sometimes there are so many different schemes, couldn't it be a bit more transparent? These are the discussions we are having with the government.

Manon: Are there more obstacles that municipalities face in reaching the right target group to make sure people know what they can apply for?

VNG: what we often hear back from municipalities is that they encounter a lot of distrust from residents in this specific target group. Of course, that's not a huge surprise; we now know that this is of course an issue in society at the moment, distrust of the government and especially that target group where there is a lot of energy poverty. Municipalities then find that people do not even want to open the door, so to speak, or that it is very difficult to get in touch with people. What we also say about this and emphasise is, the approach that does work is that you work a lot with local organisations. Neighbourhood work in a municipality or social organisations that are already active in that specific neighbourhood, people who are already known to residents, for example. Working together with these is an approach that works. What we then emphasise is making sure that if you end up entering people's homes in this way, you don't damage that trust. What I personally do see as a risk is that a lot of money is now being spent on energy poverty and it all has to happen quickly. The government and the minister that before next as many people as possible are helped, so that then fewer people suffer from those high energy prices. That means there is a lot of pressure on the process. It all has to be quick, quick, quick. That is of course a risk if it has to be quick, is it still careful. You have to be especially careful with that target group. so don't promise things you can't keep. Then you could end up doing more harm than good.

Manon: Do you have an example of promises that are made but cannot be kept?

VNG: I don't have a specific example, but the risk is that if you have to do a lot of things quickly, you can't always be careful. One example is the energy-saving coalition, where a lot of money has gone to companies like the regional energy counter, which all received extra money to be able to scale up quickly, to train people. Those kinds of companies are hired by municipalities, so you run the risk that you don't cooperate with local organisations, but that one of those companies... Those kinds of companies really see the importance of it, it's not that they don't want to take that careful approach, but I do see a risk that if you hire those companies, they will think: "Quickly push through as many houses as possible, check the box, I've had that address too". I see a risk that if you want to do that very quickly, you will be less careful. What is very much emphasised from the VNG, we also sent a letter to the cabinet about this. Now don't just go and do draught strips and insulation foil, go and insulate. Of course, insulating homes is much more expensive and takes much more time than installing draught strips, so we do understand that you start with that, but once you have entered people's homes, make sure you start the follow-up process. In the end, those houses have to be insulated, a draught strip here and a foil there, that all helps a bit, but that's obviously not what you want.

Manon: And how do you ensure that that follow-up process can then start?

VNG: yes, put those people on the pathway. Because also for insulation for those vulnerable groups, municipalities have also now received a lot of money. We get and a lot of money for patching, for the small measures, but there is also a lot of money again for insulation. So on all fronts, for that target group, there is now a lot of money.

What's also good to know, you have on the one hand all these measures to make homes more sustainable, that's what my team is about. But you also have income support, which is that energy supplement. That goes through the social domain. What you see at the VNG is that it is an issue that people from the social domain have to start working together with people who deal with energy

transition. That's true at the VNG, for me it was the first time I came into contact with colleagues from the social domain. But that doesn't only apply to me, it also applies to municipalities. And also for the central government. So you see on this issue that it requires a lot of cooperation on different fronts. It's sometimes difficult for municipalities, as this is the first time that people from the energy transition are sitting around the table with people from the social domain. How do you find out who they are? There are also all kinds of GDPR issues. That can be quite complex at times.

Manon: What contributes to good cooperation between those different domains?

VNG: it already helps at all to just look each other up, which didn't make sense at all at first because they are basically just two separate fields of work. So just sitting around the table with each other, how can we do this in a good way. And also being creative with seeing how you can reach the target group despite the GDPR obstacles.

Manon: And how do you still reach the target audience despite the GDPR?

VNG: you are not allowed from the social domain to pass on an address list to the people from energy, of these are the people in energy poverty, that's just not allowed. So how do you find out who these people are? You can do that in all sorts of ways. You can ask the people themselves, of, are you eligible for the energy allowance, because then you probably belong to the target group. But you can also ask if the social estate sends a letter to people on your behalf, on behalf of the energy people, or approaches them. You can also just stand in a neighbourhood and hope people will come to you. There are ways to deal with it though, municipalities are often creative themselves. Municipalities deal with it very differently. Some simply say: we cannot approach people because it is not allowed and leave it at that. Others look at what is possible. So you also see different solutions, different ability to solve problems.

Manon: Is there a difference in how larger and smaller municipalities differ in that ability to solve? And in how they can address energy poverty?

VNG: the energy poverty funds are distributed in proportion to the number of people in energy poverty based on the TNO study. So basically all municipalities get enough, or well enough, you can't help everyone with it, but proportionally they get the same money. These remain statistics, of course, so whether that. But basically they just get the same. What is good to mention, most of the people in energy poverty who are obviously in social rent. That's what housing associations are about, so municipalities can only do something there with fix measures in social rent. They cannot go and make those houses more sustainable, because that is what the housing corporations are about. In terms of insulation, municipalities can only target people with energy poverty in owner-occupied housing, which is a much smaller group than people in social renting.

Manon: Does the VNG work with Aedes or large housing associations?

VNG: yes we speak regularly with Aedes, but contact is quite limited.

Manon: How did the topic of energy poverty end up on the agenda?

VNG: Yes, it was amplified by the war and the energy crisis. But before that it also started to be more pronounced because before that energy prices were also going up. Everyone thinks it only came with the war in Ukraine but before that, prices were also going up quite a bit, in the months prior. How it got on the agenda, yes, is because, I thought at some point. The TNO research had appeared at the time and municipalities should also do something with this. And then I also thought: poverty, I don't know anything about that. So then I contacted colleagues from the social domain, saying we should sit down at the table. They responded positively. At the same time you also see that we cooperate and coordinate. If we give our position as VNG certainly. But still, I also notice, I also see that they finally

remain two separate processes. That income support is a separate story after all, then you don't have as much to do with home improvement. And for home improvement, you also do that without knowing exactly how everything works with the energy allowance. Ultimately, in the implementation, for the municipalities it's identifying who they are, you have to work together, but the actual taking of measures is also a separate process. In the end, they are just separate approaches.

VNG: what were you studying?

Manon: European public administration.

VNG: from Europe, you have the social climate fund. From that fund, a lot of money is going to all member states, to be used for vulnerable groups. How all of that, how they are going to do that is still totally unclear, but it involves a lot of money.

Manon: Talking about that indeed, to what extent do European policies play a role?

VNG: yes it is mainly about financial support from Europe. That social climate fund is really a billion-dollar fund where all the money from the proceeds of emissions trading is made available to member states. They have to spend it under certain conditions and it has to be targeted at vulnerable groups, again for making homes more sustainable. Sometimes I do think, how is that possible, all that money, you just have to be able to do it? Those insulation companies also have limited capacity.

Manon: to what extent does the VNG work with the Commission, CoR?

VNG: no it is mainly the State that does that contact. We do have a few people ourselves who regularly go to Brussels and lobby or hold discussions on certain topics, but mostly we just hook up with the central government. Central government works out European policy and VNG is there to give our position from the municipality's point of view. Occasionally then I am in contact with the colleague who deals with European affairs, but that is not on a daily basis. While there, if you look at what's coming from Brussels, there's an enormous amount of policy that will be hugely decisive, the European Performance of Buildings Directive, for example, that will be hugely influential in terms of what you have to do to make the built environment more sustainable.

Manon: We've already talked a bit about how VNG works with the government. Is it mainly with EZK, from SZW, maybe VROM, BZK?

VNG: for housing, it is BZK, which is really about housing. EZK is about renewable energy, industry, electricity sector. But making homes more sustainable and energy poverty is really BZK. And SZW for the poverty part and that's what the social domain colleagues do, they have contact with SZW and we have contact with BZK. Actually no contact with VROM, which deals with the building task but not with the already existing building.

Manon: What about ad hoc versus more structural solutions? Do municipalities need clearer guidelines?

VNG: That is mainly the message of the social domain. Sometimes you have energy poverty and other times it's menstrual poverty. There should just be a kind of very clear minimum, subsistence level should just be able to be realised. Social services just have to go up, so income support just has to go up, so that there is just subsistence security. So that really just comes down to, welfare just needs to go up. More money has to go to people on lower incomes. If you do that, you don't have to develop separate policies for every little thing that suddenly becomes more expensive, as is happening now. If you give more money structurally, you don't have to apply band-aids every time. VNG has been saying this for a long time. At some point you do notice that you have to repeat the same story all the time.

Manon: How does the kingdom respond to that?

VNG: the central government itself knows this, but ultimately it is a question of money. There is just not very much room at the moment to throw extra money on top of that. It is a money issue and a political choice.

What is really a thing for municipalities, they have already said, we are not going to implement that energy surcharge again. That is an exciting discussion with the central government at the moment. It's also illogical because to do it through the municipalities, you really should just do it through the tax authorities. Only in the Netherlands, you can't really ask the Tax and Customs Administration for anything anymore because they're just not equipped for it at the moment, which is pretty bad. The tax authorities, there at the latest, come up with all kinds of policy, which is expressed there by tax rules. That sounds very boring, but ultimately tax is very crucial. In that you can express your policy on equality, you can express that in that. And if you can no longer ask anything new from the Tax Administration, then you can't change anything about tax rules. So in such a case you can't do anything either if you say we are going to support certain groups with a high energy bill. The whole reason municipalities had to do it is because the tax authorities cannot. It was very urgent, so municipalities said, okay we are going to do it now but we are not going to do it again. The central government says in municipal letters, yes they have said we don't want to do it again, but the central government would still like to engage with municipalities. At the end of the day, when it's cut to the chase, I don't know, when it's discussed at the sharp end and there's no other option. You as a municipality are not going to let those people down, and that is of course, yes, I hope the discussion doesn't go to the point where you end up at that point. If the municipalities are not going to do it and the tax authorities are not going to do it, how are you supposed to do it. There is an appeal to the municipalities from the central government but the municipalities just indicate that that is not going to work.

Manon: For my part, all the main topics have been covered. Do you have any additional comments or are there any topics that have not been covered?

VNG: What is your final question you want to find answers to?

Manon: the extent to which national policies are influenced by European policies and how central government influences what municipalities and provinces do, and the extent to which central government should give more or less guidance to decentralised authorities.

VNG: VNG is actually in favour of giving municipalities a lot of space, which is actually positive. National knowledge transfer is positive, coordinate content. In the choices municipalities make, how resources are deployed is precisely up to municipalities. But it is indeed for many municipalities to reinvent the wheel, it is a new subject. So things like a tendering procedure for energy fix companies, where the municipality says yes, more direction would be nice. Municipalities can choose for themselves what they use the money for, I can use it for owner-occupied houses, for social housing, we say, don't do that, because those corporations have more than enough money to do it themselves. You can choose that as municipalities. Or you can say, we're actually going to put a lot of effort into the energy fix sides, but those are more or less the options you have as a municipality. You can also choose again, am I going to give one house a lot of money or more houses less money. So all those kinds of choices, the VNG says, municipalities can decide that themselves and make choices.

Maybe then two more things when talking about all these different layers of government, what I personally, yes, just don't think is ideal is the role of provinces. They do in some provinces, do a lot, only nothing at all is agreed on that. You see that every province, in every province the role that the province takes can be very different. there is no agreement on that at all, not in the climate agreement.

Nowhere has it been agreed that they take a certain role in this, in whole cases that is mostly positive, only it is not good I think that it is so ad hoc. You as a municipality are then dependent on which province you are in, on the level of support you get from the province.

And you have the national heat transition programme, which just started at the beginning of this year. That is a new organisation to support municipalities in the heat transition. It can also play a role in energy poverty.

Manon: How do you see the solution for delineating that role?

VNG: just make clear agreements with the three governments, i.e. VNG, IPO and the State, what role the provinces are taking on. And also in that, fine-tuning with the VNG, I would say. Now it's just very ad hoc, each province doing its own thing and again, often very positive, only I think we should just make better agreements on that. That this should be more coordinated.

By the way, I have to leave now, I have another meeting scheduled. Good luck with your further research.

Manon: yes absolutely, thank you very much for all the input and the valuable conversation. Thank you again for participating. If anything comes to mind later, or if you have any further questions, please email,

Interview transcript - Provincie Flevoland - original

<Toestemming voor opname is gegeven>

Manon: kan u me iets meer vertellen over uw werk voor de Provincie?

Flevoland: Ja dat is goed. Ik ben nu een klein jaar werkzaam bij de provincie en ik ben er ingerold op het gebied van datamonitoring binnen de energietransitie, vooral heel cijfermatig. Daarnaast ben ik betrokken geraakt bij energiebesparing, dat dossier dat ligt bij de industrietkant, dus echt de grootste gasverbruikers. Vervolgens kwam daar het sociale domein om de hoek kijken, die zeiden ja wij zijn nu ook bezig met een vraagstuk rondom energie, energiearmoede, of eigenlijk energieweerbaarheid, we noemen dat liever energieweerbaarheid, dat vinden we wat prettiger klinken. Dat werd op een gegeven moment zo concreet, dat we richting oplossingen gingen en dat daar toch ook het fysieke domein, dus het team waar ik in werk, aan mee mocht gaan bouwen, werken. En zo ben ik eigenlijk aangesloten, dus het is bij ons heel erg een samenwerking tussen het sociale en fysieke domein. Dat is onder andere één van de onderwerpen waaraan ik nu werk.

Het is een bijzonder traject geweest de afgelopen maanden, er is via een motie en een amendement opdracht gegeven aan de staten om te kijken of er een actiepakket energieweerbaarheid mogelijk is in Flevoland en wat dat dan precies inhoudt. Zo is dat eigenlijk begonnen en toen kwam TNO om de hoek kijken, zij hebben een onderzoek gedaan naar hoe staat het eigenlijk met de situatie in Flevoland als het gaat om huishoudens die de energierekening wel of net niet kunnen betalen of misschien wel helemaal wel niet. Dat was de basis. Daar zijn een viertal aanbevelingen uitgekomen en dan spreken we over ongeveer, wat zal het zijn, eind vorig jaar, dat dat allemaal is opgeleverd. En op basis van die vier aanbevelingen gaan we eigenlijk verder gaan kijken, wat kan de provincie dan doen of bijdragen. Dit onderwerp ligt vooral bij gemeenten, misschien zie je dat wel terug. Zij doen eigenlijk de uitvoering op dit gebied. Dus als provincie kijk je dan, waar zitten de witte vlekken, waar kunnen we een stukje versnellen of versterken en bijdragen aan wat er al is, wat gemeenten al doen.

Er zijn ook weer heel veel gesprekken over gevoerd, zowel ambtelijk als bestuurlijk. Vervolgens zijn er eigenlijk twee mooie richtingen uitgekomen, althans, dat, daar stonden we bij de provincie en bij de gemeenten allemaal achter. Dat was het versterken van de data op dit gebied, een stukje kennis delen en ook het monitoren van bepaalde acties om deze doelgroep te helpen. Daar is bij TNO een heel mooi programma voor, het landelijk programma energiearmoede, daar kon de provincie op instappen en aan deelnemen. Dat was één van de richtingen.

De tweede was eigenlijk het van de grond krijgen, het helpen opstarten van lokale fixbrigades. Daarvoor hebben we Fixbrigade Nederland aangehaakt, dat is een partij die daar al behoorlijk wat ervaring in heeft. En zij wilden Flevoland, Flevolandse gemeenten hierbij helpen en hun expertise beschikbaar stellen. De provincie heeft toen als voorstel voorgelegd aan de Staten om met een budget wat op dat moment daarvoor werd geormerkt, om dat in te zetten voor projectleiders en coördinatoren. En die projectleiders die helpen eigenlijk bij alles wat er komt kijken bij het opstarten van zo'n lokale fixbrigade; het zoeken naar een lokale maatschappelijke organisatie, het opstarten, het runnen van zo'n fixbrigade, een stukje administratie, planning, de inkoop, contact met gemeenten, met Fixbrigade Nederland, maar ook met lokale welzijnsorganisaties.

Dus dat was het idee, het voorstel van de provincie aan de Staten. Helaas werd dat niet, kwam dat er niet doorheen, is dat afgewezen omdat, dat kan je misschien ook allemaal wel teruglezen in de stukken, maar dat dat niet de rol is, de opdracht is van de provincie, om daarop in te zetten.

Vervolgens is er toch een nieuwe motie gekomen met het verzoek om te opnieuw te kijken naar een nieuw pakket voor het vergroten van de energiewaardebaarheid. Dat is eigenlijk de fase waarin we nu zitten. Dus er is nog helemaal niks, er is wel een wens om iets te doen. Er is een budget geormerkt van €500 000. En dat is eigenlijk de huidige status een beetje in de provincie Flevoland. En mijn rol daarin is eigenlijk het contact met alle gemeenten en allerlei stakeholders op dit gebied, om samen te komen tot een goede richting waar de provincie een bijdrage aan kan leveren.

Manon: is die rolverdeling duidelijk? Is het helder wie welke verantwoordelijkheden draagt? Hoe worden de rollen afgestemd?

Flevoland: ja goede vraag. Ik kom uit een hele andere hoek. Ik heb altijd in de financiële dienstverlening gewerkt. Dus toen ik bij de provincie kwam, was een van mijn eerste vragen, wat is nou de rol van de provincie. Ik heb daar tot op heden nog geen antwoord op gehad. Dus misschien geeft dat wel een beetje aan dat de rol van de provincie soms best wel zoekend is. Als we dat ook, we hebben samen met TNO en andere provincies vaak een bijeenkomst om even kennis en ervaring uit te wisselen. En daar zie je ook dat alle provincies een andere rol daarin pakken. De één is heel erg faciliterend, de ander coördineert veel meer of die pakt de regierol daar op. Weer een ander die laat het helemaal over aan gemeenten. Dus dat verschilt ook heel erg. En binnen de Staten, is dat soms ook niet altijd even duidelijk, wat de provincie nou doet en wat de gemeente doet. Of zijn er ook weer de meningen over verdeeld. Dat de uitvoering vooral bij de gemeenten ligt dat blijkt natuurlijk ook wel uit het feit dat het Rijk gelden naar de gemeenten laat gaan. Dat zij er de uitvoering voor mogen oppakken. Ja en de provincie heeft daarin geen rol gekregen vanuit het Rijk. Dus het is ook een, ja, op een gegeven moment was het een heerlijke urgentie hè met die oorlog in Oekraïne en de stijgende energieprijzen, dat er vanuit, toch wel vanuit de Staten, we willen hier iets me. Maar die rol van die provincie, dat is altijd wel een bijzondere.

Manon: hoe kan je die rol beter afstellen? Moet er vanuit het Rijk ook financiële instrumenten naar de Provincie? Zie je een oplossing om dat beter af te bakenen?

Flevoland: Specifiek voor energiearmoede, energiewaardebaarheid, denk ik niet dat het verstandig is om ook gelden naar de provincie te laten lopen. Dan krijg je én vanuit het Rijk acties én vanuit de gemeenten en vanuit de Provincie, dan weet de burger misschien helemaal niet meer waar die aan toe is en waarvoor die waar terecht kan. Dus de gemeenten die daarin lokaal de uitvoering doet, dat lijkt me een prima plek.

Dat de provincie een hele waardevolle rol kan spelen, dat zie ik wel. Het is toch vaak een mooie tussenpositie, tussen het Rijk en tussen de gemeenten, maar ook een goede, overzichtelijke positie, contact vaak met gemeenten. Zeker in Flevoland, Flevoland heeft er maar zes, lekker overzichtelijk. Dus we hebben ook gewoon goed contact met alle gemeenten, dus het is ook wel een hele mooie positie om die verbinding te leggen. Alle gemeenten moeten het voor zichzelf uitzoeken, zeker ook op het moment dat zo'n urgent dossier voorbij komt, dan is er geen kant en klaar pakket van dit moet je doen. Dan is het nog even zoeken naar, wat is de juiste aanpak, en daarin een verbindende rol spelen als provincie, dat is natuurlijk enorm waardevol.

Dan is het wel de samenwerking hierin is gewoon key, de gemeenten moeten daarvoor open staan, de provincie moet die rol pakken, en dan kan dat zeker waarde toevoegen. Het blijft goed natuurlijk om die rol goed te definiëren, wie doet wat, wat verwachten we van elkaar, en in Flevoland kan dat gelukkig heel erg goed want er zijn maar zes gemeenten, dus die afstemming en dat onderlinge contact gaat er ook zeker over. Dus dat is heel prettig, en dan is het natuurlijk van belang dat dat aansluit ook op het idee, het beeld dat de Staten hebben bij een aanpak en bij een rol van de provincie.

Dus daar wordt aan gewerkt. Ik denk wel dat het, ook al heeft het eerste voorstel het niet gehaald, dat we wel, toch wel iets bereikt hebben. En dat is een enorm waardevol netwerk dat er is opgebouwd tussen gemeenten en tussen provincie, en dat dat ook al een enorm succes is eigenlijk. Dat dat gevormd is in de afgelopen periode door toe te werken naar het voorstel en de samenwerking die daardoor is ontstaan.

Manon: wat draagt bij een goede samenwerking?

Flevoland: uhm, wat draagt daaraan bij. Ja het is toch elkaar betrekken en elkaar informeren. Ja, ergens samen voor gaan, uiteindelijk wil je, heb je allemaal hetzelfde doel, en dat is die burger helpen in of in acute energiearmoede of op de lange termijn, richting de toekomst ze energieweerbaar te maken. En daar samen de schouders onder te steken en iedereen kan daarin zijn eigen rol pakken.

Wat ik wel zie is dat de gemeenten het allemaal onwijs druk hebben, ze krijgen de ene na de andere zak geld van het Rijk en ze weten van gekkigheid gewoon niet hoe ze dat kunnen stapelen. Het Rijk heeft daar natuurlijk ook weer z'n goede intenties bij om dat zo over te brengen naar de gemeenten, maar daar mag nog wel wat meer communicatie in zijn. En als provincie probeer je daar een invulling aan te geven, in ieder geval ik vanuit mijn positie. Op het moment dat ik bijvoorbeeld vanuit TNO contact heb met de beleidsmedewerkers vanuit het Rijk die aan dit dossier werken en ik spreek de gemeenten weer, dan hoop je dat je elkaar daarin door te informeren daar elkaar verder kan helpen. Dus communicatie is daarin gewoon heel belangrijk.

En ja wat ik zeg, gemeenten die hebben het onwijs druk. In Flevoland zijn het vrij kleine gemeenten en soms zitten er medewerkers op, die werken niet alleen aan energiearmoede of energieweerbaarheid maar die werken ook aan 100 andere dossiers op het gebied van energie en duurzaamheid en noem het allemaal maar op. Dus dit komt dan even om de hoek kijken, en dan merk je ook wel dat ze niet altijd de tijd ervoor hebben om de aandacht die het eigenlijk verdient, om die eraan te besteden. Ja, en, op het moment dat je dat soort informatie krijgt, ontvangt, dat je dat soort dingen hoort, dan probeer je daar als provincie een rol in te kunnen spelen. Ook door je aanpak, je voorstel, dat daarin mee te nemen, die informatie. Dus wat we, wat ikzelf dan ook heb gedaan bij het voorstel voor een actiepakket energiewaarbaarheid, is om heel erg in te spelen op wat gemeenten al doen, ook nu richting een tweede voorstel, kijken we echt naar, wat er is in de afgelopen periode veranderd, waar zitten de witte vlekken en hoe kunnen we elkaar daarin versterken. En niet door echt compleet iets nieuws te verzinnen, of de gemeenten in de weg te gaan zitten. Doordat ook te delen, met gemeenten, krijg je toch ook wel begrip voor hoe je dit aanpakt en wordt er van beide kanten geïnvesteerd en kennis en informatie uitgewisseld.

Manon: wat zijn die blinde vlekken?

Flevoland: wat gemeenten aangeven is toch wel dat ze het heel prettig zouden vinden als er wat meer lange termijn wordt gedacht. Budgetten vanuit het Rijk worden vaak voorgelegd, dit is van 2023 tot 2024, maar die gemeente denkt dan, wat dan na 2024. Dan heb ik niks, of dan is de zak geld. Dus even iets langer vooruit, maar ook de middelen wat langer vooruit plannen. Dat is bijvoorbeeld iets waar gemeenten nu heel erg over aan het nadenken zijn.

Als het echt gaat om die meerjarenaanpak, de acute energiearmoede, daar zijn allerlei maatregelen voor bedacht. Maar nu proberen ze ook even vooruit te blikken op de toekomst, wat kunnen we verder doen, waar moeten we nog stappen in gaan zetten, dus er komen nu lange, meerjarenaanpakken als het ware. Ja dan wordt er toch wel ondersteuning gevraagd vanuit de provincie in de vorm van ook weer middelen, om te zorgen dat dat kan blijven, dat het uitgevoerd kan blijven worden, ook al weten we natuurlijk niet wat er natuurlijk na 2024 weer allemaal vanuit het Rijk wordt aangeboden. Dus het is

ook soort van continuïteit waar gemeenten heel erg om vragen. Daarin vragen ze aan de provincie om daarin te ondersteunen.

Wat we vorig jaar zagen, is dat fixbrigades echt een hele mooie rol konden spelen in het op de korte termijn oplossing voor die acute energiearmoede. Het opstarten daarvan, dat kost best wel wat tijd. Dat vraagt om capaciteit en slimme werkafspraken en een goed netwerk. De budgetten waren er allemaal, de gemeenten hadden allemaal vanuit het Rijk wel budget ontvangen, geld ontvangen, SPUK geld ontvangen voor die uitvoering. Dus die klussen konden allemaal wel bekostigd worden, maar ja er stond geen fixbrigade. De basis moest eerst gevormd worden. Dat is dan zo'n witte vlek waar de gemeenten hebben gevraagd, help ons dat opstarten, bied ons die procesondersteuning van zo'n projectleider of zo'n coördinator om die basisinzet te borgen. Inmiddels heeft het Rijk daar ook lucht van gekregen want ze hebben gezegd, jullie krijgen ook allemaal nu de nieuwe budgetten om die projectleiders, om die capaciteit die nodig is om die te bekostigen en in te gaan zetten

Een andere witte vlek is toch ook wel de effectmetingen, het in kaart brengen van die gedragsinzichten, vervolgstappen. Wat is nou eigenlijk het effect van alle activiteiten die gemeenten doen, of de interventies rondom kwetsbare huishoudens en de energietransitie, daar is eigenlijk helemaal geen tijd voor. We willen dat allemaal wel, graag, maar we zitten zo in die flow van, er komt weer een zak geld binnen, uitvoeren, inzetten en als het een zesje is, is het een zesje, we gaan niet voor de acht want daar hebben we gewoon geen tijd voor. Maar stel nou dat zo'n effect wel gemeten kan worden, dan kun je veel beter daarop inspelen, welke doelgroep blijft nog achter, welke doelgroep wordt er misschien wel bereikt. Dat is eigenlijk nog iets wat nu te weinig gebeurt, waar nu te weinig op wordt ingezet, waar wel een wens naar is. Dat is ook de reden dat de provincie heeft gezegd, laten we inzetten op dat landelijk programma van TNO die dus ook onderzoek doet naar die praktijk, naar die effecten van activiteiten, dus dat zijn een aantal witte vlekken die of hebben gespeeld of nu nog spelen, waar wij als provincie proberen op in te spelen, naar aanleiding van de vraag die is voorgelegd door de staten.

Dus we hebben ook enorm uitgekeken naar die energiearmoedemonitor, we waren enorm blij dat CBS in samenwerking met TNO wat actuelere cijfers voor heeft kunnen publiceren. Het liefst hebben we natuurlijk nog veel actuelere cijfers, want dat is altijd met cijfers, die komen altijd veel te laat. Met die cijfers kan je effecten meten, kijken welke huishoudens nog missen, misschien nog effectiever lokaal aanpakken.

Manon: even een hele andere vraag, buiten het Rijk, werkt de provincie met Europa samen? In welke mate heeft Europees beleid invloed daarop?

Flevoland: ik ben daar niet mee bezig, wat Europa doet. Nee, op dit dossier, geen flauw idee. Wel heel interessant om te weten of daar iets speelt wat voor de provincie interessant kan zijn.

Manon: hoe is het onderwerp op de agenda gekomen?

Flevoland: wat er voor mijn tijd heeft afgespeeld weet ik zo niet, maar die eerste motie, daar wordt eigenlijk nu nog steeds aan gewerkt. Maar volgens mij is er daarvoor niet eerder een motie of amendement of iets over geweest. Dus dit was eigenlijk wat ik terug heb gekregen, de eerste echte aanleiding om hier iets mee te gaan doen, dat is, heb ik dat voor me, ik zoek hem er even bij, dat is wel iets langer geleden. De allereerste was, die komt uit november 2021.

Manon: in hoeverre werkt de provincie samen met het maatschappelijke middenveld, bijvoorbeeld woningcorporaties, aan energiearmoede?

Flevoland: ja goede vraag. Toevallig hebben gemeenten ook bij provincies gemeld dat de samenwerking met woningcorporaties niet overal even voorspoedig verloopt. Er is natuurlijk al een

bepaalde samenwerking tussen gemeenten en woningcorporaties. Een bepaalde, ja hoe moet ik dat zeggen, kan nu even niet op de juiste woorden komen. Volgens mij moeten woningcorporaties aan bepaalde regels voldoen en daar wordt toezicht op gehouden door gemeenten. Dus er is wel een bepaalde manier van samenwerking, misschien niet eens samenwerken maar meer een controlerende rol van gemeenten. Inderdaad wat jij zegt, energiearmoede komt ook veel voor bij huurders in corporatiewoningen en je ziet ook wel dat gemeenten dat gesprek aangaan. Maar ze komen daar niet zo in verder. Ze kunnen volgens mij, wat ik heb begrepen, geen financiële middelen beschikbaar stellen aan corporaties, daar zijn wat regels voor die dat tegenhouden, die dat blokkeren.

Dus we hebben vanuit de provincie gekeken of wij met verschillende grote corporaties in Flevoland tot een bepaalde actie kunnen komen voor huurders. Dus we hebben eigenlijk gewoon even een hele informele brainstorm opgezet. Daar kwamen eigenlijk twee acties naar voren. Een was het inzetten van energiemonitors, van die, of een app of een kastje gekoppeld aan een slimme meter. Hartstikke leuk idee, maar daar kom je toch weer, sommige mensen zijn niet van die techneuten, die kunnen dat niet lezen. Daar komt toch wel even wat meer bij kijken dan eventjes vanuit de provincie wat energiemonitors uit gaan zetten in samenwerking met die woningcorporaties. En ook niet andere corporaties stonden daarachter, dus dat was eigenlijk al snel weer van de baan.

Vervolgens kwam nog even waterzijdig inregelen van een CV ketel aan bod. Dan krijg je een langere energierekening en het gelijkmatig verwarmen van verschillende ruimtes. Daar zit best wel een hoog prijskaartje aan, maar dat is wel het enige waar een gemeente bijvoorbeeld wel een corporatie wel kan ondersteunen financieel. Maar corporaties zeggen dan, ja we hebben allemaal onze eigen aanpak richting het verbeteren van energielabels dus ga vooral niet zo het waterzijdig inregelen er in een keer infietsen, want dat sluit niet bij ons aan. Wat ook wel wordt genoemd vaak, is dat Nederlanders zijn vaak echt do-it-yourself-mensen zijn, Nederlands willen zelf sleutelen aan de knoppen. Maar op het moment dat je gaat waterzijdig inregelen mag je absoluut nergens meer aanzitten. Dus daar durven ze dan ook weer niet aan.

Dus uiteindelijk bleek er gewoon geen actie, geen middel waar we samen met die corporaties aan konden. En als er iets was, dan was er niet voldoende draagvlak. Dus we hebben het geprobeerd, geïnitieerd maar op dit moment is er niet echt een directe samenwerking op dit moment. Dat is niet echt haalbaar tussen provincie en woningcorporaties.

Manon: van mijn kant zijn alle belangrijke onderwerpen behandeld. Heeft u nog aanvullende opmerkingen of zijn er thema's die niet aan bod gekomen zijn?

Flevoland: nee eigenlijk niet echt. Ik weet niet in hoeverre jij contact hebt met TNO, daar ben ik wel nieuwsgierig naar, die hebben zoveel informatie op dit gebied.

Manon: ja heb contact inderdaad, voornamelijk informeel. Ik heb ze gemaïld en ze zeggen, er is al zoveel beschikbaar dus kijk vooral naar die informatie op de website. Dus ik haal daar vooral data vandaan. TNO is natuurlijk echt een onderzoeksinstituut, maar het is natuurlijk ook zo dat mijn focus van het onderzoek echt de bestuurslagen en het maatschappelijke middenveld is. Maar inderdaad, het gaat nergens over energiearmoede zonder dat het ook over de TNO gaat.

Flevoland: ja wat zij hebben is een hele waardevolle leerkring waar provincies bij elkaar komen en delen waar ze mee bezig zijn, bij elkaar komen en van elkaar leren, misschien kan je een keer aanschuiven bij zo'n kring. Je hoort dan wat alle provincies doen en wat er in hun gemeenten speelt. Dan kan je zo snel informatie verzamelen, dat kan dan misschien best nuttig zijn.

Manon: misschien dan nog één vraag, het van elkaar leren, zie je daar een rol van het Rijk in, in het stroomlijnen van kennisdeling?

Flevoland: ja ik zou zeggen, het bestaat al. Dus Rijk, houd je daar niet zo mee bezig maar sluit gewoon aan. Dat doen ze ook, EZK en BZK zitten regelmatig om de tafel, ze zijn betrokken, maar de organisatie van kennisdeling ligt echt bij TNO en die pakken daar heel erg hun waardevolle rol door kennis te delen en iedereen bij elkaar te brengen. Ik zou TNO daar niet uittrekken en die coördinerende rol bij het Rijk neerleggen maar vooral bij TNO houden en goed dat het Rijk daarbij aansluit. Voor zover ik weet doen ze dat ook. Dat is onwijs interessant. De laatste keer waren er beleidsmedewerkers van EZK en BZK waren aanwezig, mensen van TNO, mensen van de provincies waren aanwezig, maar ook mensen uit de wijk, van een fixteam. Dus het was eigenlijk, het hele beleid, alle lagen echt tot aan de concrete uitvoering van het klussen in een woning, van hoe werkt dat nou in de samenleving. Dat was zo ontzettend interessant. Dat geeft zoveel waardevolle informatie weer om op voort te boorduren en ja ook mee te nemen naar alle verschillende lange. De rol die TNO daarin inspeelt is echt enorm waardevol.

Manon: nou hartelijk dank voor uw tijd. Als u nog vragen heeft of als er dingen onduidelijk zijn kan u altijd contact opnemen.

Flevoland: ja ik ben heel nieuwsgierig naar wat eruit komt, dus ik hoop dat je dat wilt delen.

Manon: ga ik zeker doen.

Interview transcript - Province of Flevoland - translation

<Permission to record has been given>

Manon: Can you tell me a bit more about your work for the Province?

Flevoland: Yes that's good. I've been with the province for just under a year now and I got involved in the field of data monitoring within the energy transition, especially in terms of figures. In addition, I became involved in energy saving, which is the case on the industrial side, so really the biggest gas consumers. Then the social domain came around the corner and said yes, we are now also working on an energy issue, energy poverty, or actually energy resilience. At a certain point, this became so concrete that we were moving towards solutions and that the physical domain, i.e. the team I work in, could also help build and work on this. And so I am actually connected, so it is very much a collaboration between the social and physical domain with us. Among other things, that is one of the topics I am working on now.

It has been a special process over the past few months, with a motion and an amendment instructing the states to look into the possibility of an energy resilience action package in Flevoland and exactly what it entails. That's actually how it started and then TNO came around the corner and did a study into the situation in Flevoland when it comes to households that can or just can't pay the energy bill, or maybe not at all. That was the basis. Four recommendations came out of that and then we are talking about approximately, what will it be, the end of last year, that all of that was delivered. And based on those four recommendations, we are actually going to look further, what can the province then do or contribute. This issue lies mainly with municipalities, maybe you can see that. They actually do the implementation in this area. So as a province, you then look at where the white spots are, where can we accelerate or strengthen and contribute to what is already there, what municipalities are already doing.

Again, there were a lot of discussions, both official and administrative. Subsequently, two fine directions actually emerged, at least, that, we were all behind at the province and at the municipalities. That was strengthening the data in this area, sharing some knowledge and also monitoring certain actions to help this target group. There is a very nice programme at TNO for that, the national energy poverty programme, the province could step in and participate in that. That was one of the directions

The second was actually getting it off the ground, helping to start up local fixbrigades. For that, we hooked up Fixbrigade Netherlands, which is a party that already has quite a lot of experience in that. And they wanted to help Flevoland, Flevoland municipalities in this and make their expertise available. The province then submitted a proposal to the States to use a budget that was earmarked for this at the time, to deploy it for project leaders and coordinators. And those project leaders actually help with everything involved in starting up such a local fixbrigade; looking for a local social organisation, starting up, running such a fixbrigade, a bit of administration, planning, procurement, contact with municipalities, with Fixbrigade Nederland, but also with local welfare organisations.

So that was the idea, the proposal from the province to the States. Unfortunately, that was not, did not get through, was rejected because, you may be able to read all that back in the documents as well, but that that is not the role, the mandate of the province, to act on that.

Then, nevertheless, there was a new motion asking us to look again at a new package for increasing energy resilience. That is actually the phase we are in now. So there is nothing at all yet, there is a desire to do something. There is a budget earmarked of €500 000. And that's actually the current status a bit in the province of Flevoland. And my role in that is actually to liaise with all the municipalities

and all kinds of stakeholders in this area, to come together in a good direction to which the province can contribute.

Manon: Is that division of roles clear? Is it clear who has what responsibilities? How are the roles aligned?

Flevoland: yes good question. I come from a completely different background. I have always worked in financial services. So when I joined the province, one of my first questions was, what is the role of the province. I haven't had an answer to that until now. So maybe that indicates a bit that the role of the province is sometimes quite searching. We often have meetings with TNO and other provinces to exchange knowledge and experience. And there you also see that all provinces play a different role in this. One is very much a facilitator, the other coordinates much more or takes on the director's role. Yet another leaves it entirely to municipalities. So that also varies a lot. And within the States, it is sometimes not always clear what the province does and what the municipality does. Or again, opinions are divided on this. The fact that implementation mainly lies with the municipalities is, of course, also evident from the fact that the national government allocates funds to the municipalities. That they are allowed to pick up the implementation for it. Yes, and the province has not been given a role in this by the central government. So it's also a, yes, at one point it was a wonderful urgency, with the war in Ukraine and rising energy prices, that from the States we want something here. But the role of the province is always a special one.

Manon: How can you fine-tune that role? Should financial instruments from the central government also go to the province? Do you see a solution to better delineate that?

Flevoland: Specifically for energy poverty, energy resilience, I don't think it's wise to channel funds to the province as well. Then you'd get actions from the national government, from the municipalities and from the province, and citizens might not know where they stand or what they can do. So the municipalities doing the local implementation, that seems a good place.

That the province can play a very valuable role, I can see. After all, it is often a nice intermediate position, between the state and the municipalities, but also a good, well-organised position, contact often with municipalities. Certainly in Flevoland, Flevoland only has six, nice and clear. So we also have good contact with all municipalities, so it is also a very nice position to make that connection. All municipalities have to figure it out for themselves, especially when such an urgent file comes along, there is no ready-made package of what to do. It's then a matter of finding out what the right approach is, and playing a connecting role in this as a province is of course enormously valuable.

Cooperation in this respect is simply key, the municipalities must be open to it, the province must assume that role, and it can certainly add value. Of course, it's still good to define that role well: who does what, what do we expect from each other, and in Flevoland this is fortunately very well possible because there are only six municipalities, so that coordination and mutual contact is definitely about it. So that is very pleasant, and then it is of course important that this fits in with the idea, the image that the States have of an approach and a role of the province.

So work is being done on that. I do think that, even though the first proposal did not make it, we have achieved something. And that is an enormously valuable network that has been built up between municipalities and between provinces, and that that is already an enormous success actually. That it was formed in the past period by working towards the proposal and the cooperation that arose as a result.

Manon: What contributes to good cooperation?

Flevoland: uhm, what contributes to that. Yes it is still involving each other and informing each other. Yes, going for something together, ultimately you want, you all have the same goal, and that is to help citizens in acute energy poverty or in the long term, towards the future, make them energy resilient. And shouldering that together and everyone can take their own role in that.

What I do see is that the municipalities are all extremely busy, they receive one bag of money after another from the state and they just don't know how to stack it all up. Of course, the central government has good intentions to communicate this to the municipalities, but there could be a bit more communication in this respect. And as a province you try to give substance to that, at least I do from my position. The moment I, from TNO for instance, have contact with the policy officers from the national government who are working on this file and I speak to the municipalities again, you hope that you can help each other further in this by informing each other. So communication is just very important there.

And yes what I am saying, municipalities that are incredibly busy. In Flevoland, they are fairly small municipalities and sometimes there are employees who not only work on energy poverty or energy resilience but also on 100 other dossiers in the field of energy and sustainability and so on. So this is just around the corner, and then you also notice that they don't always have the time to give it the attention it actually deserves. Yes, and the moment you get that kind of information, receive that kind of information, hear that kind of thing, then you try to play a role in that as a province. Also by taking your approach, your proposal, that information into account. So what we have done, what I myself have done with the proposal for an energy visibility action package, is to very much respond to what municipalities are already doing, also now towards a second proposal, we are really looking at what has changed in the past period, where are the blank spots and how can we reinforce each other in this. And not by coming up with something completely new, or getting in the way of the municipalities. By also sharing, with municipalities, you do get an understanding of how you approach this and both sides invest and exchange knowledge and information.

Manon: what are those blind spots?

Flevoland: what municipalities indicate is that they would really like to see more long-term thinking. Budgets from the national government are often presented, this is from 2023 to 2024, but that municipality then thinks, what then after 2024. Then I have nothing, or then the bag of money. So just a bit longer ahead, but also plan the resources a bit longer ahead. That, for example, is something municipalities are now very much thinking about.

When it really comes to that multi-year approach, the acute energy poverty, all kinds of measures have been devised for that. But now they are also trying to look ahead to the future, what more can we do, where do we still need to take steps, so there are now long, multi-year approaches as it were. Yes, the province is then asked for support in the form of resources, to ensure that this can continue, that it can continue to be implemented, even though, of course, we don't know what will be offered by the government after 2024. So it is also a kind of continuity that municipalities are very much asking for. They ask the province to support them in this.

What we saw last year is that fixbrigades could really play a very nice role in the short-term solution to that acute energy poverty. Starting that up, that takes quite some time. That requires capacity and smart working arrangements and a good network. The budgets were all there, the municipalities had all received budgets from the state, received money, SPUK money for that implementation. So those jobs could all be paid for, but yes there was no fix brigade. The basis had to be formed first. That is then one of those white spots where the municipalities asked, help us get that started, offer us that process support of such a project leader or such a coordinator to secure that basic commitment. Meanwhile, the central government has also got wind of this because they have said, you will all now

also receive the new budgets to finance and deploy those project leaders, that capacity that is necessary to

Another blank spot is effect measurements, the mapping of behavioural insights, follow-up steps. What exactly is the effect of all the activities that municipalities do, or the interventions around vulnerable households and the energy transition, there is really no time for that at all. We all want to, gladly, but we are so in the flow of 'another bag of money coming in, making a plan, executing it and if it's a six, it's a six, we won't go for the eight because we simply don't have time for that. But if such an effect could be measured, it would be much easier to anticipate, which target group is still lagging behind, which target group might be reached. This is actually something that happens too little at the moment, that is not being used enough, but for which there is a desire. That is also the reason why the province said, let's invest in that national TNO programme, which also conducts research into the practice, into the effects of activities.

So we were also very much looking forward to this energy poverty monitor; we were very happy that CBS, in cooperation with TNO, was able to publish some more up-to-date figures. Of course, we would prefer much more up-to-date figures, because that's always the case with figures, they always come much too late. With those figures, you can measure effects, see which households are still missing, perhaps tackle them more effectively locally.

Manon: Just a completely different question, outside the national government, does the province cooperate with Europe? To what extent do European policies affect it?

Flevoland: I'm not into that, what Europe is doing. No, on this file, not a clue. But it is very interesting to know whether there is something going on there that could be of interest to the province.

Manon: How did the issue get on the agenda?

Flevoland: what happened before my time I don't know so much, but that first motion, that is actually still being worked on now. But I don't think there was a motion or amendment or anything about it before that. So this was actually what I got back, the first real reason to start doing something with this, which is, do I have that in front of me, I'll just look it up, that was a bit longer ago. The very first one was, that's from November 2021.

Manon: To what extent is the province working with civil society, e.g. housing associations, on energy poverty?

Flevoland: yes good question. Coincidentally, municipalities have also reported to provinces that cooperation with housing corporations is not going well everywhere. Of course, there is already a certain cooperation between municipalities and housing corporations. A certain, yes how should I put it, can't think of the right words right now. I think housing corporations have to comply with certain rules, which are supervised by municipalities. So there is a certain way of cooperation, maybe not even cooperation but more of a controlling role of municipalities. Indeed what you say, energy poverty is also common among tenants in housing association properties and you do see municipalities starting that conversation. But they don't get very far in that. They can't, I think, from what I understand, make financial resources available to corporations, there are some rules for that that stop that, that block that.

So we looked from the province whether we could come up with a certain action for tenants with several large corporations in Flevoland. So we actually just set up a very informal brainstorm. Two actions actually emerged from that. One was the deployment of energy monitors, of those, or an app or a box linked to a smart meter. A great idea, but then again, some people are not technicians, they can't read it. There's a bit more to it than the province putting out energy monitors in cooperation with the

housing corporations. And no other housing corporations were behind it either, so that was actually quickly dropped.

Next came a brief discussion on water-side adjustment of a boiler. This gives you a lower energy bill and even heating of different rooms. It's quite expensive, but that's the only thing a municipality can financially support a housing corporation, for instance. But corporations say, yes, we all have our own approach towards improving energy labels, so don't go cycling in water-side regulation all at once, because that doesn't suit us. What is also often mentioned is that the Dutch are often really do-it-yourself people, Dutch people want to tinker with the controls themselves. But the moment you start adjusting the water-side, you're not allowed to touch anything. So they don't dare to do that either.

So in the end, it turned out that there was just no action, no means by which we could work with those corporations. And if anything, there was not enough support. So we tried, initiated it but at the moment there is not really a direct cooperation at the moment. That's not really feasible between province and housing corporations.

Manon: For my part, all the main topics have been covered. Do you have any additional comments or are there any topics that have not been covered?

Flevoland: no not really. I don't know how much contact you have with TNO, I'm curious about that, they have so much information in this area.

Manon: yes have contact indeed, mostly informal. I have emailed them and they say, there is already so much available so mainly look at that information on the website. So I mainly get data from there. TNO is of course really a research institute, but it is of course also the case that my focus of the research is really the layers of government and civil society. But indeed, it is nowhere about energy poverty without also being about TNO.

Flevoland: yes what they have is a very valuable learning circle where provinces get together and share what they are doing, get together and learn from each other, maybe you could join such a circle. Then you can hear what all the provinces are doing and what is going on in their municipalities. Then you can gather information so quickly, that might be quite useful.

Manon: Maybe then one more question, learning from each other, do you see a role for the state in that, in streamlining knowledge sharing?

Flevoland: yes, I would say it already exists, so government, don't get so involved, just join in. They do, the Ministry of Economic Affairs and the Ministry of the Interior and Kingdom Relations regularly sit around the table, they are involved, but the organisation of knowledge sharing really lies with TNO and they play their valuable role by sharing knowledge and bringing everyone together. I wouldn't pull TNO out of that and place that coordinating role with the government, but keep it primarily with TNO, and it's good that the government joins in. As far as I know, they do. That's incredibly interesting. Last time there were policy officials from the Ministry of Economic Affairs and the Ministry of the Interior and Kingdom Relations were present, people from TNO, people from the provinces were present, but also people from the district, from a fix team. So it was actually, the whole policy, all layers really down to the concrete implementation of DIY in a home, of how does that work in society. That was so incredibly interesting. That provides so much valuable information to build on and, yes, to take to all the different long. The role that TNO plays in that is really very valuable.

Manon: well thank you very much for your time. If you have any further questions or things are unclear you can always get in touch.

Flevoland: yes I am very curious about what comes out of it, so I hope you will share that.

Manon: I am definitely going to do that.

Interview transcript - Provincie Zeeland - original

[toestemming voor opname is gegeven]

Manon: kan u me iets meer vertellen over uw werk voor de Provincie?

Zeeland: Ik ben [...], adviseur gebouwde omgeving bij de provincie Zeeland. Dat betekent dat ik me met name bezig hou met particulier en maatschappelijk vastgoed, de contacten onderhoud met de 13 gemeenten in Zeeland. Dus ook regelmatig aansluit bij het duurzaamheidsoverleg met Zeeuwse gemeenten, dat is een gezamenlijk overleg van Zeeuwse ambtenaren, waar het vaak ook over armoedebestrijding gaat.

Voor de provincie zelf, waar ik dan ook coördinatie voor doe, die doet ook met name ook de regeling maatschappelijk vastgoed, dus het klimaat ontzorgingsprogramma maatschappelijk vastgoed heet het. Dat zijn gelden waar regionaal uitvoering aan wordt gegeven. Daar hebben we het op dit moment druk mee. Dat is ja, eigenlijk, duurzaamheidsadvies aan maatschappelijke instellingen als dorpshuizen, scholen, zorgstellingen.

Dus dat is ook onderdeel van de Regionale Energie Strategie. Team energie is nu ook onderdeel van team Energie en Klimaat, dus energie en klimaat proberen we zoveel samen te voegen ook. Daar kan ik straks ook wat meer over vertellen, hoe dat ook, hoe we dat meer in een integrale aanpak willen doen richting armoedebestrijding.

Manon: Hoe werkt de provincie op dit moment aan energiearmoede? Heeft u daar een voorbeeld van?

Zeeland: Op dit moment ligt het vooral bij de gemeenten. De provincie doet wel actief mee ja, met de gesprekken over hoe de aanpak tot uitvoering kan komen. In eerste instantie hebben gemeenten verschillende aanpakken die wel intensief met elkaar worden gedeeld. Dus, ja goed voorbeeld is gemeente Hulst. Die werkt samen met de nationale energiebank, dat is eigenlijk een organisatie die ook een aanpak heeft en energiecoaches opleidt en in dienst heeft door het land heen om uitvoering te geven aan plannen. Daarnaast hebben we ook bovengemeentelijk, is er geld bij elkaar gelegd vanuit het, eigenlijk een combinatie van het Nationaal Isolatieprogramma en de armoedebestrijdingen. Daarmee zijn energieteams opgezet. Energieteams, dat zijn, ja helemaal in het begin noemden we dat klusbussen. Dat zijn busjes van een viertal aannemersbedrijven die zijn aangesloten die gaan gericht naar bepaalde straten en wijken, op aanraden van gemeenten om daar advies te geven over met name, aan minima, aan mensen die het hebben aangevraagd ook.

Manon: is dat onderling van gemeenten of samen met de provincie?

Zeeland: mede vanuit de provincie hebben we daar ook een projectleider ingehuurd daarvoor. De provincie en gemeenten die werken samen in het Zeeuws Energie Akkoord (ZEA), dat is de bovenliggende samenwerkende organisatie. Voor het ZEA werken ook een aantal projectleiders, waaronder ook een collega die is ingehuurd die verantwoordelijk is voor de uitvoering van het NIP en de energieteams, die dan voor armoedebestrijding worden ingezet. Dus, we hebben die energieteams en een aantal gemeenten kunnen daar aanspraak op doen. Een aantal gemeenten heeft ook een eigen energieteam opgezet zoals gemeente Schouwen-Duiveland. Die hebben dat samen met een organisatie in Zeeland die heet Zeewind, dat is een energiecoöperatie die hebben ook heel veel eigen windmolens voor opwek. Die hebben ook een coaching afdeling, dat heet Energiek Zeeland, vanuit Energiek Zeeland wordt er ook energieadvies gegeven ook, met name ook, nu ook in Schouwen-Duiveland, richting minima in het kader van armoedebestrijding. Dus dat is een voorbeeld.

Dus het is niet heel centraal maar die energieteams, die heeft wel een centrale rol. Die doen we met name gericht inzetten, de capaciteiten, er zijn vier aannemersbedrijven, bedrijven met een aantal busjes. Dat is een redelijk goed opgebouwd team, maar we kunnen dat maar gefaseerd uitrollen, of gericht.

Manon: en hoe komt je dan bij de juiste mensen terecht? Hoe wordt de doelgroep bereikt of in kaart gebracht?

Zeeland: klopt, dus dat gaat eigenlijk twee kanten op. Gemeenten hebben daar wel enige vorm van zicht op. Niet bij elke gemeenten wordt het op dezelfde manier georganiseerd of gecoördineerd. Bij bepaalde gemeenten ligt het meer bij sociaal domein, bij anderen ligt het ook meer bij Energie & Klimaat of duurzaamheidsambtenaren. Maar vanuit het sociaal domein ja zijn er wel voor bepaalde huishoudens indicaties ja, er is wel een grens gesteld, ook een inkomensgrenzen, volgens mij zit dat ook in de landelijke aanpak dacht ik, die wordt gehanteerd en aan de hand daarvan wordt een selectie gemaakt van mensen die te maken hebben met energiearmoede en recht hebben op deze vorm van ondersteuning.

Manon: ik las in een beslisnota dat er is gekeken naar een Zeeuwse uitrol voor de aanpak van energiearmoede. Dat bleek na onderzoek niet haalbaar. Wat kwam eruit dat onderzoek?

Zeeland: uhm, nou, dat komt omdat een aantal gemeenten hadden al stappen hadden gezet in de uitrol van energieteams. Ja dus er zijn verschillende organisaties, dus de Energiebank, Sobolt, uh, je hebt verschillende organisaties waar je dus, ja die je kan inzetten om bijvoorbeeld energiecoaches op te leiden en de coördinatie daarop te doen. Gemeente Veren heeft ook een organisatie die met name de coördinatie doet op de vrijwilligers. Ben even de naam kwijt maar dat doet er verder niet toe. Tijdens dat duurzaamheidsoverleg is dat zo besproken, van we willen daar een centrale aanpak op maar er was eigenlijk al teveel in gang gezet om die beslissing te nemen dus we gaan het voor nu decentraal of per gemeente doen, maar wel de ervaringen met elkaar delen en dan eigenlijk voor de langere termijn kunnen we wel wat meer een centrale aanpak doen. Die energieteams die zijn wel opgezet, dat is dan wel een onderdeel dat meer centraal is opgezet. Daar zijn ook nu wel plannen om dat uit te breiden. Een aantal gemeenten die hun eigen aanpak hadden, zoals Hulst, die gaan mogelijk nu wat meer in lijn met de centrale aanpak lopen. Dus het wisselt, zo laat het, dankzij die maandelijkse duurzaamheidsoverleggen is er wel zicht op hoe het gaat per gemeente. En er wordt dus ook, ja, goed nagedacht over hoe kunnen we dat, hoe kunnen we dit, hoe kunnen we elkaar helpen en het proces ook versnellen.

Want een centrale aanpak of samenwerk aanpak hoeft niet altijd te betekenen dat het dan sneller of beter gaat. We hebben daar ook wel een voorbeeld van. Dat heet, dat is een gezamenlijke regeling, gemeenschappelijke regeling heet dat officieel. GR de Bevelanden, dat zijn vijf gemeenten centraal in Zeeland, dan spreken we over Borssele, Goes, Capelle, Reimerswaal en Noord-Beverland. Die trekken gezamenlijk op voor de aanpak energiearmoede en ja juist die regio, die is nu nog steeds bezig met het opzetten van een goede aanpak. die werken dan wel samen en dan is het een behoorlijke regio qua oppervlak en inwoners ook wel redelijk. Maar toch zijn zij niet sneller ofzo. Ja, onze ervaring is dat een aanpak per gemeente soms net zo goed werkt als een provinciale of regionale aanpak.

Manon: Waarom is dat? Waar zit het hem in dat het makkelijker is om het op gemeenteniveau uit te voeren?

Zeeland: ja omdat er vaak al gemeentelijk beleid is, en binnen een gemeenten zijn er, weten mensen elkaar te vinden, is er bekend waar, met wie er moet worden gesproken, de lijntjes richting de wetgeving, of de wethouders, die zijn kort. Als je met vijf gemeenten of, of met de provincie samenwerkt, dan moet je bij al die gemeenten, ja, zoveel mogelijk dat beleid erdoorheen krijgen en ja,

dat kan soms ook vertragend werken. We, bijvoorbeeld, voor de aanpak energieteams proberen we wel zoveel mogelijk één lijn te trekken, dus hebben we één centrum die de conceptnota's schrijft en het proces richting wethouders en bestuur dan kan versnellen, wat meer kan coördineren.

Maar toch, ja, in GR de Bevelanden, weet ik dat er wat onenigheid is over de aanpak van hoe gaan we dit nu aanvliegen. Daar is dus nog geen definitieve beslissingen over genomen.

En het is heel erg ook afhankelijk van de bezetting. Je merkt dat er in de komende tijd, dankzij die regelingen als de CDOKE, ik weet niet of dat je wat zegt, dat is een Rijksregeling die met name is ingesteld om ja, om extra uren, extra FTE in te zetten in ieder geval te kunnen aannemen per gemeente of de provincie mag er ook gebruik van maken. Met die regeling is ook al het één en ander aan meer personeel aangenomen. Dus je merkt dat gemeenten nu hebben wel extra handen gekregen, maar die moeten nog ingewerkt worden. En nu begint er wat meer ruimte te ontstaan om al die onderdelen, op vlak van verduurzaming en energietransitie, hebben we, dus natuurlijk de nieuwe RES, de tweede ronde van NIP die nu voorbereid en deze maand aangevraagd moet worden, je hebt de wijkuitvoeringsplannen die ook, waar onderzoek voor nodig is; er speelt, dat is dan weer verbonden met het NIP, is de nieuwe wet en regelgeving, die bestond eigenlijk al, dat is de wet natuurbescherming. Dus de opdracht van het Rijk, van ga in relatie met NIP iets doen met de wet natuurbescherming. Dat betekent eigenlijk dat je voor elk huis of straat die je gaat isoleren, of dat nou van een woningcorporatie is of van een particulier, dat er voorafgaand onderzoek naar levende wezens of dergelijke in de spouwmuren bijvoorbeeld, dus vleermuis, huismus bijvoorbeeld. Daar is op dit moment nog weinig actie op en weinig handhaving. Dat moeten we nu als Zeeuwse gemeenten ook gaan organiseren. Dat zorgt ook weer voor heel veel acties en tijd die nodig is. En natuurlijk het beleid rond energiearmoede, wat een aantal gemeenten ook wel zien als breder beleid, dus energiearmoede is één onderdeel van de sociale problematiek die rond minima speelt. Dus het is vaker ook onderdeel van een beleid wat al speelt.

En ook nu voor het NIP, wordt ook voor die tweede ronde, wordt er gekeken naar hoe kunnen we het voor de bewoner, en dat zijn ook bewoners met wat minder budget, ook aantrekkelijker of laagdrempeliger maken om maatregelen te nemen. Want ja, die energieteams doen echt de minimale stappen, die ook kosteloos, die energieteams hebben het materieel in huis of in het busje zal ik maar zeggen, ter plekke doen zijn ook de basale handelingen als radiatorfolie, kierdichten, advies geven over ventilatie, dat soort zaken. Daar hebben we nu binnenkort een extra overleg over, dat is wat ik vertelde in combinatie met klimaatadaptatie. Dat we die energieteams eigenlijk ook willen vragen, daar moeten we nog een plannetje voor uitwerken, dat ze ook op het gebied van hittestress of droogte of wateroverlast in een huis bij minima ook advies, dat ze daar ook advies over kunnen geven.

Manon: worden de gelden voornamelijk ingezet voor die kleinere maatregelen die je noemde of wordt er ook structureler geïsoleerd?

Zeeland: ja dat NIP is juist bedoeld, ja om huishoudens te bewegen om juist die structurele maatregelen te nemen, het is eigenlijk een extra budget wat ze krijgen, het is ook aanvullend op de geldende subsidieregels, ISDE, die er al jaren is. Gaat om en nabij 1000 of 1200 euro per huishouden in de eerste ronde. In Zeeland is dat nu een voucherregeling, dat is met name om vloer, dak en glas te isoleren. We hebben in Zeeland voor die eerste ronde ervoor gekozen om spouwmuurisolatie niet te belonen, of daar geen voucher voor uit te schrijven omdat we met die wet natuurbescherming zitten en daar nu nog geen goed plan voor hebben. En met die tweede ronde van het NIP willen we weer die voucher regeling doen. En ook een doe het zelf aanpak, bijvoorbeeld de gemeente Den Haag die hebben dat al, ja, dan kan een bewoner eigenlijk zelf aan de slag en benodigd materiaal voor het isoleren van zijn dak of muur kan hij dan zelf declareren, dat gaat dan eigenlijk met bonnetjes. Maar

daar moet voor Zeeland nog een nieuwe aanpak voor komen, en ervoor zorgen dat het ook werkbaar is. Dat willen we eigenlijk doen met de tweede ronde.

Ik moet even wat aantekeningen erbij pakken van het laatste overleg. Ja, dus. Dus eigenlijk drie modules willen ze opzetten. Ontzorging, doe het zelf aanpak, en verstrekking van subsidies. Bij ontzorging en coaching, dat is ook energiecoaching en energieadvies. Ja, dus dat. Er zit wel overlap eigenlijk in, aanpak energiearmoede en de besteding van die NIP gelden. Dat is wel een deel ontzorging en een beetje doe het zelf. Ook voor mensen met minima, die beslissen er eerder voor om toch zelf maatregelen te nemen, omdat het inhuren van een installatiebedrijf of timmerman, ja dat is vaak duurder. Dus om die simpele reden doen ze dat. Dat willen we in Zeeland wel goed opzetten, dus we willen wel een declaratie systeem, maar ook wel een bepaalde controle invoeren. Dus dat je voor en na zo'n klus langs gaan om te checken of de isolatie wel überhaupt is aangebracht of goed is aangebracht. Er zijn ook voorbeelden van voucherregelingen of extra gelden, ik weet niet of dat bij energiearmoede ook speelde, dat er gewoon zonder controle of voorwaarden een bedrag werd geschonken aan mensen en daar werden dan gewoon nieuwe televisies van gekocht door mensen. Dat wil je wel voorkomen.

Manon: je noemde net al dat er qua uitvoering veel bij de gemeenten ligt. Is die rolverdeling duidelijk? Is het helder wie welke verantwoordelijkheden draagt? Hoe worden de rollen afgestemd?

Zeeland: ja in Zeeland is dat wel redelijk goed georganiseerd omdat we dat maandelijks duurzaamheidsoverleg hebben. Sinds kort hebben we ook een coördinator die met name dus voor voor die samenwerking tussen de gemeenten is aangesteld. Die is in dienst van één gemeente maar die moet ervoor zorgen dat die 13 gemeenten goed samenwerken in de duurzaamheidsaanpak. De Provincie denkt daarin mee, en die stelt via Zeeuws Energie Akkoord middelen beschikbaar om dat draaiende te houden. We doen ook actief mee aan die overleggen wanneer mogelijk. In principe, ja op dit moment, de coördinatie en het toezien op dat die energiearmoedeaanpak goed wordt uitgevoerd ligt nu bij de coördinator en de samenwerking tussen gemeenten.

Wij hebben als provincie ook wel aangegeven, is er behoefte aan extern onderzoek of evaluatie, om eens te kijken, wat zijn nu de gezamenlijk do's en don't's, waar, wat kunnen we leren van de aanpak van het afgelopen jaar en kunnen we daaruit misschien daaruit misschien ook een gezamenlijke aanpak opzetten. Maar je merkt dat dat allemaal nog wat te vroeg is. Bijvoorbeeld die GR Beverlanden, die zijn net gestart of die moeten nog starten, dus dat zal de komende tijd nog komen.

Maar, wat nu heel actueel is, is de uitwerking NIP programma. Met die drie modules die ik net zei. Daar zijn de gemeenten nu druk mee, om die voor te bereiden en te organiseren.

Manon: zijn er andere zaken waar de provincie een rol kan spelen voor gemeenten? Naast dus bijvoorbeeld onderzoek of evaluatie? Welke wensen komen er uit de gemeenten?

Zeeland: ja we zijn daar wel mee bezig. Een mooi voorbeeld is, in een afgelopen duurzaamheidsoverleg is ook vanuit de provincie, dat is via mij gelopen. Is er iemand via een landelijk kennisplatform, platform 31 heet dat, op bezoek geweest. Die heeft ook een presentatie gegeven van wat doet Platform 31 en wat doen wij al ook in Zeeland. Die heeft vervolgens ook die vraag gesteld aan de gemeenten, dus welke behoefte aan kennisdeling of informatieverstrekking hebben jullie, hebben de gemeenten en kunnen we daar ook eens een sessie of kennismiddag organiseren. Vanuit de gemeenten is die behoefte er om die kennisdeling aan te jagen. Platform 31 is ook vanuit het Rijk gefinancierd, een club van 61 experts, die op al die onderdelen, dus ook energiearmoede, de sociale kant van de transitie, wijkuitvoeringsplannen, NIP, die hebben daar allemaal toch in ieder geval best goed zicht op. Die gaan zo door het hele land langs gemeenten en provincies en hebben daar, dus zij bieden daar een deel ook ondersteuning. Maar, ja, we kregen terug van de gemeenten, dat er ook

behoefte is aan meer kennisdeling en ja inspiratie ook in het opzetten van die wijkuitvoeringsplannen. Dus dat is een onderdeel.

We hebben ook, dat was ook een opdracht vanuit het Rijk, een transitievisie warmte (TVW) geschreven, de TVWs. Die zijn ook centraal opgeleverd, dat Zeeuwse duurzaamheidsverleg van de 13 gemeenten, dat is voortgevloeid uit de tafel TVW. Zo is dat ontstaan. En ja die TVW is gemaakt, we hebben in feite nu zo'n kaart opgeleverd, dat is een interactieve kaart, een soort Google Maps waar je kan zoeken en inzicht kan krijgen in welke type huizen zitten in welke wijk, welke maatregelen zijn er al, welke energielabels, wat zijn de kansen voor welke warmtebronnen. Dus op dat niveau. En er loopt nu wel ook een opdracht voor, dat doet Bureau Overmorgen in Zeeland, om die TVW warmtekaarten wat meer in detail uit te werken. Dus er komt steeds meer informatie bij.

Maar ook dus beschikbare informatie over welke maatregelen waar zijn genomen. Dus wat je ziet is, mensen isoleren hun huis verder of zetten een warmtepop neer via de ISDE, maar ze vernieuwen niet hun energielabel vervolgens. Dat is nu weer een drempel, want voor zo'n energielabel, daar ben je nu 100 euro voor kwijt om die te updaten en een paar jaar geleden was dat een tientje bijvoorbeeld. Dat zie je eigenlijk nu alleen terug bij verhuizing, dat dan pas een energielabel wordt aangevraagd. Dus data over energielabels kan je ook niet zomaar vertrouwen. En dat is het ook nog zo, maar 50% van de huizen in Zeeland heeft een label, dat moet groeien. Het Rijk is bezig met dat verder stimuleren en er moet dan wisselwerking zijn met hoe de gemeenten en provincies dat aanpakken. In de huizenmarkt, huizenprijzen, die worden steeds meer afhankelijk van energielabels, dus een goed geïsoleerd A label huis, die levert meer op, daar kan je meer voor vragen dan een E of F huis. Ja, we kijken ook wel een beetje naar België, dat is meer landelijk beleid, in Vlaanderen heb je bijvoorbeeld nu al een renovatieplicht, dat is een volgende stap die je in Nederland zou kunnen nemen maar daar wil het Rijk nog niet aan. In België is het zo dat binnen vijf jaar als je in een huis woont, binnen vijf jaar renoveren met twee label sprongen, dus van een E naar C of D. Zoiets. Dus dat is wel haalbaar, maar je hebt dan wel zonder dat je gaat verhuizen een bepaalde plicht om je huis te verbeteren. En dat is in Nederland niet. De enige motivatie is om je gas en elektra rekening wat naar beneden te brengen.

Die energiecrisis was eigenlijk ook maar van tijdelijke aard. Het kan dat het van de winter weer opleeft. Dat is wel heel opvallend, dat opeens allerlei zaken werden ontwikkeld, daar was heel veel behoefte aan toen die gasprijzen zo hoog waren en nu ebt het weer weg. Die energiecrisis lijkt misschien wat van tijdelijke aard in hoe beleid wordt ontwikkeld.

Terwijl tegelijkertijd, er komt wel van alles aan, aanvullende plannen van het document met alle gelden tot 2030 die extra zijn begroot. Dat is volgens mij nog niet besloten, dacht ik. Maar er gaan wel stappen komen, ook voor de renovatie van woningen en aanpak maatschappelijk vastgoed. Daar blijft wel geld voor komen. Wat er nu al vaststaat is dat vanaf 2026 wordt het verplicht bijvoorbeeld om hybride warmtepompen te installeren als je een nieuwe gasketel nodig hebt. Maar voor minima zal dat een behoorlijke stap zijn qua kosten, daar zullen gewoon nog geitenpaadjes zijn om oude gasketels te renoveren. Dus daar heb je meer ondersteuning nodig voor die groep.

Ik lees trouwens nu, ik heb het er even bijgepakt, die eerdere aanvullende plannen, dat pakket van maatregelen. Daar loopt de begroting, of het voorstel nu door tot 2030, als het wordt doorgevoerd en armoedebestrijding, daar is ook structureel budget voor, dat staat, wat zie ik hier, ongeveer op plek vijf van hoeveelheid wat er voor gereserveerd is. Dat loopt tot 2025 dus er is dan vanaf 2026 geen budget, dus dat is inderdaad ook weer redelijk korte termijn voor gemeenten.

Manon: we hebben de rol van het Rijk al wel redelijk besproken denk ik, zijn er nog dingen die daarin die je wilt toevoegen?

Zeeland: ja op zich, er zijn wel verschillende overleggen vanuit het Rijk, oh wacht nee dat is via het IPO, dus het Interprovinciaal Overleg hebben we HEAT overleggen maar dat gaat meer over de standaardaanpakken over de NIP en de warmtevisies voor warmtenetten en dergelijke. En dan is er ook nog een overleg dat heet Energie Voor Iedereen is nog een overleg, ik weet niet of dat via het Rijk is georganiseerd, maar daar doen wij in ieder geval wel aan mee voor kennisdeling omtrent energiearmoede. Ik moet dat even opzoeken wie dat organiseert, even kijken. Ah, dat is de Leerkring Provincies vanuit het TNO, dat is vanuit TNO. Dus daar doen wij wel aan mee, of in ieder geval, waar mogelijk doen we mee aan die overleggen.

Manon: even een wat andere vraag, in welke mate heeft Europees beleid invloed op hoe de provincie energiearmoede aanpakt?

Zeeland: Ja dat is denk ik vooral vanuit het Rijk, we hebben als afdeling Energie&Klimaat wel ook een nieuwe collega aangetrokken, dat is mede ook vanuit die CDOKE gelden. Die houdt zich bezig met subsidies en de mogelijkheden om ja, subsidies aan te trekken of onderzoeken te starten en dat zijn vaak Europese subsidies. Gisteren had ik toevallig met Impuls Zeeland en Hogeschool Zeeland overleg, die willen een onderzoeksaanvraag doen met een aantal werkpakketten en pilots over energie afval en water, gericht op recreatieve sector en de keten eromheen. Op dat vlak zijn er vast ook Europese regelingen voor onderzoek. Maar je ziet wel dat het dus lastig afbakenen is, het gaat niet alleen over energiearmoede maar ook brede over de energietransitie. We doen als provincie wel mee, actief deelnemer voor zo'n soort onderzoek. Het is nu de taak van nieuwe collega om dat verder te zoeken qua hoe dat zit met Europese gelden. Maar vanwege tijd en ruimtegebrek hebben we daar nu nog niet veel aandacht aan besteed.

Manon: en nog even een andere vraag, in hoeverre werkt de provincie samen met het maatschappelijke middenveld, bijv. woningcorporaties, aan energiearmoede?

Zeeland: ja dat wordt meer gecoördineerd vanuit het Rijk en Aedes, we hebben wel enigszins zicht op wat grotere woningcorporaties in Zeeland doen. Vanuit het rijk is voor woningcorporaties meer aan wet en regelgeving. Dus eigenlijk die label B renovatieplicht is er al best wat jaren, dus woningcorporaties hebben, dat zorgt ervoor dat ze wat dat betreft al behoorlijke stappen gezet. Maar ja er zullen nog steeds mensen zijn die in een te koud en tochtig huis wonen en een te hoge energielast hebben. Maar goed, ja misschien wel een aandachtspunt om daar als provincie een rol in te pakken. Maar we gaan er vooralsnog vanuit dat dat meer gaat via het Rijk en Aedes. Wat wij wel intern hebben is contact met de afdeling wonen, en wat afgelopen tijd heeft gespeeld is het opzetten voor plannen van de woondeals. Vanuit alle regio's, van Hugo de Jonge, is die ambitie uitgesproken, voor Zeeland geldt dat we 16,5 duizend woningen willen bouwen en dat gaat ook over betaalbare huur, midden huur, dus meer sociale woningbouw. Maar dat betekent tegelijkertijd ook verbetering van bestaande woningvoorraad, dus ook verduurzaming. Dus de woningopgave is ook vrij breed in te vullen. Maar ja, met de woningcorporaties hebben we relatief weinig contact.

8) van mijn kant zijn alle belangrijke onderwerpen behandeld. Heeft u nog aanvullende opmerkingen of zijn er thema's die niet aan bod gekomen zijn?

Zeeland: nee, ja ik ben in ieder geval wel benieuwd, wanneer ga je iets opleveren?

Manon: op 16 juni is de deadline, ik ben nu bijna klaar met de dataverzameling en dan ga ik het opschrijven.

Zeeland: nou heel veel succes nog en ik kijk naar wat eruit komt qua resultaten.

Interview transcript - Provincie Zeeland - translation

[permission for inclusion given]

Manon: Can you tell me a bit more about your work for the Province?

Zeeland: I am [...], advisor built environment at the province of zeeland. That means I mainly deal with private and social real estate, maintain contacts with the 13 municipalities in Zeeland. So also regularly join the sustainability consultation with Zeeland municipalities, which is a joint consultation of Zeeland civil servants, where it is often also about poverty reduction.

For the province itself, for which I also do coordination, it also does the social property regulation in particular, so the climate care programme social property is called. These are funds that are implemented regionally. We're busy with that at the moment. That is, in fact, sustainability advice to social institutions such as village halls, schools and care institutions.

So that is also part of the Regional Energy Strategy. Team energy is now also part of team Energy and Climate, so energy and climate are trying to merge as much as possible. I can also talk a bit more about that later, how that also, how we want to do that more in an integrated approach towards poverty reduction.

Manon: How is the province currently working on energy poverty? Do you have an example of that?

Zeeland: At the moment, it is mainly with the municipalities. The province does actively participate yes, with discussions on how the approach can be implemented. Initially, municipalities have different approaches that are shared intensively. So, yes good example is municipality of Hulst. It works together with the national energy bank, which is actually an organisation that also has an approach and trains and employs energy coaches throughout the country to implement plans. In addition, we also have supra-municipal, money has been put together from the, actually a combination of the National Insulation Programme and poverty alleviation. With that, energy teams were set up. Energy teams, which are, yes at the very beginning we called them job buses. These are vans of about four contractor companies that are affiliated that go to certain streets and neighbourhoods in a targeted way, on the advice of municipalities to give advice there, particularly to minima, to people who have applied for it as well.

Manon: Is that between municipalities or with the province?

Zeeland: partly from the province, we also hired a project leader for that. The province and municipalities work together in the Zeeuws Energie Akkoord (ZEA), which is the parent cooperating organisation. A number of project leaders also work for the ZEA, including a colleague hired who is responsible for the implementation of the NIP and the energy teams, which are then deployed for poverty reduction. So, we have those energy teams and a number of municipalities can claim them. A number of municipalities have also set up their own energy teams, such as the municipality of Schouwen-Duiveland. They have this together with an organisation in Zeeland called Zeewind, which is an energy cooperative that also has a lot of its own wind turbines for generation. They also have a coaching department called Energiek Zeeland, which also provides energy advice, particularly in Schouwen-Duiveland, for minima in the context of poverty reduction. So that's an example.

So it's not very central but those energy teams, they do have a central role. We do that particularly targeted deployment, the capabilities, there are four contractor companies, companies with a number of vans. That's a fairly well-built team, but we can only roll that out in phases, or targeted.

Manon: And then how do you get to the right people? How is the target audience reached or identified?

Zeeland: right, so that actually goes both ways. Municipalities do have some form of visibility on that. Not every municipality organises or coordinates it in the same way. In some municipalities it is more in the social domain, in others it is more in Energy & Climate or sustainability officials. But from the social domain yes, there are indications for certain households, yes, there is a limit, also an income limit, I think this is also part of the national approach, which is used and on the basis of which a selection is made of people who are experiencing energy poverty and are entitled to this form of support.

Manon: I read in a decision note that a Zeeland roll-out for tackling energy poverty was looked at. After research, that turned out not to be feasible. What came out of that research?

Zeeland: uhm, well, that's because a number of municipalities had already taken steps in rolling out energy teams. Yes so there are different organisations, so the Energiebank, Sobolt, uh, you have different organisations where so, yes that you can use to train energy coaches, for example, and do the coordination on that. The municipality of Feathers also has an organisation that coordinates volunteers. I lost the name but that doesn't matter. During the sustainability meeting, we discussed this, saying we want a centralised approach to this, but too much had already been set in motion to take that decision, so for now we're going to do it decentrally or per municipality, but we'll share the experiences with each other and then, in the longer term, we can take a more centralised approach. The energy teams have been set up, but that is a part that is set up more centrally. There are also plans to expand this. A number of municipalities that had their own approach, such as Hulst, may now run more in line with the central approach. So it varies, so it leaves, thanks to those monthly sustainability meetings, there is insight into how things are going per municipality. And so there is also, yes, good thinking about how can we do that, how can we do this, how can we help each other and also speed up the process.

Because a centralised or collaborative approach does not necessarily mean that things will then go faster or better. We do have an example of that. It's called a joint arrangement, officially a common arrangement. GR de Bevelanden, which consists of five central Zeeland municipalities: Borssele, Goes, Capelle, Reimerswaal and Noord-Beverland. They are working together to tackle energy poverty and it is precisely this region that is still setting up a good approach. But still they are not faster or anything. Yes, our experience is that an approach per municipality sometimes works just as well as a provincial or regional approach.

Manon: Why is that? Where is it in that it is easier to implement it at the municipal level?

Zeeland: yes, because there are often already municipal policies in place, and within a municipality, people know where to find each other, they know who to talk to, the lines of communication towards the legislation, or the aldermen, are short. If you work together with five municipalities or, or with the province, then in all those municipalities, yes, you have to get that policy through as much as possible, and yes, that can sometimes slow things down. We, for example, for the energy teams approach, we do try to take one line as much as possible, so we have one centre that writes the concept notes and can then speed up the process towards the aldermen and board, can coordinate a bit more.

Yet, yes, in GR de Bevelanden, I know there is some disagreement about the approach of how are we going to approach this now. So no final decisions have been taken on that yet.

And it very much also depends on staffing. You notice that in the coming period, thanks to those schemes like the CDOKE, I don't know if that means anything to you, that's a government scheme that has been set up in particular to, yes, to be able to take on extra hours, extra FTEs in any case per

municipality or the province may also make use of it. With that scheme, some more staff have already been hired. So you notice that municipalities now do have got extra hands, but they still need to be inducted. And now a bit more room is starting to emerge for all those parts, in the field of sustainability and energy transition, we have, so of course the new RES, the second round of NIP that is now being prepared and has to be applied for this month, you have the neighbourhood implementation plans that are also, where research is needed; there is playing, that is in turn connected to the NIP, is the new law and regulations, which actually already existed, that is the Nature Protection Act. So the order from the State, of go in relation to NIP and do something with the Nature Protection Act. That actually means that for every house or street you're going to insulate, whether it's from a housing association or a private individual, that there should be prior research into living creatures or the like in the cavity walls for example, so bat, house sparrow for example. There is little action on that at the moment and little enforcement. We now have to organise that as Zeeland municipalities. That also creates a lot of actions and time needed. And, of course, the policy on energy poverty, which a number of municipalities see as a broader policy, so energy poverty is one part of the social issues surrounding minima. So it is more often part of a policy that is already in place.

And now for the NIP, also for this second round, we are looking at how we can make it more attractive or more accessible for residents, including those with a smaller budget, to take measures. Because yes, the energy teams really do do the minimum steps, which are also free of charge, these energy teams have the equipment in the house or in the van, so to speak, they also do the basic actions on site, such as radiator foil, sealing gaps, giving advice on ventilation, things like that. We will have an extra consultation on that soon, which is what I told you in combination with climate adaptation. We actually also want to ask these energy teams - we still have to work out a plan for that - to give advice on heat stress or drought or flooding in a home at minima as well.

Manon: will the funds be used mainly for those smaller measures you mentioned or will more structural isolation also take place?

Zeeland: yes, that NIP is precisely meant, yes, to induce households to take precisely those structural measures, it is actually an extra budget they get, it is also additional to the applicable subsidy rules, ISDE, which has been there for years. In the first round, it's about 1,000 or 1,200 euros per household. In Zeeland, that is now a voucher scheme, which is mainly for insulating floors, roofs and glass. For this first round, we in Zeeland have chosen not to reward cavity wall insulation, or not to issue a voucher for it, because we are dealing with the Nature Protection Act and do not yet have a good plan for it. And with that second round of the NIP, we want to do that voucher scheme again. And also a do-it-yourself approach, like the municipality of The Hague already has. But Zeeland needs a new approach for that, and to make sure it's workable. We actually want to do that with the second round.

I need to grab some notes from the last consultation. Yes, so. So basically three modules they want to set up. Unburdening, do it yourself approach, and provision of subsidies. In de-risking and coaching, that's also energy coaching and energy advice. Yes, so that. There is some overlap actually, addressing energy poverty and spending those NIP funds. That's part relief and part do it yourself. People on low incomes are also more likely to decide to take measures themselves, because hiring an installation company or carpenter is often more expensive. So they do it for that simple reason. We do want to set this up properly in Zeeland, so we want to introduce a declaration system, but also a certain control. So that before and after a job like this, you go by to check whether the insulation has been installed at all or installed properly. There are also examples of voucher schemes or extra money, I don't know if this was also the case with energy poverty, where an amount was simply donated to people without checks or conditions, and people simply bought new televisions. You do want to prevent that.

Manon: You just mentioned that in terms of implementation, a lot lies with the municipalities. Is that division of roles clear? Is it clear who has which responsibilities? How are the roles aligned?

Zeeland: yes, in Zeeland this is reasonably well organised because we have monthly sustainability meetings. Recently, we also appointed a coordinator, mainly for cooperation between the municipalities. The coordinator is employed by one municipality, but his task is to ensure that the 13 municipalities work well together on sustainability. The province is involved in this and makes resources available via the Zeeland Energy Agreement to keep it going. We also actively participate in these consultations whenever possible. Basically, yes at the moment, the coordination and ensuring that this energy poverty approach is properly implemented is now in the hands of the coordinator and the cooperation between municipalities.

As a province, we also did indicate, is there a need for external research or evaluation, to take a look, what are the joint do's and don't's, where, what can we learn from the approach of the past year and can we perhaps from that perhaps also set up a joint approach. But you notice that all that is still a bit too early. For instance, those GR Beverlanden, they have just started or are yet to start, so that will come in the time to come.

But, what is very topical now is the elaboration NIP programme. With those three modules I just mentioned. The municipalities are busy with that now, preparing and organising them.

Manon: Are there other things where the province can play a role for municipalities? Besides so, for example, research or evaluation? What wishes are coming from the municipalities?

Zeeland: yes we are working on that. A good example is, in a past sustainability consultation also from the province, that went through me. Someone from a national knowledge platform called Platform 31 visited us. He gave a presentation on what Platform 31 does and what we are already doing in Zeeland. He then asked the municipalities what their needs were for sharing knowledge or providing information and whether we could organise a session or a knowledge afternoon. There is a need from the municipalities to drive this knowledge sharing. Platform 31 is also funded by the government, a club of 61 experts, who have a good overview of all these aspects, including energy poverty, the social side of the transition, neighbourhood implementation plans, NIP. They go all over the country visiting municipalities and provinces and have support there, so they offer some of it. But, yes, we got back from the municipalities that there is also a need for more knowledge sharing and inspiration in setting up these district implementation plans. So that is part of it.

We have also, that was also an assignment from the government, written a transition vision for heat (TVW), the TVWs. These were also delivered centrally, that Zeeland sustainability consultation of the 13 municipalities, which grew out of the TVW table. That's how that came about. And yes that TVW was created, we have in fact now delivered such a map, which is an interactive map, a kind of Google Maps where you can search and get insight into what types of houses are in which district, what measures are already there, what energy labels, what are the opportunities for which heat sources. So at that level. And there is now also an assignment underway, which is done by Bureau Overmorgen in Zeeland, to elaborate these TVW heat maps in more detail. So more and more information is coming in.

But also so available information on what measures have been taken where. So what you see is, people insulate their house further or install a heat manifold via the ISDE, but they do not subsequently renew their energy label. That is now another barrier, because for such an energy label, you now spend 100 euros to update it and a few years ago it was a tenner, for instance. In fact, you only see this when you move house, when an energy label is requested. So you can't just trust data on energy labels either. And that's it, only 50% of the houses in Zeeland have a label, which has to grow. The government is

pushing that further and there should then be interaction with how the municipalities and provinces address that. In the housing market, house prices are increasingly dependent on energy labels, so a well-insulated A-label house will fetch more, you can ask more for that than an E or F-label house. Yes, we also look a bit at Belgium, which has a more national policy. In Flanders, for example, there is already an obligation to renovate. In Belgium, if you live in a house, within five years you have to renovate it with two label jumps, so from E to C or D. Something like that. So that is achievable, but you then have a certain duty to improve your house without moving. And that's not the case in the Netherlands. The only motivation is to bring your gas and electricity bill down a bit.

That energy crisis was actually also only temporary. It may revive again this winter. That is very striking, that all kinds of things were suddenly developed, there was a great need for them when gas prices were so high, and now it is ebbing away again. That energy crisis may seem somewhat temporary in how policy is developed.

While at the same time, all sorts of things do come up, supplementary plans from the document with all the money up to 2030 budgeted extra. I don't think that has been decided yet, I thought. But there are going to be steps, also for housing renovation and addressing social property. There will continue to be money for that. What is already established is that from 2026 it will be compulsory, for example, to install hybrid heat pumps if you need a new gas boiler. But for minima, that will be quite a step in terms of cost, there will just still be goat trails to renovate old gas boilers. So that's where you need more support for that group.

By the way, I now read, I just picked it up, those earlier supplementary plans, that package of measures. There, the budget, or the proposal now runs through to 2030, if it is implemented and poverty reduction, there is also a structural budget for that, which is, what I see here, about on position five of the amount reserved for it. That runs until 2025 so there is then no budget from 2026, so that is indeed again fairly short term for municipalities.

Manon: we've already discussed the role of the Empire quite a bit I think, are there any things in there that you'd like to add?

Zeeland: yes in itself, there are various consultations from the national government, oh wait, no that's through the IPO, so the Interprovincial Consultation, we have HEAT consultations, but that's more about the standard approaches to the NIP and the heat visions for heat networks and the like. And then there is also a consultation called Energy For All, another consultation, I don't know whether that is organised through the government, but in any case we participate in it for knowledge sharing about energy poverty. I'll have to look up who organises that, just to see. Ah, that's the Learning Circle Provinces from TNO. So we do participate in that, or at least, where possible we participate in those consultations.

Manon: Just a slightly different question, to what extent do European policies affect how the province addresses energy poverty?

Zeeland: Yes, I think that's mainly from the national government. As an Energy & Climate department, we have also recruited a new colleague, partly from the CDOKE funds. He deals with subsidies and the possibilities of attracting subsidies or starting investigations, and these are often European subsidies. Yesterday, I happened to be in consultation with Impuls Zeeland and Hogeschool Zeeland, which want to submit a research application with a number of work packages and pilots on energy waste and water, aimed at the recreational sector and the surrounding chain. In that area, I'm sure there are also European schemes for research. But you do see that it is therefore difficult to demarcate, it is not only about energy poverty but also broadly about the energy transition. We do participate as a province, an active participant for that kind of research. It is now the task of a new

colleague to look into this further in terms of how it relates to European funds. But due to lack of time and space, we haven't paid much attention to that yet.

Manon: and just another question, to what extent is the province working with civil society, e.g. housing associations, on energy poverty?

Zeeland: yes that is coordinated more from the national government and Aedes, we do have some insight into what larger housing corporations in Zeeland are doing. From the national government there is more legislation and regulation for housing corporations. So actually that label B renovation obligation has been in place for quite a few years, so housing corporations have, which ensures that they have already made considerable steps in that respect. But yes there will still be people who live in houses that are too cold and draughty and have too high an energy burden. But well, yes maybe a point of attention to take a role in that as a province. But we assume for the time being that that will go more through the central government and Aedes. What we do have internally is contact with the housing department, and what has played out recently is the setting up for plans of housing deals. From all regions, from Hugo de Jonge, this ambition has been expressed, for Zeeland we want to build 16.5 thousand houses and that includes affordable rent, medium rent, so more social housing. But that also means improving the existing housing stock, so making it more sustainable. So the housing task is also quite broad. But yes, we have relatively little contact with the housing corporations.

8) For my part, all major topics have been covered. Do you have any additional comments or topics that have not been covered?

Zeeland: no, yes I'm curious anyway, when are you going to deliver something?

Manon: On 16 June is the deadline, I am almost done with the data collection now and then I will write it down.

Zeeland: well good luck yet and I'll see what comes out in terms of results.

Interview transcript - Provincie Zuid-Holland - original

<toestemming voor opname is gegeven>

Manon: kan u me iets meer vertellen over uw werk voor de Provincie?

Zuid-Holland: Ik werk inmiddels bijna 20 jaar bij de provincie. Eh, ik ben 4 jaar geleden bij het energieteam gaan werken. En dat is bij de start van het vorige college. Ik ben toen gaan werken bij team gebouwde omgeving en warmte. Dat was een team dat was ingesteld om gemeenten te helpen met warmtetransitie in Zuid-Holland. Dat is best een grote groep. Dat heeft veel opgeleverd. Enerzijds, deden we dat door, iedereen pakte een aantal gemeenten onder zijn hoede, dus een dag of dagdeel daaraan besteden. En iedereen pakte een aantal onderwerpen waar hij wat meer van wist dat de rest van het team. Ik ben op een gegeven moment het thema energiearmoede tegengekomen tijdens ontbijtsessie en daar deden we nog weinig aan. Dus ik ben dat gaan oppakken en opbouwen als provincie. We hadden wel als provincie een aantal pilots draaien per gemeente, de pilot 'energiebesparing bij minima achter de voordeur'. Dus daar hebben we lessen uit getrokken. Daarna hebben we TNO gevraagd ons te adviseren, van hoe staat het met energiearmoede bij ons en wat kunnen wij als Provincie, als tussenlaag daarin in doen. Op basis van dat advies zijn we een programma gestart, aanpak inclusieve energietransitie. Daar ben ik coördinator van, programmamanager.

Manon: wat voor lessen heeft de Provincie uit die eerste pilots getrokken?

Zuid-Holland: we hebben in 2019, hebben we twaalf pilots gedaan. Dat programma waar we nu in werken, in eerste instantie deden we dat in vijf gemeenten. Dus ook in vijf meedoen om ervaring op te bouwen. Dat is inmiddels uitgebreid naar negen gemeenten. En ja, wat betreft de lessen die we daaruit hebben getrokken. Ik, voor een totaaloverzichtje kan het beste even die evaluatie erbij pakken. Die kan ik met je delen als je die wilt hebben. Hij staat ook op onze site, het is eh, 'Evaluatie Pilots Energietransitie Bij minima achter de voordeur'. Maar in het kort. Zorg dat je in de wijk aanwezig bent. Weet dat je als overheid niet perse de eerste vertrouwelijke persoon of partij bent, dus zoek de juiste intermediairs of sleutelfiguren in de wijk. Gebruik de lokale krachten in de wijk. En let dus ook op je communicatie, en ga er niet vanuit dat iedereen weet waar je over praat als je het hebt over de energietransitie. Transitie is dan een heel breed begrip. Dus dat zijn wel dingen waar je de fout in kan gaan of waar je makkelijkere woorden kan kiezen zodat het begrijpelijker is. Dat zijn zo de dingen die me te binnen schieten.

Manon: dus dan bereik je de doelgroep beter?

Zuid-Holland: ja kijk het is fijner als je buurman of buurvrouw aanbelt dan als een willekeurige gemeente ambtenaar aanbelt. In de afgelopen winter werden er in Dordrecht energieboxen gratis beschikbaar gemaakt. Had de gemeente een mooie brief gemaakt, dat ze beschikbaar waren voor mensen in een bepaalde categorie qua inkomen, qua huis. Daar kwam iemand aan en die had echt een verfrommeld briefje bij zich en een beetje viezig enzo, zo van ja, ik hoorde van mijn burens dat, dat er wel goede informatie in de brief stond. Maar de eerste reactie was, brief van de gemeente, weggoaien, want, kan niet waar zijn, klopt niet. En als je buurman of buurvrouw dan zegt, kijk nog eens goed, het is wel interessant, dan bereik je die mensen sneller.

Manon: zijn er in de huidige pilots dingen waar gemeenten of de provincie tegenaan lopen?

Zuid-Holland: ja, eigenlijk het allergrootste struikelpunt waar gemeenten tegenaanlopen, en daarmee de provincie ook is... Kijk, wat wij doen is gemeenten en andere partijen in het veld helpen energiearmoede aan te pakken. Voor een groot deel kunnen gemeenten dat zelf in de wijk, en voor een

deel, voor een groot deel zijn ze ook afhankelijk van middelen van het Rijk die beschikbaar zijn besteld. En ik denk dat het grootste probleem is, is de, het kortlopende, de kortlopende sommen geld die het Rijk overmaakt waar ze dan weer een plan voor moeten gaan maken voordat ze het krijgen, maar ook dingen moeten verantwoorden, dus heel veel plandichtheid. En dat is, want, alle tijd die je bezig bent met plannen schrijven, dan ben je niet bezig met het uitvoeren van goed werk. Dat is een beetje, dus dat is het grootste probleem.

En het blijft zoeken hoe je goed bij de doelgroep komt. En dat heeft enerzijds, ja, te maken met die vertrouwensband. Maar het heeft er ook mee te maken, durf je de wijk in te gaan, kun je de wijk ingaan. Heb je daar de tijd voor, kun je daar aandacht aan geven. En de andere kant is, soms helpt het om goede datasystemen te hebben, dus weten wie energiearm is. Dus AVG, daar heb je, je hebt vast wel eerder interviews gedaan, dus AVG is wel een dingetje. Dus voor veel gemeenten is het uitzoeken, hoe kan je slim omgaan met de AVG. En volgens mij kan er best veel, maar iedere gemeente moet dat weer voor zichzelf gaan uitdokteren. Dat zijn wel, ja, dat haalt allemaal tijd weg, die je beter kunt besteden. Dus als je dan wat landelijke actiepakketten of richtlijnen hebt van hoe bereik je die mensen ondanks de AVG, dan zou dat handiger en efficiënter zijn.

Ja en verder, de lange termijn is het allerbelangrijkste, dat het iets structureels is, waar je structureel op kan inzetten. Dan kan je structureel afspraken gaan maken met partijen in de wijk. Dan kan je zeggen, de komende vijftien jaar zijn we hiermee bezig en we weten zeker dat we deze stroom middelen krijgen en dat slim inzetten. Dat is anders dan wanneer je zegt, het komende half jaar kan je dit of dit gaan doen.

Een voorbeeld. Eén van de organisaties die we zijn tegenkomen bij de pilots, is Wijk Energie Werk. Dat is een sociale onderneming uit Rotterdam, die mensen die wat meer begeleiding nodig hebben op de arbeidsmarkt, inzetten om zonnepanelen aan te leggen, isolatiemaatregelen. Echt wel een heel pakket. Dus die nam mensen aan en leidden die op en zetten die mensen aan het werk in de energietransitie, in de wijk waar ze zelf ook vandaan kwamen. Dus echt allemaal heel goed gedaan. En zij zetten ook in, volgens mij was het een soort aanbestedingsprocedure in Rotterdam, om energiebesparende maatregelen bij mensen achter de voordeur te gaan brengen. Dus zij heeft daar tien mensen op aangenomen die uit een kwetsbare positie komen, bijstand, uitkering, kwamen ook mensen uit de gevangenis geloof ik. Dus echt mensen die hulp nodig, hebben om echt weer mee te gaan doen, of hulp kunnen gebruiken in ieder geval. De gemeente die zei, jullie mogen meedoen, ga je gang, we hebben genoeg middelen voor in totaal 10 000 huizen. Drie maanden later, ze had al die mensen aangenomen, zei de gemeente, het ging zo snel, we zijn al binnen een half jaar klaar. Maar zij zit dus met die mensen die ze dan geen perspectief meer kan bieden. Dat zijn echt, dus zij is nu best wel druk bezig of bezig geweest met het weer op een goede plek krijgen van die mensen. Dus dat geeft die mensen niet het vertrouwen dat ze mee kunnen blijven doen. Dus er zitten allemaal van die effecten achter, die het hijgerige, het incidentele met zich meebrengen. En weinig rust en aandacht en gestaag werken aan wat nodig is.

En hè, weet je dat is geen bewuste keuze, althans dat hoop ik dan toch, van het Rijk, maar het is heel erg gericht op korte termijn en dat maakt het werken wel lastig.

Manon: komt dat voornamelijk van het Rijk, die ad-hoc aanpak?

Zuid-Holland: ja de grote financiële stromen komen vanuit het Rijk dus daar zie ik het dat meeste.

Manon: wat voor een oplossing zou je daar inzien? Is dat meer financiële middelen of ook inhoudelijk?

Zuid-Holland: ik denk dat meer middelen vast ook wat kan betekenen. Maar het gaat vooral ook om... Een maand of twee drie geleden is er een rapport uitgekomen, daarin stond, als we nou al die middelen

die we het afgelopen jaar hebben uitgegeven aan compensatie en aan SPUK en aan allemaal van die zeven of acht regelingen tegelijkertijd, daar hadden we 100 000 huizen mee kunnen verduurzamen. Als je dat gewoon strak gepland had aangepakt. Nu bereik je misschien wat meer huizen met allemaal kleine dingetjes en ben je eigenlijk niet structureel verder gekomen. Dus is het vooral, zorg ervoor... ja dat is niet alleen het Rijk hè, maar het Rijk heeft daar wel, zij hebben de grotere budgetten op dit thema beschikbaar. Zorg dat die samen meer integraal naar de wijk toegaan en dat werkt alleen maar als je het met de wijk doet. De wijk weet waar het geld het beste terecht kan.

Maar goed, ook de provincie is... wat ik probeer te zeggen is, het is makkelijk om ... Ik ben gister bij een congres geweest, daar werd een plaatje getoond, de beleidswaterval. Ik weet niet of ik je die kan laten zien. Hier heb ik hem. Je ziet bovenin allemaal kokers om beleid te maken, en wat voor spaghetti dat beneden in de uitvoering oplevert. En dat is, hoe meer kokertjes, en iedereen denkt dat ie het goede doet hè. Dat denk ik, dat wij het goede doen. Toen was ik gisteren met iemand in gesprek en toen ging het over de energietransitie, en toen zij die, ja een vriend van me die werkt in het aanleggen van dikke elektriciteitskabels en met een heel kort kabeltjes konden ze een hele wijk van het gas afhaken. Best goed. Maar ja, dat gaat niet door, want, stikstof. Dan besef ik mijzelf ook, verdomd, ook stikstof en energietransitie dat zijn ook weer van die kokers die ergens beneden worden neergelegd en ga het maar organiseren. Dus, verkoking is best een ding, dat maakt dat je veel kleine potjes hebt, en dan zegt iedereen dit geld kan alleen maar gebruikt worden voor die doelgroep, die middelen, die termijn en dan moet je dat als gemeente of wijk of lokaal initiatief maar gaan puzzelen van hoe je dat bij elkaar gaat matchen.

Manon: ja dat hoor je dus terug van gemeenten? Dat die verkoking en al die verschillende potjes niet altijd werken?

Zuid-Holland: ja we hebben als provincie een community of practice opgezet van negen gemeenten en een aantal partners daaromheen van die gemeenten. En dan kwam ook de hele tijd terug, communicatie, en hoe bereik je je doelgroep is lastig. Toen hebben we als provincie een energiemodule laten ontwikkelen door Steffie. Steffie is een onderneming die overheidsinformatie toegankelijk maakt voor mensen met een beperkte zelfredzaamheid. Ik sprak de directeur van dat bedrijf en, een hele bevlogen kerel, en die zegt, weet je wel hoeveel contacten iemand met een toeslag of met een uitkering, hoeveel contacten die met de overheid heeft in één jaar en hoeveel jij en ik er hebben? En in elk contact kan iets misgaan, elk contact is tijd en administratie en regels en dat, volgens mij, ik heb vier in het jaar contact denk ik, met nou ja, drie verschillende belastingen en mijn bezoekersparkeervergunning en that's it. En mensen die onder een bepaald inkomensniveau zitten, ja die komen veertig, vijftig keer per jaar, reken uit hoeveel vaker het dan mis kan gaan.

Manon: u noemde de community of practice, gaat die vooral over energiearmoede?

Zuid-Holland: ja klopt, is echt over energiearmoede. Ja en gaat dus over informatie-uitwisseling, maar ook, we zijn steeds maar aan het kijken hoe ze ook samen kunnen bepalen, wat zijn nou, wat is de leeragenda, wat willen we nou leren de komende tijd, wat willen we gaan uitvoeren en hoe kijken we daarop terug. Dus een soort van leercyclus daarin brengen. En de provincie neemt daaraan deel, wij organiseren hem, dus we zorgen voor het programma, de broodjes, de uitnodiging, het verslag. De inhoud proberen we samen met de gemeenten en partners op te maken. En als er een expert nodig is om in te vliegen dan doen we dat ook.

Manon: u werkt dus als provincie samen met gemeenten. Zijn die rollen afgebakend? Is duidelijk wie welke verantwoordelijkheden draagt?

Zuid-Holland: nou ja, kijk, ja. Ik denk het wel eigenlijk, maar goed dat. Kijk, de gemeenten zijn de verantwoordelijke partij, zij hebben de regie geregen over de hele warmtetransitie. Dus zij moeten het

doen. Wat wij als provincie kunnen, is, kijk ja. Wij lopen met vijftig gemeenten mee, met sommige wat intensiever dan met anderen, maar in principe hebben we met alle gemeenten contact. Dus we kunnen ook overall goede en slechte voorbeelden vandaan halen en daardoor ook sneller die kennis laten stromen, dat is onze rol en taak.

En we hebben als provincie Zuid-Holland specifiek, hebben we ook een aantal regelingen zelf. Maar dat gaat vooral over energietransitie breed, dus bijvoorbeeld verduurzaming maatschappelijk vastgoed, programma's om de warmtetransitie soepeler te laten lopen, we hebben de warmtelink, een restwarmteproject in Zuid-Holland. We zijn nu bezig een opvolger te maken van de subsidieregeling lokale initiatieven. Maar ja, dat zijn allemaal, dat is klein geld. Qua financiën, met uitzondering van die warmtelink, dat is groot geld. Maar de rest is in principe gewoon... Ja, we hebben wat geld om gaten te dichten of om sommige kennisuitwisseling sneller te laten lopen, of bepaalde producten te laten ontwikkelen. Of we hebben toen Wijk Energie Werk een opdracht gegeven om te kijken of we op basis van haar driejarige zoektocht naar hoe krijg je nou een sociale onderneming in de energietransitie, om te kijken of ze daar een instrumentenkoffertje kon maken waar een andere sociale onderneming mee aan de slag kon. Dus daar gaat ons geld naartoe.

Dus we kijken wat gemeenten nodig hebben en proberen daarop in te spelen en te ondersteunen en de kennis die we daarover opdoen onderling te communiceren en ook die kennis te communiceren naar het Rijk van, dit kunnen we anders doen of hebben jullie dit meegekregen.

Manon: En hoe reageert het Rijk? Of de ministeries?

Zuid-Holland: ja wat je zegt, het Rijk is niet één persoon, dat zijn meerdere ministeries die daarmee bezig zijn, dus vanuit energietransitie EZK maar het is ook een sociaal probleem dus dan is het weer meer SZW.

Waar ik heel blij mee is dat we mede hebben gezorgd dat TNO het Landelijk Onderzoeksprogramma Energiearmoede is gestart, we zijn één van de medeopdrachtgevers of we financieren een deel van het programma. Daardoor zitten nu aan tafel met het ministerie van EZK, BZK en SZW en de VNG en provincie Noord-Holland en Zuid-Holland. En dan heb je dus een, ja en de RVO zit er ook bij. Dan heb je een regelmatig gesprek tussen de verschillende overheidslagen. Waar zijn we mee bezig, hoe kunnen we dat bijsturen, kunnen we dingen anders doen.

En ja, uiteindelijk, je vroeg, hoe reageer het Rijk daarop. Het wisselt. Soms wordt gezegd, begrijp ik, maar dat kunnen we niet waarmaken of nu niet nog waarmaken, want we moeten snelheid maken en snelheid is makkelijker te maken als je in je eentje dingen doet. Een andere keer, horen we, van ja, hier gaan we mee aan de slag. En eigenlijk wat nu het belangrijkste is, is dat we samen, of dat de ministeries samen aan het kijken zijn hoe kunnen we nou voldoen aan de Europese eis dat er ook een doelstelling moet komen op het gebied van energiearmoede. Dat dwingt namelijk om op te schrijven, van oké, we willen erachteraan, we staan nu hier dus dit zijn ongeveer de dingen die we gaan moeten doen. En dat, dan kom je hopelijk uit die haastige spoed van snel middelen en meer middelen. Dan krijg je dikke krantenkoppen: Rijk trekt een miljard uit voor aanpak energiearmoede, maar als je uitrekent wat dat per persoon betekent, is dat bijna niks. En de gemeenten krijgen dan wel te horen van bewoners: ja er was een miljard, en hoe ben ik dan geholpen want ik zit nog steeds in een tochtig huis? Dus dat creëert dan ook wantrouwen of teleurstelling in ieder geval. Dus de afstand tussen beleid maken en het effect dat het feitelijk is wat groot op dit thema.

En kijk zo'n doelstelling, dat gaat niet binnen nu en twee maanden, maar dat gaat nu wel gebeuren, daar ga ik wel vanuit. Binnen nu en een jaar denk ik dat er een doelstelling wordt geformuleerd. Eerder ook wel, maar dat moet eerst worden ontworpen en dan worden afgesteld dus voordat er dan bij

de Commissie per mail of brief wordt doorgegeven van, dit is onze doelstelling. Ik denk dat dat in het volgende, hoe heet dat, klimaat en energie EU, je noemde het net.

Manon: het Nationale Energie en Klimaatplan.

Zuid-Holland: ja die inderdaad.

Manon: in welke mate heeft Europees beleid invloed op hoe de provincie energiearmoede aanpakt?

Zuid-Holland: we hebben een eigen ook... In Brussel staat het Huis van de Nederlandse Provincies, dat is zeg maar eigenlijk het kantoor waar alle provincies, hun, ja, ik vind lobbyen een vervelend woord. Maar dat is wel waar de lobbymedewerkers en vertegenwoordigers zitten. Waar ik, we hebben, vorig jaar bijvoorbeeld meegekeken naar de Green Deal. Gaat dit werken voor provincies of hebben we daar opmerkingen. Dat wordt uiteindelijk allemaal gecoördineerd via het Rijk, zij moeten daarop hun visie geven, maar wij denken wel mee. En qua middelen, we maken gebruik van een aantal, Kansen voor West is dat volgens mij, dat zijn subsidiemiddelen. Dus we maken wel gebruik van wat subsidiemiddelen, maar dat is niet heel groot geld.

En qua wetgeving, hebben we wel toen aangegeven, ik denk dat inmiddels ook doorgevoerd is, het helpt om de staatsteunregels wat op te rekken bij duurzame projecten. Omdat je daarmee, dan kan je sneller handelen. Het helpt als je niet voor alles boven de 2 ton naar een meervoudige aanbesteding moet, dan ben je meteen tijd kwijt, maar dat dat pas bij 5 ton, dat je dingen tot 5 ton makkelijk kunt regelen. Dat heeft bijna geen verstoring effect op de markt, en het zorgt wel voor veel snelheid.

Dus we hebben verschillende relaties met Europa, en altijd als ik daarover nadenk, den ik, het kan hechter en gericht en het kan beter. Maar het is wat het is.

We hadden toevallig een maand of twee geleden, werd er intern ook een soort van, ja informatiebijeenkomst georganiseerd, van, dit is wat Europa kan betekenen voor jouw beleidsterrein. En één van de dingen was, er komen weer subsidiemiddelen voor kennisuitwisseling, zodat meerdere partners in Europa samen een kennisvraag, onderzoeksvraag gaan uitdiepen. Dan moet je voor 1 juni, dus binnen twee maanden, een plan maken en je partners zoeken, en dat komt eigenlijk nooit goed zeg maar. Als je nu weet, volgend jaar komt dat weer, dan kan ik erover na gaan denken, van ga ik dat doen. Maar al met al, ja Europa is not on top of mind zeg maar.

Manon: even een vraag van een andere strekking, in hoeverre werkt de provincie samen met het maatschappelijke middenveld, bijv. woningcorporaties, aan energiearmoede?

Zuid-Holland: dat contact gaat voornamelijk via gemeente. De Provincie Zuid-Holland heeft redelijk contact met woningcorporaties maar daar wel vooral vanuit de afdeling Ruimte&Wonen. Dus dat is een andere afdeling, een andere hoek van het provinciehuis. Wat we nu wel doen op het thema energiearmoede, of inclusieve energietransitie...Is, gaan we over een week of twee drie, hebben we een eerste kennissessie met een aantal woningcorporaties in Zuid-Holland om te kijken wat we voor hen kunnen betekenen. Dus het besef dat het een belangrijke partner is, is er. En we gaan nu kijken, kunnen we daar iets in betekenen als provincie.

In Noord-Holland hebben ze daar, zijn ze daar twee maanden geleden mee begonnen. En daar is over een week of twee, hebben we daar ook een sessie, ga ik ook kijken bij die sessie van, wat heeft dat nu opgeleverd en wat kunnen wij daar dan weer van leren. Ja dus, goed, er zijn ook, volgens mij, het is een andere wereld, dus het gaat nog wel even duren voordat we daar echt iets in gaan veranderen.

Manon: van mijn kant zijn alle belangrijke onderwerpen behandeld. Heeft u nog aanvullende opmerkingen of zijn er thema's die niet aan bod gekomen zijn?

Zuid-Holland: Nou ik, wat ik, waar we het weinig over hebben gehad nog, is inclusieve energietransitie. Is dat ook iets wat in jouw onderzoek gaat voorkomen? Want wat ik merk nu, energiearmoede is nu een beetje gedefinieerd en je kan het meten, je kan het vastpakken zeg maar. Inclusieve transitie is voor mij veel dieper en verdergaand. Ik weet niet wat daaraan in Europa gebeurt. Dat vind ik wel een spannende hoek, is de energietransitie goed geregeld als energiearmoede de wereld uit is.

Manon: <korte uitleg over hoe ik in mijn onderzoek energiearmoede versta als zowel een probleem van energietransitie als iets wat in het sociale domein speelt en het belang van bewonersparticipatie in de transitie>.

Zuid-Holland: Ja misschien eens goed om te kijken, dat is van Nyenrode geloof ik, dat onderzoek heet de energietransitie in kwetsbare wijken. Dat is van een hoogleraar die samen met Platform 31 daaraan gewerkt heeft.

Manon: <afsluiting>.

Interview transcript - Province Zuid-Holland - translation

<consent to record has been given>

Manon: Can you tell me a bit more about your work for the Province?

South Holland: I have been working at the province for almost 20 years now. Um, I joined the energy team 4 years ago. And that's at the start of the previous college. I started working then at team built environment and heat. That was a team set up to help municipalities with heat transition in South Holland. That's quite a large group. It delivered a lot. On the one hand, we did that by everyone taking a number of municipalities under their wing, so spending a day or half a day on that. And everyone picked a number of subjects they knew a bit more about than the rest of the team. At one point, I came across the topic of energy poverty during breakfast sessions and we weren't doing much about that. So I started picking that up and building it up as a province. As a province, we did have a number of pilots running per municipality, the 'energy saving for minima behind the front door' pilot. So we drew lessons from that. We then asked TNO to advise us on the state of energy poverty in our country and what we as a province can do about it as an intermediate layer. Based on that advice, we started an inclusive energy transition programme. I am its coordinator, programme manager.

Manon: What lessons did the Province learn from those first pilots?

South Holland: we have in 2019, we did 12 pilots. That programme we are working in now, initially we did that in five municipalities. So also participating in five to build experience. That has now expanded to nine municipalities. And yes, in terms of lessons learned. I, for a total overview, would best just grab that evaluation. I can share that with you if you want it. It's also on our site, it's um, 'Evaluation Pilots Energy Transition At Minima Behind the Front Door'. But in brief. Be present in the neighbourhood. Know that as a government you are not necessarily the first confidential person or party, so find the right intermediaries or key figures in the neighbourhood. Use the local forces in the neighbourhood. And so also pay attention to your communication, and do not assume that everyone knows what you are talking about when you talk about energy transition. Transition is then a very broad term. So those are things where you can go wrong or where you can choose easier words so that it is more understandable. Those are the things that come to mind.

Manon: So then you reach the target audience better?

South Holland: yes look it is nicer when your neighbour rings the bell than when a random municipal official rings the bell. Last winter, energy boxes were made available for free in Dordrecht. Had the municipality made a nice letter, that they were available for people in a certain category in terms of income, in terms of house. Someone arrived there and had a really crumpled note with them and a bit dirty and all, like yes, I heard from my neighbours that, that there was good information in the letter. But the first reaction was, letter from the municipality, throw it away, because, can't be true, isn't true. And if your neighbour then says, take another look, it is interesting, then you reach those people faster.

Manon: In the current pilots, are there things that municipalities or the province are running into?

South Holland: yes, actually the single biggest stumbling block that municipalities come up against, and thus the province as well is... Look, what we do is help municipalities and other parties in the field to tackle energy poverty. To a large extent, municipalities can do that themselves in the district, and in part, to a large extent, they also depend on funds from the state that have been ordered available. And I think the biggest problem is, is the, the short-term, the short-term sums of money that the central government transfers that they then have to go back and make a plan for before they get it, but also

have to justify things, so a lot of plan density. And that's, because, all the time you're busy writing plans, then you're not busy doing good work. That's kind of, so that's the biggest problem.

And it's still searching how to get to the target group properly. And on the one hand, yes, that has to do with that bond of trust. But it also has to do with daring to go into the neighbourhood. Do you have the time for that, can you pay attention to that. And the other side is, sometimes it helps to have good data systems, so knowing who is low energy. So AVG, there you have, you've probably done interviews before, so AVG is a thing. So for a lot of municipalities it's figuring out, how can you be smart about AVG. And I think quite a lot can be done, but every municipality has to figure that out for itself. Those are, yes, that all take time away, which can be better spent. So if you have some national action packs or guidelines of how to reach those people despite the AVG, that would be more convenient and efficient.

Yes and further, the long term is the most important thing, that it is something structural, that you can work on structurally. Then you can make structural agreements with parties in the neighbourhood. Then you can say, for the next 15 years we are working on this and we are sure to get this flow of resources and deploy it smartly. That is different from saying, in the next six months you can start doing this or this.

An example. One of the organisations we came across in the pilots is Wijk Energie Werk. This is a Rotterdam-based social enterprise that employs people who need a bit more guidance in the labour market to install solar panels, insulation measures. Really quite a package. So they hired and trained people and put them to work in the energy transition, in the neighbourhood where they themselves came from. So really all very well done. And they also put in, I think it was a kind of tender procedure in Rotterdam, to bring energy-saving measures to people's front doors. So they took on ten people from a vulnerable position, welfare, benefits, people from prison I believe. So really people who need help to really participate again, or could use help in any case. The municipality that said, you can participate, go ahead, we have enough resources for a total of 10 000 houses. Three months later, she had hired all those people, the municipality said, it went so fast, we will be ready within six months. But so she is stuck with these people whom she can then no longer offer any prospects. Those are really, so she is now quite busy or has been busy getting those people back in a good place. So that doesn't give those people the confidence that they can continue to participate. So there are all these effects behind it, which involve the panting, the incidental. And little rest and focus and steady work on what is needed.

And hey, you know that is not a conscious choice, at least I hope so, of the Empire, but it is very much focused on short term and that does make working difficult.

Manon: Is that mainly coming from the state, this ad hoc approach?

South Holland: yes the big financial flows come from the state so that's where I see it that most.

Manon: What kind of solution would you see in that? Is that more financial resources or also content?

South Holland: I think more resources could probably also mean something. But it's mainly also about... A report came out about two or three months ago, which said that if we had spent all those resources that we did last year on compensation and on SPUK and on all of those seven or eight schemes at the same time, we could have made 100,000 houses more sustainable. If you had just planned that tightly. Now you might reach a few more houses with all those little things and you haven't actually made any structural progress. So the main thing is to make sure... yes, it's not just the government, but the government does have the larger budgets available in this area. Make sure that those together go more integrally to the district and that only works if you do it with the district. The district knows where the money can best go.

Anyway, also the province is ... what I'm trying to say is, it's easy to ... I was at a conference yesterday, a picture was shown there, the policy waterfall. I don't know if I can show you that one. Here I have it. You can see all the quivers at the top to make policy, and what spaghetti that creates down below in implementation. And that is, the more quivers, and everyone thinks they are doing the right thing lol. That's what I think, that we are doing the right thing. Then I was talking to someone yesterday and they were talking about the energy transition, and then they said, yes a friend of mine who works in laying thick electricity cables and with a very short cable they could take a whole neighbourhood off the gas. Pretty good. But yes, that won't happen because, nitrogen. Then I also realise to myself, damn, nitrogen and energy transition that too are another one of those tubes that are put down somewhere downstairs and go and organise it. So, compartmentalisation is quite a thing, that makes you have a lot of little pots, and then everyone says this money can only be used for that target group, those resources, that term and then you have to puzzle that out as a municipality or district or local initiative of how you are going to match that together.

Manon: So yes you hear that back from municipalities? That this compartmentalisation and all these different pots don't always work?

South Holland: yes, as a province we have set up a community of practice of nine municipalities and a number of partners around it from those municipalities. And then it came back all the time, communication, and how to reach your target group is difficult. Then, as a province, we had an energy module developed by Steffie. Steffie is a company that makes government information accessible to people with limited self-reliance. I spoke to the director of that company and, a very enthusiastic guy, and he said, do you know how many contacts someone with an allowance or with a benefit, how many contacts they have with the government in one year and how many you and I have? And in every contact something can go wrong, every contact is time and administration and rules and that, I think, I have four contacts in the year I think, with well, three different taxes and my visitor parking permit and that's it. And people who are below a certain income level, yes they come in forty, fifty times a year, count how many times it can go wrong then.

Manon: you mentioned the community of practice, is it mainly about energy poverty?

South Holland: yes right, is really about energy poverty. Yes and so is about information exchange, but also, we are always but looking at how they can also determine together, what are well, what is the learning agenda, what do we want to learn in the coming time, what do we want to implement and how do we look back on that. So bringing a kind of learning cycle into it. And the province takes part in that, we organise it, so we provide the programme, the sandwiches, the invitation, the report. We try to make up the content together with the municipalities and partners. And if an expert is needed to fly in we do that too.

Manon: So you work with municipalities as a province. Are those roles defined? Is it clear who has what responsibilities?

South Holland: Well, look, yes. I think so actually, but well that. Look, the municipalities are the responsible party, they have laced the direction of the whole heat transition. So they have to do it. What we as a province can do is, look yes. We are walking with 50 municipalities, with some a bit more intensively than others, but basically we are in contact with all of them. So we can also get good and bad examples from everywhere and therefore also get that knowledge flowing faster, that is our role and task.

And we as the province of South Holland specifically, we also have a number of schemes ourselves. But that is mainly about energy transition broadly, so for example making social property more sustainable, programmes to make the heat transition run more smoothly, we have the warmtelink, a

residual heat project in South Holland. We are now working on a successor to the local initiatives subsidy scheme. But yes, those are all, that's small money. In terms of finance, with the exception of that heat link, that's big money. But the rest is basically just... Yes, we have some money to fill gaps or to make some knowledge exchange run faster, or to develop certain products. Or we then commissioned Wijk Energie Werk to see if, based on her three-year quest of how do you get a social enterprise into the energy transition, to see if she could create a toolbox there that another social enterprise could use. So that's where our money is going.

So we look at what municipalities need and try to respond to that and support it and communicate the knowledge we gain about that among ourselves and also communicate that knowledge to the Empire of, this is something we can do differently or have you been given this.

Manon: And how does the central government respond? Or the ministries?

South Holland: yes what you say, the national government is not one person, these are several ministries working on this, so from energy transition EZK but it is also a social problem so then again it is more SZW.

What I am very happy about is that we helped get TNO to start the National Energy Poverty Research Programme, we are one of the co-commissioners or we finance part of the programme. As a result, we are now at the table with the Ministry of Economic Affairs, BZK and SZW and the VNG and province of North Holland and South Holland. And so then you have a, yes and the RVO is also there. Then you have a regular conversation between the different layers of government. What are we doing, how can we adjust that, can we do things differently.

And yes, in the end, you asked, how does the Empire respond to that. It varies. Sometimes they say, I understand, but we can't deliver that or can't deliver that now, because we need to make speed and speed is easier to make when you do things on your own. Another time, we hear, of yes, this is what we are going to work on. And actually what is most important now is that together, or that the ministries are jointly looking at how we can meet the European requirement that there should also be a target in the field of energy poverty. That in fact forces us to write down, like OK, we want to get behind it, we are here now so these are roughly the things we are going to have to do. And that, then hopefully you get out of that rush of quick resources and more resources. Then you get fat headlines: National government allocates a billion to tackle energy poverty, but if you calculate what that means per person, it's almost nothing. And the municipalities then get to hear from residents: yes, there was a billion, but how did that help me because I'm still in a draughty house? So that then also creates distrust or disappointment in any case. So the distance between policy making and the effect it actually has is somewhat large on this topic.

And look such an objective, that won't happen within now and two months, but it will happen now, I assume. Within a year, I think an objective will be formulated. Earlier, too, but it has to be designed first and then fine-tuned so before it is communicated to the Commission by mail or letter that this is our objective. I think that in the next, what's it called, climate and energy EU, you just mentioned.

Manon: The National Energy and Climate Plan.

South Holland: yes those indeed.

Manon: To what extent do European policies affect how the province addresses energy poverty?

South Holland: we have our own also... In Brussels is the House of the Dutch Provinces, which is, say, actually the office where all the provinces, their, yes, I think lobbying is a nasty word. But that is where the lobbyists and representatives sit. Where I, we have, last year for example looked along to the Green Deal. Is this going to work for provinces or do we have comments there. That is all

ultimately coordinated through the State, they have to give their views on that, but we do think along. And in terms of resources, we do make use of some, Opportunities for West is that I think, those are grant resources. So we do make use of some grant funding, but it's not very big money.

In terms of legislation, we did indicate at the time, and I think this has since been implemented, that it helps to stretch the state aid rules a little for sustainable projects. Because with that, you can act faster. It helps if you don't have to go to a multiple tendering procedure for everything over 2 tonnes, in which case you immediately lose time. That has almost no disruptive effect on the market, and it does ensure a lot of speed.

So we have different relationships with Europe, and always when I think about that, I think, it could be closer and more focused and it could be better. But it is what it is.

We happened to have a month or two ago, there was also a kind of, yes information meeting organised internally, of, this is what Europe can mean for your policy area. And one of the things was, there will again be subsidy resources for knowledge exchange, so that several partners in Europe will explore a knowledge question, a research question, together. Then you have to make a plan before 1 June, so within two months, and find your partners, and that never really works out so to speak. If you now know, next year that will come again, then I can start thinking about it, of am I going to do that. But all in all, yes Europe is not on top of mind so to speak.

Manon: Just a question of a different nature, to what extent is the province working with civil society, e.g. housing associations, on energy poverty?

South Holland: that contact is mainly through the municipality. The Province Zuid-Holland has reasonable contact with housing associations, but mainly from the Department of Spatial Planning and Housing. So that's a different department, a different corner of the provincial government building. What we do now on the theme of energy poverty, or inclusive energy transition...Is, we're going to have a first knowledge session with a number of housing associations in South Holland in a week or two-three, to see what we can do for them. So the realisation that it's an important partner is there. And we are now going to see, can we mean something in that as a province.

In North Holland, they started this two months ago. And there, in a week or two, we will also have a session there, I am also going to look at that session of, what has that yielded now and what can we in turn learn from that. Yes so, well, there are also, I think, it's a different world, so it's going to take some time before we really start to change anything in that.

Manon: For my part, all the main topics have been covered. Do you have any additional comments or are there any topics that have not been covered?

South Holland: Well I, what I, what we haven't talked much about yet, is inclusive energy transition. Is that also something that's going to feature in your research? Because what I notice now, energy poverty is now kind of defined and you can measure it, you can grasp it so to speak. Inclusive transition to me is much deeper and more far-reaching. I don't know what is happening to that in Europe. I do think that's an exciting angle, is the energy transition well-regulated when energy poverty is out of the world.

Manon: <brief explanation of how in my research I understand energy poverty as both a problem of energy transition and something in the social domain and the importance of resident participation in the transition>.

South Holland: Yes maybe it's good to have a look, that's from Nyenrode I believe, that study is called energy transition in vulnerable neighbourhoods. That's by a professor who worked on that together with Platform 31.

Manon: <closure>.

Interview transcript - Provincie Overijssel - original

<toestemming voor opname is gegeven>

Manon: Heeft u nog vragen voor we beginnen?

Overijssel: nee eigenlijk niet, zeg maar je hoor.

Manon: kan u me iets meer vertellen over uw werk voor de Provincie?

Overijssel: Nieuwe Energie Overijssel is een programma van de Provincie, van de Provincie Overijssel. Ik werk daarvoor als thematrekker gebouwde omgeving, dus de verduurzaming of de warmtetransitie in gebouwde omgeving. Dat heeft eigenlijk betrekking op alle bestaande bebouwing in Overijssel. Wij hebben daar als provincie niet een heel uitgesproken rol in, het grote deel van de taken ligt toch vooral bij de gemeenten in de warmtetransitie, en het Rijk. Het Rijk moet eigenlijk een beetje de randvoorwaarden scheppen voor de gemeenten om dat allemaal in goede banen te leiden. De gemeenten hebben echt een regierol op lokaal niveau hè als het gaat om het maken van plannen voor het uitfaseren van aardgas voor 2050. De warmtetransitievizies of de warmteplannen die ze moeten maken en de daaraan gekoppelde uitvoeringsplannen. En sinds de energiecrisis echt wel, hernieuwde aandacht voor energiebesparing en de doelgroep van energiearmoede.

Wat doen we dan als provincie daaraan, wat is onze rol daarin. Met name het ondersteunen van gemeenten en het faciliteren van kennisuitwisseling, het uitwisselen van best practices en ervaringen tussen gemeenten. We zien dat het voor veel gemeenten, met name dat energiearmoede vraagstuk, best wel een nieuw terrein is. Ook het verbinden van het fysieke en het sociale domein eigenlijk, en dat dat best wel een zoektocht is soms. En dat gemeenten best wel op zoek zijn naar, hoe doen anderen dat en waar kunnen we eigenlijk goede voorbeelden opdoen, kunnen we dat zelf toepassen. Dat proberen we te stimuleren en te bevorderen vanuit de provincie.

Dat noemen we een soort basisondersteuning voor gemeenten, daar hebben we een aantal werkplaatsen voor ingericht. Eén keer per maand komen gemeenten bij elkaar in de RES regio, we hebben twee RES regio's in de provincie Overijssel. Daar zijn werksessies over verschillende thema's in de energietransitie waaronder de transitie van de warmte en de gebouwde omgeving. De afgelopen anderhalf, twee jaar hebben we heel veel aandacht gehad voor dit vraagstuk, van lokale isolatie en energiearmoede. Het idee van die werkplaats is echt dat mensen aan de slag gaan, dus dat het geen overlegje is, geen vergadering, maar echt met elkaar aan het werk en dingen uitwisselen en dat je aan het eind van de dag weer met een aantal concrete acties of met een aantal inzichten of koppelkansen of dingen weer de deur uitgaat. Dus op die manier proberen we dat te doen.

Naast die basisondersteuning, hebben we een aantal project waarop we zeggen, daar willen we, daar kunnen we als provincie versnellen of schaalvoordeel creëren. Dus daar pakken we een rol. Dat zit met name op het opschalingsstukje van, we weten met elkaar wat de doelstellingen zijn vanuit het klimaatakkoord, vanuit het Parijsakkoord, dan komen daar nog de Fit for 55 doelstellingen bij. We weten allemaal dat we aan de slag moeten, dat het snel moet en dat we op het huidige tempo niet gaan redden. Dus wat kunnen we daar nou als provincie doen om speldenprikjes uit te delen om die versnelling op gang te brengen. Dat zit dan met name in de industrialisatie van het hele verduurzamingsproces. Kunnen we nou wat meer prefab na-isolatie oplossingen stimuleren. Maar ook wel, hoe kunnen we gemeenten helpen om hun aanpakken op te schalen. Hun aanpakken zijn vaak heel erg gericht op begeleiden van bewoners, heel erg maatwerk natuurlijk. Dat is ook nodig hè, want je hebt te maken met een doelgroep die best wel lastig te bereiken is. Dat is vrij arbeidsintensief, dus we proberen ook te kijken, hoe kunnen we gemeenten helpen om daar ook een schaalprong te maken.

Dingen die werken, kijken of je die elders kan toepassen of dat je die efficiënter kan toepassen. Dat is best wel een zoektocht. Dat soort processen, die verbouwstromen wat meer industrialiseren. Je ziet dat het bij nieuwbouw best wel veel, daar is ook een enorme opgave, daar is ook personeelstekort. Je ziet wel daar dat het makkelijker gaat, prefab woningen bouwen, dan begin je bij nul.

Bij renovatie en isolatie is dat toch best ingewikkeld, omdat je vaak te maken hebt met verschillende uitgangspunten of uitgangsposities binnen zo'n bestaande bouw. Dat is een beetje het niveau, zo uit de tweede lijn waarop we proberen die transitie vorm te geven.

Daarnaast hebben we meer richting de warmte en infra kant een duidelijke rol om bovenlokale warmteverdelingsvraagstukken daarmee bezig te zijn, het aanleggen grootschalige warmtenetten daar hebben we natuurlijk een stimulerende rol. Dat is best wel, in potentie best wel groot. Natuurlijk als je daar wat mee kan verduurzamen. Dus daar helpen we ook in mee.

Ja dus, eigenlijk het verduurzamen van de industrie daar hebben we een grotere rol dan bij het verduurzamen van woningen of utiliteitsgebouwen, dus kantoren, winkels dat soort dingen. Echt industriegebieden of bedrijven die een heel groot energieverbruik hebben, daarvan zeggen wij, dat vinden wij ook onze provinciale taak om daarmee aan de slag te gaan. en daarmee verduurzaming op gang te brengen. Omdat dat ook een heel duidelijke component heeft met energie infrastructuur. Een fabriek die heel veel energie verbruikt die heeft meteen ook een grote netaansluiting nodig en een fabriek die heel veel gas verbruikt en die moet op termijn een andere warmtevoorziening toen, dan is het best wel een ingewikkeld vraagstuk. Wat is dan het alternatief. Hoe gaan we dan met elkaar ervoor zorgen dat dat maatschappelijk het minst kost en verduurzaamd kan worden. Dat schaalniveau is wat anders en het is soms ook wat meer maatwerk dan bij woningen. Bij woningen heb je een aantal smaakjes van hoe kunnen we dit verduurzamen en is het toch vooral niet een technische opgave maar meer een sociale opgave, is onze inschatting. Hoewel daar technisch, zeker bij de aanleg van warmtenetten ook wel technische vraagstukken naar voren gaan komen. Maar het is vooral een organisatie en een sociaal vraagstuk, hoe krijgen we iedereen mee en hoe zorgen we ervoor dat we het goed organiseren, dat het voor iedereen betaalbaar blijft en wordt.

Manon: en hoe doe je dat?

Overijssel: ha, ja dat laatste dat is natuurlijk het meest ingewikkeld. Hoe zorg je ervoor dat het voor iedereen betaalbaar blijft en wordt. Met name omdat je heel moeilijk in de toekomst kan kijken. We hebben het heel vaak over het principe van, niet meer dan je voor je gasrekening kwijt bent. Dus als iemand gaat verduurzamen dan moet hij er in maandlasten er in ieder geval niet op voor of achteruitgaan, of in ieder geval niet op achteruitgaan. Maar je ziet de afgelopen twee drie jaar dat de gasprijs zo door een dak is gegaan dat je dat niet echt meer als maatstaf kan gebruiken. Wat vinden we dan redelijk met elkaar, dan kijken we over de langere termijn, echt als een soort business case moet je gaan denken. Dit is een investering die verdient zich in een aantal jaren terug en dat vertaalt zich op deze manier in de maandlasten. Dus het kan zijn dat je best een grote investering moet doen in het begin maar dat je uiteindelijk op de lange termijn goedkoper uit bent. Maar niet iedereen kan aan de voorkant zo'n grote investering doen. Dus dan is het de vraag van hoe kunnen we dat dan op een goede manier doen. Mensen willen ook niet graag zichzelf in de schulden steken, dat is voor sommige mensen best een ingewikkelde optie. Dus dat is best, dat is echt wel een uitdaging. Je ziet ook dat gemeenten daar wel mee worstelen.

Wij vinden eigenlijk dat het Rijk misschien wel meer dan ze nu doen, de lijnen moet uitzetten, en moet zeggen, dit vinden wij dat de investering is die we als maatschappij hierin moeten doen. Dus misschien moet je een stukje van die maatregelen aan woningen wel gratis weggeven. Wat nu ook wel gebeurt met het geld wat nu voor energiearmoede de gemeentelijke kant opkomt. En ook van het nieuwe isolatieprogramma richting gemeenten komt, het nationaal isolatieprogramma.

Alleen gemeenten hebben best wel veel ruimte en vrijheid om daar zelf invulling aan te geven, dat is aan de ene kant natuurlijk goed want dan kan je maatwerk geven. Aan de andere kant levert het wel een soort van, uh, uitdaging op om ervoor te zorgen dat het geld ook rechtvaardig gedeeld wordt op een of andere manier. Het kan nu zo zijn dat je in de ene gemeente een gratis spouwmuur krijgt en bij de andere gemeente alleen een adviseur die langs komt en dan moet je de muur zelf betalen. Dat kan een beetje scheef gaan groeien op een gegeven moment. Dus dat is wel een aandachtspunt. Dus hoe houd je het betaalbaar, ja je kunt natuurlijk, als je een hele diepe portemonnee hebt, kan je een berekening maken van dit is de totale investering en dit moeten we met elkaar maar ophoesten als overheid of als samenleving. Of je legt de verantwoordelijkheid wat meer bij de woningeigenaar, dan is het meer de vraag, hoe kunnen we nou een financieringsconstruct bedenken wat voor deze doelgroep aantrekkelijk genoeg is om ermee aan de gang te gaan. Dat is de achterkant, dat is de hardware.

In de wijk is het natuurlijk een heel ander verhaal, dan heb je te maken met mensen, met name in deze doelgroep van de energiearmoede, die de afgelopen jaren een groeiend wantrouwen hebben gecreëerd richting instituties. Dus, dat is ook de ervaring van gemeenten nu, die bieden iets gratis aan, namelijk een isolatiemaatregel en het wordt gewoon niet geloofd. Er zit zoveel wantrouwen. Dat is wel, dat bedoel ik met het is een sociale opgave. Je kunt het goed bedenken aan de achterkant, en er zijn heel veel knappe koppen mee bezig om dat te doen, dat is ook nodig. Maar het begint wel bij, het in verbinding komen met de doelgroep en ervoor zorgen dat je met hen een traject ingaat waar op zij op een gegeven moment zelf gaan ervaren, ik wil dit, en ik ga hiervoor. Dat is bijna een soort marketing achtig vraagstuk. Daar zijn we ook wel vanuit die ondersteuning die we bieden aan gemeenten ook daar wel mee bezig. We hebben communicatieadviseurs, psychologen, gedragswetenschappers, met gemeenten in gesprek van hoe benaderen we nou deze doelgroep. Hoe activeren we die nou. We weten een aantal dingen die werken, dat is niet gewoon een traditionele brief sturen en wachten tot diegene in de pen kruipt of naar de DigiD website gaat om in te loggen ergens. Daarmee ga je deze mensen niet bereiken. Dus actief de boer op, aanbellen, het gesprek aangaan, zeker niet dat als gemeenten doen maar met mensen die ze vertrouwen uit de buurt, uit de wijk. Een vertrouwensrelatie opbouwen en langzaam maar zeker het gesprek aan gaan.

Ik heb het nu even over de woningeigenaren, want met woningcorporaties kun je wel een ander traject natuurlijk in. Dat gebeurt ook wel op dit moment, waar je daar veel meer planmatig mee aan de gang gaat. De eigenaar van het vastgoed is altijd degene die uiteindelijk aan de slag moet. De woningcorporatie die is natuurlijk al op iets professioneler niveau bezig met vastgoed en met planmatig verduurzamen. Dus daar zien wij met name de uitdaging voor het industriële, het industrieel maken en die schaa sprong maken en bij de particuliere eigenaar toch vooral van hoe bereiken we die mensen, en hoe zorgen we ervoor dat die we die allemaal stuk voor stuk gaan meekrijgen.

En ja de particulieren, als je dat perspectief neemt van het wantrouwen, je moet dat ook niet veroordelen ofzo, je kunt het verklaren waarom dat er is. Het is nu de vraag, als je dat weet, hoe ga je er dan mee om, in je benaderingsstrategie dat je die mensen op de een of andere manier toch meekrijgt. Er zal altijd een granieten bestand zijn van mensen die absoluut weigeren en die niks met de overheid te maken willen hebben. Ja dat, die, dat zal je altijd houden. Maar ik denk dat een heel groot deel wel te mobiliseren zal zijn, als je ook de juiste instrumenten inzet en ook de juiste zekerheden kan bieden hè. Dat is de andere kant, het ervoor zorgen dat je de juiste hardware hebt om dan ook aan de slag te gaan. Ja, dat is een beetje hoe wij proberen die gemeenten te helpen.

Het is toch vooral inderdaad een vraagstuk dat op lokaal niveau vorm moet krijgen. Daar zijn we wel, soms zitten we wel van, oh ja, wat is onze meerwaarde hierin. Dan moet je toch wel kunnen bedenken, het heeft geen zin om op de stoel van een ander te gaan zitten. Dat lost niks op. Dat is zeker op dit dossier, omdat je ook gewoon schrijnende gevallen hoort en dingen ziet en hoort, dat je denkt, wat

doen wij hier nou aan. Dat is ook bij ons een politieke component, onze politieke bestuurders vinden dat natuurlijk ook soms wel lastig om dit soort verhalen aan te horen en dan te moeten zeggen, ja, wij gaan daar eigenlijk niet over.

Manon: is dat helder, de rol van de provincie?

Overijssel: nee ik denk dat dat wel, ja, toevallig laatst met het ministerie van BZK erover, die vorig jaar een best wel ambitieus verduurzamingsstrategie heeft gepresenteerd voor de gebouwde omgeving en ook nu met een nieuw pakket van maatregelen is gekomen in het voorjaar om aan Europese doelstellingen te gaan voldoen. Eigenlijk is nu de instrumentkoffer wel helder. En de taakverdeling is ook wel helder. We krijgen nog wel eens de vraag, van hè, kan de provincie dit of dat en dan leggen we uit waarom we dat wel of niet doen en dat wordt dan over het algemeen wel begrepen. Ik heb ook wel het idee dat we in Overijssel een goede modus hebben gevonden waar we met alle partijen een duidelijke taakverdeling hebben.

Waar nog, ja, waar we nog wel kansen zien voor verbetering, is inderdaad op die integratie van die verbouwstromen en die renovatiestromen. Dat gaat meer over de samenwerking tussen gemeenten met grote vastgoedeigenaren als woningcorporaties, misschien ook particuliere verhuurders in de toekomst, en de bouwwereld. Dus de grote partijen die veel projectmatiger renoveren en isoleren, en op dat niveau kunnen kijken, kunnen we nou wat meer naar planmatig en voorspelbare renovatiestromen toewerken. Daar zien we voor onszelf wel meer een rol, daar is het nog wel een beetje zoeken. We zitten dan nu vaak aan tafel met zowel gemeenten, Rijk als provincies, als die andere partijen uit het maatschappelijke middenveld die je net noemde. Dat is nog iets meer uitvogelen, wie pakt welke rol en kunnen we daar onderscheidend in zijn voor elkaar. Dat gaat wel in goede harmonie in het algemeen dus dat is wel fijn.

Ja en eigenlijk meteen toen die energiecrisis begon, wat is dat, anderhalf jaar geleden, of twee jaar geleden. Toen hebben we meteen al een soort noodpakket aangekondigd vanuit onze eigen organisatie, ook op bezoek van onze bestuurders natuurlijk. En daar zit een aantal dingen in die we nog steeds doen, en die goed zijn, ook voor bedrijven en voor MKB bedrijven bijvoorbeeld. Maar voor huishoudens kwam eigenlijk, voordat we dat hadden uitgewerkt, kwam het Rijk al met een enorm maatregelenpakket. Dat had onder andere, dat geld wat gemeenten kregen, maar ook het energieplafond wat later kwam en de toeslag en dat soort dingen. Dat maakt eigenlijk ook handelen uit onze kant overbodig. En het is ook logisch dat het Rijk daar, met name op het gebied van inkomenspolitiek, daar zijn wij niet van bij de Provincie. Wij kunnen niet met belastingdingen gaan schuiven of mensen echt helpen in de portemonnee. Dus het is ook goed dat het Rijk dat oppakt, dat is logisch. Dus eigenlijk ook gaat dat ook vrij natuurlijk. Er is wel snel geschakeld. Dus je vraag was, levert het wel eens onduidelijkheden op, nee op hoofdlijnen niet.

Manon: die rol van het Rijk, zijn dat meer randvoorwaarden of lange termijnvisie vind jij??

Overijssel: ja, kijk, dan praat ik een beetje de gemeenten na. Want ik zit daar zelf, wij hebben geen uitvoerende taak hierin. Maar een paar dingen waar gemeenten echt tegenaan lopen. Dat is één, het Rijk is heel scheutig met het allemaal regelingen bedenken, voor deze doelgroep. We begonnen met, naar aanleiding van de Urgenda-uitspraak, met de regeling REE, Regeling Reductie Energiegebruik en toen kwam er nog een tweede REE voor woningeigenaren bij, of woningen. Dat waren ook telkens bedragen, die opgeteld was dat aardig wat geld, maar voor gemeenten uiteindelijk relatief weinig. Als je de totale opgave bekijkt en hoe de hoeveelheid geld. Nou toen kwam de energiecrisis, toen kwamen er weer een aantal regelingen bij. Nu komt er een nationaal isolatieprogramma met extra geld, en er komen middelen voor gemeenten om personeel in te huren, dat kon via een andere regeling, het klimaatfonds noemen wij dat. Nou komt er ook nog weer geld voor energie-fixers bij via een aparte regeling. Dus, gemeenten zeggen, ja wij zien vaak door de bomen het bos niet meer. En we zijn heel

veel tijd bezig met het aanvragen en verantwoorden van dat geld. Dus dat kan efficiënter, en door dat meer op één hoop te gooien en wat minder specifiekere eisen te stellen aan al die regelingen, maar gemeenten wat meer beleidsvrijheid te geven om dat op een verantwoorde manier uit te geven. Daar zit natuurlijk een spanningsveld, je wilt ook als Rijk, snap ik heus wel, zicht hebben op de voortgang en kunnen monitoren van wat gebeurt er nu. Dus daar zit een soort van lastige spanning in.

En tweede, geef ook die zekerheid of die duidelijkheid wat meer voor de lange termijn. Want het is nu, telkens geldt het voor een aantal jaar. Het staat nu tot 2030 in de begroting, maar eigenlijk is het maar tot 2025 zeker dat gemeenten het krijgen. Maar we weten zeker dat die transitie daarna nog twintig jaar gaat duren en wellicht nog wel langer. Dat maakt het best lastig, dan moet de gemeenten best ad hoc beslissingen maken, van ja kunnen we nou iemand aannemen of niet. Moeten we iemand inhuren. We hebben nu een potje met geld, we moeten zorgen dat dat weer uitgegeven is want anders moet je het weer terugbetalen. Daar zitten specifieke regels aan, we moeten allemaal monitoringssystemen voor inrichten, voor zorgen dat het op een goede manier verantwoorden. Tegelijkertijd moeten we ervoor zorgen dat we wel bijhouden wie we nou waarvoor benaderd hebben. dus met deze regeling hebben we dit huishouden geholpen et cetera. Dus er komt best wel veel bij kijken, maar we kunnen niet erg lange termijn, of over de lange termijn nadenken. En ook niet over, oké, wat is nu het totaal plaatje. En welke deel van die investering vinden we nu als samenleving, die deze mensen die in die doelgroep, dat we die tegemoet moeten komen, dus dat ze eigenlijk gratis moeten krijgen of dat het eigenlijk een soort overheidsuitkering zou moeten zijn. en voor welk deel is een huiseigenaar gewoon zelf verantwoordelijk. Daar mist een beetje perspectief of een heldere lijn die ook over de langere termijn gehandhaafd blijft. Want het kan, ja nu zie je ook ... als je twee jaar geleden met je huis bezig was, had je een ander financieel plaatje dan nu. En dat zal over drie vier jaar is dat weer anders. Dan merken we dat het niet hard genoeg gaat en dat moet er weer extra geld bij. Dus iets meer planmatig daarover nadenken en iets meer langere termijn perspectief bieden voor gemeenten zodat zij goed en consistent beleid kunnen maken. En voor bewoner om te weten waar die aan toe is. Dat is wel, dat wordt wel gemist.

En we hebben het nu alleen nog maar over het energiedomein... voor een huiseigenaar is het ook harstikke ingewikkeld, hè, dus die krijgt straks misschien geld van de gemeente vanuit het nationaal isolatieprogramma en die kan dan nog een ISDE subsidie aanvragen bij de RVO maar dat moet die dan ook nog weer voorschieten. Dus ja, iemand die echt geen geld heeft kan die kan helemaal niet zo'n subsidie aanvragen. Dus daar zit toch al een soort discriminerende werking in, dus mensen die toch al geld hebben om het überhaupt al voor te schieten die kunnen het al terugvragen. Maar degenen die het echt nodig hebben die kunnen het niet eens aanvragen want die moeten het voorschieten, wat ze niet kunnen. En het overige stukje kun je dan wel tegen heel gunstige voorwaarden lenen bij het warmtefonds, maar dan moet je weer naar een ander loketje. En je moet inloggen met je DigiD. Dus als je die hele klantengang naloopt voor een bewoner, is het niet gek dat mensen afhaken. En zeker niet als je bedenkt dat deze mensen vaak andere problemen hebben. En vaak ook gewoon praktisch opgeleid zijn en niet voor iemand die wat meer theoretisch onderlegd is, voor hen is het al ingewikkeld om al die procedures te gaan doorlopen, laat staan voor mensen die daar wat minder kaas van hebben gegeten. En sommige mensen hebben gewoon geen DigiD, of die zijn analfabeet, of laaggeletterd. Dan is er geen beginnen aan. Dus dit soort dingen speelt wel echt breed.

Dat is natuurlijk ook iets wat breder is dan de energietransitie. Dat is gewoon een algemener vraagstuk, van, hoe is de verhouding tussen de overheid en de inwoners. Dat komt hier wel heel duidelijk naar voren. En je wilt wel iedereen meekrijgen in het verhaal. En juist de mensen die het hardste nodig hebben, die profiteren er nu niet van.

Ja en wat je ook ziet, een heel groot deel van de energietransitie is op maatschappelijke krachten gestoeld, ook bijvoorbeeld energiecoaches zijn vrijwilligers, dat zijn de mensen die in het in de

avonduren erbij doen. De markt voor betaalde energieadviseurs is heel krap en de markt voor uitvoerders ook. Dus het is ook nog maar de vraag of je die ambities wel kan halen met de beperkte capaciteit. Dus ja, aan alle kanten kraakt het zeg maar. En toch worden er ook wel hele mooie. Je moet ook wel, als je even uitzoomt en er met een wat groter beeld naar kijkt. Drie jaar geleden hadden we het hier niet over. En nu opeens hebben we al heel veel stappen gezet in de goede richting. Dus in die zin moet je ook dit soort transities wel met iets langere tijdlijn bekijken. Dan zie je toch ook wel dat er ook wel veel aan het bewegen is. Ik ben niet pessimistisch ofzo.

En de politieke situatie is ook gewoon heel erg veranderd. Bij ons programma, of de voorloper daarvan is ook in 2011 begonnen, toen was het nog aan de ene kant veel meer ruimte om te pionieren en om dingen uit te vogelen en om aan de slag te gaan. Dus je kreeg veel meer, relatief veel minder onder een vergrootglas wat er allemaal gebeurde. Maar het was ook nog veel minder, uh, de noodzaak was ook nog veel minder bekend. En nu zie je aan beide kanten, op het moment dat het belangrijker wordt, wordt het ook politieker en wordt het in beweegruimte soms wat lastiger. Dan wordt het ook gepolitiseerd. Niet op dit dossier hoor, maar met name op het gebied van opwekken en windmolens. En daar zijn mijn collega's wel druk mee omdat allemaal in goede banen te leiden. Dus je ziet de toenemende aandacht maar daarmee ook wel wat meer frictie af en toe.

Manon: werken provincies ook samen met andere provincies of het Rijk om van elkaar te leren?

Overijssel: ja we hebben verschillende platformen om informatie uit te wisselen. Onder andere via het interprovinciaal overleg, het IPO. Op dit thema worden verschillende ja kennisuitwisseling of bijpraatmomentjes georganiseerd. En TNO zelf die heeft ook een platform waarbij ze af en toe, één keer in de zoveel tijd, fysiek bij elkaar komen, interprovinciaal, om uit te wisselen.

Dat heeft wel meerwaarde vind ik. Omdat je dan ook op het schaalniveau van de provincie. We zitten soms toch een beetje tussen het Rijk en gemeenten in. We hebben wel zicht op wat er bij gemeenten gebeurt in de uitvoeringspraktijk. We snappen ook hoe de Haagse werkelijkheid in elkaar zit en dat dat soms niet altijd matcht met elkaar. Dus daar hebben we wel een belangrijke schakel volgens mij. En op dat niveau, kijk wat wij met gemeenten proberen te doen, van elkaar leren en goede voorbeelden delen en ervaringen uitwisselen, dat kan natuurlijk op interprovinciaal niveau. De gemeentegrens die houdt dan wel op en de provinciegrens, maar dat vraagstuk niet. Dus we kunnen daar ook van elkaar leren. Dat proberen we wel te doen. Dat is natuurlijk wel op een iets hoger abstractieniveau dan wanneer gemeenten onderling met elkaar bezig zijn. Dus dat is soms wel een beetje zoeken naar, tot op welk detailniveau hebben we het hier over het vraagstuk, en. Met name ook, dat is voor TNO natuurlijk ook interessant, wat is nu het effect van verschillende beleidsmaatregelen of van, hè, dat monitoren ze ook in aantal provincies wat uitgebreider geloof ik. Het is gewoon wel goed om dat soort inzichten op te doen en daar, omdat dat in ontwikkeling is, om daar met elkaar van gedachte over te wisselen. Dat is ook wel, ook wel aan de hand.

Wat ik daar nog over wil zeggen, er moet daar wel een beetje een balans in zijn. Ik merk ook dat we, met name gemeenten ook, die zitten heel veel in de overleg stand, maar daardoor hebben ze vaak niet de tijd over om daadwerkelijk projectmatig hiermee aan de slag te gaan. Ja, daar probeer ik wel altijd een beetje voor te waken. Als je wilt kan je de hele week op laten gaan aan overleggen en aan uitwisselingsdingen. Dus je moet wel zelf een beetje de balans bewaken tussen het werkelijk aan de slag en erover praten. We willen niet bagatelliseren dat erover praten ook goed, dat dat het aan de slag weer kan verbeteren en de kwaliteit, maar daar moet wel een juiste balans in zitten.

Manon: in welke mate heeft Europees beleid invloed op hoe de provincie energiearmoede aanpakt?

Overijssel: uh, nou ik denk heel indirect. Want wij hebben niet heel direct te maken met het thema, we zijn sowieso daarin al, zoals ik al eerder aangaf, vrij ondersteunend aan degenen die wat meer in de

frontlinie staan om dat zo te zeggen. Maar het werkt natuurlijk wel door, je bijvoorbeeld nu al dat die *Fit for 55* doelstellingen impact hebben op landelijk beleid en dat werkt door naar gemeenten en hoe zij daar vorm aan geven. Met name ook de urgentie die daarover wordt gevoeld en de capaciteit en de middelen die daar voor wordt vrijgemaakt. De capaciteit hebben om echt daadwerkelijk hiermee nu aan de slag te gaan. Het is vooral ook soort van agendavorming, agenderen. Dat is heel belangrijk denk ik. Dat loopt wel een beetje zeg maar, dat druppelt naar beneden van EU naar nationale wetgeving en vervolgens naar provincie en naar gemeenten.

Manon: in hoeverre werkt de provincie samen met het maatschappelijke middenveld, bijv. woningcorporaties, aan energiearmoede?

Overijssel: ja, we zijn daar dit jaar een beetje mee begonnen. We hadden in het verleden best wel regelmatig contact met woningcorporaties, maar we merkten toch dat we, dat dat niet veel verder kwam dan periodieke overleggen en elkaar op de hoogte houden van de voortgang. Je ziet ook dat zij vooral met Rijk schakelen via de koepelorganisatie Aedes. En ook vanuit daar natuurlijk grote belangen hebben omdat zij dan afspraken maken, ook prestatieafspraken over de uitfasering van lage label wat natuurlijk voor de energietransitie heel belangrijk is. Dus het is ook logisch dat daar het gesprek wordt gevoerd.

Sinds een tijdje zijn we wel met intensiever met hen in gesprek. En met name ook, hoe kunnen we r met elkaar voor zorgen... Iedereen heeft daar een soort van gedeelde verantwoordelijkheid in, daar zit overigens ook weer, vertelde ik al, het Rijk bij aan tafel en de gemeente. Hoe kun je er nou voor zorgen dat je die renovatie doelstellingen, die verbouwstroom die we met elkaar moeten organiseren, dat we daar echt, dat we op een andere manier gaan kijken naar planmatig verduurzamen. En de rol die de verschillende werelden daarbij hebben. Voor corporaties betekent dat volgens mij veel meer in samenwerking kijken naar je woningbestand en kijken, hoe kunnen we er nou voorzorgen wat meer mandjes van eenduidige vragen kunnen organiseren. Dus veel meer buiten je eigen portefeuille om, en veel meer van de gedachte af dat elke woning... er zijn nu corporaties die kijken, als een huurder weggaat, dan gaan ze op dat moment kijken van wat moet er in deze woning gebeuren en hoe kunnen we een verduurzamingsslag maken. Wat op zich natuurlijk mooi is want dan heeft er niemand last van, maar dan kijken we wel op de n=1 niveau. En wat we met elkaar moeten bekijken, volgens mij kunnen we daar een schaa sprong in creëren. Dat zit bij de woningcorporaties bij de vraag articuleren, en met elkaar ervoor zorgen dat je daar, dat je daar een soort van garantie op kan geven. Beste bouwers, we willen met jullie een soort van akkoord sluiten om zoveel woningen te verduurzamen. Wij garanderen dat we de vraag kunnen leveren de komende tijd, met gemeenten afspreken dat het binnen hun plannen voor de verduurzaming van de gebouwde omgeving valt. Dus als er bijvoorbeeld een aansluiting van het warmtenet zit aan te komen, dat dat planmatig allemaal op de goede momenten gaat. En ook met netbeheerders afstemmen, als er elektrificatie van de warmtevraag aan zit te kijken, kan het elektriciteitsnet dat aan, moet het net dan verzaard worden, past dat in jullie planning. Dat moeten gemeenten organiseren. En wij misschien als provincie als daar bovengemeentelijk vraag is. En de bouw wereld, die kan met dat perspectief ook een aanbod organiseren dat op een bepaalde prijs kan concurreren. Dan kunnen we die schaal gaan waarmaken. Zo'n soort samenwerking is er nog niet, of is er in beperkte mate vaak. Daar willen we wel naartoe. Daar zijn we met name in regio Twente nu wel druk naar aan het kijken.

En het is nog even zoeken wat voor rol, we proberen te kijken of we met name die industrialisatie, dus prefab voorzetwandjes met isolatie of gewoon een hele schil om een woning heen bouwen. Met name bij rijtjeswoningen is dat interessant. Dat kan ook wat doen aan de esthetiek van zo'n woning, kijken of het ook wat mooier kan worden daardoor. Dus daarmee ook een soort van, meteen die wijk wat leefbaarder maken om het zo te zeggen. En daar proberen we te kijken of we projecten van woningcorporaties op dat niveau kunnen stimuleren. Vaak is dat nu nog duurder dan reguliere

renovatie, dus kijken of we daar financieel kunnen bijdragen of, met dat doel dat die stroom op gang komt.

En met gemeenten afspreken dat het binnen de afspraken van wijkaanpak gaat, met netbeheerders afstemmen, kan het elektriciteitsnet dat aan. dat moeten gemeenten organiseren, of provincies als het bovengemeentelijk. En met de bouwwereld, kunnen we aanbod genereren en competitieve manier. Zo'n soort samenwerking is er nu nog niet, kijken we vooral aan in regio Twente. Industrialisatie, prefab, bijv. schil om woning heen bouwen etc. daarmee ook een soort van, meteen die wijk wat leefbaarder maken. We proberen wel te kijken of we project van WC op zo'n niveau kunnen stimuleren. Dat is duurder dan reguliere innovatie.

Daar komt veel bij kijken, het is een soort stip op de horizon waar je een soort samenwerking en een soort ecosysteem waar je naartoe wilt. En tegelijkertijd weet je... je kan niet alsmaar... gemeenten willen dan ook meteen kijken, kunnen we dat niet in een integrale wijkaanpak doen, om ook meteen te kijken naar groenvoorziening, klimaatadaptatie, groenvoorziening, om ervoor te zorgen dat die wijk, hittestress, dat die wijk wat minder warm wordt in de zomer, veel water kan herbergen in de winter, gezondheid, dus dat we daar ook kijken naar, dus de leefbaarheid in alle aspecten. En daarin energietransitie ook in meenemen. Binnen klimaat kijk je dan ook naar ventilatie, naar gezondheidsaspecten. Dat is een mooi eindbeeld, een mooi streven. Tegelijkertijd moet het je niet vertragen om nu gewoon al stappen te zetten en ook te accepteren, we gaan nu al een renovatieprojectje doen en we gaan isoleren. En we weten dat er misschien wel koppelkansen zijn als het gaat om die andere thema's, maar we gaan toch hier nu al aan de slag want we kunnen niet op elkaar blijven wachten. Daar zit ook een soort van spanningsveld, om niet alles met elkaar te verknopen. We willen het wel, maar we snappen ook dat we soms even de binnenbocht moeten nemen om toch die snelheid erin te krijgen.

Ja, soms, we zeggen met collega's wel eens, dat is ook een gevleugelde uitspraak bij Rijkswaterstaat, integraal is fataal. Op een gegeven moment gebeurt er misschien ook niks. Dus je moet ook accepteren dat je soms een suboptimale oplossing te pakken hebt maar dat is dan beter dat je nog drie jaar oplossingen gaat bedenken.

Manon: van mijn kant zijn alle belangrijke onderwerpen behandeld. Heeft u nog aanvullende opmerkingen of zijn er thema's die niet aan bod gekomen zijn?

Overijssel: nee ik denk het niet, je hebt een scherpe focus en stelt goede vragen dus ik ben benieuwd wat er allemaal uit komt.

<afronding>

Interview transcript - Provincie Overijssel - translation

<consent for inclusion has been given>

Manon: Do you have any questions before we start?

Overijssel: no actually not, say you hear.

Manon: Can you tell me a bit more about your work for the Province?

Overijssel: New Energy Overijssel is a programme of the Province of Overijssel. I work for it as theme leader built environment, so the sustainability or heat transition in built environment. That actually concerns all existing buildings in Overijssel. As a province, we don't have a very pronounced role in this; most of the tasks lie with the municipalities in the heat transition, and the government. National government actually has to create the preconditions for the municipalities to steer all this in the right direction. The municipalities really have a directing role at the local level lol when it comes to making plans for phasing out natural gas by 2050. The heat transition visions or heat plans they have to make and the implementation plans linked to them. And since the energy crisis really well, renewed focus on energy conservation and targeting energy poverty.

So what do we as a province do about it, what is our role in it. In particular, supporting municipalities and facilitating knowledge exchange, sharing best practices and experiences between municipalities. We see that for many municipalities, especially that energy poverty issue, it is quite a new area. Also the linking of the physical and social domains actually, and that this is sometimes quite a quest. And that municipalities are looking for how others do it and where can we find good examples, can we apply that ourselves. We try to stimulate and promote this from the province.

We call that a kind of basic support for municipalities, we have set up a number of workshops for that. Once a month, municipalities meet in the RES region, we have two RES regions in the province of Overijssel. There are working sessions there on various themes in the energy transition including the transition of heat and the built environment. Over the past one-and-a-half, two years, we have had a lot of focus on this issue, of local insulation and energy poverty. The idea of this workshop is really that people get to work, so that it's not a consultation, not a meeting, but really work together and exchange things and that at the end of the day you leave with a number of concrete actions or with a number of insights or linking opportunities or things. So that's the way we try to do it.

Besides that basic support, we have a number of projects where we say, that's where we want, that's where we as a province can accelerate or create economies of scale. So that's where we play a role. We all know what the objectives are from the climate agreement, from the Paris Agreement, and the Fit for 55 objectives. We all know that we have to get to work, that it has to be done quickly and that we will not be able to make it at the current pace. So what can we do as a province to give a pinprick to get this acceleration going? This mainly concerns the industrialisation of the entire sustainability process. Can we encourage more prefabricated post-insulation solutions? But also well, how can we help municipalities to scale up their approaches. Their approaches are often very focused on guiding residents, very much tailor-made of course. That is also necessary, because you are dealing with a target group that is quite difficult to reach. It is quite labour-intensive, so we are also trying to see how we can help municipalities to make a leap of faith in this area. Things that work, see if you can apply them elsewhere or if you can apply them more efficiently. That is quite a quest. Those kinds of processes, those conversion flows a bit more industrialised. You see that in new-build projects, there is a huge task and a shortage of personnel. You do see that it is easier to build prefab houses, starting from scratch.

When it comes to renovation and insulation, this is still quite complicated, because you often have to deal with different starting points or starting positions within such an existing building. That is kind of the level, so from the second line, at which we try to shape that transition.

In addition, more towards the heat and infra side, we have a clear role to deal with supra-local heat distribution issues with that, the construction of large-scale heat networks there, of course, we have a stimulating role. That's quite, potentially quite big. Of course if you can make something sustainable with that. So we also help with that.

So, in fact, we have a greater role in making industry more sustainable than in making homes or non-residential buildings more sustainable: offices, shops, that sort of thing. Real industrial areas or companies that have a very high energy consumption, we say, that is also our provincial task to work on that. Because that also has a very clear component with energy infrastructure. A factory that consumes a lot of energy immediately needs a large grid connection and a factory that consumes a lot of gas and eventually needs a different heat supply, then it is quite a complicated issue. What is the alternative? How are we going to work together to ensure that this is the least costly to society and can be made sustainable? That scale level is somewhat different and it is sometimes a bit more customised than in the case of homes. With houses, you have a number of different flavours of how can we make this more sustainable and, in our estimation, it is mainly not a technical task but more of a social one. Although technically, certainly with the construction of heat networks, technical issues will arise. But it is mainly an organisational and social issue: how do we get everyone on board and how do we ensure that it is well organised, that it remains and becomes affordable for everyone.

Manon: And how do you do that?

Overijssel: ha, yes that last one is of course the most complicated. How do you make sure it remains and becomes affordable for everyone? Especially because it's very difficult to look into the future. We often talk about the principle of not spending more than the gas bill. So if someone is going to renovate, they should at least not gain or lose in monthly costs, or at least not lose out. But you see over the past two or three years that the price of gas has gone through the roof to such an extent that you can no longer really use that as a benchmark. What do we think is reasonable together then, looking over the longer term, really as a kind of business case you have to start thinking. This is an investment that will pay for itself in a number of years and that translates into the monthly costs this way. So you may have to make quite a big investment in the beginning but end up being cheaper in the long run. But not everyone can make such a big investment up front. So then the question is how can we do that in a good way. People also don't like to put themselves in debt, which is quite a complicated option for some people. So that's quite, quite a challenge. You also see that municipalities do struggle with that.

We actually think that perhaps more than they do now, the state should set the lines, and say, this is what we think is the investment we as a society should make in this. So maybe you should give away some of those measures to homes for free. Which does happen now with the money that is now coming into the municipal side for energy poverty. And also from the new insulation programme towards municipalities, the national insulation programme.

Only municipalities have quite a lot of room and freedom to do this themselves, which is good on the one hand, of course, because then you can provide tailor-made solutions. On the other hand, it does present a kind of challenge to ensure that the money is shared fairly in one way or another. It can now be the case that in one municipality you get a free cavity wall and in another municipality you only get a consultant who comes along and then you have to pay for the wall yourself. That can grow a bit lopsided at some point. So that's a concern, though. So how do you keep it affordable? Of course, if you have a very deep wallet, you can make a calculation of this is the total investment and this is what

we have to cough up together as a government or as society. Or you put the responsibility more with the homeowner, in which case it's more a question of how can we come up with a financing structure that is attractive enough for this target group to get started. That's the back end, that's the hardware.

In the neighbourhood, of course, it is a completely different story, then you are dealing with people, especially in this target group of energy poverty, who in recent years have created a growing distrust towards institutions. So, that is also the experience of municipalities now, they offer something for free, namely an insulation measure and it is just not believed. There is so much mistrust. That's well, that's what I mean by it being a social task. You can think of it well on the back end, and there are a lot of bright minds working on it to do that, which is also necessary. But it does start with connecting with the target group and making sure you enter into a trajectory with them where at some point they will experience for themselves, I want this, and I am going for this. This is almost a marketing-type issue. From the support we offer to municipalities, we are also working on that. We have communication advisers, psychologists, behavioural scientists talking to municipalities about how to approach this target group. How do we activate them? We know a number of things that work: it's not just sending a traditional letter and waiting for them to pick up their pen or go to the DigiD website to log in somewhere. You're not going to reach these people with that. So actively go out, ring the doorbell, have a conversation, certainly not like municipalities, but with people they trust from the neighbourhood, from the district. Build a relationship of trust and slowly but surely start the conversation.

I'm talking about homeowners for now, because with housing corporations you can of course take a different route. That does happen at the moment, where you go about it in a much more planned way. The owner of the property is always the one who ultimately has to get to work. Of course, the housing corporation is already working on real estate and systematic sustainability at a more professional level. So that is where we see the challenge for the industrial, making it industrial and making that leap of scale, and for the private owner mainly how do we reach those people, and how do we make sure that we get them all on board.

And yes the individuals, if you take that perspective of the mistrust, you shouldn't condemn that or anything either, you can explain why that is there. The question now is, if you know that, how do you deal with it, in your approach strategy that you somehow still get those people to come along. There will always be a granite file of people who absolutely refuse and want nothing to do with the government. Yes that, those, you will always keep that. But I think a very large proportion will be able to be mobilised, if you also deploy the right instruments and can also offer the right certainties eh. That is the other side, making sure you have the right hardware to get started. Yes, that is kind of how we are trying to help those municipalities.

Above all, it is indeed an issue that needs to be shaped at local level. There we are, sometimes we are like, oh yes, what is our added value in this? Then you have to be able to think, there's no point in sitting in someone else's chair. That solves nothing. That is certainly the case in this dossier, because you also hear about distressing cases and see and hear things that make you think: what are we doing about this? This also has a political component for us; our political leaders sometimes find it difficult to hear these kinds of stories and then have to say, yes, we are not actually responsible for them.

Manon: Is that clear, the role of the province?

Overijssel: no I think that is, yes, coincidentally the other day with the Ministry of the Interior and Kingdom Relations about it, which last year presented a fairly ambitious sustainability strategy for the built environment and has now also come up with a new package of measures in the spring to meet European targets. Actually, the toolbox is now clear. And the division of tasks is also clear. We are still sometimes asked whether the province can do this or that, and then we explain why we do or don't

do it, which is generally understood. I also feel that we in Overijssel have found a good mode where we have a clear division of tasks with all parties.

Where still, yes, where we do see opportunities for improvement, is indeed on that integration of those conversion streams and those renovation streams. This is more about the cooperation between municipalities with large property owners like housing corporations, perhaps also private landlords in the future, and the construction industry. So the big parties who renovate and insulate much more projectmatically, and can look at that level, we can now work a bit more towards planned and predictable renovation flows. We do see more of a role for ourselves there; it's still a bit of a search. We now often sit around the table with municipalities, the state and provinces, as well as those other parties from civil society you just mentioned. That's still a bit more figuring out, who takes which role and can we distinguish between them. Generally speaking, this goes well, so that's nice.

Yes and actually immediately when that energy crisis started, what is that, a year and a half ago, or two years ago. Then we immediately announced a kind of emergency package from our own organisation, also on visits from our directors, of course. And that included a number of things that we are still doing, which are good, also for companies and for SMEs, for example. But for households, actually, before we had worked that out, the central government came up with a huge package of measures. That included, that money that municipalities got, but also the energy cap that came later and the surcharge and things like that. That actually also makes action from our side unnecessary. And it also makes sense for the central government there, especially in terms of income policy, we are not of that with the province. We can't shuffle tax things or really help people in their wallets. So it's also good that the State picks that up, that makes sense. So actually that also goes quite naturally. There is a quick shift though. So your question was, does it sometimes create ambiguities, no in outline not.

Manon: That role of the state, are those more preconditions or long-term vision do you think?

Overijssel: yes, look, then I'm talking a bit like the municipalities. Because I sit there myself, we don't have an executive task in this. But there are a few things that municipalities really come up against. One is that the government is very generous in coming up with all kinds of schemes for this target group. We started, following the Urgenda ruling, with the REE scheme, the Energy Use Reduction Scheme, and then a second REE was added for homeowners, or houses. Those were also amounts each time, which added up to quite a bit of money, but for municipalities, in the end, relatively little. If you look at the total task and how the amount of money. Well then came the energy crisis, then came another number of schemes. Now there will be a national insulation programme with extra money, and there will be funds for municipalities to hire staff, which could be done through another scheme, the climate fund we call it. Well there will also be additional money for energy fixers through a separate scheme. So, municipalities say, yes we often can't see the wood for the trees. And we spend a lot of time applying for and justifying that money. So that could be done more efficiently, and by lumping it all together and making less specific demands on all these schemes, but giving municipalities more policy freedom to spend it responsibly. Of course, there is an area of tension there; as the government, I really do understand, you want to be able to monitor progress and see what is happening. So there is a kind of difficult tension there.

And second, also give that certainty or that clarity a bit more for the long term. Because it is now, each time it applies for a number of years. It is now in the budget until 2030, but actually it is only certain that municipalities will get it until 2025. But we know for sure that after that, that transition is going to take 20 years and maybe even longer. That makes it quite difficult, then municipalities have to make quite ad hoc decisions, of yes can we hire someone or not. Should we hire someone? We now have a pot of money, we have to make sure it is spent again because otherwise you have to pay it back. There are specific rules for that, we all have to set up monitoring systems, make sure we account for it

properly. At the same time, we have to make sure that we keep track of who we have approached and what for. So with this scheme we have helped this household et cetera. So there's quite a lot involved, but we can't think very long term, or about the long term. And also not thinking about, okay, what is the overall picture now. And which part of that investment do we as a society now think, that these people in that target group, that we should accommodate them, so that they should actually get it for free or that it should actually be a kind of government benefit. and for which part is a homeowner just responsible himself. There's a bit of a lack of perspective or a clear line there that is also maintained over the longer term. Because it can, yes now you also see ... if you were doing your house two years ago, you had a different financial picture than now. And that will be different again in three-four years. Then we will notice that things are not going fast enough and we will have to add more money. So think about this a bit more systematically and offer a bit more long-term perspective for municipalities so they can make good and consistent policy. And for residents to know where they stand. That is, that is missed.

And we're only talking about the energy domain now... for a homeowner, it's also extremely complicated, eh, so he may soon receive money from the municipality from the national insulation programme and he can then apply for an ISDE subsidy from the RFO, but he has to pay that upfront again. So yes, someone who really has no money cannot apply for such a subsidy at all. So there is already a kind of discriminatory effect in there anyway, so people who already have the money to advance it in the first place can already claim it back. But those who really need it cannot even apply for it because they have to advance it, which they cannot do. And you can then borrow the rest at very favourable conditions from the heating fund, but then you have to go to yet another counter. And you have to log in with your DigiD. So if you go through the entire customer process for a resident, it's not surprising that people drop out. And certainly not if you consider that these people often have other problems. And often they have a practical education, not for someone with a more theoretical background, it is already complicated for them to go through all those procedures, let alone for people who are less familiar with them. And some people simply don't have a DigiD, or are illiterate or low-literate. Then there is no way around it. So this kind of thing does play out really widely.

Of course, that is also something broader than the energy transition. That is just a more general issue, of, how is the relationship between the government and the residents. That does come up very clearly here. And you do want to get everyone on board. And precisely the people who need it the most, they are not benefiting now.

Yes and what you also see, a very large part of the energy transition is based on social forces, also, for example, energy coaches are volunteers, these are the people who do it in the evenings on the side. The market for paid energy consultants is very tight and so is the market for implementers. So it also remains to be seen whether you can achieve these ambitions with the limited capacity. So yes, it is creaking on all sides. And yet there are also some very nice ones. You have to, if you zoom out for a moment and look at it with a slightly larger view. Three years ago we weren't talking about this. And now suddenly, we have already taken a lot of steps in the right direction. So in that sense, you do have to look at this kind of transition with a slightly longer timeline. Then you also see that a lot is moving. I'm not pessimistic or anything.

And the political situation has also just changed a lot. With our programme, or its predecessor also started in 2011, there was still a lot more room on the one hand to pioneer and to figure things out and to get going. So you got much more, relatively much less under a magnifying glass what was happening. But it was also much less, uh, the need was also much less known. And now you see on both sides, the moment it becomes more important, it also becomes more political and it becomes a bit more difficult in movement space sometimes. Then it also becomes politicised. Not on this file, mind you, but particularly in the field of generation and windmills. And my colleagues are busy with that

because it's all on the right track. So you see the increasing attention but with that also more friction from time to time.

Manon: Do provinces also collaborate with other provinces or the state to learn from each other?

Overijssel: yes we have several platforms to exchange information. Among others through the interprovincial consultations, the IPO. On this theme, various knowledge exchange or catch-up moments are organised. And TNO itself also has a platform where they meet physically once in a while, interprovincially, to exchange information.

I do think that has added value. Because then you are also on the scale of the province. We are sometimes caught between the national government and the municipalities. We do have insight into what's happening at municipalities in terms of implementation. We also understand how reality from The Hague works and that sometimes it doesn't always match. So I think we do have an important link there. And at that level, look what we try to do with municipalities, learn from each other and share good examples and experiences, which can of course be done at inter-provincial level. The municipal boundary may stop and the provincial boundary, but that issue does not. So we can also learn from each other there. We do try to do that. Of course, this is at a slightly higher level of abstraction than when municipalities work together. So that is sometimes a bit of a search for, to what level of detail are we talking about the issue here, and. In particular, that is also interesting for TNO, of course, what is the effect of various policy measures or of, well, I believe they also monitor this more extensively in a number of provinces. It's just good to gain that kind of insight and, because this is in development, to exchange ideas about it. That is also happening.

What I would like to say is that there should be a bit of a balance there. I also notice that we, especially municipalities, are very much in the consultation mode, but as a result they often don't have the time to actually start working on projects. Yes, I always try to watch out for that. If you want, you can devote the whole week to consultations and exchange things. So you have to guard a bit of a balance between actually getting started and talking about it. We don't want to play down the fact that talking about it is also good, that it can improve the work and the quality, but there has to be the right balance.

Manon: To what extent do European policies affect how the province addresses energy poverty?

Overijssel: uh, well I think very indirectly. Because we are not very directly involved in the theme, we are in any case, as I indicated earlier, quite supportive of those who are more on the front line, so to speak. But it does have a knock-on effect, for instance that the *Fit for 55* goals are already having an impact on national policy and that is affecting municipalities and how they give shape to it. Particularly the urgency that is felt about this and the capacity and resources that are made available for it. Having the capacity to actually start working on this now. Above all, it is also a kind of agenda-setting, agenda-setting. I think that is very important. That does run a bit, so to speak, that trickles down from EU to national legislation and then to province and to municipalities.

Manon: To what extent is the province working with civil society, e.g. housing associations, on energy poverty?

Overijssel: yes, we started doing that a bit this year. In the past, we had quite regular contact with housing corporations, but we noticed that we didn't get much further than periodic consultations and keeping each other informed of progress. You also see that they mainly interact with the government through the umbrella organisation Aedes. And also from there, of course, they have major interests because they then make agreements, also performance agreements on the phasing out of low label which is of course very important for energy transition. So it's also logical that that's where the conversation is held.

For some time now, we have been having more intensive discussions with them. And in particular, how can we together ensure... Everyone has a kind of shared responsibility in this, which, incidentally, I mentioned earlier, includes the central government and the municipality. How can you ensure that you achieve the renovation objectives, the renovation flow that we have to organise together, that we really, really look at sustainability in a different way? And the role the different worlds have in that. For corporations, I think that means looking at your housing stock much more in collaboration and seeing how we can ensure that we can organise more baskets of unambiguous questions. So much more outside your own portfolio, and much more away from the idea that every home... There are now corporations that look, when a tenant leaves, at that moment they look at what needs to be done in this home and how can we make it more sustainable. Which in itself is great, of course, because then no one suffers, but then we are looking at the n=1 level. And what we need to look at together, I think we can create a scale jump in that. That is with the housing corporations in articulating the demand, and together making sure that you can give some kind of guarantee on that. Dear builders, we want to make some kind of agreement with you to make so many homes more sustainable. We guarantee that we can deliver demand in the coming time, agree with municipalities that it falls within their plans for making the built environment more sustainable. So if there is a heat network connection coming up, for example, that this is all planned at the right times. And also coordinate with grid managers: if the demand for heat is to be electrified, can the electricity grid handle it? Municipalities need to organise that. And maybe we as a province if there is supra-municipal demand. And the construction industry, with that perspective, can also organise an association that can compete on a certain price. Then we can start living up to that scale. That kind of cooperation is not there yet, or is often there to a limited extent. We do want to move towards that. We are now busy looking into this, particularly in the Twente region.

And it's still figuring out what role, we're trying to see if we can, particularly that industrialisation, so prefabricated pre-walls with insulation or just build a whole shell around a house. With terraced houses in particular, that's interesting. It could also improve the aesthetics of such a house, and see if it could become more beautiful. So it also sort of makes the neighbourhood more liveable, so to speak. And we try to see if we can stimulate housing corporation projects at that level. This is often more expensive than regular renovation, so we are trying to see if we can contribute financially or, with that aim, get that flow going.

And agreeing with municipalities that it goes within the agreements of neighbourhood approach, agreeing with grid operators, can the electricity grid handle that. municipalities have to organise that, or provinces if it is supra-municipal. And with the construction industry, we can generate supply and competitive way. That kind of cooperation is not there yet, we look at it especially in region Twente. Industrialisation, prefab, e.g. building shell around house etc. with that also sort of, immediately make that neighbourhood a bit more liveable. We are trying to see if we can stimulate WC projects at such a level. That is more expensive than regular innovation.

There's a lot involved, it's a kind of dot on the horizon where you have a kind of cooperation and a kind of ecosystem you want to move towards. And at the same time, you know... you can't just... municipalities also want to immediately look at whether we can do this in an integrated neighbourhood approach, to also immediately look at green areas, climate adaptation, green areas, to ensure that the neighbourhood suffers heat stress, that the neighbourhood doesn't heat up so much in the summer, that it can store a lot of water in the winter, health, so that we also look at all aspects of liveability. And that includes energy transition. Within climate, you then also look at ventilation, at health aspects. That is a nice final picture, a nice ambition. At the same time, it shouldn't slow you down to simply take steps now and also accept, we're already going to do a renovation project and we're going to insulate. And we know that there might be linking opportunities when it comes to those other themes, but we're going to start working here now anyway because we can't keep waiting for

each other. There is also a kind of tension there, not to tie everything together. We do want to, but we also understand that sometimes we have to take a shortcut in order to gain speed.

Yes, sometimes, we do say with colleagues, this is also a common saying at Rijkswaterstaat, integral is fatal. At some point nothing might happen. So you also have to accept that sometimes you have to deal with a sub-optimal solution, but that's better than thinking up solutions for another three years.

Manon: For my part, all the main topics have been covered. Do you have any additional comments or are there any topics that have not been covered?

Overijssel: no I don't think so, you have a sharp focus and ask good questions so I am curious to see what all comes out of it.

<finish>

Interview transcript - Woonbond - original

<toestemming voor opname is gegeven>

Heeft u nog vragen voor we beginnen?

Woonbond: ja wie spreek je nog meer allemaal?

Manon: morgen nog VEH, een aantal provincies, gemeenten, VNG, SZW en dan ben ik er geloof ik. Ook contact gehad met Aedes maar die waren te druk.

Woonbond: ministerie van BZK is ook nog wel interessant want die hebben vrij veel het programma daarop georiënteerd.

Manon: ja daar heb ik inderdaad contact mee gehad maar die waren wat te druk. Verder nog vagen?

Woonbond: nee duidelijk zo.

Manon: kan u me iets vertellen over uw werk voor de Woonbond?

Woonbond: ja ik ben <...>. Ik ben beleidsmedewerker energie bij de Woonbond. Mijn functie is tweezijdig. Belangenbehartiging, namens huurders op het onderwerp energie de belangen rond wetgeving en regelgeving en subsidies, dat te organiseren met name op het landelijke politieke niveau. Overleg met ministeries, de koepels van verhuurders en andere partijen die daarbij in beeld komen. We zitten ook aan de Klimaataakkoordtafel.

En gelijktijdig is mijn rol ook om nieuwe wet en regelgeving te vertalen en uit te leggen aan onze leden.

Korte toelichting op de Woonbond, de Woonbond is een vereniging. We hebben twee soorten leden, we hebben huurdersorganisaties als lid en we hebben individuele leden. De huurdersorganisaties zijn eigenlijk onze belangrijkste leden. Dat zijn georganiseerde huurders en zij werken in principe op het niveau van een verhuurder, dus daarmee kunnen ze hele grote groepen verhuurders vertegenwoordigen. Zij hebben bijvoorbeeld bij woningcorporaties de bevoegdheid om ook mee te praten over prestatieafspraken. Dan heb je op lokaal niveau dus een belangrijke rol omdat je met corporaties en gemeenten samen afspraken maakt over de inzet van de middelen die de corporatie heeft voor de komende periode. Gaat over onderwerpen als betaalbaarheid, beschikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid uiteraard dus ook.

Dat is mijn rol. En dat is hoe de Woonbond ongeveer functioneert. Althans, daarbinnen, ja, laat ik het daarbij houden.

Manon: hoe ondersteunt de Woonbond haar leden op dit moment in het aanpakken van energiarmede en verduurzamen van woningen?

Woonbond: ja nou dat meldpunt is, gebruiken we vooral als een plek waar we meldingen ophalen, niet zozeer om mensen te ondersteunen of te helpen maar gewoon om beelden te creëren of te kunnen creëren van hoe mensen er, de energiecrisis ervaren en energiarmede ook ervaren. Dat meldpunt gaat nu zo het tweede jaar in. Het eerste jaar hadden we 1300 meldingen en het tweede jaar hebben we tot nu toe 900 meldingen verwerkt. Iets minder dan je zou mogen verwachten. Dus je merkt ook wel dat het heel erg afhankelijk is van de vraag of het meldpunt vaak in de media komt. Dan is er aandacht en dan komen er vaak meer meldingen binnen.

Ik zal jou het rapport toesturen, het meest recente rapport wat er uit is gekomen. Dan heb je een mooie reeks van informatie. Het meldpunt is een goed ondersteunmiddel.

Belangrijk ander project dat we zelf runnen om energiearmoede te bestrijden is project Slimmer met je Energie. Dat heette eerst 'Meer meters maken'. Dat is een project dat zich richt op het aan huurders beschikbaar stellen van energiedisplays. De corporatie dan wel gemeente doet dat, ofwel een samenwerking van die twee. Dat zij aan huurders een energiedisplay kunnen koppelen aan de slimme meter en op die manier kunnen huurders veel beter inzicht krijgen in hun energiegebruik krijgen gedurende de dag, de maand, het jaar en dan hun gedrag veranderen. En dat inzicht, dat zien we ook, dat is ook gebeurd, althans onderzoeken laten ook zien dat dat effect heeft. Zo kan je meehelpen aan energiebesparing en energiebewustwording. Dat is een groter project waar we al wat langer aan trekken.

Daarnaast adviseren huurdersorganisaties op het gebied van energiearmoede, belangrijk is dat we ook onze huurdersorganisaties vertellen, agendeer het ook bij de prestatieafspraken. Zorg ervoor dat de afspraken die worden gemaakt ook aandacht geven aan energiearmoede en bijvoorbeeld de inzet van energiecoaches of andere dingen om zaak te doen, of althans om huurders te ondersteunen hun energierekening weerbaar te houden.

Misschien is het goed om eventjes, mag ik even doorpraten?

Manon: ja zeker, gaat u gang.

Misschien is het wel goed om eventjes... we hebben een tijdje terug wel even op een rijtje gezet van hoe wij kijken naar het energiearmoede in de brede zin .

Dat is niet alleen een besparingsprobleem zullen we maar zeggen. Het is ook gewoon een armoedeprobleem. Dus eigenlijk begint het met inkomens. Daar is eigenlijk de eerste focus om, ook vanuit de Woonbond, we zijn altijd aan het lobbyen geweest om op inkomensniveau ook verbeteringen te krijgen. De allerlaagste inkomens die hebben de grootste kans om energiearmoede te hebben. energiearmoede heeft ook heel veel met armoede te maken. Als je inkomens verhoogt kan je energiearmoede flink bestrijden. Dus verhogen van de huurtoeslag, verhogen van zorgtoeslag, verhogen van de algemene inkomensniveau, bijvoorbeeld door die 10% plus voor het minimumloon in 2023. Maar ook in de energietoeslag, dat is ook een vorm van inkomenssteun in zekere zin voor de allerarmsten. Dat zijn allemaal dingen waarvan wij, waar we ook actief op hebben gelobbyd. Niet specifiek op alle specifieke maatregelen die ik nu noem, maar wel het algemene beeld dat je juist qua inkomensversterking het meeste kan doen.

Het tweede aandachtspunt bij energiearmoede is domweg ook de prijs van energie. Dat hebben we, als de prijs heel erg oploopt dan zal er ongetwijfeld zal dat leiden tot meer energiearmoede. Dat is niet heel verrassend, laatste tijd is er natuurlijk grote paniek geweest met de stijgende energieprijzen. Die vallen nu gelukkig weer wat terug de laatste tijd. Dus we hebben dan ook gelobbyd, kun je op het niveau van prijs sturen. Kun je bijvoorbeeld iets doen, in het Klimaatakkoord is ook afgesproken dat energiebelasting op gassen omhoog zou gaan en tegelijkertijd de energiebelasting op stroom naar beneden. En gelijktijdig de vermindering energiebelasting zou worden verhoogd. Dat is een goede maatregel specifiek ook weer gericht op mensen met energiearmoede. Veelal huurders, toch ook wel mensen met toch wel relatief bescheiden gebruik, maar voor hun inkomen toch nog wel een relatief hoge energie uitgave. Als je nou de vermindering energiebelasting verhoogt dus een vast bedrag teruggeeft, daar kun je hun armoedeprobleem aardig mee bestrijden. In het verleden heeft dat, hebben we daarop gelobbyd. Maar ook in het kader van de huidige energieprijz maatregelen, zoals het prijsplafond. Maar ook de tegemoetkoming voor blokaansluiting, specifiek gericht op mensen met blokaansluitingen, hebben we aardige lobby activiteit ontwikkeld. Dat is wel, dat is lobby. Dat is niet

ons besluit. Maar goed daar kun je als Woonbond wel aandacht aan geven en op die manier hoop je de politieke besluitvorming daarover bij te sturen. Dat is niet helemaal zonder invloed merk ik uit de praktijk, dus het is goed om te doen.

Het derde punt van aandacht is, wat grote invloed heeft op energiearmoede, is de kwaliteit van woningen. Dan kun je verhuurders ook nadrukkelijk gaan aanspreken. Dat kun je ook via de politieke lijn via normering. Dat kan je ook doen door proberen afspraken met ze te maken. In de nationale prestatieafspraken, in de afspraken die we hebben gemaakt ook met corporaties over de komende inzet tot 2030 zo'n beetje. Ook duurzaamheid is daar aan de orde gekomen. Er is ook vastgelegd dat label EFG woningen worden uitgefaseerd. Het zou natuurlijk ook helpen als de kwaliteit van woningen wordt verbeterd om energiearmoede aan te pakken.

Dat is ook één van de elementen. Dus je hebt, inkomen, je hebt prijs, je hebt kwaliteit van woningen, vervolgens komen we op de vijfde stap. We hebben vijf stappen in totaal. Dus ik ben op een gegeven moment een keer klaar, dat scheelt.

Het is wel goed om, het is wel een mooi stappenplan om op die manier te kijken naar energiearmoede. Zo leg ik het ook graag uit aan onze achterban. Zo van, zo kunnen wij als Woonbond hieraan werken.

De eerste twee stappen daar kunnen we vooral landelijk iets aan doen. Lobbyen op inkomenspositie verbeteren, lobbyen op aanpak van de prijsproblematiek, een zodanige prijs formuleren, prijsstructuren zo produceren of maken dat ze huurdersvriendelijk zijn, dat ze voorkomen dat energiearmoede daardoor ontstaat.

Het derde ding wat we gezamenlijk kunnen doen met onze achterban is lobbyen richting en actief druk uitoefenen op verhuurders om woningen te verbeteren om op die manier de kwantiteit van energieverbruik terug te dringen.

Dus inkomen, prijs, kwantiteit.

De vierde factor is gedrag en omstandigheden. We willen ook huurders helpen en daar kan je met huurdersorganisatie ook lokaal wat mee doen, huurders adviseren hun gedrag aan te passen. Dat project 'slimmer met je energie', dat is een element dat in die lijn past. Je kan huurders helpen hun gedrag te laten aanpassen, wijzer te maken over hoe je omgaat met energie, hoe je zuinig kunt zijn met de energie.

En vervolgens als laatste stap nog, de kleine maatregelen die je kunt nemen. Ledlampen, brievenbusborstels, tochtstrippen. Dat zijn allemaal mooie dingen, maar dat is wat ons betreft ook wel de laatste stap. Hiermee lossen we energiearmoede nooit op, met een tochtstrip of brievenbusborstel.

Op alle vijf niveaus moet je wat gaan doen.

Dat is een beetje hoe we naar dat monster kijken zal ik maar zeggen. En daar ook taakverdeling in zien. De Woonbond meer op prijs en inkomen, gezamenlijk op de verhuurder gericht op de kwaliteit van woningen en de laatste gemeenten en provincies en lokale overheden kunnen vooral ook veel doen om huurders te ondersteunen bij aanpassing van hun gedrag en als laatste nog voorzien in bijvoorbeeld middelen om kleine verbeteringen aan woningen aan te brengen die ook weer besparingseffect kunnen hebben en daarmee energiearmoede kunnen terugdringen.

Dat is hoe we, dat is ook vast verhaal wat we richting de Tweede Kamer gebruiken, als je hiermee bezig gaat, kijk naar al deze elementen.

Nou laat ik het daar even bij houden voor nu, je hebt natuurlijk ook vragen voor jezelf. Maar wel goed om dat verhaal even neer te zetten als filosofie.

Manon: ja zeker absoluut. Het is natuurlijk een recenter probleem dus het interessant om te zien hoe organisaties daartegenaan kijken en dat vormgeven.

Woonbond: ja en ten onrechte, want het bestond natuurlijk al veel langer.

Manon: ja zeker, precies, ook al voor de oorlog. Het is nu in een versnelling terechtgekomen.

Woonbond: het probleem werd natuurlijk ook wel exponentieel groter, maar het was er al wel. TNO heeft dat goed laten zien in een eerder rapport al.

Manon: ja absoluut. Deze volgende vraag wat meer over wat er in de woningen gebeurt. Tegen welke uitdagingen lopen huurders aan als zij hun huis willen verduurzamen?

Woonbond: zeker ja. Een huurder is geen eigenaar van de woning. Dus serieuze maatregelen, en dan praat ik niet over de tochtstrip en de brievenbusborstel, maar enkel glas eruit voor dubbelglas of andere isolatiemaatregelen zijn, kun je niet eenvoudig doen. Je kunt, je hebt het recht om, je kunt een ZAF doen, een zelf aangebrachte voorziening. Dat is eigenlijk, je hebt wel bepaalde rechten om voorzieningen aan te brengen in de woning. Niet aan de buitenkant maar wel in de woning. Daar moet wel toestemming worden gevraagd aan de verhuurder. Verhuurders zijn meestal terughoudend om toestemming te geven omdat ze bang zijn dat slecht aangebrachte voorzieningen leiden tot schade aan de woning of andere problemen.

Daarnaast, aan zo'n ZAF zitten natuurlijk redelijk wat kosten aan. er is maar beperkt ruimte om die kosten bij verhuizing ook weer terug te vragen aan de verhuurder. Dus netto, het resultaat is allemaal klein.

Dan is er nog andere wet, die in principe wel een initiatief toestaat voor huurder, artikel 243 uit het burgerlijk wetboek, die biedt het recht om initiatief te nemen voor isolatiemaatregelen. Dus bijvoorbeeld enkel glas vervangen voor dubbelglas. Dan moet je een offerte overleggen van een glaszetter die aangeeft hoeveel het gaat kosten om dat te doen. Dan moet je een redelijke huurverhoging accepteren die samenhangt met die offerte. Die huurverhoging is gebaseerd op een rekening die ook door de huurcommissie wordt gehanteerd. Dat is op zich een acceptabele berekening wat ons betreft.

En zo zou je in principe, we zien ook dat dat ook wel gebeurt. Alleen in de praktijk blijkt het ook wel een ingewikkelde stap om te zetten. Je moet een offerte krijgen, dat is stap één. En als de verhuurder niet meewerkt, dan moet je alsnog naar de rechter gaan om bij de rechter dat af te gaan dwingen. Dat zijn stappen die veel huurders te complex vinden om goed te doen. En die stappen zijn ook niet zonder kosten voor een deel en ook niet zonder een risico. Kortom, de mogelijkheden om zelf dingen te doen zijn niet zo groot.

De enige andere redelijke route is die van overleg. Dan is het noodzakelijk als huurders meestal wel dat je je verenigt. Dus we adviseren huurders ook wel, als ze dingen te willen, om in een bewonerscommissie samen te komen en vanuit die rol, vanuit die plek van overleg die je daarmee creëert, met de verhuurder te gaan praten over de aanpak van en de verbetering van het complex waarin zij wonen. Dat is wat ons betreft wat meer voor de hand liggend.

Maar goed, verhuurders hebben natuurlijk hun eigen schema. Dus het is niet zo je omdat je overleg voert ook automatisch vooraan het lijstje komt. Om het zo te zeggen. Maar dat zijn wel de drie hoofdstappen die wij zijn waar een huurder zelf nog wat koen om een woning te verbeteren. Maar goed, in alle gevallen, je bent erg afhankelijk van de verhuurder.

Manon: hoe gaat dat contact met verhuurders?

Woonbond: ja, er zijn grote verschillen tussen soort verhuurders natuurlijk. Je hebt woningcorporaties en je hebt de kleinere particuliere huurder en de grote institutionele beleggers, en nog wat tussenvormen daarbij. Maar grofweg, zijn dat de drie sub grote groepen.

Met corporaties is op zich goed overleg te voeren, maar corporaties hebben wel als partijen vele duizenden woningen in bezit en ze maken vaak hun eigen schema's en plannen en het is heel eenvoudig om hen van hun eigen plan af te brengen. Dat is niet per se slecht. Maar dat betekent wel dat de invloed van jou als huurder niet per se heel groot is. Dat is wel een partij met wie het beste te overleggen valt.

Kleine particuliere verhuurders zie je eigenlijk dat die alleen gebruiken maken van mutatiemomenten om te verbeteren, of bij voorkeur in ieder geval. Mutatiemoment, dan kunnen ze het op eigen initiatief doen en dan hoeft je geen overleg met de huidige huurder te hebben. Dan kun je dat gewoon doen en daarna verbeteringen zonder gedonder als huurverhoging doorvoeren aan de nieuwe huurder, die dan vaak wel een heel hoge huur krijgt. Daar hebben wij dan wel weer problemen mee maar goed dat kan je wel weer de kosten van de investering eruit halen als particuliere verhuurder.

De grotere pensioenfondsen, de grotere institutionele beleggers die vaak toch meer grotere complexen hebben, die doen wel wat meer aan verduurzaming maar ook niet zo heel veel omdat zij in hun bezit zich vaak focussen op bezit dat niet zo oud is, waardoor de noodzaak tot renovatie wat minder groot is. Dus in het algemeen, ze hebben wel panden over die wat ouder zijn maar dan zijn ze eerder geneigd om het pand te verkopen. Of wel als geheel, ofwel uitpanden, dus één op één verkopen aan een nieuwe eigenaar. Dus van huur naar kopen gaan. dan hoeft je weinig te investeren en dan kan je toch de marktwaarde die op dat moment bestaat weer gebruiken om opnieuw te gaan investeren.

Dat is hoe we het zien. Met corporaties kun je goed overleggen maar die hebben vaak vaste plannen, particuliere verhuur is moeilijk overleg en vaak euro georiënteerd en kiezen bij voorkeur een aanpak bij mutatiemomenten. Die hebben ook vrij vaak een vrij hoge doorloop, soms omdat contracten tijdelijk zijn maar ook omdat huren wel hoog zijn en dan zie je dat mensen gelegenheid opzoeken naar een andere woning. En wat ik zei, ja iets meer bij de grote commerciële verhuurders, minder activiteit in het algemeen wegens het ander type bezit.

Manon: in hoeverre werkt de Woonbond samen met gemeentes en provincies aan energiearmoede? Welke factoren dragen bij aan een goede samenwerking?

We ondersteunen veel van onze leden wel, dat doe ik niet persoonlijk maar de andere collega's van mij doen dat veel. We doen behoorlijk wat inzet naar onze leden om ze te helpen bij hun contact met de corporatie. Op dat niveau is het de lid-organisatie die contact heeft. Het is niet zo dat de Woonbond zelf contact heeft met die corporaties.

Hoe helpt de Woonbond haar leden daarin?

Woonbond: ja een belangrijk ding is, wat ik al zij, zijn de prestatieafspraken. Daarin kan je ook weer dingen regelen, of om mee te nemen bij de verdere uitrol van woningverbetering. Ik noem maar wat, hoe met name de energietransitie als geheel hè, is de vraag, oké, een wijk komt aan de buurt, er komt een warmtenet of komt er toch een warmtepomp. Bewoners moeten worden betrokken, dat is wel de norm die we hanteren, participatie is belangrijk. Wordt dat goed georganiseerd of heeft de gemeente de neiging om de participatie van huurders over de schutting te kieperen en over te laten aan de corporatie? Wij vinden dat de gemeenten ook met huurders contact moet hebben als zij plannen aan het maken zijn voor een wijk. Ze moeten niet denken: dat deel laten we over aan, we hoeven de bewoners niet te vragen wat zij van de plannen van de gemeenten vinden. Dat soort zaken proberen we wel te regelen met onze achterban, dat zij op dat soort punten afspraken proberen te maken met de gemeente, dat bij de ontwikkeling van de warmtevisies, met de ontwikkeling van

wijkuitvoeringsplannen in het kader van de energietransitie, dat ze ook zorgen voor goede participatiemogelijkheden voor huurders. Dat is één ding dat onze huurderorganisaties dan kunnen meenemen richting die prestatieafspraken. Dat is één voorbeeld.

We hebben ook gezegd, wat nu belangrijk is in het kader van de energiearmoede gelden die beschikbaar zijn gekomen door BZK, ik meen 300€ miljoen in eerste instantie. Inmiddels een tweede ronde van 200€ miljoen zit eraan te komen in het kader van energie fixers, die worden daar expliciet bij genoemd. Daar hebben we gezegd, zorg ervoor dat je huurderorganisaties betreft bij de besteding van die middelen. Vraag aan hun hoe zij denken dat deze middelen het handigst en het beste kunnen worden besteed om huurders te bereiken. Zij zijn immers ook huurders zelf en kennen, kunnen denk ik ook goede ideeën suggereren en hulp bieden wellicht bij het uitrollen van dat soort projecten. Wij adviseren gemeenten daar ook om met hen dat gesprek aan te gaan. dat gebeurt nog lang niet altijd. Dat is wel iets waarvan we zeggen, doe dat. En dan huurdersorganisatie dus daarop te attenderen, dat middelen er zijn, dat je de gemeente er ook op kunt aanspreken. Dat spel is wel een beetje wat we ook vaak doen.

Wat we wel merken, dat is vaak een streven. Beleidsmatig is dat bewustzijn er vaak wel, in de praktijk zie ik daar niet zoveel van terug. Wat wij veel zien, is dat bij gemeenten bijvoorbeeld, die hebben een flink budget. Dan komt er een goed aanbod van een adviesbureau die hun wel wil hebben, die bieden een compleet pakket aan, we gaan deze doos maken die vullen we met deze spullen en dan gaan we langs bij de bureaus of bij deze mensen en we zorgen ervoor dat die doos met besparingsmiddelen en mogelijkheden goed met hen wordt besproken. En het energieloket komt daar vaak, komt zich ook aanmelden. Maar dan wordt het toch een beetje vaak een top-down aanpak die daar uiteindelijk uitvloeit. Dat is makkelijk voor de gemeenten, hoeven ze niet alsmaar, ze hebben natuurlijk, menskracht is ook best beperkt. Het is best ingewikkeld om dat goed te organiseren, dat snap ik ook, maar ik zie dus ook dat ze kiezen voor inkopen van hulplijnen of hulppartijen die dat voor hun uitrollen, maar daarmee zie ik nog steeds dat die huurdersorganisatie nog steeds niet echt betrokken raken en de lokale organisatie in het algemeen. Dus ja, daar kan nog wel wat aan verbeteren. Dat zie ik veel, het verschil in de woorden en de daden zal ik maar zeggen.

Manon: in hoeverre werkt de Woonbond met ministeries (e.g. EZK, SZW, VROM, BZK) aan energiearmoede? Welke factoren dragen bij aan een goede samenwerking?

Woonbond: SZW een klein beetje op het onderwerp armoede, dat is niet specifiek energiearmoede daarbij als onderwerp. We hebben wel, onze communicatiemedewerker die contact heeft gehad met SZW in het kader van de campagnes die vanuit de overheid worden gestart zal ik maar zeggen, om die campagnes ook via de Woonbond richting de huurders te brengen. Maar ik kan niet stellen dat we nou heel veel contact hebben met SZW. EZK ook niet zo super veel, en als het gaat toch om meer beleidsmatige onderwerpen zoals de warmtewet of rondom de energiebelasting op aardgas en stroom, dus meer over de, niet zozeer over de energiearmoede aanpak, daar zie ik ze niet zo in terug. We zullen hun zeker gaan activeren, actief, Jetten, om maar wat te noemen, om het onderwerp energiebelasting op aardgas, wat nu weer actueel is geworden door de plannen van het kabinet om via die route de prikkel te vergroten om energie te besparen. Waar wij wederom, ook voor huurders de rol speelt, die prikkel kan wel groot zijn, maar als de mogelijkheden beperkt zijn om zelf ook stappen te zetten omdat je afhankelijk bent van de verhuurder, is die prikkel, levert niet veel handelsmogelijkheden daarna nog steeds op. Dat blijft wel, daar zit iets pijnlijks in. En die prikkel die, je hebt nu het voorstel om de energiebelasting specifiek op aardgas aan te pakken, dan loop je wederom het risico dat iedereen met een blokaansluiting, dat is niet gering, zijn toch een half miljoen huishoudens al gauw, dat die daarbij behoorlijk nadelig worden behandeld. Dat is juist een groep die je niet moet treffen want dat zijn veelal arme of lagere inkomens.

Daar zullen we lobby op voeren om duidelijk te maken dat daar een goede oplossing moet komen omdat het wat ons betreft anders geen goede regel kan zijn.

En we willen uiteraard, dat is iets anders daar is BZK wel mee bezig. We zijn actief bezig om het initiatiefrecht te vergroten. En die gemeenten bijvoorbeeld... ja misschien wel goed om iets te vertellen over het initiatiefrecht. Dat is best complex, dat is nu al een complexe regel en het is relatief beperkt in z'n, in wat je kunt doen. Eigenlijk alleen iets in isolatiemaatregelen en de vervanging van de oude ketel. We zijn aan het lobbyen om die pakketten van maatregelen te verbreden, dus dat je ook bijvoorbeeld zonnepanelen, zonneboilers, misschien zelfs goede daken, dat soort zaken die ook kunnen bijdragen aan de kwaliteit van de woning en de weerbaarheid van de energierekening. Dus pakketten uitbreiden, en gelijktijdig zijn we aan het bekijken of we gemeenten beter kunnen adviseren over hoe zij huurders kunnen helpen om gebruik te maken van dat recht. Dat recht is er, die regel is er. In een gemeente als Amsterdam heeft de stichting WOON, dat is een huurder-ondersteuning-organisatie, die is actief bezig om te helpen in het initiatiefrecht. Die helpt huurders daadwerkelijk die stappen te zetten. Daar zie je dus ook dat zij op heel wat complexen al voor elkaar hebben gekregen om daar enkel glas te vervangen door goed geïsoleerd glas. Dat is ook een wens die veel huurders vaak ook wel hebben maar die moeilijk te realiseren is, tenzij ze daarbij hulp krijgen. Als dat model door andere gemeenten in Nederland zou worden gebruikt, dan zouden ook andere gemeenten, Den Haag, Utrecht, vooral steden met wat grote oude woningbezit met veel particuliere verhuur, zouden die huurders daar beter mee geholpen kunnen worden om gebruik te maken van dat recht dat er wel is. Dat zou een interessante toevoeging aan het spectrum zijn. We runnen nu een pilot, een proef in onder andere Utrecht en Den Haag inderdaad wordt dat uitgevoerd om die werkwijze die WOON al heeft ontwikkeld, te versterken.

Het initiatiefrecht is nu al een complexe regel, we zijn aan het lobbyen om eht pakket van maatregelen te verbreden, zodat je ook zonnepanelen, zonneboilers, groene daken, draagt bij aan kwaliteit van de woning. Pakket uitbreiden en tegelijkertijd of we gemeenten beter kunnen adviseren om huurders te helpen gebruik te maken van dat recht. Bijv. gemeente AMS heeft Stichting WOON om huurders die stappen te zetten en isolatiemaatregelen toe te passen. In andere steden zouden we zo'n aanpak ook kunnen uitrollen. We runnen nu een pilot om dat nu uit te voeren, om die werkwijze te versterken.

Manon: wat is daarvoor nodig, om dat initiatiefrecht verder uit te breiden?

Woonbond: nou, uiteindelijk ook middelen. We hebben inderdaad ook de wetgever uitgelegd dat deze wet niet zonder enige ondersteuning kan plaatsvinden, huurders hebben enige vorm van ondersteuning nodig. Het zou het energieloket kunnen zijn of het kan ook een huurteam zijn dat lokaal zegt, als jij een huurder het initiatief wil laten nemen om een woning te verbeteren, dan gaan we je helpen. Zijn er redelijke en vermoedelijke kosten van die verbetering. Dan kunnen we ook berekenen wat de vermoedelijke huurverhoging is, en als je dat dan nog steeds wil, dan kunnen wij, dan sturen wij samen met jou die brief naar de verhuurder dat dit het voorstel is. Als die verhuurder nee zegt, dan kunnen wij jou helpen om de stap te zetten naar de rechter, en je financieel daarbij te ondersteunen om te voorkomen dat het jou geld gaat kosten. En als de uitspraak er is, dan is het finale punt bereikt. Je mag natuurlijk hopen dat het niet bij de rechter komt, maar je wilt zorgen dat je al die plekken al ondersteuning klaar hebt staan om huurders te helpen die stappen te zetten. Als je dat niet organiseert, en je zegt alleen van, je kunt het doen, en je stuurt mensen zo het bos in, dan zullen ze in het bos snel verdwalen en dan blijft die regel een dode letter. We zouden willen dat BZK gemeenten helpt, adviseert om huurteams op te zetten ofwel energieloketten zo in te richten dat huurders ook hulp kunnen krijgen bij deze verschillende stappen die horen bij dat initiatiefrecht. Daar is die pilot ook op gericht, om goed in beeld te brengen welke hulp nu noodzakelijk is om dit ook echt een beetje body te geven, echt een beetje kracht te geven.

In veel gevallen kan je bijvoorbeeld al niet zo makkelijk een offerte krijgen om eens wat te noemen. Als jij gaat, als je naar een glasboer gaat en je zegt, ik ben huurder en wil m'n glas laten vervangen, zegt die glasboer ja dat moet de verhuurder het doen, als jij het niet gaat betalen dan ga ik niet voor jou een offerte maken. Dan loopt het al snel spaak. Geen offerte, dan heb je geen goed beeld van wat de kosten zijn.

Manon: kan Europees beleid wat u betreft een rol spelen in de aanpak energiearmoede? Heeft Europees beleid invloed? Lobbyt de woonbond bij de EU?

We zijn lid van de International Union of Tenants (IUT), die heeft een kantoor in Brussel met één of twee lobbyisten in Brussel. Zijn er niet veel, maar toch. Ja, die lobbyen ook op het onderwerp rond energiebesparing. Alle EPBD maatregelen die daar, of nou ja niet allen de EPBD maar eigenlijk alle en dat hele 'Fit for 55' pakket is aandacht voor. Wij hebben vanuit de woonbond voor het klimaatakkoord bijvoorbeeld heel erg, altijd woonlastenneutraliteit als een belangrijk uitgangspunt ingebracht en ook dat ingebracht bij de IUT op die manier, en zij hebben dat echt overgenomen dus dat is onderdeel van de lobby die de IUT doet in Brussel op de verschillende regels of pakketten of elementen die in dat hele Fit for 55 pakket zitten. Dus de discussie over energielabels is ook actueel daarin nu vanuit de EU.

Dus we zien de EU vooral als een aanjager van doelen, vaak ambitieuze doelen die vaak moeten leiden tot aanpassing van lokale wetgeving, waarbij er in sommige gevallen ook wel degelijk expliciet aandacht kan worden gevraagd voor de positie van mensen die, leiden aan energy poverty, die bekende terminologie.

Dat TNO rapport kwam niet uit de lucht vallen, dat hing ook samen met dat EU rapport of de EU regel eigenlijk dat er een vorm van monitoring op energy poverty zou moeten komen. Dat was een eis uit de EU. Die was er niet in Nederland, TNO heeft zich daarin opgeworpen. Uiteindelijk heb ik gezien dat CBS nu rapporteert over energiearmoede, maar dat TNO nog steeds daar een modernisering of actualisering aan geeft die het nog veel interessanter maakt. Dus dat is op zich een positieve bijdrage van de EU, dat zij via de normering en aandacht vragen voor een onderwerp als energiearmoede, wel degelijk weten helpen te agenderen in NL en ervoor gezorgd dat er meer aandacht voor is. Het probleem wordt er niet zozeer kleiner of groter van, maar de aandacht wordt wel versterkt en dat helpt wel om beleid te ontwikkelen en huurder specifiek ook te helpen energiearmoede te bestrijden.

8) Van mijn kant is alles wel besproken. Heeft u nog aanvullende opmerkingen of zijn er thema's die niet aan bod gekomen zijn?

Ja misschien nog wat laatste dingen. Wij hebben dus in het kader van het Klimaatakkoord ook wel contact gehad met FNV en Milieudefensie om invulling te geven aan rechtvaardig klimaatbeleid. Daarin speelt energiearmoede natuurlijk ook een belangrijke rol. De focus is iets groter, het gaat ook over de verdeling van de kosten over het geheel, maar het heeft ook wel degelijk aandacht voor het aspect dat je juist die transitie er niet toe mag leiden dat de mensen met de laagste inkomens, waarschijnlijk een groep die al aan energiearmoede leidt, dat zij nog meer in de problemen komen door die energietransitie. Dat hangt ook samen met de doelen die uit de EU komen en die in het Klimaatakkoord zijn vertaald. Dus er zit meer invloed in dan je zo in eerste instantie zou kunnen bedenken.

Overigens in de TNO Whitepaper, die ken je wellicht ook wel dan? Dat was ook hun aanzet, van die monitor daar moet wat mee, zullen we daar wat mee gaan doen. Dat was hun voorstel, dan pakken wij het op. Dat is dan nu beland bij het CBS wat wel logisch is.

Interessant overigens, ik heb met de onderzoekers van TNO contact gehad in de loop van de tijd, ook wat betreft ons onderzoek over het energiealarm, omdat dat niet zozeer kwantitatief interessant is maar

meer ook kwalitatief. Dus het rapport, een van de eerdere rapporten wat daaruit is gekomen, een eerder onderzoek wat we hebben gedaan, was wel vrij kwalitatief. Dus heel erg gericht op de verwoording en de ervaring van mensen bij energiearmoede, waar ook bij energiearmoede werd uitgelegd als een probleem van verborgen armoede. Dat kan het ook zijn, dus in de zin van, mensen die ongezond leven, amper nog onder de douche gaan of andere dingen doen die eigenlijk gewoon ja het comfort, de kwaliteit van leven echt serieus aantasten en dus de gezondheid bedreigen. Dus dat onderzoek onderbouwde dat verhaal een beetje.

En één onderzoeker bij TNO heeft heel erg gepleit voor, we moeten ook ruimte geven aan de kwalitatieve aspecten van energiearmoede. Ik wilde nog iets anders zeggen.... Ik ben even m'n punt kwijt geloof ik.

Ah ja! Ik weet het weer. De statistieken die zij produceren, zij hanteren nu als inkomensgrens voor de meting van energiearmoede, 130% van het sociaal minimum. En dat is nog steeds onder het minimumloon. En met de huidige energieprijzen is het heel waarschijnlijk dat er heel wat groepen zijn boven die 130% grens die wel degelijk last hebben van energiearmoede. Die groep wordt nu niet gemeten, dus dat valt sowieso buiten de onderzochte definitiegroep voor energiearmoede. Terwijl daar ook wel energiearmoede bestaat in die groep, alleen wordt het niet gemeten. En zeker met de recente situatie met de hoge energieprijzen, kan dat dus niet helemaal kloppen, die data. En daar moet wel iets mee gedaan worden, daar zit wel extra onderzoeksveld.

Dus op kwalitatief niveau valt er extra onderzoek te verrichten, maar ook de vraag of de definitie die nu wordt gehanteerd niet te beperkt is.

Ja en dan ten slotte, toch belangrijk denk ik om te blijven kijken naar die vijf trap, dus wie is verantwoordelijk voor welk niveau van die aspecten. Inkomen en prijs is echt landelijk, kwaliteit is echt is verhuurder en maatschappelijk breed en gedrag en kleine maatregelen is echt lokaal. En allemaal bij elkaar zullen ze bijdragen aan de bestrijding van energiearmoede. Dus er moet op elk van die vijf vlakken wat gebeuren.

<afronding>

Interview transcript - Woonbond - translation

<consent for inclusion has been given>

Do you have any questions before we start?

Housing Association: yes who else are you all talking to?

Manon: tomorrow still VEH, some provinces, municipalities, VNG, SZW and then I think I will be there. Also contacted Aedes but they were too busy.

Woonbond: ministry of the Interior and Kingdom Relations is also still interesting because they have pretty much oriented the programme on that.

Manon: yes I did indeed contact them but they were a bit too busy. Any further questions?

Woonbond: no clearly so.

Manon: Can you tell me something about your work for the Woonbond?

Woonbond: yes I am <...>. I am an energy policy officer at the Woonbond. My position is two-sided. Advocacy, on behalf of tenants on the subject of energy the interests around legislation and regulations and subsidies, organising that particularly at the national political level. Consultation with ministries, the umbrella organisations of landlords and other parties that come into the picture. We also sit at the Climate Agreement Table.

And simultaneously, my role is also to translate and explain new laws and regulations to our members.

Brief explanation of the Woonbond, the Woonbond is an association. We have two types of members, we have tenants' organisations as members and we have individual members. The tenants' organisations are actually our most important members. These are organised tenants and they basically work at landlord level, so with that they can represent very large groups of landlords. At housing corporations, for instance, they have the power to also have a say in performance agreements. So then you have an important role at local level because you make agreements together with housing corporations and municipalities about the use of the resources the corporation has for the coming period. So deals with topics such as affordability, availability, liveability and sustainability, of course.

That's my role. And that's pretty much how the Woonbond functions. At least within that, yes, let me leave it at that.

Manon: How is the Woonbond currently supporting its members in tackling energy poverty and making homes more sustainable?

Woonbond: yes well that hotline is, we mainly use it as a place where we collect reports, not so much to support or help people but just to create or be able to create images of how people there, experience the energy crisis and energy poverty as well. That hotline is now about to enter its second year. The first year we had 1,300 reports and the second year we have processed 900 reports so far. Slightly less than you might expect. So you also notice that it very much depends on whether the hotline is often in the media. Then there is attention and often more reports come in.

I will send you the report, the most recent report that came out. Then you will have a nice set of information. The hotline is a good support tool.

Important other project we run ourselves to fight energy poverty is project Smarter with your Energy. It was first called 'Making more meters'. That is a project that focuses on making energy displays

available to tenants. Either the corporation or municipality does that, or a collaboration of the two. That they can link to tenants an energy display to the smart meter and that way tenants can get much better insight into their energy use during the day, the month, the year and then change their behaviour. And that insight, we also see, that has happened, at least studies also show that it has an effect. So you can help save energy and raise energy awareness. That's a bigger project we've been working on for a bit longer.

In addition, tenant organisations advise on energy poverty, it is important that we also tell our tenant organisations, put it on the agenda in the performance agreements as well. Make sure the agreements that are made also pay attention to energy poverty and, for example, the use of energy coaches or other things to do cause, or at least to support tenants to keep their energy bills resilient.

Perhaps it would be good to take a few moments, may I continue?

Manon: yes definitely, go ahead.

It might be good to take a moment... we did list a while back of how we look at energy poverty in the broad sense .

This is not just a savings problem shall we say. It is also just a poverty problem. So actually it starts with incomes. That is actually the first focus, also from the Woonbond, we have always been lobbying to get improvements at income level as well. Energy poverty also has a lot to do with poverty. If you increase incomes you can fight energy poverty quite a bit. So increase the rent allowance, increase care allowance, increase the general income level, for instance by that 10% plus for the minimum wage in 2023. But also in the energy allowance, which is also a form of income support in a sense for the poorest of the poor. These are all things that we, we have also actively lobbied on. Not specifically on all the specific measures I mention now, but the general picture that you can do the most precisely in terms of income support.

The second concern with energy poverty is stupidly also the price of energy. That we have, if the price goes up very much then there will undoubtedly be more energy poverty. That's not very surprising, of course there has been a big panic recently with rising energy prices. These are now fortunately falling back a bit lately. So we lobbied then, can you steer at the level of price. For instance, in the Climate Accord it was also agreed that energy tax on gases would go up and at the same time the energy tax on electricity would go down. And at the same time the energy tax reduction would be increased. That's a good measure specifically again targeted at people with energy poverty. Mostly renters, but also people with relatively modest consumption, but for their income still a relatively high energy expenditure. If you increase the energy tax rebate, i.e. give them a fixed amount back, you can combat their poverty problem quite nicely. We have lobbied for this in the past. But also in the context of the current energy price measures, such as the price cap. But also the concession for block connection, specifically aimed at people with block connections, we have developed nice lobbying activity. That's well, that's lobbying. That's not our decision. But anyway, as a Woonbond you can pay attention to that and in that way you hope to adjust the political decision-making on that. That's not entirely without influence I notice from practice, so it's a good thing to do.

The third area of concern, which has a big impact on energy poverty, is the quality of housing. Then, you can also start demanding landlords explicitly. You can also do that through the political line through standardisation. You can also do that by trying to make agreements with them. In the national performance agreements, in the agreements we made with housing corporations about the coming commitment to 2030. Sustainability was also addressed there. It is also stipulated that label EFG homes will be phased out. Of course, it would also help if the quality of homes is improved to address energy poverty.

That is also one of the elements. So you have, income, you have price, you have quality of housing, then we come to the fifth step. We have five steps in total. So I'm done once at some point, that saves.

It's good to, it's a nice roadmap to look at energy poverty that way though. That's also how I like to explain it to our supporters. Like, that's how we as a Woonbond can work on this.

The first two steps we can mainly do something about that nationally. Lobby on improving income position, lobby on addressing the price issue, formulate a price, produce or make price structures so that they are tenant-friendly, that they prevent energy poverty as a result.

The third thing we can do collectively with our supporters is to lobby towards and actively put pressure on landlords to improve homes to thus reduce the quantity of energy consumption.

So income, price, quantity.

The fourth factor is behaviour and circumstances. We also want to help tenants and you can also do something with that locally with tenants' organisations, advise tenants to modify their behaviour. That 'smarter with your energy' project is an element that fits in that line. You can help tenants adjust their behaviour, make them wiser about how you deal with energy, how you can be economical with it.

And then as a final step, the small measures you can take. LED lights, letterbox brushes, draught strips. Those are all nice things, but as far as we're concerned, that's also the last step. This will never solve energy poverty, with a draught strip or letterbox brush.

At all five levels, you need to start doing something.

That's kind of how we look at that monster shall I say. And also see division of labour in that. The Woonbond more on price and income, jointly on the landlord focusing on the quality of housing, and the last municipalities and provinces and local governments can do a lot to support tenants in adapting their behaviour, and lastly, to provide means, for example, to make small improvements to housing that can also have a saving effect and thus reduce energy poverty.

That's how we, that's also fixed story we use towards the House of Representatives, if you go into this, look at all these elements.

Well let me stop there for now, you obviously have questions for yourself as well. But good to put that story down as a philosophy.

Manon: yes definitely absolutely. It's obviously a more recent issue so it's interesting to see how organisations are looking at that and shaping that.

Woonbond: yes and wrongly so, because of course it had existed for much longer.

Manon: yes definitely, exactly, even before the war. It has now kicked into gear.

Woonbond: Of course, the problem was also getting exponentially bigger, but it was already there. TNO has shown this well in an earlier report already.

Manon: yes absolutely. This next question a bit more about what happens in the homes. What challenges do tenants face when they want to make their homes more sustainable?

Housing Association: definitely yes. A tenant does not own the property. So serious measures, and I'm not talking about the draught strip and the letterbox brush, but single glazing out for double glazing or other insulation measures are not something you can easily do. You can, you have the right to, you can do a ZAF, a self-installed facility. That is actually, you do have certain rights to make provisions in the house. Not on the outside but inside the house. However, permission must be sought

from the landlord for that. Landlords are usually reluctant to give permission because they fear that poorly fitted facilities will lead to damage to the property or other problems.

Besides, there are of course reasonable costs attached to such a ZAF. there is limited scope to claim those costs back from the landlord upon relocation as well. So net, the result is all small.

Then there is another law, which in principle does allow tenant initiative, article 243 of the civil code, which provides the right to take initiative for insulation measures. So for example, replacing single glazing for double glazing. Then you have to submit a quote from a glazier indicating how much it will cost to do that. Then you have to accept a reasonable rent increase associated with that quote. That rent increase is based on a bill that is also used by the rent commission. That in itself is an acceptable calculation as far as we are concerned.

And so you would in principle, we also see that it does happen. Only in practice, it also turns out to be a complicated step to take. You have to get an offer, that's step one. And if the landlord doesn't cooperate, you still have to go to court to enforce it. These are steps that many tenants find too complex to do properly. And those steps are also not without cost for some and also not without a risk. In short, the opportunities to do things themselves are not that great.

The only other reasonable route is that of consultation. Then it is necessary as tenants usually do that you unite. So we do also advise tenants, if they want things, to get together in a residents' committee and, from that role, from that place of consultation that you thereby create, to talk to the landlord about tackling and improving the complex in which they live. That's a bit more obvious as far as we're concerned.

Anyway, landlords have their own schedule, of course. So just because you consult doesn't mean you automatically get to the front of the list. So to speak. But those are the three main steps that we are where a tenant does some cooking themselves to improve a property. But anyway, in all cases, you are very dependent on the landlord.

Manon: How is that contact with landlords?

Housing Association: yes, there are big differences between kind of landlords of course. You have housing associations and you have the smaller private tenant and the big institutional investors, and some intermediate forms in between. But roughly, those are the three sub major groups.

Consultation with corporations is good in itself, but corporations do own many thousands of homes as parties and they often make their own schedules and plans and it is very en easy to move them away from their own plan. That is not necessarily a bad thing. But that does mean that the influence of you as a tenant is not necessarily very big. That is, however, a party with whom it is best to consult.

Small private landlords you actually see that they only use mutation moments to improve, or preferably at least. Mutation moment, then they can do it on their own initiative and then you don't have to have a consultation with the current tenant. You can just do that and then pass on improvements to the new tenant without any hassle like a rent increase, which often results in a very high rent. We do have problems with that, but then again, as a private landlord, you can get the cost of the investment out of it.

The larger pension funds, the larger institutional investors who often have larger complexes, do a bit more in the area of sustainability, but not that much because they tend to focus on assets that are not that old, so the need for renovation is less. So in general, they do have properties left over that are a bit older but then they are more inclined to sell the property. Or do as a whole, either pledge out, so sell one on one to a new owner. So going from renting to buying. then you don't have to invest much and then you can still use the market value that exists at that time to start investing again.

That's how we see it. You can consult well with housing corporations but they often have fixed plans, private rentals are difficult to consult and often euro-oriented and prefer to take an approach at mutation moments. Those also quite often have a fairly high turnover, sometimes because contracts are temporary but also because rents are high and then you see that people look up opportunity for another property. And what I said, yes slightly more with the big commercial landlords, less activity in general because of the different type of property.

Manon: To what extent is the Woonbond working with municipalities and provinces on energy poverty? What factors contribute to good cooperation?

We do support many of our members, I don't do that personally but other colleagues of mine do that a lot. We do quite a lot of outreach to our members to assist them in their contact with the corporation. At that level, it is the member organisation that has contact. It's not like the Woonbond itself has contact with those corporations.

How does the Woonbond help its members in this?

Woonbond: yes an important thing is, what I already mentioned, are the performance agreements. In those you can also arrange things again, or to include in the further rollout of housing improvements. I'm just mentioning something, how especially the energy transition as a whole huh, is the question, okay, a neighbourhood is coming to the neighbourhood, there will be a heat network or will there be a heat pump after all. Residents should be involved, that's the standard we do, participation is important. Is that well organised or does the municipality tend to throw tenant participation over the fence and leave it to the corporation? We think municipalities should also be in touch with tenants when they are planning for a neighbourhood. They should not think: we leave that part to, we don't need to ask residents what they think of the municipalities' plans. We do try to arrange that kind of thing with our constituencies, that they try to make agreements with the municipality on that kind of point, that when they develop the heat visions, with the development of neighbourhood implementation plans in the context of energy transition, that they also ensure good participation opportunities for tenants. That is one thing that our tenant organisations can then take away towards those performance agreements. That is one example.

We have also said, what is important now in the context of the energy poverty funds made available by the Ministry of the Interior and Kingdom Relations, I think 300€ million initially. Meanwhile a second round of 200€ million is coming up in the context of energy fixers, they are explicitly mentioned there. There we said, make sure you involve tenant organisations in the spending of those funds. Ask them how they think these funds can be most conveniently and best spent to reach tenants. After all, they are also tenants themselves and know, I think can also suggest good ideas and offer help perhaps in rolling out those kinds of projects. We also advise municipalities to enter into that discussion with them. that is far from always happening. That is something we say do. And then draw tenants' organisations' attention to it, to the fact that resources are available, that you can also draw the municipality's attention to it. This is something we often do.

What we do notice is often an aspiration. Policy-wise, this awareness is often there, in practice I don't see much of it. What we often see is that municipalities, for example, have a large budget. Then a good offer comes from a consultancy firm that wants them, they offer a complete package, we are going to make this box that we fill with these things and then we visit the neighbours or these people and we make sure that this box with savings resources and possibilities is properly discussed with them. And the energy desk often comes there, comes to sign up too. But then it does become a bit often a top-down approach that eventually flows from there. That's easy for the municipalities, they don't have to, of course, manpower is also quite limited. It's quite complicated to organise that well, I understand that too, but I also see that they choose to buy in helplines or support parties who roll that out for them, but

with that I still see that the tenants' organisation still doesn't really get involved and the local organisation in general. So yes, there is room for improvement there. I see that a lot, the difference in words and deeds I will say.

Manon: to what extent does the Woonbond work with ministries (e.g. EZK, SZW, VROM, BZK) on energy poverty? What factors contribute to good cooperation?

Woonbond: SZW a little bit on the subject of poverty, not specifically energy poverty as a subject. We do have our communications officer, who has been in contact with SZW in the context of the campaigns launched by the government, to bring those campaigns to tenants via the Woonbond. But I can't say that we have very much contact with SZW. EZK also not so super much, and when it comes to more policy-related issues such as the Heat Act or around the energy tax on natural gas and electricity, so more about the, not so much about the energy poverty approach, I don't see them so much in it. We will certainly activate them, actively, Jetten, to name a few, to address the topic of energy tax on natural gas, which has now become topical again because of the cabinet's plans to increase the incentive to save energy via that route. Where we wederom, also for tenants the role plays, that incentive may be great, but if the opportunities are limited to also etch steps yourself because you are dependent on the landlord, that incentive, does not provide many trading opportunities afterwards still. That does remain, there is something painful in that. And that incentive which, you now have the proposal to tackle the energy tax specifically on natural gas, then you once again run the risk that everyone with a block connection, which is no small thing, half a million households at least, will be treated at a considerable disadvantage. That is precisely a group you should not hit because they are mostly poor or lower-income households.

We will lobby on that to make it clear that there should be a proper solution there because otherwise it cannot be a proper rule as far as we are concerned.

And we obviously want, that's something else the Interior Ministry is working on. We are actively working on increasing the right of initiative. And those municipalities for example... yes maybe it's good to say something about the right of initiative. That is quite complex, that is already a complex rule and it is relatively limited in its, in what you can do. Actually only something in insulation measures and replacing the old boiler. We are lobbying to broaden those packages of measures, so that you also have, for example, solar panels, solar boilers, maybe even good roofs, things like that that can also contribute to the quality of the home and the resilience of the energy bill. So expanding packages, and at the same time we are looking at whether we can better advise municipalities on how they can help tenants make use of that right. That right is there, that rule is there. In a municipality like Amsterdam, the WOON foundation, which is a tenant-support organisation, is actively working to help in the right of initiative. That helps tenants actually take those steps. So there you also see that they have already managed to replace single glass with well-insulated glass in quite a few complexes. This is also a wish that many tenants often have, but is difficult to realise unless they get help. If that model were to be used by other municipalities in the Netherlands, other municipalities, The Hague, Utrecht, especially cities with some large old housing stock with a lot of private rentals, would be better able to help those tenants make use of that right that does exist. That would be an interesting addition to the spectrum. We are now running a pilot, a trial in Utrecht and The Hague among others indeed that is being run to strengthen that way of working that WOON has already developed.

The right of initiative is already a complex rule, we are lobbying to widen the package of measures, so that you include solar panels, solar boilers, green roofs, contributes to housing quality. Expand package and at the same time whether we can better advise municipalities to help tenants make use of that right. E.g. municipality AMS has Foundation WOON to help tenants take those steps and apply

insulation measures. We could also roll out such an approach in other cities. We are now running a pilot to implement that now, to strengthen that approach.

Manon: What is needed for that, to extend that right of initiative further?

Woonbond: well, ultimately resources as well. Indeed, we also explained to the legislator that this law cannot happen without some support, tenants need some form of support. It could be the energy counter or it could be a tenancy team locally saying, if you want a tenant to take the initiative to improve a property, we are going to help you. Are there reasonable and probable costs of that improvement. Then we can also calculate what the likely rent increase is, and then if you still want that, then we can, then we'll work with you to send that letter to the landlord that this is the proposal. If that landlord says no, then we can help you take the step to court, and support you financially in doing so to avoid it costing you money. And if the ruling is there, then the final point is reached. You may hope, of course, that it doesn't go to court, but you want to make sure you have support all those places ready to help tenants take those steps. If you don't organise that, and you just say of, you can do it, and you send people into the woods like that, they will quickly get lost in the woods and then that rule will remain a dead letter. We would like the Interior Ministry to help municipalities, to advise them to set up tenancy teams or energy desks in such a way that tenants can also get help with these different steps that are part of that right of initiative. That is also the aim of this pilot project, to get a good picture of what help is needed to really give this a bit of substance, a bit of power.

In many cases, for example, you already can't get a quote very easily to name a few. If you go, if you go to a glazier and you say, I'm a tenant and I want my glass replaced, that glazier says yes the landlord has to do it, if you're not going to pay for it then I'm not going to make a quote for you. Then things quickly go wrong. No quote, then you don't have a good idea of what the cost will be.

Manon: As far as you are concerned, can European policy play a role in addressing energy poverty? Do European policies have influence? Does the housing association lobby the EU?

We are members of the International Union of Tenants (IUT), which has an office in Brussels with one or two lobbyists in Brussels. Aren't many, but still. Yes, they also lobby on the topic around energy saving. All the EPBD measures that are there, or well not just the EPBD but actually all of them and that whole 'Fit for 55' package is receiving attention. For example, we from the housing association for the climate agreement have always very much introduced housing cost neutrality as an important starting point and also introduced that to the IUT in that way, and they have really adopted that so that is part of the lobbying that the IUT does in Brussels on the various rules or packages or elements that are in that whole Fit for 55 package. So the discussion on energy labels is also topical in that now from the EU.

So we see the EU mainly as a driver of goals, often ambitious goals that often have to lead to adaptation of local legislation, where in some cases there may well be explicit attention to the position of people who, suffer from energy poverty, that familiar terminology.

That TNO report did not come out of the blue, that was also linked to that EU report or the EU rule actually that there should be some form of monitoring on energy poverty. That was an EU requirement. There was no such requirement in the Netherlands; TNO stepped in. In the end, I saw that CBS now reports on energy poverty, but that TNO still modernises or updates that makes it much more interesting. So that in itself is a positive contribution from the EU, that through standardisation and drawing attention to a topic like energy poverty, they do manage to help put it on the agenda in NL and ensure that there is more attention to it. It doesn't so much make the problem smaller or bigger, but it does strengthen the attention and that does help to develop policy and tenant specifically to also help fight energy poverty.

8) For my part, everything has been discussed. Do you have any additional comments or topics that have not been covered?

Yes maybe some final things. So we did have contact with FNV and Milieudefensie in the context of the Climate Agreement to flesh out fair climate policy. In that, of course, energy poverty also plays an important role. The focus is somewhat larger, it is also about the distribution of costs across the board, but it also pays attention to the aspect that this transition must not lead to people with the lowest incomes, probably a group that already suffers from energy poverty, getting into even more trouble because of this energy transition. This is also linked to the targets coming from the EU and translated into the Climate Accord. So there is more influence than you might think at first glance.

Incidentally, in the TNO white paper, which you may also be familiar with? That was also their impetus, of that monitor, we have to do something with that. That was their proposal, so we will pick it up. That has now ended up with CBS, which makes sense.

Interesting by the way, I have been in touch with the researchers from TNO over the course of time, also regarding our research on the energy alarm, because that is interesting not so much quantitatively but more also qualitatively. So the report, one of the earlier reports what came out of that, an earlier research we did, was quite qualitative. So very much focused on people's articulation and experience of energy poverty, where energy poverty was also explained as a problem of hidden poverty. It can also be that, so in the sense of, people living unhealthy lives, barely taking a shower or doing other things that actually just yes the comfort, the quality of life really seriously affects and thus threatens health. So that research kind of substantiated that story.

And one researcher at TNO has very much advocated, we should also give space to the qualitative aspects of energy poverty. I wanted to say something else.... I lost my point for a moment I think.

Ah yes! I remember. The statistics they produce, they now use as the income threshold for measuring energy poverty, 130% of the social minimum. And that's still below the minimum wage. And with current energy prices, it is very likely that there are quite a few groups above that 130% limit who do suffer from energy poverty. That group is not measured now, so that falls outside the energy poverty definition group studied anyway. While there, energy poverty does exist in that group, only it is not measured. And especially with the recent situation with the high energy prices, so that may not be quite right, those data. And something does need to be done with that, there is additional research area there.

So on a qualitative level, there is additional research to be done, but also the question of whether the definition currently used is too narrow.

Yes and then finally, still important I think to keep looking at that five step, so who is responsible for what level of those aspects. Income and price is really national, quality is really is landlord and society wide and behaviour and small measures is really local. And all together they will contribute to fighting energy poverty. So something needs to be done in each of those five areas.

<finish>

Interview transcript - Vereniging Eigen Huis – original

<introdactie>

VEH: werk al 15 jaar als financieel specialist bij de VEH. Daarvoor was ik al erkend hypotheekadviseur en aan het begin van de bankencrisis heb ik een cursus schuldhulpverlener gedaan, om mensen te helpen die verwachtten dat ze in de schulden zouden komen eventueel. Dus die mensen heb ik toen geholpen. En in die tak, ook nu de energienota's kijken, energietarieven bekijken. Energiearmoede, schulden, heel breed. Vanuit het verleden ook een hypotheekkantoor gerund. Ik werk nu in kernteam verduurzamen.

Manon: kort voorstelronde over master, bachelor, interesse in klimaatrechtvaardigheid en inclusieve energietransitie. Korte uitleg over onderzoek, samenwerking tussen verschillende overheidslagen en de rol van het maatschappelijke middenveld.

Manon: hoe ondersteunt Vereniging Eigen Huis haar leden op dit moment in het aanpakken van energiearmoede en verduurzamen van woningen?

VEH: Ja verduurzamen en zeker ook wel in het ondersteunen van energiearmoede. Qua verduurzamen moet je denken aan, we hebben een webpagina van hoe je met simpele en laagdrempelige maatregelen je huis kan verduurzamen, kan besparen. En veel uitgebreider, waarin we in de zin van, verduurzaming via collectieve inkoop zonnepanelen of warmtepompen. Maar dan moet je wel geld kunnen toevoegen of lenen. En mensen in (energie)armoede hebben meer aan snel besparen met laagdrempelige maatregelen.

Meldpunt gestart over verbeteren subsidieaanvraag. Signalen dat mensen daar moeite mee hebben. Ook hoogopgeleiden gaven aan het ingewikkeld te vinden. Als je lager opgeleid bent is het nog moeilijker. In gesprek met BZK en RVO om dat aan te passen en te versimpelen. En kunnen we regelen dat mensen die geen geld hebben, die subsidie vooraf krijgen. Je moet het altijd voorfinancieren, dus heb je dat geld niet, dan heb je een probleem. En we zagen dat ook bij aanvraag tijdelijke noodfonds, zo complexe aanvragen. Dus groep in de hoogste nood kregen het dan niet. Dus waarom moet het dan zo complex.

En het informeren over prijsplafond, tijdelijk noodfonds energie; compensatiepagina waar we aangeven voor de woningeigenaar, waar heb je recht op als je in energiearmoede zit, tijdelijks noodfonds, het prijs plafond, hoe werkt dat, met filmpjes e.d.. Dus ook op die manier leden informeren over van welk geld ze gebruik kunnen maken

En dan een pagina over alle financieringsmogelijkheden, over het warmtefonds, energie bespaarlening waar mensen 0% rente betalen, alleen aflossing. Zo kunnen mensen een besparing financieren die hoger is dan het krediet. Dat levert wel weer een BKR registratie, wil je in de toekomst een hypotheek verhogen of ander krediet afsluiten, gaat dat je misschien wel weer in de weg zitten dus daar eerlijk zijn

Bij afwijzing, dan via het warmtefonds, als je geen krediet kan sluiten, dan bieden ze je €5000 aan zonder aflossing of rente in eerste instantie, misschien later in de toekomst wel naar draagkracht. Mogelijkheid in ieder geval, zeker voor mensen in energiearmoede dat die mensen dan alsnog mogelijkheid hebben tot financiering. Daar informeren we leden over.

Ik geef les via Kerckebosch (opleidingsinstituut) aan schuldhulpverleners en bewindvoerders, op die basis help ik ook de schuldhulpverleners, hoe zit het met de hypotheek, welke mogelijkheden hebben hun cliënten als ze in de schulden zitten om toch te besparen, hypothecair en via het warmtefonds

Regelmatig contact met NVVK, dus de schuldhulpverleners, met NIBUD, met Energie Nederland, de consumentenbond, de VNG. Met hen spreken we over al deze onderwerpen om een front te vormen, om te kijken of we echt richting de politiek ook daadkracht kunnen krijgen.

Wat ook nog wel interessant is, hypotheekleennormen gaan veranderen op basis van energielabel. Heb je een slecht energielabel, kan je minder lenen. Maar tegen BZK zeggen we, moet dat misschien andersom, dus hogere hypotheek zodat je kan verduurzamen. Dus stimuleren ipv straffen. Dus differentiatie van energielabels binnen hypotheekverleningen.

Bezig met onderzoek naar klimaat rechtvaardigheid onder de leden. Best wel vermogende leden en leden die het goed hebben. En kijken hoe zij zien dat die kwetsbare groepen geholpen kunnen worden, en in hoeverre zij daaraan bijdragen en dat rechtvaardig vinden.

Kosten voor een energielabel, daar moet je kosten voor maken, we kijken naar hoe dat goedkoper kan. Verduurzamingsscan op de website, dan kunnen mensen kijken naar, welke maatregelen kan je nemen. In eerste instantie betaal je niks, je kan het doorzetten naar een betaald energieadvies.

Waar we ons ook mee bemoeien is de verplichting van de hybride warmtepomp per 2026. Waar wij ons zorgen over maken, die groep die daar geen geld voor heeft. Als je CV ketel kapot gaat, een nieuwe cv ketel is veel goedkoper dan een hybride warmtepomp. Dus hoe wordt de groep geholpen die dat niet kan betalen, krijgen die dan subsidie. Dus daarover in gesprek met het ministerie.

VEH: hoor je veel nieuwe dingen of weet je ook veel dingen?

Manon: aantal dingen inderdaad wel bekend, zoals kosten voor energielabel en de complexiteit van de subsidiemaatregelen. Wist niet dat die hypotheekleennormen worden veranderd.

VEH: dat is een advies van het NIBUD, dus de vraag of ze dat gaan doorvoeren. Ook al besproken in 2022 voor 2023, toen niks mee gedaan. Ik heb wel het vermoeden dat BZK er serieuzer naar gaan kijken en het advies van het NIBUD gaan overnemen.

Manon: die subsidiemaatregelen zijn ingewikkeld, welke obstakels komen woningeigenaren nog meer tegen?

VEH: ze zitten heel erg van, waar moet je beginnen, wat is de volgorde, hoe pak je het aan, wie heb ik nodig. Bij VvE's is dat nog een tikkeltje erger, die zitten met een bestuur, die moeten het met elkaar eens zijn. Zij krijgen wel steeds meer ondersteuning van het Rijk voor aanvraag subsidies en dat ze ook geld krijgen vooraf. Je merkt toch dat er weinig gebruik van wordt gemaakt, het is heel complex om die eerste stappen te maken.

Er zijn bureautjes die zich erop hebben gestort, die kennen alle wegen, maar komt zo'n bestuur er niet uit of de servicekosten worden toch te hoog omdat die subsidie niet volledig is, dat moet die groep toch wel weer kunnen betalen en extra kunnen inleggen en dan krijg je mensen voor wie het toch niet lukt. Lastig besparing concreet te maken. Tegen die kosten staat wel een besparing, maar je moet wel de juiste mensen hebben die weten hoe het zit.

Doolhof aan mogelijkheden qua financiering en subsidie, wat is het beste voor je, wie geeft je het beste advies.

Wat ook nog speelt, sommige woningen zijn moeilijk of helemaal niet te verduurzamen, bijv. monumenten. Enorme obstakels omdat ze vergunning moeten aanvragen voor e.g. zonnepanelen.

En tekort aan arbeidskrachten en materiaal. Voorbeeld: achteraf de subsidie voor bijv. een isolatiemaatregel, en als je dan een tweede maatregel neemt, bijv. voor de aanschaf van een

warmtepomp, dan krijg je voor de isolatiemaatregel dubbele hoeveelheid subsidie per m². Maar die aanvraag moest binnen bepaalde termijn, maar dan was er geen capaciteit bij de bedrijven en dan kreeg je die verdubbeling niet. Dus die subsidieaanvraag verlengen werkt dan wel.

En de groep die te weinig geld heeft, zitten in een huis met slechte labels. En hebben niet het geld om het aan te pakken om een beter label te krijgen. En starters bijv. kopen woning met slecht label, kunnen niet hun woning verduurzamen maar straks in 2030 vanuit de EPBD moeten alle labels minimaal E zijn. En in 2033 alles label D. Dat houdt in dat geldverstrekkers, die zitten met hypotheek portefeuilles en willen mensen stimuleren om hun label te verbeteren. Maar als je geen geld hebt dan krijg je geen financiering, dan houdt het op. Dus wel zorgen daarover. Dan gaat de waarde van de woning ook omlaag met slechte energielabels.

Dan heb je natuurlijk wel de wijkaanpak, dat duurt heel lang soms. In Amersfoort zijn we bijvoorbeeld al sinds 2019 aan het praten, het is nu 2023 en er is nog niks gebeurd. Ook vanwege protest van de groep die geen geld heeft, wie gaat me helpen, wie gaat het betalen want ik kan het zelf niet betalen. Gemeente wel subsidie aangevraagd maar niet gekregen. Dus dat potje is er dan niet. Maakt het heel complex.

Manon: zie je daar een oplossing in, in de complexiteit van die regelingen?

VEH: ja bijvoorbeeld meer met vouchers werken, doe-het-zelf-regelingen stimuleren. Nu is het zo dat met de subsidies die je moet aanvragen, moet je een bedrijf inhuren. Met vouchers kunnen mensen zelf aan de slag, in die kringen juist misschien veel vaklui die kunnen helpen. Help ze erbij het materiaal te kopen.

Dan heb je de fixbrigade, helpen met de kleine maatregelen om die stappen te zetten. En als ze die besparing hebben, heb je weer geld om de volgende stap te doen.

Die fixbrigade en die vouchers zijn een eerste goede stap.

Manon: je noemde eerder dat de VEH samenwerkt met andere organisaties om een front te vormen en gezamenlijk richting de politiek een verhaal te kunnen brengen. Wat is de insteek van die actie richting de politiek?

VEH: waar het nu echt om gaat, we maken ons zorgen over volgend jaar, dan verdwijnt het prijsplafond. Optrekken met andere partijen, kijken hoe die andere partijen daarin staat, moet er weer een nieuw prijsplafond komen om kwetsbare groepen te helpen als de energienota hoog blijft. Het is nu weer een beetje aan het dalen, maar die extreem lage tarieven die we hebben gehad, die zijn nog niet terug. We zitten nog steeds op een hoog niveau en daar moeten mensen in ondersteund worden.

Dus bijvoorbeeld contact met Energie Nederland om te kijken hoe we die kwetsbare groep kunnen blijven helpen en dat dat voor de wat langere termijn bestaat.

Manon: hoe is het onderwerp energiearmoede op de agenda terechtgekomen?

VEH: speelde daarvoor ook al wel, maar energiecrisis is echt de aanleiding geweest dat we daar veel meer mee bezig zijn. We zien die kwetsbare groep.

Echt een item dat door de energiecrisis aangewakkerd is. Wat we ook horen van de NVVK is dat schuldhulpverleners woningeigenaren moeilijk kunnen helpen. Dus we trekken op met NVVK, wat kunnen we gezamenlijk doen

Manon: In hoeverre werkt Vereniging Eigen Huis met ministeries (e.g. EZK, SZW, VROM, BZK) aan energiearmoede?

VEH: Dat subsidieverhaal hebben we echt met BZK en EZK opgepakt. We hebben af en toe ook nog wel contact met SZW, dat heeft te maken met energietoeslag en tijdelijk noodfonds energie. Ook met VROM.

Echt signalen doorgeven. Daar zijn ministeries nieuwsgierig naar, die zeggen, houd ons op de hoogte. Ze nemen ons serieus, ze zien ons als gesprekspartner. Dat meldpunt is voor niet-leden en leden en dat meldpunt is ontzettend belangrijk, ze hebben zelf amper contact met de consument.

Manon: wat is er uit dat meldpunt gekomen, het onderzoek dat je eerder noemde?

Ik zal je het linkje even sturen. We gaan nu met het ministerie en RVO in gesprek daarover. Een derde van de meldingen kwam er niet eens doorheen. Dit was maar een meldpunt van een maand, maar moet je nagaan als we dit breder hadden uitgezet. Uiteindelijk zijn er wel 90 duizend ISDE aanvragen gedaan, maar dat zijn vaak ook mensen die het geld toch hadden en het hadden kunnen betalen. En dan komt het geld weer niet bij de juiste groep.

Dus we pleiten er ook voor in het NIP dat die kwetsbare groepen worden geholpen. Dus bijvoorbeeld via de SPUK regeling die de gemeente kan aanvragen. Dan krijg je €1460 per woning, en die kan je dan inzetten voor het verduurzamen van de woning.

Manon: hoe zie je de rol van andere maatschappelijke partners zoals sociale woningcorporaties en de Woonbond in de aanpak van energiearmoede?

VEH: we hebben wel contact met Woonbond e.d. en dat heeft te maken met VvE's bijvoorbeeld, dan heb je gespikkeld bezit, dus én eigenaren én huurders. Dus ook belangrijk daar samen aan de slag te gaan. Daarin is het ook onze taak om contact te hebben met de huurmarkt.

Manon: en wat is de rol van Europees beleid? Heeft de VEH met Europese instanties contact?

UIPI, dat is een Europese tak, international union of property owners. Daar wordt Europese wet en regelgeving besproken en daar hebben we ook contact om dat op Europees niveau te aan te pakken.

Manon: is Europees beleid juist een aanjager of een belemmering?

VEH: nou waar we wel tegenaan lopen, er loopt veel door elkaar heen. Dus je hebt die energielabels en de leennormen, en de warmtepomp normen, en je hebt de EPBD, en dan gaat het door elkaar lopen en stapelen. Dan wordt het onduidelijk dus dat blijven we wel aangeven. Daar zijn we scherp op, dat zou een groot probleem zijn voor woningeigenaren. Dus houdt Nederlandse wetgeving daar wel voldoende rekening mee, met de Europese regels en wat zijn de consequenties van die stapeling.

Manon: heb jij nog aanvullende opmerkingen of zijn er thema's die niet aan bod gekomen zijn?

VEH: ja met collega's besproken, hoe krijg je de huiseigenaar in beeld, waar zitten ze, hoe kunnen we met ze in contact op, hoe doen gemeenten dat.

En hoe ontwikkelt de inflatie zich. Wat we ook vermoeden, huiseigenaren zijn aan het interen op eigen vermogen en die redden het nu nog. Als dat aanhoudt of er komt een nieuwe crisis, ja komen die mensen dan wel de crisis door. Die gaan dan straks de klappen krijgen. Woningbezitters melden zich nog niet bij schuldhulpverlening, ben wel bang dat er over een paar jaar, of ze het dan nog gaan redden.

<afrondding>

Interview transcript - Vereniging Eigen Huis – translation

<introduction>

VEH: have been working as a financial specialist at VEH for 15 years. Before that, I was a certified mortgage adviser and at the beginning of the banking crisis I did a debt relief course, to help people who expected to get into debt possibly. So I helped those people then. And in that branch, also now looking at energy bills, looking at energy tariffs. Energy poverty, debt, very broad. From the past, also ran a mortgage office. I now work in core team sustainability.

Manon: short introduction round about master, bachelor, interest in climate justice and inclusive energy transition. Brief explanation on research, cooperation between different layers of government and the role of civil society.

Manon: How does Home Owners Association currently support its members in tackling energy poverty and making homes more sustainable?

VEH: Yes sustainability and certainly also in supporting energy poverty. In terms of becoming more sustainable, you have to think about, we have a webpage of how you can make your house more sustainable with simple and low-threshold measures, can save money. And much more extensively, in which we are in the sense of, sustainability through collective purchasing solar panels or heat pumps. But then you have to be able to add or borrow money. And people in (energy) poverty have more to save quickly with low-threshold measures.

Hotline launched on improving grant application. Signals that people are struggling with this. Highly educated people also reported finding it complicated. If you are less educated, it is even more difficult. In talks with the BZK and RVO to adjust and simplify it. And can we arrange for people who have no money to get that subsidy in advance. You always have to pre-finance it, so if you don't have that money, you have a problem. And we also saw that with application temporary emergency fund, so complex applications. So group in the highest need didn't get it then. So why does it have to be so complex.

And informing about price ceiling, temporary emergency fund energy; compensation page where we indicate for the homeowner, what are you entitled to if you are in energy poverty, temporary emergency fund, the price ceiling, how does that work, with videos etc. So also in that way inform members about what money they can make use of

And then a page about all financing options, about the heat fund, energy savings loan where people pay 0% interest, only repayment. So people can finance savings that exceed the credit. That does result in another BKR registration, if you want to increase a mortgage or take out other credit in the future, that might get in your way again so being honest there

If rejected, then through the heat fund, if you can't close a credit, they offer you €5000 with no repayment or interest initially, maybe later in the future according to your ability to pay. Possibility in any case, especially for people in energy poverty that those people then still have possibility of financing. We will inform members about this.

I teach through Kerckebosch (training institute) to debt relief workers and administrators, on that basis I also help debt relief workers, what about the mortgage, what options do their clients have if they are in debt to still save, mortgage and through the heat fund

Regular contact with NVVK, so the debt relief providers, with NIBUD, with Energie Nederland, the Consumers' Association, the VNG. We talk to them about all these issues to form a front, to see if we can really get decisiveness towards politicians as well.

What is also interesting, mortgage lending standards are going to change based on energy label. If you have a poor energy label, you can borrow less. But to the Ministry of the Interior and Kingdom Relations, we say, maybe it should be the other way round: a higher mortgage so you can make your house more sustainable. So encourage instead of punish. So differentiation of energy labels within mortgage loans.

Busy surveying climate justice among members. Quite wealthy members and members who are well off. And looking at how they see that those vulnerable groups can be helped, and to what extent they contribute to that and find that fair.

Costs for an energy label, you have to incur costs for that, we are looking at how it can be cheaper

Sustainability scan on the website, then people can look at, what measures can you take. Initially you pay nothing, you can move it on to a paid energy advice.

Where we are also getting involved is the hybrid heat pump obligation by 2026. What we worry about is that group that doesn't have the money for it. If your central heating boiler breaks down, a new central heating boiler is much cheaper than a hybrid heat pump. So how will we help the group that can't afford it, will they get a subsidy? So talking to the ministry about that.

VEH: Do you hear a lot of new things or do you also know a lot of things?

Manon: some things indeed known, such as costs for energy label and complexity of subsidy measures. Didn't know those mortgage lending standards are being changed.

VEH: that is an advice from NIBUD, so the question is whether they will implement that. Also discussed in 2022 for 2023, then nothing was done with it. I do suspect that the BZK will look at it more seriously and adopt NIBUD's advice.

Manon: Those subsidy measures are complicated, what other obstacles do homeowners face?

VEH: they are very much like, where to start, what is the order, how do you tackle it, who do I need. With VvEs this is even a tad worse, they have a board, they have to agree with each other. They do get more and more support from the state for applying for subsidies and that they also get money in advance. Yet you notice that little use is made of this, it is very complex to take those first steps.

There are agencies that have poured themselves into it, they know all the ways, but if such a board doesn't come out of it or the service costs become too high anyway because that subsidy is not complete, that group has to be able to pay and put in extra and then you get people for whom it doesn't work out anyway. Hard to make savings concrete. There is a saving against those costs, but you have to have the right people who know how it is.

Maze of options in terms of funding and subsidy, what is best for you, who will give you the best advice.

What also comes into play, some houses are difficult or not at all sustainable, e.g. monuments. Huge obstacles because they have to apply for permits for e.g. solar panels.

And shortage of labour and materials. Example: afterwards the subsidy for e.g. an insulation measure, and then if you take a second measure, e.g. to buy a heat pump, you get double the amount of subsidy per m² for the insulation measure. But that application had to be within certain timeframe, but then

there was no capacity at the companies and then you didn't get that doubling. So extending that subsidy application works then.

And the group with too little money are in a house with bad labels. And don't have the money to tackle it to get a better label. And starters e.g. buy house with bad label, cannot make their house more sustainable but soon in 2030 from the EPBD, all labels must be at least E. And in 2030 everything label D. That means that lenders, they sit with mortgage portfolios and want to encourage people to improve their label. But if you don't have money then you don't get financing, then it stops. So do worry about that. Then property values also go down with poor energy labels.

Then, of course, you do have the neighbourhood approach, which takes a very long time sometimes. In Amersfoort, for example, we have been talking since 2019, it is now 2023 and nothing has happened yet. Also because of protests from the group that has no money, who is going to help me, who is going to pay for it because I can't pay for it myself. Municipality did apply for subsidy but did not get it. So that pot is not there. Makes it very complex.

Manon: Do you see a solution in that, in the complexity of those arrangements?

VEH: yes for example work more with vouchers, encourage DIY schemes. Now, with the subsidies you have to apply for, you have to hire a company. With vouchers, people can do it themselves, in those circles there might be a lot of professionals who can help. Help them buy the equipment.

Then you have the fix brigade, helping with the small measures to take those steps. And when they have those savings, you have money again to do the next step.

That fix brigade and those vouchers are a first good step.

Manon: You mentioned earlier that VEH is working together with other organisations to form a front and be able to bring a story together towards politicians. What is the thrust of that action towards politics?

VEH: what really matters now, we are worried about next year, when the price cap disappears. Working with other parties, see how those other parties stand on this, should there be a new price cap again to help vulnerable groups if the energy bill remains high. It is now coming back down a bit, but those extremely low tariffs we had, they are not back yet. We are still at a high level and people need to be supported in that.

So for example, contact with Energy Netherlands to see how we can continue to help that vulnerable group and that that exists for the somewhat longer term.

Manon: How did the topic of energy poverty end up on the agenda?

VEH: played before that too, but energy crisis has really prompted us to be much more involved in this. We see that vulnerable group

Truly an item fuelled by the energy crisis. What we are also hearing from NVVK is that debt relief providers are finding it difficult to help homeowners. So we are pulling up with NVVK, what can we do together

Manon: To what extent is Home Ownership Association working with ministries (e.g. EZK, SZW, VROM, BZK) on energy poverty?

VEH: We really took up that subsidy story with the Ministry of the Interior and Kingdom Relations and the Ministry of Economic Affairs. We also have occasional contact with SZW, which has to do with energy allowance and temporary energy emergency fund. Also with VROM.

Really passing on signals. Ministries are curious about that, saying, keep us informed. They take us seriously, they see us as a discussion partner. That hotline is for non-members and members and that hotline is incredibly important, they hardly have any contact with consumers themselves.

Manon: What came out of that hotline, the survey you mentioned earlier?

I will send you the link. We are now engaging with the ministry and RFO on this. A third of the notifications didn't even get through. This was only a one-month hotline, but imagine if we had put this out more widely. In the end, as many as 90 thousand ISDE applications were made, but these were often people who had the money anyway and could have paid for it. And then the money again does not reach the right group.

So we also advocate in the NIP to help those vulnerable groups. So for example, through the SPUK scheme that the municipality can apply for. Then you get €1460 per house, and you can then use that to make the house more sustainable.

Manon: How do you see the role of other civil society partners such as social housing associations and the Woonbond in tackling energy poverty?

VEH: we do have contact with Woonbond etc. and that has to do with VvEs, for example, in which case you have speckled property, so both owners and tenants. So it's also important to work there together. In that, it's also our job to have contact with the rental market.

Manon: And what is the role of European policy? Is VEH in contact with European bodies?

UIPI is a European branch, the International Union of Property Owners. That's where European laws and regulations are discussed and that's also where we have contact to address that at the European level.

Manon: Is European policy just a driver or a hindrance?

VEH: well what we do run into, there's a lot mixed up. So you have the energy labels, and the loan standards, and the heat pump standards, and you have the EPBD, and then things get mixed up and stacked. Then it becomes unclear so we do continue to point that out. We're keen on that, that would be a big problem for homeowners. So does Dutch legislation take sufficient account of that, of the European rules and what are the consequences of that stacking.

Manon: Do you have any additional comments or are there any themes that have not been covered?

VEH: yes discussed with colleagues, how to get the homeowner in the picture, where are they, how can we get in touch with them, how do municipalities do that.

And how is inflation developing. Whatever we suspect, homeowners are cashing in on equity and they are still managing for now. If this continues or a new crisis occurs, these people will survive the crisis. They will be hit hard. Homeowners are not yet applying for debt relief, but I am afraid that in a few years' time, they will still be able to manage.

<finish>

Written Interview - Ministry of Social Affairs and Employment – original

1) Hoe ziet de aanpak energietoelagen van SZW er op dit moment uit? Welke uitdagingen komt u tegen?

Energietoelagen is een multidimensionaal probleem. SZW, BZK en EZK werken daarom samen met decentrale overheden aan de aanpak van energietoelagen. Dit doen zij onder andere sinds 2022 binnen het 3-jarig landelijk TNO-onderzoeksprogramma Energietoelagen. In dit onderzoeksprogramma wordt ook toegewerkt naar een gezamenlijke ambitie inclusief beleidsdoelstellingen op energietoelagen. Het doel is om deze in 2023 vast te stellen.

SZW zet zich, samen met BZK en EZK, in om de problematiek van energietoelagen tegen te gaan. Daarbij wordt zowel ingezet op financiële compensatie als de versnelling van de verduurzaming.

Voorbeelden waar SZW in dat kader aan heeft gewerkt zijn:

- Het verstrekken van subsidie aan het Tijdelijk Noodfonds Energie;
- De energietoelagen 2022 en 2023;
- Structurele wijziging van de Afsluitregeling Energie waarbij de bescherming van mensen tegen afsluiting structureel is uitgebreid en de mogelijkheden voor vroegsignalering zijn vergroot (met EZK);
- SZW zit overleggen voor waar we, in samenwerking met VNG, Divosa, de NVVK en energieleveranciers, bespreken welke verbeteringen doorgevoerd kunnen worden. Voorbeelden hiervan zijn het verstrekken van diverse subsidies, zoals opschaling van de telefoonlijn van Geldfit en de versteviging van inzet van vrijwilligers. Daarnaast zijn er in 2022 extra middelen verstrekt aan gemeenten om meer vroegsignalen over betalingsachterstanden van energieleveranciers op te pakken. Een ander voorbeeld is de getekende intentieverklaring ‘samen schuldregelingen redden’, met als doel dat niemand uit de schuldhulpverlening mag vallen.
- SZW draagt bij aan ondersteuning voor gemeenten over hoe gemeenten de verschillende middelen die er zijn om energietoelagen tegen te gaan, kunnen implementeren.
- SZW zet in op cohesie in de wijk, mede door het Startup in Residence programma waarbij startups ideeën aanleveren en SZW aan de geselecteerde winnaar die de kans krijgt een product te ontwikkelen en op de markt te brengen.
- SZW denkt mee met BZK in het kader van verduurzaming. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft extra middelen beschikbaar gesteld voor gemeenten voor de extra middelen van energiefixers. Energiefixers helpen kwetsbare huishoudens in huur- en koopwoningen op korte termijn hun energieverbruik te verlagen door middel van energieadvies en kleine tot middelgrote energiebesparende maatregelen. SZW en BZK zetten gezamenlijk in om gemeenten aan te moedigen mensen die nu nog langs de kant van de arbeidsmarkt staan te begeleiden naar werk als energiefixer. Hierover wordt door beide ministeries samen ook het gesprek met VNG en een aantal energiefixers gevoerd. Gemeenten kunnen voor de samenwerking zoeken in de arbeidsmarktregio met partners als sociaal ontwikkelbedrijven, UWV, scholen, SBB en re-integratiebedrijven.

2) Met welke ministeries werkt SZW samen op het gebied van energietoelagen? Wat draagt bij aan een goede samenwerking?

Voornamelijk met EZK en BZK. Incidenteel ook met andere ministeries, zoals IenW.

Elkaar weten te vinden, korte lijnen hebben, evenals weten wie wat doet, zorgt voor een goede samenwerking. Door de interdepartementale samenwerking in het hierboven genoemde kennisprogramma, wordt deze samenwerking versterkt.

3) Hoe werkt het ministerie met andere bestuurslagen, bijvoorbeeld de gemeenten en provincies? Welke wensen of aandachtspunten vanuit gemeenten en provincies komen naar voren? Welke rol heeft het ministerie in deze samenwerking (e.g. voornamelijk coördinerend, financieel, kennisdeling)?

Er wordt op verschillende wijze samengewerkt met gemeenten en provincies:

- SZW zit verschillende overleggen voor waarbij Divosa en VNG aanwezig zijn. Ze vertegenwoordigen de gemeenten.
- Daarnaast zit SZW de klankbordgroep energiearmoede voor waar gemeenten, VNG, Divosa en de G40 lid van zijn. In dit overleg worden actuele ontwikkelingen met betrekking tot de energietoeslag en de aanpak energiearmoede besproken en worden signalen van gemeenten opgehaald.
- EZK, SZW, BZK, VNG, RVO, de provincie Zuid-Holland en Noord-Holland zijn onder begeleiding van TNO gestart om tot één maatschappelijke opgave met bijbehorende ambitie en speerpunten te komen. Daarnaast zitten SZW en BZK ook incidenteel met de provincies aan tafel over de aanpak van energiearmoede, onder begeleiding van TNO.
- Daarnaast is Zuid-Holland betrokken bij het Startup in Residence-programma.

4) In welke mate speelt Europese wetgeving een rol in de aanpak van energiearmoede? Zijn Europese regels bevorderend of verhinderend voor de aanpak?

De roep wordt vanuit Europa steeds sterker dat energiearmoede (in de context van de energietransitie) apart beleid verdient, omdat het 'eigen oplossingsrichtingen' kent en deze niet alleen te vinden zijn in de inkomenskant, maar juist ook in de fysieke hoek. Zo zijn lidstaten Europees verplicht om met passende maatregelen te komen voor mensen die te maken hebben met energiearmoede. Deze roep uit Europa gaat gepaard met meerdere typen verantwoording aan de EU. Recent is de Europese definitie van energiearmoede aangepast. *“‘Energy poverty’ means a household’s lack of access to essential energy services that underpin provide basic levels and a decent standards of living and health, including adequate warmth heating, hot water, cooling, lighting, and energy to power appliances, in the relevant national context, existing social policy and other relevant policies, caused by a combination of factors, including but not limited to nonaffordability, insufficient disposable income, high energy expenditure and poor energy efficiency of homes;”* Hier moeten alle landen over gaan rapporteren.

Voor SZW betekent dit een rapportageplicht over het beleid en de acties die worden vormgegeven omtrent energiearmoede. Echter, de gevraagde acties sluiten goed aan bij hetgeen waar SZW samen met EZK en BZK aan werkt. Zo is er in januari een eerste CBS-energiearmoedemonitor verschenen.

5) (Hoe) werkt het ministerie samen met het maatschappelijke middenveld, zoals TNO, Aedes of de Woonbond, in de aanpak van energiearmoede?

Binnen het onderzoeksprogramma van TNO omtrent de Aanpak Energiearmoede heeft TNO een faciliterende rol en werkt SZW intensief mee samen. Aedes en de Woonbond zijn partijen waar vooral BZK veel mee schakelt. SZW werkt binnen de Armoede&Schuldnaanpak vooral veel samen met partijen die bijdragen aan het tegengaan van armoede en schulden. Dit zijn ook belangrijke partijen bij

de aanpak van energiearmoede. Voorbeelden zijn de NVVK en Schuldhulpmaatje. Ook het bedrijfsleven is heel belangrijk, waaronder de energieleveranciers.

6) Heeft u nog overige opmerkingen of punten die in bovenstaande vragen niet aan bod zijn gekomen?

Mogelijk zijn onderstaande links nog relevant voor het onderzoek:

- [kamerbrief-uitkomsten-verkenning-instrumenten-voor-gerichte-compensatie-huishoudens-kwetsbaar-voor-hoge-energieprijzen-na-2023 \(2\).pdf](#)
- [Landelijk Onderzoeksprogramma Energiearmoede - Energy.nl](#)
- [Kamerbrief over voorgenomen structurele wijziging van Regeling afsluitbeleid voor bescherming tegen afsluiting energielevering van \(klein\)verbruikers bij betalingsproblemen | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)
- [Kamerbrief aanvullende maatregelen energierekening | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

Written Interview - Ministry of Social Affairs and Employment – translation

1) What does SZW's approach to energy poverty currently look like? What challenges do you face?

Energy poverty is a multidimensional problem. SZW, BZK and EZK are therefore working together with decentral governments to tackle energy poverty. Among other things, they have been doing this since 2022 within the 3-year national TNO research programme Energy Poverty. This research programme also works towards a joint ambition including policy objectives on energy poverty. The aim is to establish these in 2023.

SZW, together with BZK and EZK, is committed to tackling the issue of energy poverty. This involves both financial compensation and the acceleration of sustainability.

Examples that SZW has worked on in that context are:

- Providing grant to the Temporary Emergency Energy Fund;
- The 2022 and 2023 energy surcharge;
- Structural amendment of the Energy Disconnection Arrangement structurally expanding the protection of people from disconnection and increasing early warning opportunities (with EZK);
- SZW chairs consultations where, in cooperation with VNG, Divosa, the NVVK and energy suppliers, we discuss what improvements can be made. Examples include the provision of various grants, such as scaling up the Geldfit phone line and strengthening volunteer deployment. Additional funds were also provided to municipalities in 2022 to pick up more early signals about arrears from energy suppliers. Another example is the signed declaration of intent 'saving debt schemes together', with the aim that no one should drop out of debt assistance.
- SZW contributes to support for municipalities on how municipalities can implement the various means available to combat energy poverty.
- SZW is committed to neighbourhood cohesion, partly through the Startup in Residence programme where startups submit ideas and SZW to the selected winner who gets the chance to develop and market a product.
- SZW thinks along with BZK on sustainability. The Ministry of the Interior and Kingdom Relations has made additional funds available to municipalities for the additional resources of energy fixers. Energy fixers help vulnerable households in rented and owner-occupied houses reduce their energy consumption in the short term through energy advice and small- to medium-sized energy-saving measures. SZW and BZK are making joint efforts to encourage municipalities to guide people who are currently on the side of the labour market to work as energy fixers. The two ministries are also jointly discussing this with VNG and a number of energy fixers. Municipalities can look for cooperation in the labour market region with partners such as social development companies, UWV, schools, SBB and reintegration companies.

2) With which ministries does SZW cooperate on energy poverty? What contributes to good cooperation?

Mainly with EZK and BZK. Occasionally also with other ministries, such as IenW.

Knowing how to find each other, having short lines of communication, as well as knowing who does what, ensures good cooperation. Through the interdepartmental cooperation in the knowledge programme mentioned above, this cooperation is strengthened.

3) How does the ministry work with other tiers of government, e.g. municipalities and provinces? What wishes or concerns arise from municipalities and provinces? What role does the ministry have in this cooperation (e.g. mainly coordinating, financial, knowledge sharing)?

Collaboration with municipalities and provinces occurs in various ways:

- SZW chairs several consultations where Divosa and VNG are present. They represent the municipalities.
- In addition, SZW chairs the sounding board group on energy poverty of which municipalities, VNG, Divosa and the G40 are members. In this consultation, current developments regarding the energy allowance and the energy poverty approach are discussed and signals from municipalities are collected.
- EZK, SZW, BZK, VNG, RVO, the province of South Holland and North Holland have started, under the guidance of TNO, to arrive at a single social task with corresponding ambition and spearheads. In addition, SZW and BZK are also incidentally sitting around the table with the provinces on tackling energy poverty, under the guidance of TNO.
- In addition, South Holland is involved in the Startup in Residence programme.

4) To what extent does European legislation play a role in tackling energy poverty? Are European rules promoting or preventing the approach?

The call is growing stronger from Europe that energy poverty (in the context of the energy transition) deserves separate policies, because it has 'solution directions of its own' and these are not only to be found in the income side, but also precisely in the physical corner. For instance, member states are required by Europe to come up with appropriate measures for people facing energy poverty. This call from Europe is accompanied by several types of accountability to the EU. Recently, the European definition of energy poverty was updated. *"Energy poverty' means a household's lack of access to essential energy services that underpin provide basic levels and a decent standards of living and health, including adequate warmth heating, hot water, cooling, lighting, and energy to power appliances, in the relevant national context, existing social policy and other relevant policies, caused by a combination of factors, including but not limited to nonaffordability, insufficient disposable income, high energy expenditure and poor energy efficiency of homes;"* This is what all countries should start reporting on.

For SZW, this means an obligation to report on the policy and actions being shaped around energy poverty. However, the requested actions fit well with what SZW is working on together with EZK and BZK. For instance, a first CBS energy poverty monitor was published in January.

5) (How) is the ministry working with civil society, such as TNO, Aedes or the Woonbond, in tackling energy poverty?

Within TNO's research programme on the Energy Poverty Approach, TNO has a facilitating role and SZW cooperates intensively. Aedes and the Housing Association are parties with which the Ministry of the Interior and Kingdom Relations in particular frequently links up. Within the Poverty & Debt

Approach, SZW mainly cooperates with parties that contribute to combating poverty and debt. These are also important parties in tackling energy poverty. Examples are the NVVK and Schuldhulpmaatje. The business community is also very important, including energy suppliers.

6) Do you have any other comments or points not covered in the questions above?

The links below may still be relevant to the research:

- [parliamentary letter-results-exploration-instruments-for-targeted-compensation-households-vulnerable-for-high-energy-prices-after-2023 \(2\).pdf](#)
- [National Energy Poverty Research Programme - Energy.co.uk](#)
- [Parliament letter on proposed structural amendment to Disconnection Policy Scheme for protection against disconnection of energy supply of \(small\) consumers in case of payment problems | Parliament document | Rijksoverheid.nl](#)
- [Kamerbrief aanvullende maatregelen energierekening | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)